

СВОБОДНИ ЛИЦЕНЗИ

Колко свободни са „най-свободните“ софтуерни лицензи?

Адриан Н. Илиев
www.Advocati.org

СЪДЪРЖАНИЕ

ОТ КРИТИЧНА ВАЖНОСТ	3
ПОНЯТИЕ ЗА СВОБОДЕН СОФТУЕР	8
ОСНОВНИ СВОБОДНИ СОФТУЕРНИ ЛИЦЕНЗИ	16
Фондацията за Свободен софтуер (FSF)	23
Инициативата за Отворен код (OSI)	42
Фондация „Mozilla“	45
Софтуерната фондация „Apache“ (ASF)	52
Фондация „Creative Commons“	57
Масачузетския технологичен институт (MIT)	68
Калифорнийския университет Бъркли (UCB)	70
Европейската комисия	73
Фондацията за Отворено знание (ODC)	83
НЯКОЛКО НЕСВОБОДНИ ЛИЦЕНЗИ	90
Microsoft	90
Apple	105
ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	120
ПРИЛОЖЕНИЯ	131
Общ публичен лиценз на GNU	132
Отслабен общ публичен лиценз на GNU	147
Общ публичен лиценз на GNU Affero	151
Лиценз за Свободна документация на GNU	164
БИБЛИОГРАФИЯ	173

Специални благодарности на колегите от Института за Свободни технологии **LibTec**, без чиято неоценима подкрепа подобна разработка не би постигнала своята всеобхватност, дълбочина и прецизност.

2020 © Предоставя се за свободно ползване съгласно Лиценза за Свободна документация **GNU-FDLv1.3**, като се задължавате да цитирате авторството, да не ограничавате свободата и да не създавате заблуждаващо впечатление, че Ви подкрепяме.

ОТ КРИТИЧНА ВАЖНОСТ

Първата част на **XXI** в. е белязана от безпрецедентни технологични трансформации в глобален мащаб. Започнал развитието си като **ARPAnet**¹ през **60**-те години на миналия век, **internet** от **1988** г. нататък постепенно преминава към своя граждански режим на работа², давайки възможност за мрежова свързаност на търговски предприятия, граждански организации, потребители. Под въздействието на концепцията за световното му разпространяване '**World Wide Web**' (**W3**; **www.**)³, **internet** след **1991** г. започва да придобива познатия му днес облик: визуално разбираемият за обикновените потребители стандарт **Hyper Text Markup Language (HTML)**⁴ позволява появата на първите **web**-сайтове с графичен интерфейс и интерактивни препратки (**hypertext**). Така започва масовото популяризиране на **internet** и в следващите няколко години Световната мрежа навлиза в практически всяка област от съвременния живот, като предоставя все повече от добре познатите ни услуги: електронна поща, новинарски групи, електронни магазини, форумни дискусии, енциклопедични ресурси, моментни съобщения, търсещи машини, торент-тракери, микро блогове, социални медии; постепенно се оказва, че заедно с настъпването на Новото хилядолетие **internet** е навлязъл в своята '**Версия 2.0**'⁵ – версия, която позволява на всеки, разполагащ с обикновен компютър или телефон, да генерира съдържание, да се изказва. Това дава безпрецедентен инструмент в ръцете на опозиционни и дисидентски движения (в т.ч. в държави с деспотични режими), но също и в ръцете на безскрупулни шарлатани, популисти и екстремисти, чиято разрушителна сила не сме изпитвали от времето на древните градове-демокрации⁶.

Безпрецедентни инструменти за въздействие, сравними с пропагандните технологии, мобилизирани около двете Световни войни⁷, попадат и в ръцете на организации, заети с разработването и внедряването на информационни технологии. Появата на т.нар. '**Cloud Technologies**' (**Облачни технологии**)⁸ позволява „връщане“ развитието на информационните технологии в зората на тяхното

- 1 Първоначално **internet** е замислен като стратегически отбранителен проект на **ARPA** (**Advanced Research Projects Agency**; Агенцията за Напредничави изследователски проекти) на **САЩ**, предназначен да осигури свързаност между критично важни обекти от научно-изследователския и военно-отбранителния комплекс в случай на кризисно събитие (например ядрен удар), когато конвенционалните връзки може да бъдат прекъснати и отбранителната система на **САЩ** да бъде дезинтегрирана.
- 2 Първият **web**-сайт, качен в **internet**, е на Европейската организация за ядрени изследвания – **CERN** (август 1991 г.); следван от **web**-сървър на Националната лаборатория за линейни ускорители в Странфорд (**SLAC**) към Министерството на енергетиката на **САЩ** (декември 1991 г.); **web**-сайта на Националния институт за субатомна физика на Холандия (февруари 1992 г.); и т.н.
- 3 Първоначално концепцията **WWW** (известна още като **W3**) е развита и предложена през 1989 г. от британския физик Тим Бърнс-Лий (**Tim Berners-Lee**); изразява се във възможността да бъдат ползвани текстови препратки (**hypertext links**) за достъпване на свързани информационни ресурси, чието местоположение в мрежата се идентифицира посредством '**Uniform Resource Locators**' (**URL**-адреси)
- 4 Първоначално концепцията **HTML** е създадена и предложена през 1990 г., отново от Тим Бърнс-Лий, който заедно със самия стандарт **HTML** създава първия **web**-браузър и софтуер за управление на сървъри, замислени като система за търсене и споделяне на информационни ресурси за нуждите на **CERN**, където той работи по това време.
- 5 Друго понятие за **Internet 2.0** е например '**Participative Internet**' (**Internet** на участването); за първи път понятието се въвежда от Дарси Димучи (**Darcy DiNucci**) през 1999 г. и е популяризирано от Тим Орайли (**Tim O'Reilly**) към 2005 г.; отнася се към създаването и експлоатацията на технологии, които позволяват на потребителите без специални техническа подготовка да създават и качват съдържание (дейност, която до този момент е била достъпна единствено за технически подготвените лица и такива, които могат да ангажират такива лица като свои сътрудници).
- 6 Напр. древния политик, оратор и военачалник Алкивиад (старогр. Ἀλκιβιάδης), живял в Атина (450-404 г.) и тласнал държавата с популистките си речи през 415 г. към катастрофално нападение срещу Сицилия в рамките на Пелопонеските войни (431-404 г.), довело до разгромяването на Атина и утвърждаване хегемонията на Спарта.
- 7 Напрм. Томас Уилсън (**Thomas Wilson**), президент на **САЩ** (1913-1921), ангажира специалистите по обществено мнение Липман и Бернайс, под чието ръководство Комитетът за обществена информация (т.нар. Комисия „Крийл“) в рамките на 6 месеца преодолява пацифистките и изолационистки настроения в **САЩ** склонява общественото мнение към включване в Първата световна война на страната на Обединеното кралство; в т.вр. напр. Ноам Чомски: „**САЩ** първи създадоха индустрията '**Public Relations**' (**Връзки с обществеността**). *Нейното предназначение е да „контролира мисленето на обществото“, както твърдят самите й създатели“* (**Чомски 2002**).
- 8 Облачните технологии се изразяват в осигуряването на сървърно пространство, което да замести локалното съхраняване на данни (напр. в твърдия диск на личния компютър). Предимство на този подход е осигуряването на професионална системна администрация

възникване, когато данните са изцяло във властта на Централния компютър. Свеждането на програмния код от притежаван от потребителя и препрограмируем от него овеществен алгоритъм в **'Service as Software Substitute' (Услуга вместо софтуер)**⁹, заплашва да „иземе“ всякаква възможност за ползване на информационните технологии по начини и за цели, различни от определените от доставчика на съответните „услуги“. Опитът за налагане на технологии от типа на **'Digital Rights Management' (Управление на Дигиталните права)**¹⁰ и за влагане в хардуера на компоненти от типа на **'Trusted Platform Modules' (Модули за довереност на платформите)** пренася това „иземване“ дори на територията на личния компютър, който престава да се подчинява на своя собственик и се превръща в терминал, управляван от някъде другаде. Развитието на **'Internet of Things' (Интернет на нещата)**¹¹ предоставя неподозирано мощен вектор за извличане на допълнителна информация от всекидневните навици и поведение на хората, и дори от начина, по който функционират вещите им и телата им. Безогледното събиране на данни (в т.ч. чрез интерактивния интерфейс на практически повсеместните социални медии) извиква на дневен ред алгоритмите за **'Big Data Analysis' (Анализ на големи информационни масиви)**¹² и възможностите за прецизен анализ, прогнозиране и моделиране нагласите и поведението на цели популации – в т.ч. за манипулативното осуетяване или предизвикване на съществени събития и дори цели политически процеси¹³. И не на последно място – технологиите за **'Machine Learning' (Машинно обучение)**¹⁴ позволяват нечувано ускорение на процесите по изследване и анализ на Големите масиви от информация, концентрирани от все по-масовите социални медии, търсещи машини, свързани вещи – и подготвят възникването на действителни технологии за **'Artificial Intelligence' (Изкуствен интелект)**¹⁵, способни да проникнат дори в човешкия мозък и човешките мисли (Akbari 2019); чието функциониране дори профилираните приложни специалисти и учени се

на сървърните паркове (каквато далеч не всеки ползвател на компютър може да си позволи). Същевременно обаче това дава възможност за злоупотреба с данните (нарушаване на неприкосновеността, използване за несъвместими интереси, предаване на трети страни и дори неразрешено премахване или отказване на достъп до собствените данни). Последното е от естеството „да върне“ информационните технологии във времето на първите компютърни системи, когато персоналните компютри са сведени до терминали за достъп до общ централен сървър.

- 9 Услугите вместо софтуер се изразяват в тенденцията да се премине от инсталирането на софтуер на персоналните компютри към осигуряването на отдалечен достъп до софтуера, който остава базиран на обслужващия сървър и предоставя достъп единствено до резултатите от предоставената услуга. Този подход е от естеството „да раздели“ потребителя от ползвания от него, в идеалния случай препрограмируем овеществен алгоритъм, и да превърне този алгоритъм в нещо, което потребителят нито има право, нито възможност да проучва, променя и адаптира към своите нужди. За повече детайли вж. бел.бел. 139 и 141 по-долу.
- 10 Опитът за налагане на технологии за Дигитално управление на правата и за вграждане на Модули за довереност в платформите бяха неуспешно предложени като механизъм за „справяне с нарушаването на авторските права“, който практически би превърнал internet в своеобразна „телевизия“, предаванията в която се определят едностранно от продуцентски и софтуерни компании, отнемащи възможността на потребителите да управляват дори собственото си съдържание посредством собствените си компютри.
- 11 Интернет на нещата (Internet of Things; IoT) се изразява в цифровизация на вещите (часовници, автомобили, домакински уреди, дори дрехи и обувки), които се превръщат в свързани със системата устройства, събиращи и предаващи специфични данни (движение на човека, местоположение, потребление на храни и напитки, дори биометрични състояния като пулс, температура и пр.). Проникването на системи за наблюдение и събиране на данни практически навсякъде в съвременния живот не само поставя под въпрос личната неприкосновеност (Bontrager 2018), но така също – разкрива безпрецедентни хоризонти за анализ, прогнозиране и моделиране на нагласите и поведението (Ma 2018).
- 12 Счита се, че понятието 'Big Data' (Големи информационни масиви) е въведено през 90^{-те} години на XX в. от Джон Маси (John Mashey) от Университета в Пенсилвания, относно такива масиви, чиито размери и текстури не позволяват ефективното им управление и анализ чрез общодостъпни технологии и системи; което извиква на дневен ред прилагането на различни видове паралелно действащи системи и Суперкомпютри, способни да се справят подобни задачи в разумни срокове.
- 13 Напр. Британската консултантска компания Cambridge Analytica Ltd. (част от Групата Strategic Communication Laboratories), чиято намеса в Президентските избори в САЩ от 2016 г. и в Референдума за прекратяване членството на Великобритания в ЕС от същата година, базирана на извлечени под формата на „забавни игри“ лични данни от профилите на 80 млн. Facebook потребители и систематично манипулиране на същите на база техните предпочитания, интереси и страхове, стана публично достояние чрез публикациите на „New York Times“ и „Observer“ от март 2018 г., и малко след това – чрез репортажите на „Channel 4 News“ на Британската телевизия.
- 14 Понятието за машинно обучение е въведено от Артур Самюел (Arthur Samuel) още през 1959 г., но придобива значимост през последните десетилетия, паралелно с набирането на Големи масиви от данни (вж. бел. 12 по-горе) и с развитието на необходимите за техния анализ паралелно действащи системи и Суперкомпютри; изразява се в статистическо прогнозиране на информацията на базата на установени текстури, водещо до решаването на задачи, които не са изрично и формално алгоритмизирани.

затрудняват да проследят и дефинират прецизно¹⁶, и внедряването на които за граждански (**Awad 2018**) или за военни цели (**Rosenberg 2016**) поражда редица притеснителни въпроси¹⁷.

Набелязаните дотук технологични трансформации откриват вектори за реализирането на напълно нови по своя характер рискове за личната неприкосновеност, за интегритета на общественото мнение, за функционирането на критични системи на публичната инфраструктура, и дори за манипулиране развитието на науката и за ограничаване на прогреса. Това е последица от повсеместното проникване на информационни технологии във всички сфери на личния и обществения живот, събирането и дълбокия анализ на безпрецедентни по своя вид и мащаб масиви с данни, свързването на практически всяко лице и дейност в автоматизирани системи за информация и комуникация, и внедряването и експлоатацията на критични за функционирането на обществата и държавите технологични инфраструктури и системи. Векторите на риск включват не само възможността за зловредна намеса в правилното функциониране на съответните системи и/ли тяхното пълно или частично разрушаване – било от страна на криминално проявени лица, било от терористични организации или дори от правителства, нарушаващи установения международен ред (**Vara 2018**). Цяла съществена група вектори на риск включва също така и разработването (от самите автори на технологиите) на дизайнерски и технически решения, още от създаването си замислени да осъществяват „скрити“ функционалности или да препятстват осъществяването на необходими функционалности¹⁸ (без това да е технологично необходимо) и от там – да способстват за незабелязано неразрешено проникване в чужди информационни системи, за манипулиране на данни и въвеждане на подвеждаща информация в тези системи, и в крайна сметка – за измама не само на отделния гражданин, но дори спрямо цели професионални общности, държавните институции и обществото като цяло. В тази връзка далеч не е пресилено понятието '**Cyberwarfare**' (**Кибервойна**)¹⁹, което все по-настойчиво си пробива път в

15 Понятието за изкуствен интелект започва да придобива днешния си вид в Колежа Дартмут през 1956 г., благодарение на група учени (Алън Нюъл (Allen Newell) и Хърбърт Саймън (Herbert Simon) от Университет „Карнеги Мелън“ в Пенсилвания, Джон Маккарти (John McCarthy) и Марвин Мински (Marvin Minsky) от Масачузетския технологичен институт, и Артур Самюел (Arthur Samuel) от технологичната компания IBM); дефинира се най-често като „изчислителна интелигентност“ или като „способност за анализ на средата и избор на поведение, увеличаващо шансовете за постигане на целите“, и се свързва със способностите за учене и решаване на задачи, които не са изрично и формално алгоритмизирани.

16 Така напр. технологията за „Изкуствен интелект“ на Apple, поддържаща гласовия помощник Siri (предназначен включително за осъществяването на chat-разговори), на няколко пъти принуждава специалистите да я изключат, тъй като демонстрира неприемливо поведение (напр. псувни, реч на омразата и др.); технологията за „Изкуствен интелект“ на Google, поддържаща функцията „Преводач“, е развила (без знанието на специалистите) свой собствен „мета-език“, чрез който изпълнява постъпващите заявки за преводи („мета-езикът“ е открит на по-късен етап в базите данни, ползвани от технологията при осъществяване на преводите).

17 В този смисъл напр. Откритото протестно писмо 'Autonomous Weapons: an Open Letter from AI & Robotics Researchers' от 14.08.2015 г., подписано от редица ключови изследователи в областта на роботиката и технологиите за „изкуствен интелект“. За повече детайли вж. <https://futureoflife.org/open-letter-autonomous-weapons/?cn-reloaded=1>

18 Усложняването на технологиите и създаването на потребителски интерфейси, позволяващи лица без задълбочени компютърни познания да боравят с електронно-изчислителното оборудване и софтуер, довежда до постепенно превръщане на информационните технологии в своеобразни „черни кутии“, в които системният архитект, а след него и системният администратор негласно придобива практическата власт да определя какво може и какво не може да се случва в системата; вкл. и в противоречие с волята и интересите на собственика на тази система.

19 Съвременните военно-отбранителни стратегии описват възможността за осъществяването на военни действия по електронен път, насочени към осъществяване на военен или промишлен шпионаж, или разрушаване (затрудняване функционирането) на елементи от критичната инфраструктура (енергетика, транспорт, комуникации) и ключови производствени, научни звена и др., вкл. с цел нанасяне на икономически поражения и/ли всяване на паника и дезинформация – като елемент от осъществяването на открити или асиметрични военни действия. Сред държавите с най-значим потенциал за водене на Кибервоенни действия се открояват Великобритания, Израел, Иран, Китай, Русия, САЩ, Северна Корея (**Rosenberg 2016**).

стратегическия анализ на рисковете²⁰, до които могат да доведат едни или други вектори, отворени от (или в) съвременните информационни и комуникационни технологии.

Независимо от същественото значение на информационните технологии и системи за съвременния живот обаче, не съществува актуално изследване, фокусирано върху връзката между свободните софтуерни технологии и лицензи от една страна, и обезпечаването на информационната сигурност от друга страна. Липсата на такова изследване е съществен пропуск (предвид обстоятелството, че информационните технологии оригинално са възникнали и се развиват именно като свободни по своята същност технологии²¹ и предвид обстоятелството, че свободните софтуерни стандарти се обособяват и развиват като такива именно в противовес²² на голяма част от цитираните вектори на риск). По този начин една значителна част от информационните технологии²³ остават „в сянка“, измествана от центъра на вниманието преди всичко благодарение на маркетинговото налагане на несвободни алтернативи (което налагане не почива на почти никакви реални технологични преимущества). Експоненциалното усложняване на информационните технологии и тяхното повсеместно проникване в днешния живот придава на въпроса за тяхната сигурност критична важност, която би могла да отстъпи единствено пред въпроса за вградената в тях свобода (с оглед гарантирането например на основните човешки права и на установения демократичен ред). В противовес на това днес несвободни по своята природа технологии не само доминират масовото потребителско поведение²⁴, но дори и електронизацията на управлението в почти всички държави по света²⁵ – и пристъпват смело към утвърждаване на моделите, налагани от разработващите ги компании, като единствен възможен подход при създаването и

20 Така напр. Вицепрезидентът на САЩ Майкъл Пенс (Michael Pence) в своя официална реч от 31.07.2018 г. настоява за създаването на специализирана Агенция по информационна сигурност към Министерството на вътрешната сигурност на САЩ, с бюджет за 2019 г. от \$15'000'000'000 (при общ бюджет за информационна сигурност на САЩ за 2018 г. от \$1'200'000'000 и при общ бюджет за отбрана на САЩ за 2019 г. от \$686'000'000'000). Предложената Агенция по информационна сигурност трябва да се превърне в централно звено за защита на критичните информационни системи на САЩ срещу чужди правителствени посегателства, тероризъм, промишлен шпионаж, манипулации на общественото мнение. За повече детайли вж. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-dhs-cybersecurity-summit/>

21 Макар и поради чисто военни причини, ARPAnet е създадена като децентрализирана мрежа с общодостъпни протоколи за комуникация, които се развиват свободно и до днес в лицето на съвременния internet; до появата на концепцията 'World Wide Web' през 1989 г. на компютри работят преди всичко компютърни специалисти, които си сътрудничат и обменят свободно помежду си програмен код и информация; за несвободни технологии започва да се говори едва след навлизането на големи софтуерни компании в сферата на информационните технологии, които започват да продават несвободен софтуер със затворен (скрит) изходен код.

22 Така напр. в Преамбюла към Общия публичен лиценз на GNU (основополагащ за свободните софтуерни технологии): „Повечето Лицензи за софтуер и други приложни произведения са проектирани да отнемат свободата Ви да споделяте и промените произведенията. Обратно, Общият публичен лиценз на GNU цели да гарантира свободата Ви да споделяте и промените всичките версии на дадена програма – да Ви увери в това, че тя остава свободен софтуер за всички нейни потребители“.

23 Съществуват няколко основни несвободни операционни системи (UNIX, Windows, Mac OS X, iOS) и значителен брой свободни операционни системи, развивани неограничено от различни лица и организации. Показателен е фактът, че почти всичките софтуерни решения за управление на сървъри (основните компютри, които изграждат Световната мрежа), са базирани на свободни технологии; също и фактът, че свободните технологии бележат абсолютна хегемония в сферата на Суперкомпютрите. За повече детайли относно софтуерното обезпечение на суперкомпютрите вж. бел. 24 по-долу.

24 Трудността да бъдат изведени точни статистически данни за предпочитанията от потребителите софтуер се обуславя от разнообразните източници на придобиване на софтуера (част от които неформални и непроследими) и от обстоятелството, че не всички потребители достъпват ресурси, окомплектовани с технологии за проследяване на ползвания софтуер. В допълнение част от тях прилагат и маскиращ софтуер. Независимо от това, задоволително приближение може да се постигне напр. чрез статистиката на StatCounter (даваща сходни резултати на тези от други подобни статистики), съгласно която (към юни 2018 г.) се отчитат следните отношения (при потребителите на стационарни и преносими компютри): Windows-базирани – 82,45%; MacOS-базирани – 12,98%; Linux-базирани – 1,69% (част от последните представляващи свободен софтуер); ChromOS-базирани – 0,78%; Други – 2,09% (в пренебрежимо малки концентрации или неустановени поради прилагането на маскиращ софтуер); или (при потребителите на мобилни телефони): Android-базирани – 77,28%; iOS-базирани – 19,86%; Windows-базирани – 0,41%; BlackBerry-базирани – 0,13%; Symbian-базирани – 0,13%; Други – 2,45% (отново в пренебрежимо малки концентрации или неустановени поради прилагането на маскиращ софтуер). Следователно можем да приемем, че базирани на свободен софтуер са в порядъка на около 1% от потребителите в световен мащаб (около половината, базирани на софтуерното ядро Linux).

25 Почти всички решения в сферата на държавното електронно управление са Windows-базирани.

използването на подобни решения. А както ще проследим, редките случаи, при които държавното управление все пак е базирано на свободни технологии²⁶, са впечатляващи със своята ефективност; също като редките случаи, при които индивидуалното ползване на информационни технологии е ориентирано към съществуващите свободни алтернативи²⁷. Проследяването на особеностите, правещи свободните софтуерни технологии и лицензи толкова ефективни за обезпечаване на информационната сигурност, е от естеството не само да подпомогне оптимизирането на държавното управление, бизнеса и индивидуалното ползване на такива технологии, но така също да даде основа за редица развойни и приложни дейности, полезни за цялото общество и за развитието на информационно-технологичния отрасъл в частност.

-
- 26 Естонският модел е христоматиен: страната през 1991 г. не разполага с почти никакви електронни информационни системи (едва половината население е свързано с аналогов телефон); през 1998 г. всички училища са свързани с internet; през 1999 г. е взето решение за електронизация на управлението; през 2000 г. достъпът до internet е признат за „основно човешко право“; през същата година е пуснат в действие и единният интерфейс за обмен на данни в реално време; през 2001 г. е въведена всеобща електронна гражданска идентичност; през 2005 г. е осигурен свободен достъп до internet на всички обществени места; през 2007 г. е въведено електронно гласуване; през 2010 г. е въведен електронен здравен картон; през 2011 г. е електронизиран Търговският регистър; през 2014 г. е въведено първото в света „електронно гражданство“; през 2015 г. е електронизирано данъчното облагане. За няколко години Естония изгражда буквално „от нищото“ цялостно електронно управление, базирано преди всичко на свободни технологии, създадени от собствения ѝ научно-технически потенциал. Това ѝ отрежда място сред най-проспериращите държави в света – показателни в тази връзка са редица световни класации: Естония е 1^{-ва} (от 65 държави) по свобода на internet (Фондация „Freedom House“ 2016 г.); 12^{-та} (от 190 държави) по улеснения за бизнеса (Световната банка 2018 г.); 6^{-та} (от 180 държави) по икономически свободи (Фондация „Heritage“ и „Wall Street Journal“ 2017 г.); 11^{-та} (от 187 държави) по свобода на медиите („Репортери без граници“ 2012 г.); 31^{-ва} (от 169 държави) по развитие на човешкия потенциал (ИСС при ООН 2016 г.); 22^{-ра} (от 176 държави) по справяне с корупцията („Transparency International“ 2016 г.); 22^{-ра} (от 139 държави) по готовност за внедряване на технологии (Фондация „Световен икономически форум“ 2016 г.); и т.н.
- 27 За повече детайли относно практическите възможности за обезпечаване на високи нива на информационна сигурност, базирана на свободни технологии, вж. нашата разработка „Ако е необходимо ШИФРОВАЙТЕ“, достъпна на този адрес: <https://advocati.org/consultation/security/in-need-encrypt/>

ПОНЯТИЕ ЗА СВОБОДЕН СОФТУЕР

Понятието 'Free Software' (Свободен софтуер)²⁸ може да бъде разгледано в пълнота, като се вземе предвид природата на програмния код и наложения в съвременния оборот авторскоправен прочит на концепцията 'Copyright' (Право на копиране)²⁹.

Както е известно, софтуерът представлява програмен код (изходен код), написан на определени програмни езици. Изходният (програмният) код наподобява човешките езици с тяхната морфология, лексика, синтаксис; на определени символи и групи от символи се присвояват съответни формални значения и това позволява символите да бъдат разчетени като език, предназначен за осъществяване на интеракция с електронно-изчислителната машина. Самата машина обаче не възприема изходен код, а само машинен (изпълним; двоичен; бинарен) код. Изходният код може да бъде превърнат в машинен код посредством т.нар. компилиране (еднопосочно преобразуване на формално-символния изходен код до бинарни „нули“ и „единици“, до двоичен код, който е машинно изпълним като последователни бинарни инструкции към машината. За разлика от изходния код обаче, машинният код не може (или е много трудно) да бъде разчетен от човека; респективно – по машинния код е почти невъзможно да се възстанови първоначалният изходен код, от който този машинен код е бил компилиран³⁰. Следователно – ако разполагаме само с машинно изпълнимия двоичен код на софтуера, можем да изпълняваме този софтуер на електронно-изчислителната машина, но не можем да установим по сигурен начин какви конкретни инструкции са заложили в него; нито можем да го променим, за да започне да изпълнява други инструкции или същите инструкции, но по друг начин. От тук произтича може би най-същественото разграничение между свободния софтуер и несвободния софтуер: при първия задължително е налице публичен достъп до изходния код и право този код да бъде променен, докато при втория такъв достъп и такова право може да бъде отказано (най-често с цел „опазване търговските тайни“ и съхраняване „конкурентните предимства“ на разработващата страна).

Съвременното понятие 'Copyright' (Право на копиране) датира от времето, когато все още не са съществували технически възможности за практически неограничено възпроизвеждане, размножаване и разпространяване на съдържание без загуба на качеството на оригинала. Така, поради равнището на технологичното развитие по онова време, като авторско право е изкристализирало единствено правото на копиране, придобило гражданственост в англоезичния свят като понятие за авторско право, служещо в този смисъл и до днес – когато авторското право вече е възприело и редица други (в т.ч. сродни) права – свързани с ползването (възпроизвеждане, представяне, излъчване, размножаване, разпространяване, променяне и комбиниране) на произведението, с признаване на авторството, със съобразяване на някои морални аспекти във връзка с произведението и т.н. – за които носителят на авторските права има право да даде своето разрешение (да даде „право на копиране“). Целта е подобни разрешения да бъдат „продавани“ и по този начин авторите да получават възнаграждение за своя труд, като с това се насърчават да продължават с творческите си занимания. Техническата възможност за практически неограничено възпроизвеждане, размножаване и разпространяване без загуба на качество (преди всичко в електронна среда) обаче довежда до намаляване значението на оригинала, а усложняването на информационните технологии – до намаляване значението на отделния автор. Все по-значителна част от приходите от конкретно произведение се концентрира вместо в първоначалните автори, в разпространителите (които са в състояние без съществени технологични и/ли художествени загуби „да продадат“ възможно най-голям брой копия). Все по-често на тази база разпространителите започват „да диктуват“ кое произведение да се представи на публиката и кое – не. Паралелно на това – непрестанното усложняване на програмния код и на изпълняваните от него задачи, и предвид все по-интегрираната му свързаност с други софтуерни модули и системи, води до постоянно нарастване на изискванията за материален и технологичен капацитет, и до разпокъсване на процесите по разработването на софтуер. Особено

28 Понятието 'Free Software' (Свободен софтуер) е въведено през 80^{те} години на XX в. от Ричард Столман (Richard Stallman) – завършил физика в Университета Харвард (1974 г.), основател на Проекта за свободен софтуер GNU (1983 г.), основател и председател на Фондацията за Свободен софтуер (1985 г.), и идеолог на концепцията Copyleft (Williams 2002).

29 Понятието 'Copyright' (Право на копиране) е исторически обусловено от времето преди появата на технически възможности за практически неограничено копиране и разпространяване без загуба на качество; днес авторското право (все още обозначаващо в англоезичния свят като Copyright) далеч не се ограничава до правото на отпечатване на допълнителни копия от една творба на хартиен носител.

30 Т.нар. 'Reverse Engineering' (Обратно инженерство) представлява процес по възстановяване на изходния код на база разчитането (доколкото е възможно) на машинния код и проследяване поведението на машината при изпълнение на различните бинарни инструкции. За повече детайли вж. бел. 410 по-долу.

при по-големи проекти значението на отделния автор се размива и изгубва в цялостния процес, където неговият принос е все по-незначителен на фона на цялото. Така се достига до възможност определени решения да бъдат вземани по начин, който няма как да бъде публично проследен – особено ако не съществува достъп до изходния код и ако кодът не принадлежи на цялото общество, а само на определена организация.

В перспективата на това все по-значително изместване на авторските права (от физическите създатели на кода към крупни организации за разработване на софтуер) и все по-значително ограничаване свободите на софтуерните потребители (които все по-трудно биха могли „да надникнат“ в изходния код и да го разберат), се появяват редица концепции за алтернативни авторски права. Обединява ги отказът от характерната за Copyright формула *'All Rights Reserved'* (*Всички права запазени*), довела до превръщане на софтуера в собственост, която заплашва да лиши потребителите от свободата да избират как да работят собствените им компютри и как да бъде третирана собствената им информация и поведение.

За **Free Software (Свободен софтуер)** можем да говорим, когато на всеки желаещ, **(а)** без да му е необходимо разрешение и **(б)** без да дължи плащане за това, са гарантирани четири основни свободи – **(0)**³¹ да ползва софтуера за своите нужди, **(1)** да го изследва и променя съгласно предпочитанията си, **(2)** да го копира и разпространява в първоначалния му вид и/ли **(3)** да го копира и разпространява в променен вид – **(в)** без значение дали прави това безплатно или срещу заплащане. За да бъдат гарантирани така посочените основни свободи, е необходимо **(г)** да бъде осигурен достъп до изходния код на софтуера, **(д)** софтуерът да бъде достъпно стандартизиран и документиран, и **(е)** да отсъстват технически, юридически или организационни препятствия срещу упражняване на коя да е от горните свободи (**Stallman 2002**). В това се изразява Понятието за Свободен софтуер, утвърдено още в зората на Движението за Свободен софтуер, към началото на **1986 г. (Stallman 1986)**.

Англоезичното понятие 'Free' създава редица усложнения, тъй като може да се интерпретира еднакво успешно и като „Свободен“ и като „Безплатен“ – без да разкрива действителното значение на понятието 'Free Software' (Свободен софтуер). Видно от цитираното по-горе понятие, свободният софтуер няма отношение към това дали същият се предоставя безплатно. Често свободният софтуер се разпространява на платени технически носители (паралелно с осигуряването на безплатен достъп за изтеглянето му без предоставяне на технически носител). Често свободният софтуер се разработва или променя по поръчка срещу заплащане, като поръчителят се ползва от получените резултати, но същите се разпространяват и безплатно, в полза на цялото общество. В този смисъл свободният софтуер няма отношение към това дали нещо е безплатно или се предоставя (променя) срещу заплащане. В тази връзка е изразът на **Ричард Столман 'Free as in Freedom' (Свободен като в „Свобода“)** (**Williams 2002**). Често комерсиални организации налагат неправилното разбиране, че „свободен“ софтуер е този, който се предоставя безплатно (най-вече с цел популяризиране на техните платени разработки); или този, който е включен в цената на хардуерното оборудване, на което е инсталиран предварително). Повече яснота в тази връзка дават източноевропейските езици, където наблюдаваме недвусмислено понятийно разграничение – например при българоезичните 'Свободен' и 'Безплатен'; или при рускоезичните 'Свободны' и 'Бесплатны'. Аналогично разграничение наблюдаваме при френскоезичните 'Libre' и 'Gratuit'; при италианоезичните и испаноезичните 'Libero' и 'Gratis'; при немскоезичните 'Freie' и 'Gratis' (или 'Kostenlose'); и др. За да се избегне цитираното англоезично двусмислие, все по-често се прилага идентичното, но много по-ясно понятие **'Libre Software'**.

Софтуерът с **Отворен код (Open Source)** често се бърка с Понятието за Свободен софтуер³². Безусловно, за да може свободният софтуер да бъде изследван и променен (една от четирите основни свободи), неговият изходен код трябва да бъде отворен, достъпен. Следователно свободният софтуер по необходимост трябва да бъде и такъв с отворен код. В този контекст някои автори възприемат

31 Четирите основни свободи започват от №0 по чисто историческа причина – първоначално (към 1990 г.) са осмислени и дефинирани три основни свободи, а свободата софтуерът да бъде ползван според нуждите на потребителя е осмислена и дефинирана на по-късен етап; поради нейното базово значение обаче е поставена преди свободите, вече придобили своята гражданственост под №№1, 2 и 3. В тази връзка твърдението, че броенето на основните свободи започвало от 0 поради уподобяване броенето при компютърните системи (което в много от случаите действително започва от 0, а не от 1), е добавено в следствие и по същество е неистинно.

32 Така напр. Костов, А.: Авторскоправен режим на „Open Source“ системите; сп. Собственост и право, бр. 8 от 2007 г.

свободния софтуер и софтуера с отворен код като тъждествени³³. Ключова разлика между двата вида софтуер наблюдаваме по отношение на мотивацията на носителите на авторските права да предоставят отворен (или свободен) достъп до изходния код (**Stallman 2002**). Докато свободният софтуер е „свободен“ във философския смисъл на понятието „Свобода“ (като специфично отношение към понататъшните разработващи страни и потребителите), то софтуерът с отворен код е „отворен“ преди всичко по технологични причини – защото това позволява изследване на изходния код и неговото техническо подобряване – без каквото и да било отношение към свободата и етичността. От тук двете понятия, мотивирани по коренно различен начин, ще доведат и до коренно различни резултати – независимо от тяхното съдържание, което до голяма степен се припокрива.

Софтуерът, предоставен **в разположение на цялото общество (Public Domain Dedication)**, но без специфични правила относно неговото ползване³⁴, може да бъде разглеждан едновременно като свободен софтуер и като такъв с отворен код, макар да не е нито едно от двете. По отношение на такъв софтуер е налице свободен достъп до изходния код и по принцип могат безпрепятствено да се упражняват всичките основни свободи, характерни за свободния софтуер. Заедно с това обаче се явява възможността копия от такъв софтуер в първоначалния му вид или негови променени версии да бъдат разпространявани съгласно всякакви други авторскоправни разрешения, включително такива, които ограничават свободата; и не съществува инстанция, която да има правната възможност да се противопостави на това (носителят на авторските права е предоставил софтуера в разположение на цялото общество и всеки може да прави с този софтуер каквото пожелае).

Пример за горното е разработката **X Window System**³⁵, където първоначално свободният софтуер (създаден като такъв от цялостен консорциум разработващи страни) на по-късен етап е трансформиран за определени периоди като несвободен софтуер (съгласно създадения за тази цел лиценз **X11**). Паралелно с това редица производни на първоначалния програмен код са компилирани до машинен код и разпространявани като несвободен софтуер – включително и в случаи, в които значителна част от авторите далеч не са сътрудничили по проекта с подобни намерения (**Stallman 2002**).

В основата на цитирания проблем с **X Window System** стоят т.нар. „отслабени“ **свободни лицензи**. Те предоставят право за всякакво ползване на софтуера, в т.ч. – за разпространяване на компилирани машинни версии като несвободен софтуер. Аргумент към този подход е предоставянето на „максимална свобода“ (в т.ч. свободата за това по-нататъшната свобода да бъде ограничена спрямо последващите разработващи страни и потребители). Такива са освен споменатият по-горе лиценз **X11** (почти идентичен на лицензите на **MIT**³⁶), също и версиите на лиценза **BSD**³⁷.

За да бъде предотвратена възможността свободният софтуер да бъде трансформиран в несвободен софтуер, се явява концепцията **Copyleft**³⁸. Съгласно тази концепция на всеки желаещ, **(а)** без да му е

33 В тази връзка напр. понятието FOSS (Free and Open Source Software; Свободен софтуер и [такъв с] Отворен код), което размива несъвместимите противоречия между Движението за Свободен софтуер и Инициативата за Отворен код. Защитата на свободата като философско и социално благо е същност на Движението за Свободен софтуер. Съвсем други са мотивите при Инициативата за Отворен код, която не разглежда свободата като благо, а само като техническа възможност за усъвършенстване на кода.

34 Предоставянето на софтуера в разположение на цялото общество, без каквото и да било правила за ползването му, е исторически първата форма на споделяне на софтуер. Преди официалното становище на Националната комисия за нови технологични приложения на защитените с авторски права произведения (NCNTUCW) на САЩ от 1974 г., че „компютърните програми, доколкото представляват оригинални авторски произведения, са обект на авторското право“, не съществува практика достъпът до софтуера, неговото ползване, проучване, променяне и споделяне да бъде регулирано по какъвто и да било начин (**Nussbaum 1984**) (**Lemney 2011**).

35 За повече детайли относно развитието на X Window System вж. <https://www.x.org/wiki/>

36 Основната разлика между Лиценза X11 и Лицензите MIT (съкратено от Massachusetts Institute of Technology; Масачузетски технологичен институт) се изразява в това, че Лицензът X11 забранява популяризирането на лицензирания софтуер чрез имената на носителите на авторските права, освен ако последните не са дали своето изрично съгласие за това.

37 Съкратено от 'Berkeley Software Distribution' (по името на Университета Berkeley в Калифорния).

38 Игра на думи, където изразът 'Right' от понятието 'Copyright' означава освен „право [на копиране]“, също така „Надясно“; съответно изразът 'Left' от понятието 'Copyleft' означава „Наляво“, като по този начин се дава израз на противопоставянето срещу наложилата се

необходимо разрешение и **(б)** без да дължи плащане за това, са гарантирани цитираните по-горе четири основни свободи – **(0)** да ползва софтуера за своите нужди, **(1)** да го изследва и променя съгласно предпочитанията си, **(2)** да го копира и разпространява в първоначалния му вид и/ли **(3)** да го копира и разпространява в променен вид – **(в)** без значение дали прави това безплатно или срещу заплащане. Отново, за да бъдат гарантирани така посочените основни свободи, е необходимо **(г)** да бъде осигурен достъп до изходния код на софтуера, **(д)** софтуерът да бъде достъпно стандартизиран и документиран, и **(е)** да отсъстват технически, юридически или организационни препятствия срещу упражняване на коя да е от свободите. Същевременно, за да се гарантира невъзможността свободният софтуер да бъде преобразуван в несвободен софтуер, се въвежда и **(ж)** изрична забрана срещу ограничаване на цитираните основни свободи – било технически, било юридически, било организационно.

Най-последователната проява на концепцията **Copyleft** е лицензът **GNU General Public License (GNU GPL)**, предназначен за уреждането на свободен софтуер. Първата версия на лиценза е създадена през **1989** г. за нуждите на Проекта за Свободен софтуер **GNU**³⁹. Във всичките последващи версии⁴⁰ на **GPL** се доразвиват новоустановявани и нововъзникващи проблеми за гарантирането на четирите основни свободи и за налагането на изричната забрана срещу всяко ограничаване на тези свободи. Това означава, че веднъж лицензиран с **GPL**, софтуерът остава необратимо свободен – ведно с неговите копия и последващи промени; софтуерът се предоставя „в полза на цялото общество“ и от тук нататък не може да се разглежда като „собственост“ на когото и да било поотделно. Именно в тази невъзможност за последващо ограничаване на свободата се изразява същността на т.нар. „**усилени**“ **свободни лицензи**. Основна критика този тип лицензи получават по отношение на забраната срещу ограничаване на основните свободи – в която забрана противниците на подобни авторскоправни разрешения разпознават ограничаване свобода на носителя на авторските права да се разпорежда със своята интелектуална собственост.

Като '**Nonfree Software**' (**Несвободен софтуер**) може да бъде определен такъв софтуер, при който има наложени **(а)** определени юридически забрани (извън цитираната по-горе забрана срещу ограничаване на четирите основни свободи) и/ли има **(б)** определени технически или организационни препятствия срещу упражняване на една или повече от тези свободи, или има **(в)** други средства за контрол спрямо начина, по който софтуерът функционира⁴¹. Тъй като такъв софтуер е в ръцете на определен собственик (или група собственици), във властта на които е да наложат цитираните юридически забрани и/ли технически / организационни препятствия и/ли други средства за контрол, често такъв софтуер се нарича '**Proprietary Software**' (**Собственически софтуер**).

Въпреки, че към днешна дата двете горни понятия могат да бъдат разглеждани като идентични, първоначалната класификация е различавала и '**Semifree Software**' (**Полусвободен софтуер**), който се предоставя с отворен код и се разрешава да бъде променен и разпространяван за некомерсиални цели. В т.см. като собственически софтуер

формула „Всички права запазени“, характерна за класическата авторскоправна парадигма (озаглавявана в англоезичната доктрина като 'Copyright'). Изразът 'Left' не следва да се интерпретира като глагола „Изоставям“ в минало време – откъдето и някои погрешни тълкувания, определящи 'Copyleft' като „изоставяне“, „отказ“ от авторски права.

39 GNU (рекурсивен акроним от 'GNU is Not UNIX'); игра на думи с широко разпространената през 80-те години на XX в. несвободна операционна система UNIX, на която през 1984 г. Проектът за свободен софтуер GNU си поставя цел да създаде алтернатива чрез разработването на първата пълноценна Свободна операционна система GNU.

40 Първата версия на лиценза (GPLv1) датира от 01.02.1989 г.; Втората версия на лиценза (GPLv2) датира от 02.06.1991 г.; и Третата версия на лиценза (GPLv3), която към този момент е последна и отразява най-актуално съществуващите технологични проблеми и съображения по отношение свободата на софтуера, датира от 29.06.2007 г.

41 В т.вр. е т.нар. 'Digital Rights Management (DRM)' (технологии за „Цифрово управление на правата“, които по своята същност са такива за Цифрово управление на ограниченията; Digital Restrictions Management) – напр. блокираните от Apple функционалности на приложението за поправка на софтуерни грешки DTrace, с цел да не се позволи интерпретирането като „грешки“ и отстраняването на вложени в музикалното приложение iTunes ненужни от техническа гледна точка препятствия, насочени срещу копиране на аудио-файлове (**Doctorow 2008**); в същия дух и т.нар. 'Trusted Platform Modules (TPM)' (технически „Модули за довереност в платформите“, които по своята същност са насочени към ограничаването на определени функционалности) – напр. функцията 'Secure Boot' при някои компютри, преграждаща ползването на „неразрешени“ софтуерни или хардуерни компоненти – въпреки, че това не произтича от каквато и да било техническа необходимост (**Moody 2012**).

бил обозначаващ несвободния софтуер, при който всякакво променяне и разпространяване на променени версии се забранява. Тази класификация днес е отречена – доколкото наличието на възможност софтуерът да бъде променен и получените версии да бъдат разпространявани е въпрос на субективни права и технически възможности; въпросът за това дали дейността се осъществява за собствена сметка или срещу заплащане няма отношение към предоставянето или отричането на определени права и свободи.

Специфична форма на несвободен софтуер представляват т.нар. софтуерни компоненти '**Freeware**' (непреводимо съчетание от изрза 'Free' – в този случай със значение „Безплатен“; и 'Ware' – „Изделие“, като в понятията 'Software' и 'Hardware'). Freeware представляват безплатно разпространявани софтуерни компоненти (най-често като добавки на функционалности към несвободни софтуерни програми и компютърно оборудване), чието ползване бележи своя пик към 80^{те} години на XX в. Такива софтуерни компоненти не е разрешено да се проучват и променят – което се гарантира чрез предоставяне единствено на машинния код.

Друга специфична форма на несвободен софтуер представляват т.нар. софтуерни компоненти '**Shareware**' (отново непреводимо съчетание, този път от изрза 'Share' – преводимо като „Споделям“; и 'Ware' – „Изделие“). Shareware представляват безплатно разпространявани софтуерни компоненти, които обаче не е разрешено да се ползват безплатно, нито да се проучват и променят. Обикновено плащането се обезпечават посредством „гратисни периоди“, след изтичането на които е необходимо въвеждането на „код за активиране“, който следва да се заплати. Спазването на забраните обикновено се гарантира чрез предоставяне единствено на машинния код, в който биват вградени технически препятствия срещу ползване на софтуера след изтичането на „гратисния период“ (или други аналогични ограничения).

Специфичен случай на софтуер, при който се осъществяват определени дейности, несъвместими със свободата, макар самият софтуер да няма отношение към (не)свободата, е т.нар. '**Adware**' (отново непреводимо съчетание, този път от изрза 'Advertise' – преводимо като „Рекламирам“; и 'Ware' – „Изделие“). Adware представляват допълнително вградени в основния софтуер компоненти (най-често с рекламна цел), които не са технологично необходими, но разработващата страна ги вгражда в основния софтуер за извличането на облага (най-често под формата на приходи от реклама). Обикновено Adware представляват рекламни банери, изкачащи прозорци с рекламни съобщения и други подобни, нерядко съчетани и със софтуерни инструменти за анализ на локацията, посещаваните сайтове и други параметри относно реципиента, позволяващи предлагането на таргетирана реклама. Най-често срещаните Adware са т.нар. **Google Ads**. Въпреки, че Adware не е задължително да съдържат несвободни софтуерни компоненти, те със сигурност са възплащени на несвободна (неетична) практика спрямо потребителите – от една страна защото събират и обработват лични данни, които потребителите може би не биха били съгласни да се обработват, а от друга страна защото способстват за предоставянето на непоискано съдържание, което не е технологично необходимо. В този смисъл може да се говори, че софтуер с вградени в него Adware компоненти, макар да може да е свободен като софтуерен код, той няма как да е свободен като поведение и отношение към потребителите; освен ако обработването на лични данни и/или предоставянето на реклама (била таргетирана или не) не бъде стартирано само и единствено след изразяването на ясно и конкретно желание от страна на потребителя, което той може да оттегли свободно, по всяко време и без негативни последствия за него⁴².

Специфичен случай, който няма отношение към (не)свободата на софтуера и към неговия отворен или затворен код, е т.нар. '**Firmware**' (отново непреводимо съчетание, този път от изрза 'Firm' – преводимо като „Фирма“, „Компания“; и 'Ware' – „Изделие“). Firmware представляват софтуерни компоненти, вградени най-често в чипове с енергонезависима памет (обикновено от компанията-производител на

42 Цитираните изисквания към рекламата, за да бъде тя в съгласие с принципите на свободния софтуер, наподобяват до голяма степен разрешенията на **Регламент (ЕС) 2016/679** от 27.04.2016 г. за защитата на данните (General Data Protection Regulation), който забранява на територията на Европейския съюз и по отношение на европейските граждани да бъдат събирани и обработвани лични данни, и на базата на това да бъдат вземани решения (напр. за показването на таргетирана реклама), без това да е предшествано от изрично съгласие, оттегляемо по всяко време, без условия и без последствия за потребителя.

съответното хардуерно оборудване) и изпълняващи задачи от „ниско“ ниво по прякото управление на хардуера (първоначално стартиране, управление на захранването, интерпретиране на бинарни инструкции и т.н.). С усложняването на софтуерното обезпечение и възникването на операционните системи с графична среда и потребителски приложения в днешния им вид, софтуерът от „ниско“ ниво поема отговорността за преобразуването на разбираемите от човека команди и процеси до машинно четими бинарни инструкции. Това няма никакво отношение нито към (не)свободата на софтуера, нито към неговия отворен или затворен код.

За пълнота трябва да отбележим и т.нар. **'Malware'** (отново непреводимо съчетание, този път съкратено от израза **'Mallicious'** – преводим като „Зловреден“; и **'Ware'** – „Изделие“). Malware представлява софтуер (или отделни софтуерни компоненти) със зловредна насоченост (обикновено оставаща скрита от потребителите) и целяща осъществяването на неразрешен достъп до данни (в т.ч. пароли, шифровъчни ключове и т.н.), проследяване на потребителското поведение, затрудняване, пречатване или окончателно разрушаване на функционалности или на системата като цяло, скрито вграждане на генератори за криптовалута⁴³, шифроване на информацията с цел изнудване за откуп⁴⁴ и др. Понякога привържениците на свободния софтуер като шега наричат „Malware“ всяка форма на несвободен софтуер, тъй като такъв софтуер в повечето случаи включва определени функционалности, които не се поддават на контрол от страна на последващите разработващи страни и потребителите⁴⁵, а понякога също така остават недокументирани или дори скрити за широката публика. Самото понятие няма отношение към (не)свободата на софтуера, а към целите, които си поставя и резултатите, до които води функционирането му. Отделен остава въпросът за това доколко осъществяването на зловредната мисия на подобен софтуер би било възможно, ако всеки от засегнатите потребители беше в състояние да прегледа, изучи и промени изходния код, установявайки действителните му функции и цели, и да сподели констатираните разкрития и взети мерки срещу зловредната реализация.

Друг специфичен случай, който също няма отношение към (не)свободата на софтуера и към неговия отворен или затворен код, е т.нар. **'Private software' (Частен софтуер)**. При него кодът се разработва за нуждите на определена организация или група, за вътрешно ползване, без да бъде споделян с външния свят (нито като изходен, нито като машинен код; нито свободно, нито несвободно). В зависимост от договореностите между разработващата страна и възложителя (най-често явяващ се като ползваща страна) този вид код може да бъде както свободен (ако за ползващата страна са гарантирани четирите основни свободи), така и несвободен (ако тези свободи или част от тях са ограничени – например поради рестриктивни лицензни договорености в ползва на разработващата страна, които договорености може в допълнение и да са обезпечени технически чрез предоставяне единствено на машинния код, вграждане в него на защити срещу евентуални опити за обратно инженерство и т.н.). Няма пречки на един следващ етап Частният софтуер да бъде предоставен на трети страни – било като свободен, било като несвободен софтуер.

Още един специфичен случай, който няма отношение към (не)свободата на софтуера и към неговия отворен или затворен код, е т.нар. **'Commercial software' (Софтуер с търговска цел)**. При него кодът се разработва и предоставя с очевидната цел да бъде извлечена печалба. Такъв код обаче далеч не винаги е несвободен (респективно собственически). Значителни части от свободния софтуер (в т.ч. асоциирани с най-твърдите форми на Copyleft и лиценза **GPL**) се разработват в резултат на търговски услуги и/ли срещу заплащане. Мотивацията определен софтуер да бъде разработен няма отношение

43 Т.нар. „криптокопачи“ – софтуерни програми, предназначени за осъществяването на изчисления, необходими за извлечането на криптовалутна стойност (най-често Bitcoin, Dash, Monero и др.), които в нашия контекст се инсталират без разрешение от собствениците на съответния компютър и „крадат“ от неговите ресурси, като резултатът (придобитата криптовалутна стойност) се отклонява в полза на престъпника, пуснал в действие съответната софтуерна програма.

44 Т.нар. „криптовириси“ – софтуерни програми, предназначени за цялостно шифроване на системата или на обособени дялове от нея (в т.ч. и на записаната информация), като разшифроването е възможно след предоставянето (срещу заплащането на откуп) на специален шифровъчен ключ от престъпника, пуснал в действие съответната софтуерна програма.

45 За повече детайли относно типичните ограничения при несвободния софтуер вж. Частта „Някои несвободни лицензи“ по-долу.

към това дали той е свободен или несвободен. Нещо повече – разработването на определен софтуерен проект и разпространяването му като свободен софтуер по см. на Copyleft може да се разглежда като специфичен бизнес-модел, при който осигуряването на определени софтуерни решения предполага формирането на аудитория от клиенти, готови да възлагат осъществяването на платени доработки, техническа поддръжка, потребителски обучения⁴⁶.

Специфично неправилно понятие (което се прилага преди всичко с маркетингови цели), е т.нар. **'Professional Software'** (**Професионален софтуер**) – като самостоятелно наименование или като част от наименованията на конкретни софтуерни проекти⁴⁷. Целта е да бъде направено отграничение (подвеждащо по своята същност) от „непрофесионалния“ софтуер (който се внушава, че е „непрофесионален“, защото се разпространява „безплатно“ – напр. свободен софтуер, за който „никой професионалист не би платил“). Дали нещо е професионално или не, е въпрос на първо място за това дали е свързано с професията, а не за това дали е „качествено“, „сериозно“. Така например видео-игрите (който почти никога не представляват „професионален“ софтуер) по правило се разработват с едни от най-мощните и напредничави информационни, изчислителни и дизайнерски технологии. Същевременно редица професии не изискват особено техническо обезпечение и въпреки това прилаганите в тяхното упражняване технологии се прилагат напълно „професионално“⁴⁸. И не на последно място – основните софтуерни решения, прилагани при сложни сървърни системи (в т.ч. при обезпечаването на т.нар. Суперкомпютри), почти без изключение са базирани именно на свободен софтуер⁴⁹, разработещ и действателно безупречно.

Така очертаното Понятие за Свободен софтуер и отграничаването му от сходни (или погрешно свързвани с него) понятия е приложимо не само за софтуерен код, но също за хардуерно оборудване и за всякакви други произведения, вкл. такива отвъд информационните технологии⁵⁰. Във връзка с това и в рамките на **'Open Content Project'** (**Проекта за Отворено съдържание**)⁵¹ е утвърдено понятието **'Free Cultural Works'** (**Произведения на Свободната култура**), насочено към преодоляване на характерната за Copyleft формула „*Всички права запазени*“ в полза на по-диалогични (и в редица случаи – по-продуктивни) подходи за защита на авторските и сродни права в съвременната епоха (характеризирана с технически възможности за практически неограничено възпроизвеждане, размножаване и разпространяване без загуба на качество и с необходимостта от все по-концентрирани и мащабни ресурси в творческия процес). Общо за Произведенията на Свободната културата е, че при тях носителят на авторските права се отказва от формулата „*Всички права запазени*“ в ползата на алтернативни авторскоправни решения. В тази връзка е утвърден специален **'Free Culture Licenses'** (**Лицензи на Свободната култура**), съблюдаващ основните свободи за (0) ползване, (1) изучаване, (2) променяне и (3) споделяне⁵² на свободните произведения. Същевременно този и подобни нему лицензи допускат вменяването на някои основни задължения като (а) признаване на авторството, (б) симетрично

46 Напр. свободният компилатор GNAT (съкратено от GNU New-York-University Ada Translator; предишно наименование GNU Ada), лицензиран още от самото си създаване през 1995 г. съгласно Лиценза GPL и функциониращ изцяло като Софтуер с търговска цел, насочена към осигуряването на платена техническа поддръжка.

47 Напр. 'Windows 10 Professional', 'Adobe Acrobat Professional DC', 'AVG Anti-Virus Professional' и др.

48 Напр. пишещият тези редове развива адвокатската си дейност изцяло чрез свободен софтуер; вкл. настоящото изследване се създава посредством свободния офис-пакет LibreOffice, инсталиран на напълно свободната операционна система Parabola GNU/Linux-libre, която от своя страна е инсталирана на хардуерно оборудване, окомплектовано с Libreboot софтуер от „ниско“ ниво.

49 Показателна в т.вр. е Световната класация 'Top500' за 500^{-те} най-мощни Суперкомпютри в света, съгласно която от 2017 г. вече всичките машини, попадащи в Класацията (без изключение) са Linux-базирани; през 2015 г. окончателно от Класацията изпадна Windows Azure (единственият класиран Суперкомпютър на Microsoft, достигнал най-добрата си 11^{-та} позиция към 2008 г.). За повече детайли вж. <https://www.top500.org/>

50 Напр. GNU Free Documentation License (Лицензът за Свободна документация на GNU) е приложен към всякакви текстови разработки. Макар да е замислен първоначално за наръчници и документация към софтуерни програми, лицензът може да се прилага към всякакви литературни произведения – особено такива с учебна, научна и справочна цел.

51 Проектът за Отворено съдържание е стартиран от Дейвид Уайли (David Wiley) на 17.07.1998 г. и се развива до 30.06.2003 г., когато основателят му се присъединява към Фондация „Creative Commons“ (Wiley 2003). Впоследствие, на 03.04.2006 г. Ерик Мьолер (Erik Möller) в сътрудничество с Ричард Столман (Richard Stallman), Лорънс Лесиг (Lawrence Lessig), Бенджамин Хил (Benjamin Hill), Анджела Бийсли (Angela Beesley) и други дефинира понятието 'Free Content' (Свободно съдържание), което се явява продължение на Проекта. За повече детайли вж. <https://freedomdefined.org/Definition/Vg>

сътрудничество, (в) запазване на основните свободи. Аналогично на разбирането за свободен софтуерен код, тук също се установяват няколко изискуеми условия, гарантиращи ефективно упражняване на основните свободи: (г) достъп до изходния код (в т.ч. програмен код, технологични спецификации, архитектурни и инженерни чертежи, нотни записи и др.); (д) достъп в свободен формат (който не е ограничен от патентни или други защиты, освен ако същите са предоставени в световен мащаб, безусловно, неотменимо и безсрочно за свободно ползване); (е) липса на технически ограничения, които не са обусловени от технологична необходимост (напр. технологии за Цифрово управление на правата (Digital Rights Management)); (ж) липса на други ограничения (независимо дали от техническо, юридическо или организационно естество – например защита на лични данни, на авторски права върху цитирани несвободни произведения и пр.).

52 Разминаването между четирите основни свободи при концепцията Copyleft и тези при концепцията за Произведения на Свободната култура е само формална; по същество не променя обема от гарантирани основни права.

ОСНОВНИ СВОБОДНИ СОФТУЕРНИ ЛИЦЕНЗИ

Основен способ за управление на правата (в т.ч. на авторските и сродните им права) е установената в съответната юрисдикция императивна (задължителна) нормативна уредба. В допълнение към императивната уредба и в рамките на допуснатото от нея диспозитивно начало⁵³ управлението на авторските права се извършва чрез тяхното лицензиране. Последното се изразява в утвърдени от носителя на авторските права Общи условия за ползване и/ли в сключвани между него и потребителите Индивидуални договори за ползване. Често се сключват Индивидуални договори в рамките на утвърдените Общи условия, като допълнение към тях, с цел детайлизиране на отношенията с конкретен потребител. Индивидуалните договори представляват частни съглашения между две свободни и равнопоставени (поне на теория) страни. Тъй като те имат откъслечен характер и са приложими преди всичко в частните отношения на двете договарящи страни, ще останат извън обхвата на настоящото изследване. Значение за нашия предмет имат преди всичко Общите условия, тъй като те представляват типови правила на поведение, прилагачи се „автоматично“ спрямо неопределен кръг от потребители, понякога милиони на брой. Последното води до типизиране и унифициране, и до превръщане на Общите условия в утвърден елемент от общественото правосъзнание, поддаващ се на устойчиво класифициране и изследване.

Съществува съществено разминаване в значението, което се влага в понятието 'License' (Лиценз) при Континенталната правна система (към която принадлежи България и Европейският съюз като цяло), и при Англосаксонската правна система (към която принадлежат например Великобритания и САЩ). Изхождайки от централисткия историко-държавен контекст, Континенталната правна система разглежда лицензирането преди всичко като държавно-властническа дейност, в която компетентен орган на властта предоставя разрешение (лицензия) за осъществяването на определена дейност (най-често свързана с отговорности и рискове, и с изискуем висок професионализъм за оправдаване на отговорностите и ограничаване на рисковете), от частни лица и организации, които изпълняват определени нормативно установените изисквания. Децентрализиращият историко-обществен контекст на Англосаксонската система отрежда преди всичко частноправно място на лицензирането – където определено частно лице или организация разрешава на други частни лица и организации да ползват негови разработки (най-често обекти на авторското право), посредством специфични, утвърдени от него лицензи. Понятието „Лиценз“ в англосаксонския смисъл трябва да се разбира по-скоро като „Общи условия за ползване“ или нещо средно между „Общи условия за ползване“ и „Индивидуален договор за ползване“, сключен с конкретния потребител, който междувременно приема и Общите условия за ползване. Поради хегемонията на САЩ в сферата на информационните технологии, понятието „Лиценз“ със своето англосаксонско значение се е наложило по целия свят, вкл. в ЕС и България. Поради тази причина, а така също – за постигането на понятийно единство и разбираемост – ще ползваме англосаксонското понятие „Лиценз“ в континенталното значение на „Общи условия за ползване“ и „Индивидуален договор за ползване“, без да влагаме в това каквито и да било публичноправни елементи

Съществуват внушителен брой софтуерните лицензи, част от които с по няколко утвърждавани във времето версии, приложими за най-различни видове софтуер. Понякога софтуерът бива лицензиран съгласно система от няколко алтернативно предложени лиценза, като определени критерии или потребителите в рамките на предоставения им избор определят съгласно кой точно лиценз да бъдат уредени отношенията им с носителите на авторските права. Съществуват и такива случаи, при които софтуерът се предоставя в разположение на цялото общество (с или без изходния си код), но без каквито и да било лицензионни правила за неговото ползване⁵⁴. В такива случаи „по подразбиране“

53 Основни методи на правно регулиране са императивният и диспозитивният; при първия законодателят едностранно и властнически определя дължимите правила на поведение, докато при втория, в рамките на разрешеното от първия, страните сами (в т.ч. посредством договаряне помежду им) определят предпочитаните от тях правила на поведение и съответстващи им права и задължения.

54 За повече детайли относно предоставянето без лицензионни правила в разположение на цялото общество вж. бел. 34 по-горе.

остава приложима местната авторскоправна юрисдикция, съгласно която в повечето случаи (вкл. и в България) „*Всички права [са] запазени*“. И въпреки, че предоставянето в разположение на цялото общество е исторически първият способ за споделяне на софтуер, днес публикуването без изрично посочени правила за ползване е рядкост – било заради неефективността на подобен подход в съвременните условия, било заради интензивното комерсиализиране на софтуера.

За да бъде предложена цялостна класификация на софтуерните лицензи, е целесъобразно да се проследят конкретните условия (гарантирани субективни права и налагани юридически задължения) спрямо адресатите на съответните лицензи. Тъй като всеки лиценз представлява типизирани „Общи условия за ползване“, чрез проследяване на правата и задълженията ще могат да се очертаят групи от лицензи, обединявани от техните съществени признаци и различаващи се само по някои несъществени (от гледна точка целите на настоящото изследване) детайли, които нямат определящо значение нито за Свободата, нито за Сигурността.

Сред основните субективни права, които различните софтуерни лицензи биха могли да гарантират, следва да се посочат тези:

- **Право софтуерът да бъде стартиран и ползван.** Това право е гарантирано ефективно, когато в софтуера не се включват технически, юридически и/ли организационни препятствия срещу неговото функциониране и когато упражняването на правото не се обуславя от получаването на разрешение или от заплащането на цена. Тази свобода не следва да се смесва с качествата на софтуера и с неговите възможности да удовлетвори определени нужди на потребителя – последното е въпрос отвъд свободата и гарантираното от лиценза право софтуерът да бъде ползван „във вида, в който е“.
- **Право софтуерът да бъде проучван и променян.** Това право е гарантирано ефективно, когато има свободен достъп до изходния код на софтуера и когато ползването на изходния код не се прегражда от никакви технически, юридически и/ли организационни препятствия (сред които патенти, несвободни лицензи, търговска тайна и др.). Също така изходният код трябва да е предоставен за свободно ползване в широко достъпен, подлежащ на машинно четене и обработване с общодостъпни средства формат; да е ясно, коректно и цялостно документиран; и неговото осмисляне и ползване да не стои в зависимост от никакви допълнителни компоненти, които са „тайна“ и/ли достъпът до тях е ограничен.
- **Право софтуерът да бъде копиран и споделян.** Това право е гарантирано ефективно, когато софтуерът не е обект на патентни, лицензионни и други технически, юридически и/ли организационни ограничения.
- **Право да бъдат разпространявани променени версии на софтуера.** Това право също е гарантирано ефективно, когато софтуерът не е обект на патентни, лицензионни и други технически, юридически и/ли организационни ограничения.
- **Право да бъдат премахнати препятствията и средствата за контрол.** Това право се изразява във възможността да бъде премахнат, блокиран или заобиколен всеки елемент от софтуера, който е насочен към ограничаване на определени функционалности или налагането на такива

(контролиращи) функционалности, без това да е технологично необходимо. Това право⁵⁵ е гарантирано ефективно, когато е предоставен достъп до изходния код и е обезпечено правото да бъде променян софтуерът (включително като се премахнат, блокират или заобиколят вградените в него препятствия и средства за контрол)⁵⁶.

- **Право софтуерът да бъде инсталиран на различен хардуер.** Това право се изразява във възможността несвободният софтуер на технологични компании, произвеждащи заедно с него и хардуерно оборудване, да бъде стартиран на хардуер от други производители. Ограниченията за упражняването на това право освен софтуерни, могат да бъдат и хардуерни – като самият хардуер бъде проектиран така, че да прави невъзможно стартирането на друг софтуер, освен първоначално предвидения.
- **Право да бъдат отстранени грешки при комбиниране на софтуерни компоненти.** Това право се изразява във възможността несвободният софтуер да бъде тестван (вкл. чрез някои от способите на т.нар. „обратно инженерство“) за установяване източниците на определени грешки и отстраняване на последните – без непременно променяне на софтуера; възможно е напр. при несвободния софтуер, чието променяне е забранено, преодоляването на някои грешки да бъде постигнато чрез променяне на свободните (или такива с отворен код) компоненти, които биват „адаптирани“ за преодоляване на грешките. Обикновено това право се ограничава при несвободния софтуер както с юридическа забрана софтуерът да бъде проучван, така и с фактически отказ от достъп до изходния му код – което прави опитите за неговото проучване до голяма степен технически неефективни.
- **Право да бъде осъществено последващо лицензиране.** Това право се изразява във възможността да бъдат разпространявани променени версии от софтуера (или дори идентични копия от него) съгласно лицензи, различни от заварения (като в някои случаи последващите лицензи могат да бъдат и такива, които ограничават предоставените свободи или предоставят допълнителни свободи)⁵⁷.

Във връзка с горното възниква практическият въпрос за съвместимостта между софтуерните лицензи при създаването на нов софтуер – напр. чрез комбиниране на компоненти, лицензирани по различен начин. По-консервативните разрешения (в лицето на т.нар. усилен лиценз и особено на издържаните в духа на Copyleft) ограничават „смесването“ с лицензи, които не гарантират определени свободи; или посочват изчерпателна номенклатура от допустими последващи лицензи; или забраняват каквото и да било последващо лицензиране съгласно друг лиценз. По-либералните разрешения (в лицето на т.нар. отслабени лицензи) са по-толерантни (permissive) в търсенето на възможности за съвместяване на

55 Въпреки, че по тълкувателен път може да се извлече от почти всеки свободен софтуерен лиценз, правото да бъдат премахнати препятствията и средствата за контрол е идентифицирано като необходимост и формулирано изрично във Версия 3 на Лиценза GPL. За повече детайли вж. Частта „Фондацията за Свободен софтуер (FSF)“ и Приложението „Общ публичен лиценз на GNU“ по-долу.

56 Правото да бъдат премахнати, блокирани или заобиколени препятствията срещу определена функционалност или тези за контрол, налагащи определена (контролираща) функционалност, не следва да се смесва с криминални по своя характер деяния, насочени напр. към преодоляването на технически защити срещу неразрешен достъп до чужди информационни и комуникационни системи или такива срещу неразрешено ползване на чуждо (несвободно) съдържание. Никой свободен лиценз не предоставя легитимно право на някого за осъществяването на подобни действия.

57 Наличието или липсата на право да бъде променен завареният лиценз разделя софтуерните лицензи на отслабени и усиленни. За отслабените свободни лицензи е характерна по-голямата, в някои случаи неограничена свобода да бъде осъществявано каквото и да било последващо лицензиране, включително съгласно напълно несвободни лицензи. Усилените свободни лицензи ограничават тези възможности – било като допускат последващо лицензиране само с определен род лицензи или изчерпателно изброена номенклатура от лицензи (напр. такива, които гарантират конкретни задължителни права и свободи), било като не допускат никакво последващо лицензиране съгласно условията на лиценз, различен от заварения. Най-твърдите представители на усилените свободни лицензи са издържани в духа на концепцията Copyleft, където специално внимание се обръща на защитата срещу последващо отнемане свободата и поради тази причина възможностите за последващо лицензиране са силно ограничени.

противоречивите и взаимно изключващи се клаузи от различните лицензи – било чрез тяхното „смесено“ прилагане, било чрез „разделяне“ на приложимостта по отношение на отделните елементи в новосъздадения софтуер, било чрез допускане на последващо лицензиране със система от няколко лиценза, действащи паралелно.

Сред основните юридически задължения, които различните софтуерни лицензи биха могли да наложат, следва да се посочат тези:

- **Задължение за предоставяне на изходния код.** Това задължение обезпечава⁵⁸ повечето права при свободния софтуер и е иманентно свързано с правото софтуерът да бъде проучван и променен. Това задължение е гарантирано ефективно, когато е наложена забрана срещу предоставянето на машинни копия от софтуера или на тяхната функционалност, ако заедно с това не се осигури (достъп до) копие от изходния код⁵⁹.
- **Задължение за посочване на промените.** Това задължение обезпечава правото на всеки автор да обозначи своя последващ принос към заварения софтуер и защитава предходните автори от понасянето на отговорност за последващите промени, направени от друго, като същевременно позволява документиране и проследяване на начина, по който софтуерът се е развивал с оглед осигуряването на неговата съвместимост с други проекти. Това задължение е гарантирано ефективно, когато е обезпечен свободен достъп до изходния код и придружаващата документация на софтуера (където обикновено се влагат известията за промени), и когато е наложена забрана срещу премахването и промяната на тези известия.
- **Задължение за посочване на автора.** Това задължение обезпечава неимущественото право на автора да бъде признат за създател (баща)⁶⁰ на творбата и да бъде посочван като такъв в самата творба, при публични представяния на последната и/ли в публикации, свързани с нея. Това задължение е гарантирано ефективно, когато е обезпечен свободен достъп до изходния код и придружаващата документация на софтуера (където обикновено се влагат известия за авторство), и когато е наложена забрана срещу премахването и промяната на тези известия.
- **Задължение за създаване на потребителски профил.** Това задължение обезпечава някои или всичките функционалности най-вече при несвободния софтуер, където потребителят следва да се идентифицира еднозначно – било с оглед установяването на неговата самоличност с цел контролиране на неговите действия, било с оглед препятстването на възможностите да бъдат стартирани и използвани повече копия от софтуера, отколкото лицензи са придобити. Това задължение е гарантирано ефективно, когато в софтуера са вградени технически препятствия и

58 Спазването на задължението да бъде предоставен изходният код само по себе си не прави софтуера свободен (макар по необходимост да го прави такъв с отворен код). Въпреки, че при наличието на достъп до изходния код не може да се гарантира технически спазването на евентуална забрана срещу проучване и промяна на софтуера, няма пречка такава забрана да бъде въведена юридически. Следователно, задължението за предоставяне на изходния код само по себе си трябва да се разглежда само като условие за упражняването на определени права, но не и като гаранция за тяхното упражняване.

59 Простото предоставяне на изходния код не може да изпълни своите цели, ако не е в широко достъпен, подлежащ на машинно четене и обработване с общодостъпни средства формат; ако кодът не е ясно, коректно и цялостно документиран, и ако неговото осмисляне и ползване не стои в зависимост от никакви допълнителни компоненти, които са „тайна“ и/ли достъпът до тях е ограничен. В противен случай проучването и осмислянето на изходния код може да се окаже невъзможно или неоправдано трудно и практически да обезсмисли формалното изпълнение на горното задължение.

60 Авторството (или „Бащинството“, както се разглежда в българската правна теория) е основно неимуществено право на създателя на едно произведение, което е от категорията на т.нар. „абсолютни субективни права“ (безусловно, непогасяемо по давност, противопоставимо на всеки друг правен субект); в т.см. напр. чл. 15, ал. 1, т. 2 от ЗАПСП; чл. 2а, ал. 1 от ЗПРПМ. В някои правни системи (напр. в САЩ) това право попада в категорията на т.нар. „морални права“ на автора. За повече детайли вж. бел. 238 по-долу.

средства за контрол, правещи невъзможно стартирането и използването на софтуера без обвързването му с нарочен потребителски акаунт.

Сред основните юридически забрани, които различните софтуерни лицензи биха могли да наложат, следва да се посочат тези:

- **Забрана срещу последващо ограничаване на свободата.** Тази забрана е налице при усилените свободни софтуерни лицензи (и особено при издържаните в духа на Copyleft). Тази забрана гарантира всичките останали свободи на свободния софтуер и ги защитава срещу евентуалното им последващо отнемане. Гаранция за тази забрана при усилените лицензи (и особено при тези в духа на Copyleft) освен юридическото правило, е и пренасянето на свободата във всяко следващо копие от софтуера и във всяка негова променена версия. Гаранция за тази забрана е свободният достъп до изходния код на предходните версии на софтуера, което позволява при необходимост кодът да бъде копиран и да продължи да се развива като отделен проект⁶¹.
- **Забрана срещу вграждането на препятствия и упражняването на контрол.** Общо между препятствията и средствата за упражняване на контрол е това, че те ограничават определени функционалности или налагат на такива (контролиращи) функционалности, без това да е технологично необходимо, като тяхното премахване, блокиране или заобикаляне е трудно осъществимо и/ли е незаконно. Гаранция за забраната срещу поставянето им е предоставянето на достъп до изходния код и предоставянето на право да бъде променен софтуерът (включително като се премахнат, блокират или заобиколят⁶² препятствията и/ли средствата за контрол).
- **Забрана срещу неразрешено ползване на търговска марка.** Често срещана практика при много от софтуерните лицензи (в т.ч. и свободни) е забраняването търговската марка (ако има такава) да бъде ползвана напр. при променени версии на софтуера (чиито качества не са потвърдени от лицензодателя или от признат от него авторитет). Тъй като интегритетът и автентичността на софтуера (и особено на свободния софтуер) се обезпечават преди всичко чрез цифрово подписване, а не чрез търговски марки, цитираната забрана има по-скоро маркетингово значение. Гаранция за тази забрана е преди всичко юридическото правило.
- **Забрана срещу ползване името на автора.** Често срещана практика при много от софтуерните лицензи (в т.ч. и свободни) е забраняването името на автора да бъде ползвано напр. за рекламиране и популяризиране на софтуера (или на негови последващи версии, обикновено създадени от другого, с когото първоначалният автор не желае да се ангажира). Забраната не обхваща обективно вярното цитиране и позоваване в научно-изследователски, образователни и историографски дейности, а така също – в документацията, придружаваща и описваща софтуера. Гаранция за тази забрана е преди всичко юридическото правило.

61 Пример за функционирането на споменатия механизъм е офис-пакетът Open Office, поддържан от компанията Sun Microsystems и множество доброволни програмисти от целия свят. През 2011 г. Sun Microsystems е придобита от компанията Oracle, която разработва несвободния офис-пакет Star Office. Веднага след придобиването Oracle преименува своя несвободен офис-пакет на 'Oracle Open Office', като заедно с това преустановява поддръжката на свободния Open Office. Объркването сред потребителите при преднамереното препращане и сходството между наименованията е неизбежно. В отговор на това общността от външни спрямо Sun Microsystems програмисти учредява Документната фондация (The Document Foundation), копира все още свободния код на Open Office и продължава да го развива, но вече с новото наименование 'Libre Office'. По този начин проектът за създаване и поддържане на свободен офис-пакет е спасен.

62 Във връзка с юридическата легитимност на подобно премахване, блокиране или заобикаляне вж. бел. 56 по-горе.

- **Забрана срещу определени видове ползване на софтуера.** Често срещана практика при някои от т.нар. „полусвободни“ лицензи⁶³ е предоставянето на право софтуерът да бъде ползван свободно за едни цели (напр. некомерсиални такива) и налагането на забрана срещу ползването му за други цели (напр. търговски); или обвързване придобиването на право софтуерът да бъде ползван за определени цели с допълнителни условия (напр. заплащането на определена цена). Друга типична форма на забраната е препятстването на възможностите софтуерът да бъде стартиран на хардуерно оборудване, различно от посоченото от разработващата компания. Гаранция за тази забрана освен юридическото правило, е и вграждането на препятствия и средства за упражняване на контрол.

Често срещана грешка е забраняването *„на всякакви дейности, забранени от закона“*. Тези дейности няма как да станат „още по-забранени“ поради възпроизвеждането на законовите забрани и в софтуерния лиценз. Единствена юридическа последица от такова възпроизвеждане в лиценза е улесняването на възможността лицензодателят да ангажира договорна отговорност за претърпени от него вреди поради допуснатото нарушение. Друга често срещана грешка е забраняването *„на всякакви противоправни дейности“*. Разпоредби от типа на цитираната са лишени от възможност да се установи техният обем, тъй като не посочват никакви конкретни правила за поведение. А както е известно, нормите трябва да са ясни и недвусмислени⁶⁴, и да разкриват конкретни правила (предоставящи права и вменяващи задължения и забрани). В противен случай нормите рискуват да не бъдат приложени, включително и при настъпване на предвидените в тях последици (в конкретния случай – при осъществяването на каквато и да било *„противоправна дейност“*).

- **Забрана срещу множествено ползване на софтуера.** Често срещана практика при несвободните лицензи е предоставянето на право софтуерът да бъде ползван само от един потребител или само на едно устройство в конкретен момент, а в някои случаи – и ограничаване правото на ползване само до конкретно физическо или юридическо лице и/ли конкретно хардуерно устройство. Тази забрана обикновено включва предоставянето на отдалечен достъп и даването на мрежови достъп до софтуера или до неговите функции, и е насочена към препятстване на възможностите да от софтуера да се облагодетелстват повече потребители (или техни устройства), отколкото лицензи са придобити.
- **Забрана срещу премахване на препятствията и средствата за контрол.** Често срещана практика при несвободните софтуерни лицензи е забраната срещу премахване на вложените препятствия и средства за контрол. Гаранция за тази забрана освен юридическото правило, е и отказът от предоставяне на достъп до изходния код (без който е почти невъзможно да бъдат направени каквито и да било промени в софтуера).

Във връзка с горното цитираната забрана има по-скоро юридически характер, отколкото технологичен: вписана в съответния лиценз, тя се превръща в част от договореностите между лицензодателя и потребителя, и следователно нейното последващо нарушаване (освен всичко останало) би могло да привлече гражданскоправни последици под формата на санкция срещу неспазените договорености. Често във връзка с ангажирането на такива последици се уговарят и клаузи с неустойки (с оглед освобождаване от задължението да се доказва размерът на понесените вреди), освен ако местното законодателство за защита на потребителите-физически лица не ограничава подобни клаузи⁶⁵.

63 Както по-горе беше изяснено, понятието за „Полусвободни“ лицензи е отречено и днес тази категория авторскоправни разрешения се разглеждат като несвободни. За повече детайли вж. статията за 'Semifree Software' (Полусвободен софтуер) в Част „Понятие за Свободен софтуер“ по-горе.

64 В т.см. напр. чл. 9, ал. 1 от **ЗНА**.

65 Напр. българското право за защита на потребителите ограничава силно уговарянето на каквито и да било неустойки (особено прекомерните такива) като форма на обезщетение, което потребителят би могъл да дължи в случай на допуснато от него

Тук е място да направим разграничение между технологията и правото. Технологията няма отношение към спазването на закона, нито към установяване и преследване на противоправните деяния. Освен че влошава производителността на софтуера⁶⁶ и често затруднява осъществяването включително на напълно тривиални и законосъобразни дейности⁶⁷, влагането на технологично ненужни препятствия и средства за контрол „прехвърля“ отговорностите по охраната на установения ред от съответните компетентни органи към определени софтуерни разработки и създателите на такива разработки. Това се доказва като недемократично и неефективно. Предполагането „по принцип“ на евентуално незаконсъобразно поведение, което резултира в отказването на достъп до иначе съществуващи технологични възможности, е в противоречие с установените забрани за предполагане на вина⁶⁸ и в противоречие с основното право на човека и гражданина да се ползва от достиженията на прогреса⁶⁹. Нещо повече – подобно отказване на достъп е ефективно преди всичко по отношение на обикновените потребители, които не притежават необходимите специални знания и умения за премахване, блокиране или заобикаляне на техническите препятствия и средства за контрол, и които в повечето случаи имат необходимото правосъзнание, за да се въздържат от извършването на закононарушения; но няма никакъв или почти никакъв ефект спрямо „утвърдените“ извършители на закононарушения, които със съзнание за извършваните закононарушения обикновено се подготвят технически и организационно, за да могат не само да осъществяват „успешно“ своята незаконсъобразна дейност, въпреки и независимо от наложените технически препятствия и средства за контрол, но и да прикрият своята дейност, така, че същата да не бъде осуетена, а те – разкрити и ангажирани със съответната отговорност.

- **Забрана срещу всякакво променяне на софтуера.** Често срещана практика при несвободните софтуерни лицензи е забраната срещу всякакво нарушаване интегритета на софтуера и заложената от лицензодателя негова функционалност⁷⁰. Гаранция за тази забрана освен юридическото правило, е и отказът от предоставяне на достъп до изходния код (без който е почти невъзможно да бъдат направени каквито и да било промени в софтуера).

Успешното класифициране на софтуерните лицензи (вече на база гарантираните в тях субективни права и наложените юридически задължения и забрани) може да бъде извършено чрез очертаването на специфични групи от лицензи, обединявани от техните съществени признаци по отношение на свободата. Това ще позволи на следващ етап да бъде осъществен и анализ на софтуерните лицензи по отношение на обезпечаваната от тях информационна сигурност. Преди да бъде направено това обаче, е необходимо да се проследи историческото развитие на някои от по-важните за софтуерния свят лицензни разрешения.

противоправно поведение (арг. напр. от чл. 143, т. 5 от ЗЗП; чл. 92, ал. 2 от ЗЗД).

66 Такова значително влошаване производителността на софтуера (без да е технически нужно) наблюдаваме напр. при Windows-базираните системи, където минималните допустими параметри на хардуера се завишават на порядъци спрямо сравними системи със сравнима производителност.

67 Така напр. напълно тривиална и законосъобразна дейност е преинсталирането на операционната система (ведно с инсталираните на нея програми и настройки) на ново компютърно оборудване или на същото, но след настъпване на критичен срив в системата или след съществено обновяване на хардуера. С цел препятстване инсталирането на нелицензирани копия от Windows, компанията Microsoft не само затруднява, но и прави невъзможно подобно преинсталиране (напр. по отношение на т.нар. OEM-версии на Windows, които идват предварително инсталирани на предлагания хардуер). И ако това е въпрос само на заплащането на нов лиценз досежно самата операционна система, то досежно допълнително инсталираните програми и настройки може да е въпрос на неизброими часове труд и значителни, понякога невъзстановими загуби.

68 Напр. чл. 31, ал. 3 от Конституцията; чл. 48, т. 1 от ХОПЕС; чл. 11, т. 1 и чл. 19, хипотези четвърта, пета и шеста от ВДПЧ.

69 Напр. чл. 11, т. 1, хипотези трета и четвърта, и чл. 13, хипотеза първа от ХОПЕС; чл. 27, т. 1, хипотеза последна от ВДПЧ.

70 Забраната срещу всякакво променяне на софтуера може да преследва както евентуални посегателства срещу самия софтуер като интелектуална собственост (напр. неразрешеното му стартиране без заплащане на дължимата за това цена), така и посегателства срещу други защитени обекти (напр. неразрешен презапис на несвободни аудио-визуални файлове, видео-игри, бази с данни и др.).

Фондацията за Свободен софтуер (FSF)

Поради исторически причини⁷¹ и поради тяхната основополагаща комплексност и значимост за поставената тема, следва да бъдат разгледани най-напред лицензите, утвърдени за нуждите на Проекта **GNU**⁷² от Фондацията за Свободен софтуер⁷³. Характерна за тази група от лицензи е тяхната ориентация към авторскоправната концепция Copyleft (ключовото проявление на която е забраната срещу ограничаване на „четирите основни свободи“). С изясняване лицензите на **GNU** ще бъде осигурен подстъп към последващото систематично изясняване и на останалите основни групи лицензи от гледна точка на Свободата и Сигурността.

Съществуват **4** основни лиценза на **GNU** (обикновено с по няколко версии), а така също и някои допълнителни авторскоправни разрешения, предназначени за конкретни специфични случаи. Най-важният от тази група лицензи е '**GNU General Public License**' (**Общ публичен лиценз на GNU**), явяващ се най-последователната и цялостна реализация на Copyleft – със своята първа версия (**GPLv1**) от **01.02.1989** г., втора версия (**GPLv2**) от **02.06.1991** г. и трета версия (**GPLv3**) от **29.06.2007** г. Своеобразно отстъпление от принципите на Copyleft е следващият '**GNU Lesser General Public License**' (**Отслабен общ публичен лиценз на GNU**), допускащ известни компромиси при комбиниране на свободни и несвободни софтуерни компоненти – със своята първа версия (**LGPLv2.0**)⁷⁴ от **02.06.1991** г., втора версия (**LGPLv2.1**) от **01.02.1999** г. и трета версия (**LGPLv3**) от **29.06.2007** г. С развитието на мрежовите технологии и по-специално – на възможностите определена софтуерна функционалност да бъде предоставяна „като услуга“ за ползване от отдалечен сървър (вместо самия софтуер), се появява необходимостта от създаване и на следващия '**GNU Affero General Public License**' (**Общ публичен лиценз на GNU Affero**) с неговата единствена⁷⁵ версия (**AGPLv3**)⁷⁶ от **19.11.2007** г. И последният лиценз от тази основна група е '**GNU Free Documentation License**' (**Лиценз за Свободна документация на GNU**), насочен към уреждане статута на наръчници, учебници и друга (най-вече учебна и справочна) литература – със своята първа версия (**FDLv1.1**) от **01.03.2000** г., втора версия (**FDLv1.2**) от **02.11.2002** г. и трета версия (**FDLv1.3**) от **03.11.2008** г.

Първият и основен лиценз на Фондацията за Свободен софтуер (с който започва юридическата история на Copyleft), е '**GNU General Public License**' (**Общият публичен лиценз на GNU**), чиято първа версия (**GPLv1**) датира от **01.02.1989** г. Лицензът е създаден преди всичко като реакция срещу изкривяването на класическия Copyright авторскоправен модел, чиято формула „*Всички права запазени*“ все по-

71 С първата версия на Лиценза GPL е дадено легално Понятие за „Свободен софтуер“ и съгласно него е субсумирана вече изградената до голяма степен първа Свободна операционна система GNU. Днес повече от половината свободен софтуер в световен мащаб се лицензира именно съгласно условията на този лиценз.

72 За повече детайли относно Проекта GNU вж. бел. 39 по-горе.

73 Фондацията за свободен софтуер (Free Software Foundation) е учредена от Ричард Столман (Richard Stallman) на 04.10.1985 г. с основна цел да подпомага Движението за свободен софтуер. Предметът ѝ е свързан „с литературни, образователни и благотворителни дейности, сред които специалната цел 1) да окуражава, насърчава и промотира свободния обмен на компютърен софтуер и информация за компютърни и д **ВЕРСИЯ** руги технологии; 2) да разпространява софтуер и информация за компютърни и други технологии; и 3) да подпомага достъпа на обществото до компютри и други високотехнологични устройства“ (**Articles of Incorporation 1985**).

74 Първата версия на LGPL е номерирана като №2.0 по исторически причини – за да се подчертае, че съответства на GPLv2.

75 Лицензът AGPL на Фондацията за Свободен софтуер не следва да се бърка с двете предшествващи го версии на 'Affero General Public License' (AGPLv1 и AGPLv2), утвърдени от компанията за web-базирани услуги Affero – независимо, че е вдъхновен именно от тях. С версиите на своя лиценз компанията Affero първа прави опит да реши проблемите, породени от предоставянето на софтуерни услуги посредством компютърни мрежи и предлага решение в духа на Copyleft и GPL.

76 Първата (и засега единствена) версия на AGPL, утвърдена от Фондацията за Свободен софтуер, е обозначена като №3 по исторически причини – за да се подчертае, че съответства на GPLv3, поради което AGPL на Фондацията за Свободен софтуер обикновено се обозначава като AGPLv3.

осезателно води до ограничаване на основни и естествени човешки потребности: напр. потребността от споделяне със своите близки (ограничавана чрез забрани за предоставяне на копия от софтуера); потребността от заедност (ограничавана чрез забрани за общо ползване на софтуера); потребността от учене и самоусъвършенстване (ограничавана чрез отказ от достъп до изходния код и чрез забрани за разкриване начина на функциониране на кода); потребността от приспособяване на реалността към себе си (ограничавана чрез забрани софтуерът да бъде променен и приспособяван); потребността от оказване на взаимопомощ (ограничавана чрез забрани приспособени към определени нужди версии на софтуера да бъдат разпространявани). Реакцията срещу подобни ограничения е резултат от противопоставянето на мнозина от тогавашните програмисти срещу налагането на цитираните авторскоправни ограничения – в сфера, която до неотдавна⁷⁷ е била развивана напълно неформално и свободно; като софтуерният код по правило бил общодостъпен и всеки колега давал своя принос, споделяйки неограничено направените от него подобрения с останалите програмисти. **GPLv1** се противопоставя срещу налаганите Copyright ограничения, именно чрез средствата на авторскоправната концепция Copyright. Софтуерният код бива признат за обект на авторското право и носител на авторските права предоставя спрямо този обект неоттегляемо, безусловно, безсрочно и безвъзмездно, в световен мащаб и неизключително право за всеки, да се ползва от определени основни свободи спрямо този обект, като забранява единствено последващото ограничаване, пряко или косвено, на така предоставените свободи.

Оригинално **GPLv1** е замислен с цел да гарантира основните свободи на софтуерните разработки от Проекта за създаване на Свободна операционна система **GNU**, но много бързо придобива популярност и се превръща в най-често прилагания свободен софтуерен лиценз. Още в Преамбюла на **GPLv1** четем, че „Общият публичен лиценз цели да гарантира свободата Ви да споделяте и промените свободния софтуер – да Ви увери в това, че софтуерът е свободен за всички негови потребители“⁷⁸. Лицензът се разглежда като юридически инструмент: „Закриляме Вашите права в две стъпки: (1) защитаваме софтуера като обект на авторското право; и (2) предлагаме този лиценз, предоставящ Ви субективното право да копирате, разпространявате и промените софтуера“⁷⁹. Впечатление прави, че на този етап се разпознава само втората (проучване и променяне), третата (копиране и споделяне) и четвъртата (разпространяване на версии) основни свободи на свободния софтуер. Първата „основна“ свобода (стартиране и ползване) ще бъде осмислена и включена на един по-късен етап⁸⁰. Още тук лицензът се разграничава недвусмислено от въпроса за това дали свободният софтуер е „безплатен“: „Когато говорим за свободен софтуер, имаме предвид „Свобода“, а не „Цена“⁸¹ – с изричната уговорка, че лицензът не се противопоставя срещу каквато и да било търговска цел, ако последната съблюдава основните свободи. Следваща съществена особеност (която превръща **GPLv1** в класическа проява на Copyleft), е гарантираната неотменяемост на правата: „За да защитим правата Ви, се налага да наложим ограничения, които забраняват някой да Ви откаже тези права или да изиска от Вас да се откажете от тях“⁸². И последната специфика от Преамбюла, на която ще се спрем, е Отказът от гаранции, характерен за повечето свободни софтуерни лицензи: „не се прилагат гаранции спрямо този

77 Разглежданите тенденции започват да набират сила след излизане на официалното становище на NCNTUCW в САЩ от 1974 г., което признава софтуерния код като обект на авторскоправна закрила. За повече детайли вж. бел. 34 по-горе.

78 „General Public License is intended to guarantee your freedom to share and change free software--to make sure the software is free for all its users“. За повече детайли вж. <https://www.gnu.org/licenses/old-licenses/gpl-1.0.html>

79 „We protect your rights with two steps: (1) copyright the software, and (2) offer you this license which gives you legal permission to copy, distribute and/or modify the software“. За повече детайли – пак там.

80 За повече детайли относно първата основна свобода вж. бел. 31 по-горе.

81 „When we speak of Free software, we are referring to Freedom, not Price“. За повече детайли – пак там.

82 „To protect your rights, we need to make restrictions that forbid anyone to deny you these rights or to ask you to surrender the rights“. За повече детайли – пак там.

софтуер⁸³, респективно „ако софтуерът е променен и предоставен от трета страна, (...) всякакви проблеми, причинени от друго, няма да бъдат свързвани с репутацията на първоначалния автор“⁸⁴. Последното, както ще проследим по-долу, се гарантира от задължение за документиране на предходните версии и нанасяните впоследствие промени (както авторите на лиценза постъпват и по отношение на неговите последващи версии).

По-конкретно, **GPLv1** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът е приложим към всякакъв софтуер или други обекти на авторското право и части от тях, в първоначалния им или в последващо променен вид, стига носителят на авторските права да е въвел недвусмислено изявление относно приложимостта на този лиценз спрямо тях;
- допуска копирането и разпространяването на дословни или променени копия от защитените обекти или на части от тях (в т.ч. и срещу заплащане), стига да бъдат възпроизведени недвусмислено записаните в тях известия относно приложимостта на лиценза и относно приложимите гаранции и откази от гаранции (ако има такива);
- задължава при разпространяването на променени копия всички промени да бъдат ясно и последователно документирани, а резултатът да бъде уреден съгласно същия лиценз (с единствена възможност за добавяне на изявление относно приложимите гаранции или откази от гаранции спрямо получения нов резултат от собствената работа и такива относно приложимостта на следващи версии на този лиценз, ако такива бъдат утвърдени за в бъдеще);
- задължава при разпространяване на копия същите да бъдат придружени от пълния изходен код на разпространявания софтуер в машинно четим формат; или от валидно поне **3** години предложение всеки желаещ да получи безплатно⁸⁵ пълния изходен код на софтуера в машинно четим формат; или от указание (допустимо само при некомерсиално разпространяване⁸⁶) относно това откъде може да бъде получен изходният код;
- включва в понятието за „Изходен код“ програмния код на всичките модули, от които защитеният обект се състои (предоставени във вид, позволяващ тяхното променяне); и изключва от това понятие програмния код за модули, явяващи се стандартни софтуерни библиотеки или заглавни и дефиниционни файлове на съответната операционна система;
- забранява налагането на каквито и да било последващи ограничения и/ли забрани⁸⁷ спрямо разпространяваните дословни или променени копия на защитените с този лиценз обекти или на части от тях, в т.ч. на производни, в които са вложени тези обекти или части от тях;
- доколкото противното не е посочено изрично от носителите на авторските права, прави пълен отказ от каквито и да било гаранции за вреди, произтекли във връзка с ползването на защитения обект или части от него (в т.ч. негови дословни копия или променени версии);
- прекратява правата на лице, което размножава, променя, разпространява или просто предоставя копия от защитения обект в противоречие с изискванията на лиценза, като оставя в сила правата, получени междувременно от трети страни (доколкото те действат в съответствие с изискванията на лиценза).

83 „There is no warranty for this free software“. За повече детайли – пак там.

84 „If the software is modified by someone else and passed on (...) any problems introduced by others will not reflect on the original authors' reputations“. За повече детайли – пак там.

85 Допуска се изискуемост единствено за заплащане на действително направените разумни разноски за оформяне и изпращане на поръчаното машинно четимо копие от изходния код.

86 Разграничаването на некомерсиалните дейности от тези с търговска цел е характерно за ранния етап от развитието на Движението за Свободен софтуер, което на по-късен етап е изоставено в полза на софтуерната технологична свобода, лишена от отношение към това каква е целта, за която софтуерът бива използван.

87 Цитираната забрана демонстрира същността на Copyleft, насочена към преграждане на възможностите свободата да бъде отнета.

Приблизително 2 години след появата на първоначалната версия на **GPL** се налага утвърждаването на втора версия (**GPLv2**), която датира от **02.06.1991** г. Това се налага не само заради бързо нарастващата популярност на свободния лиценз, но и заради идентифициран от Фондацията за Свободен софтуер риск от ограничаване на основните свободи чрез вграждане на дословни или променени копия от защитени съгласно условията на **GPLv1** обекти или части от тях в разработки, спрямо които са приложими патентни или други ограничения, характерни за несвободните лицензи. Преграждането на подобни „поглъщания“ на свободен софтуерен код е основна мисия на **GPLv2** – поради което в Преамбюла на **GPLv2** четем: „Желаем да ограничим опасността разпространители на свободен софтуер да регистрират свои индивидуални патенти, което на практика превръща [свободния] софтуер в собственически. За да предотвратим това, изтъкваме ясно, че който и да било патент трябва да се лицензира за свободно ползване от всеки [желаещ] или изобщо не трябва да бъде лицензиран [съгласно **GPL**]“⁸⁸.

По-конкретно, **GPLv2** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **GPLv1**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът ограничава своето приложно поле до основните свободи, свързани с дейностите „копиране“, „променяне“ и „разпространяване“ на софтуера, и посочва дейността „стартиране“ (съответно „ползване“) като такава, която „... [също] не се ограничава“⁸⁹;
- признава статут на защитени обекти по отношение на получените чрез функциониране на софтуера произведения (доколкото съдържанието на същите е пряк и непосредствен резултат от самото функциониране на софтуера, представляващ сам по себе си защитен обект);
- доразвива понятието за „Изходен код“ на защитения обект, като включва в него съществуващите дефиниционни файлове на интерфейса и скриптовете за контролиране процеса по компилиране на изходния код до машинен такъв и за последващо инсталиране на същия;
- задължава променените версии на предходни защитени обекти, лицензирани с GPL, да се лицензират съгласно този лиценз; и да бъдат комбинирани с лицензирани съгласно друг лиценз защитени обекти само доколкото това не противоречи на този лиценз (освен ако защитените обекти след комбинирането продължават да бъдат обособени и да се ползват самостоятелно);
- забранява всяко променяне и разпространяване на защитения обект или части от него, освен след изрично приемане на този лиценз, като приравнява факта на извършеното променяне и/ли разпространяване на конклюдентно⁹⁰ приемане на лиценза;
- забранява всяко създаване, променяне, влагане в други обекти и/ли разпространяване на защитени съгласно този лиценз обекти или части от тях, когато това е несъвместимо с патентни или други права на трети страни и тези права са непреодолими по силата на този лиценз или постигнато споразумение със съответната страна за признаване приложимостта на този лиценз⁹¹;

88 „We wish to avoid the danger that redistributors of a free program will individually obtain patent licenses, in effect making the program proprietary. To prevent this, we have made it clear that any patent must be licensed for everyone's free use or not licensed at all“. За повече детайли вж. <https://www.gnu.org/licenses/old-licenses/gpl-2.0.html>

89 „...is not restricted“. За повече детайли – пак там. Цитираното допълнение е израз на междувременното осмисляне на „основната“ свобода софтуерът да бъде стартиран и ползван. За повече детайли във вр. с последното вж. бел. 31 по-горе.

90 Негласно, без вербално (устно или писмено) изявление; установимо от целенасочено осъществяваните действия, от които може да се направи ясен и недвусмислен извод за съответстващата им воля на техния автор.

91 Цитираното разрешение (както и предходните четири) затвърждават проявлението на Copyleft, като разширяват обхвата на закрилата и преграждането на възможностите свободата да бъде отнета.

- допуска носителите на авторски права да изключват определени държави⁹² от прилагането на този лиценз относно защитените обекти или части от тях, когато съответните законодателства, местни патентни или други ограничения правят неизпълними изискванията на този лиценз.

Паралелно с утвърждаването на **GPLv2**, на същата дата **02.06.1991** г. е утвърдена и първата версия на '**GNU Library General Public License**' (**Общия публичен лиценз за [Софтуерни] библиотеки на GNU**), която, въпреки че е първа за съответния лиценз, е обозначена под №2⁹³ – като индикация, че **LGPLv2** следва да се прилага съвместно с утвърдения на същата дата **GPLv2**.

В първоначалното наименование на **LGPLv2** – '**GNU Library General Public License**' (Общ публичен лиценз за [Софтуерни] библиотеки⁹⁴ на GNU) – на по-късен етап изразът '**Library**' (**[Софтуерна] библиотека**) ще бъде заменен с '**Lesser**' (**Отслабен**) – като акцентът на заглавието ще премине от предмета на този лиценз (софтуерните библиотеки) към неговата специфична правна природа (допускаща известни компромиси и отстъпления спрямо твърдия Copyleft подход на **GPLv2**). Тук е уместно да отбележим, че софтуерните библиотеки представляват особен вид код, който по дефиниция е широко приложим и би следвало да се ползва от голям брой независими разработващи страни, които го прилагат наготово за своите проекти. Често обаче тези проекти са несъвместими от гледна точка на приложимите към тях лицензни разрешения и това поставя под въпрос възможностите за ползване на общи софтуерни библиотеки. Последното е от критична важност за оперативната съвместимост между различни софтуерни модули и за обезпечаване надеждността и производителността на софтуера.

С утвърждаването на **GPLv2** е даден отговор срещу една ключова уязвимост – компоненти свободен софтуер да бъдат „поглъщани“ от несвободни софтуерни проекти, в които основните свободи спрямо кода се отнемат от последващите разработващи страни и потребителите, въпреки неговото изрично лицензиране от носителите на авторските права като свободен софтуер⁹⁵. Така, съгласно **GPLv2** подобно „асимилиране“ на свободен софтуер от несвободни проекти става юридически недопустимо. Заедно с това обаче се поставя под въпрос приложимостта на подобна недопустимост спрямо софтуерните библиотеки (които представляват особен вид код, прилагат се в много проекти и осигуряват интегритет, без който софтуерът би престанал да работи или би ограничил чувствително своята функционалност и ефективност). Нещо повече – ако се допусне софтуерните библиотеки, асоциирани с Движението за Свободен софтуер, да се капсуловат само в рамките на това движение, последното ще пропусне постигането на една стратегическа цел – налагането на софтуерни стандарти, които са подходящи и предпочитани от разработващите свободен софтуер страни. Ето защо се налага, макар и неохотно (**Stallman 2002:176**), утвърждаването на специален лиценз, който да допусне при определени условия софтуерни библиотеки да бъдат вградени в несвободни проекти. И тъй като това само по себе си представлява отстъпление от твърдите Copyleft стандарти, много скоро изразът '**Library**' отстъпва на '**Lesser**', за да разкрие правната същност на Отслабения общ публичен лиценз на **GNU**.

92 Възможността за изключване на определени държави от прилагането на Лиценза се разпознава като отстъпление от неговия универсален (общосветовен) характер и е посрещнато със сериозни възражения от привържениците на свободния софтуер, които разпознават в тази възможност риск от последваща ерозия на гарантираните права; поради което в следващата Трета версия цитираната възможност е премахната.

93 Обозначаването на първата версия на **LGPL** под №2 (**LGPLv2**) е за да се подчертае, че тя се очаква да бъде прилагана съвместно с втората версия на Общия публичен лиценз на GNU (**GPLv2**). Доколкото идентифицираните в **GPLv2** рискове изобщо не са предмет на **GPLv1**, Отслабеният общ публичен лиценз няма съвместимост с **GPLv1**. Горният подход е възприет с оглед избягването на обърквания поради разминаване в номерациите. Впоследствие ще бъде утвърдена промяна в първата версия на **LGPL** – поради което първата версия ще започне да се обозначава като **LGPLv2.0**, а втората версия – като **LGPLv2.1**. В този смисъл първоначалното обозначение **LGPLv2** е идентично по смисъл и съдържание на последващото обозначение **LGPLv2.0**.

94 Софтуерните библиотеки са набори от утвърден код, включващ помощни подпрограми, конфигурационни данни, документация, шаблони, спецификации, указания – които се ползват от множество различни и независими една от друга програми. Благодарение на това при последващо създаване на софтуер разработващите страни могат да приложат наготово значителни обеми утвърден в практиката код, като същевременно се осигурява единство и съвместимост на различните софтуерни решения.

95 Такова „поглъщане“ на свободни софтуерни разработки наблюдаваме напр. в проекта **Android**, започнат като свободен, но впоследствие поставен в зависимост от редица несвободни допълнения и хардуерни ограничения, водещи до обезсмисляне на неговата свобода. Друг пример е проектът **X Window System**, за който стана дума по-горе. За повече детайли вж. бел. **35** по-горе.

Още в Преамбюла на **LGPLv2** четем, че той „е приложим към някои специално предвидени софтуерни компоненти (...) и [софтуерни] библиотеки, чиито автори са решили да го ползват“⁹⁶; което идва да покаже, че **LGPLv2** е частен случай на основния лиценз **GPL**, утвърден от Фондацията за Свободен софтуер. Ключовата особеност на **LGPLv2** е разкрита така: „Ако свързвате програма със [софтуерна] библиотека, трябва да предоставите всичките файлове с изходен [код] на получателите, така че да могат да ги свържат на свой ред със [софтуерната] библиотека, след като нанесат промени в нея и я компилират [до машинен код]“⁹⁷; очевидно лицензът се отнася до самите софтуерни библиотеки, без това да засяга програмите, които биват свързвани с тези софтуерни библиотеки. Още по-ясно тази мисъл е изразена така: „Прилагането на обичайния Общ публичен лиценз за [софтуерни] библиотеки не предполага ефективно споделяне на софтуера, защото повече разработващи [страни] не ползват [софтуерни] библиотеки. Надяваме се настоящите отслабени условия да подтикнат към повече споделяне“⁹⁸. И накрая се обобщава функцията на **LGPLv2** – „да позволи на разработващите несвободни програми да ползват свободни [софтуерни] библиотеки, доколкото запазват Вашето право като ползвате тези програми, да променят вградените в тях свободни [софтуерни] библиотеки“⁹⁹ – което от своя страна има за цел да доведе до „по-бързо разработване на свободни [софтуерни] библиотеки“¹⁰⁰.

Подходящ пример за цялостно изясняване смисъла на **LGPLv2** от една страна и мястото на софтуерните библиотеки в разработването на софтуер от друга страна, представлява емблематичната софтуерна библиотека 'C'¹⁰¹, която е сред конкретните поводи за утвърждаване на разглеждания лиценз. Съществуват множество несвободни софтуерни библиотеки, еквивалентни на 'C', които разработващите несвободен софтуер страни биха предпочели, ако свързването на една програма със свободната софтуерна библиотека 'C' беше допустимо само при условие, че тази програма също е свободна. Предоставянето с **LGPLv2** на една „по-голяма свобода“ (която от своя страна представлява „отслабване“ на твърдите Copyleft позиции) е довело до такова широко разпространение на свободната софтуерна библиотека 'C', че днес тя е наложена като своеобразен софтуерен стандарт и това е подпомогнало значително Движението за Свободен софтуер. Друг подходящ пример е софтуерната библиотека 'Readline'¹⁰², чиято функционалност не е достъпна другаде. Тъй като тази софтуерна библиотека е лицензирана съгласно **GPL** и следователно може да се свързва само със свободни програми, редица проекти са лицензирани като свободен софтуер, за да могат да се възползват от специфичните функционалности на 'Readline'.

По-конкретно, **LGPLv2** (приложим като специална уредба¹⁰³ спрямо общата регламентация на **GPLv2**), включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът въвежда понятие за „Софтуерна библиотека“ като съвкупност от функции и данни, предназначени за удобно свързване с програми, които на базата на тези функции и данни изпълняват полезни за потребителя процеси;

96 „Applies to some specially designated (...) software, and to any other libraries whose authors decide to use it“. За повече детайли вж. <https://www.gnu.org/licenses/old-licenses/lgpl-2.0.html>

97 „If you link a program with the library, you must provide complete object files to the recipients so that they can relink them with the library, after making changes to the library and recompiling it“. За повече детайли – пак там.

98 „Using the ordinary General Public License for libraries did not effectively promote software sharing, because most developers did not use the libraries. We concluded that weaker conditions might promote sharing better“. За повече детайли – пак там.

99 „To permit developers of non-free programs to use free libraries, while preserving your freedom as a user of such programs to change the free libraries that are incorporated in them“. За повече детайли – пак там.

100 „Faster development of free libraries“. За повече детайли – пак там.

101 Софтуерната библиотека 'C' (известна още като 'GNU C Library' или 'glibc') предоставя основни програмни функции (четене и записване във файлове, основни математически операции и др.), приложими в почти всичките програми, създадени с програмните езици 'C' и 'C++'.

102 Софтуерната библиотека 'Readline' (известна още като 'Gnu Readline Library') дава възможност за осъществяване на интеракции между потребителя и програмата посредством въвеждането на команди в текстови интерпретатор (терминал).

103 Общите и специалните норми се отнасят едни към други като принципни правила, приложими във всички случаи (обща уредба) и такива специфични изключения, които се прилагат с предимство само в някои частни случаи (специална уредба). В този смисъл GPL се явява „обща уредба“ спрямо LGPL; доколкото в LGPL не е посочено нещо специфично за Софтуерните библиотеки, които се предоставят съгласно условията на този Лиценз, приложение намира общата уредба на GPL.

- разграничава софтуерната библиотека (в нейния първоначален или променен вид) и всяко последващо произведение, базирано (производно) на нея от една страна, и от друга страна – всяко произведение, което функционира на базата на (или посредством) софтуерна библиотека, но не е базирано (не е производно) на нея, а съществува самостоятелно;
- ограничава своето приложно поле до размножаването, разпространяването и променянето на софтуерни библиотеки, като изключва ползването им за функционирането на програми; изрично допуска неограничено ползване на софтуерните библиотеки за функционирането на всякакви (включително и несвободни) програми¹⁰⁴;
- допуска последващо необратимо лицензиране съгласно общите правила на **GPLv2** по отношение на копия от софтуерни библиотеки (или на части от тях), уредени съгласно този лиценз, във вр. с тяхното неразлично вграждане¹⁰⁵ в новосъздаващи се програми;
- допуска при всякакви условия разпространяването на произведения с включени в тях части от софтуерната библиотека, стига да не се ограничава правото на потребителите да променят произведенията за свои нужди (вкл. чрез „обратно инженерство“ за отстраняването на грешки) и стига да е предоставен (достъп до) изходния код на софтуерната библиотека и на нейните производни, в машинно четим формат, придружен от опис на извършените промени и всички необходими данни и полезни програми за последващо компилиране до машинен код;
- забранява разпространяването на произведения с включени в тях части от софтуерната библиотека, ако лицензните условия на други свързани с тези произведения софтуерни библиотеки ограничават достъп до изходния код на тези софтуерни библиотеки и техни производни, до описи на извършените промени и/ли до необходимите данни и полезни програми за последващото им компилиране до машинен код;
- допуска създаването и разпространяването на софтуерни библиотеки, явяващи се производна от уредени съгласно този лиценз софтуерни библиотеки и други софтуерни библиотеки, стига това да не ограничава по-нататъшното разпространяване на уредените съгласно този лиценз софтуерни библиотеки и стига същите да са предоставени за свободно по-нататъшно разпространяване в първоначалния им вид.

Следващата лицензна интервенция на Фондацията за Свободен софтуер идва след близо **8** години и отново се отнася до **LGPL**. Тя е провокирана преди всичко от неразбиране сред програмистите, довело до масово прилагане на **LGPL** спрямо всякакви софтуерни библиотеки. Изхождайки от първоначалното наименование на лиценза, което включва понятието '**Library**' (**[Софтуерна] библиотека**), много разработващи страни остават с погрешното впечатление, че трябва да прилагат **LGPL** по отношение на всички свои софтуерни библиотеки, а обичайния **GPL** – за останалите видове програмен код. Ето защо във втората версия **LGPLv2.1** (която датира от **01.02.1999** г.) наименованието е променено на '**GNU Lesser General Public License**' (**Отслабен общ публичен лиценз на GNU**), което демонстрира не само приложимостта на този лиценз и към други видове код, различен от софтуерните библиотеки, но и правната му същност като отслабена форма на лицензиране, допускаща известно отстъпление от принципите на Copyleft). В Преамбюла на **LGPLv2.1** в тази връзка четем: *„препоръчваме най-напред внимателно да обмислите дали е стратегически по-издържано за конкретния случай да приложите този [Отслабен] лиценз или обичайния Общ публичен лиценз [на GNU]“*¹⁰⁶. По-нататък се натъкваме на изричното пояснение, че *„наименуваме този лиценз „Отслабен“ общ публичен лиценз [на GNU], защото*

¹⁰⁴ Именно в тази възможност при LGPL наблюдаваме отстъпване от твърдите позиции на Copyleft, застъпвани при GPL; където ползването на лицензирания като „свободен“ код е възможно само в проекти, които също са лицензирани като „свободни“.

¹⁰⁵ За разлика от свързването на една софтуерна библиотека с определена програма (при което библиотеката и програмата продължават да представляват отделни и независими произведения, едното от които ползва за своето функциониране готови модели и шаблони от другото), при „неразличимото вграждане“ в горния смисъл кодът се комбинира по начин, който не позволява последващо разграничаване на отделни и независими произведения.

той защитава в по-малка степен свободата на потребителите от обичайния Общ публичен лиценз [на GNU]¹⁰⁷. Следва пример, в който прилагането на подобно отслабено авторскоправно разрешение изглежда стратегически оправдано: „Възможно е да се нуждаем да окуражим възможно най-широко прилагане на конкретна [софтуерна] библиотека – за да бъде наложена de facto като стандарт. За да постигнем това, трябва да бъде позволено свързването на тази [софтуерна] библиотека с несвободни програми“¹⁰⁸. В крайна сметка смисълът на LGPL може да бъде обобщен така: „Въпреки, че Отслабеният общ публичен лиценз [на GNU] защитава в по-малка степен правата на потребителите, той обезпечава свободата им при ползване на [несвободна] програма, свързана с [уредена съгласно този лиценз софтуерна] библиотека, да ползват програмата с променена [за техните нужди] версия на [софтуерната] библиотека“¹⁰⁹.

LGPLv2.1¹¹⁰ (като изключим цитираните допълнения и разяснения от неговия Преамбюл) възпроизвежда почти дословно условията, правата и задълженията съгласно **LGPLv2.0**. Единствената несъществена за нашето изследване разлика, която може да се отбележи, е допълването на възможностите за изпълнение на задължението да бъде предоставен (достъп до) изходния код на софтуерната библиотека и на нейните производни с възможност това да бъде осъществено посредством „подходящ механизъм за споделяне на софтуерни библиотеки“, който (1) позволява при изпълняване на съответната програма да бъде свалено на потребителския компютър копие от софтуерната библиотека и (2) би функционира правилно с променена версия на софтуерната библиотека, инсталирана от потребителя¹¹¹ – доколкото интерфейсът на последната е съвместим с версията, с която е създадена програмата. Извън това допълнение можем да обобщим, че функцията на **LGPLv2.1** е преди всичко да разясни смисъла на лиценза и това, че той не е приложим задължително спрямо всяка свободна софтуерна библиотека.

На следващата година Фондацията за Свободен софтуер осъществява своята поредна лицензна интервенция – чрез утвърждаване първата версия на 'GNU Free Documentation License' (**Лиценз за Свободна документация на GNU**), насочена към уреждане статута на наръчници, учебници и друга (най-вече учебна и справочна) литература. Първата версия на този лиценз (**FDLv1.1**) датира от **01.03.2000** г. Още от първия ред на Преамбюла към **FDLv1.1** четем, че „Предназначението на този лиценз е да направи [съответните] ръководства, учебници или други писмени документи¹¹² „свободни“ в

106 „We suggest you first think carefully about whether this license or the ordinary General Public License is the better strategy to use in any particular case“. За повече детайли – вж. <https://www.gnu.org/licenses/old-licenses/lgpl-2.1.html>

107 „We call this license the "Lesser" General Public License because it does Less to protect the user's freedom than the ordinary General Public License“. За повече детайли – пак там.

108 „There may be a special need to encourage the widest possible use of a certain library, so that it becomes a de-facto standard. To achieve this, non-free programs must be allowed to use the library“. За повече детайли – пак там.

109 „Although the Lesser General Public License is Less protective of the users' freedom, it does ensure that the user of a program that is linked with the Library has the freedom and the wherewithal to run that program using a modified version of the Library“. За повече детайли – пак там.

110 Преди утвърждаването на LGPLv2.1 предходната на LGPLv2.1 версия е известна просто като LGPLv2.

111 Цитираното допълнително изискване е насочено към обезпечаване на свободата спрямо лицензираните с LGPL софтуерни библиотеки в контекста на несвободните програми, с които се свързват и в контекста на които съществува риск от ограничаване на свободата включително спрямо софтуерните библиотеки (напр. чрез вграждането на препятствия в програмата срещу сваляне на софтуерната библиотека или срещу стартиране на програмата с променена библиотека, без това да е технологично необходимо).

112 „Документ“ в строгия смисъл на понятието означава обособен (най-често веществен) носител на стабилно закрепени (най-често в писмен вид) данни (сведения, изявления и др.), чието имитиране или неразрешено променяне е невъзможно или е трудно да остане незабелязано. Съдържанието, приписвано на същото понятие в горния контекст, съответства по-скоро на понятието „Произведение“. Смесването на понятието „Документ“ със самото съдържание на съответните (обособени, овеществени в документи) актове е широко разпространена грешка, включително в българоезичната литература – в т.с.м. например „нормативни документи“, „стратегически документи“ и др. Въпреки това намираме за уместно – с цел постигането на понятийно единство и разбираемост – да се придържаме до по-близкото до оригинала звучене, като интерпретираме английското 'Document' с лексикално идентичното „Документ“ (независимо от смислово правилното понятие „Произведение“).

смисъла на „Свобода“¹¹³. За разлика от обсъдените по-горе отслабени лицензи, **FDL** се утвърждава като един от т.нар. усилените лицензи¹¹⁴ в духа на Copyleft: „Този лиценз е вид Copyleft, което означава, че производните на определен документ трябва да бъдат свободни в същия смисъл. [Лицензът] допълва Общия публичен лиценз на **GNU**, който е Copyleft лиценз, предназначен за свободен софтуер“¹¹⁵ (което е първото изрично легално позоваване на Copyleft). Създателите на лиценза изхождат от разбирането, че „свободният софтуер се нуждае от свободна документация: [всяка] свободна програма би следвало да идва с ръководства, предоставящи същите свободи като софтуера“¹¹⁶. И въпреки, че приложението на **FDL** не се ограничава до софтуерните ръководства (може да се прилага спрямо всякакви текстове, било в електронен формат, било отпечатани на хартия), този лиценз все пак се препоръчва изрично „за произведения, чиято цел е инструкция или справка“¹¹⁷. Причина за цитираното разрешение е обстоятелството, че **FDL** забранява ограничаването на последващо променяне на съдържателната част на защитения обект – доколкото същата е въпрос на обективни факти и обстоятелства, а не на лично мнение, убеждения или художествен стил.

По-конкретно, **FDLv1.1** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът е приложим към всякакви ръководства или други (текстови) произведения и части от тях, в първоначалния им или в последващо променен вид, стига носителят на авторските права да е въвел недвусмислено изявление относно приложимостта на този лиценз спрямо тях;
- дава право на копиране и разпространяване на дословни или променени копия от защитените обекти или на части от тях (в т.ч. и срещу заплащане), стига да се възпроизведат недвусмислено записаните в тях известия относно приложимостта на този лиценз и относно приложимите гаранции или откази от гаранции (ако има известия за такива);
- задължава при разпространяването на променени копия всички промени да бъдат ясно и последователно документирани, а полученият резултат да бъде лицензиран съгласно условията на същия лиценз (с единствена възможност за добавяне на изявления относно приложимите гаранции или откази от гаранции спрямо получения нов резултат от собствената работа);
- забранява възпроизвеждането на известия за одобрение от трети страни, предоставени спрямо първоначалната версия, както и цитиране имената на първоначалните автори и издатели при промотиране на променената версия (освен ако те не са одобрили тази променена версия);
- забранява при разпространяването на променени версии да бъдат променяни т.нар. „Непроменяеми раздели“ от защитения обект – специфични, второстепенни спрямо основния предмет раздели, обозначени като „непроменяеми“ и най-често изразяващи отношението на автора или издателя към основния предмет, признания, благодарности и др.под.);
- въвежда понятие за „Корични текстове“ и за „Заглавна страница“, които следва да бъдат възпроизвеждани задължително в техния непроменен (или подходящо пресъздаден) вид при възпроизвеждане, размножаване и/или разпространяване на защитения обект, отпечатан на хартия;
- въвежда понятие за „Достъпно копие“ от защитения обект (машинно четимо, представено в подходящо означен формат с публично достъпна спецификация, позволяващ възпроизвеждане

113 „The purpose of this License is to make a manual, textbook, or other written document „free“ in the sense of „Freedom“. За повече детайли вж. <https://www.gnu.org/licenses/old-licenses/fdl-1.1.html>

114 За повече детайли относно усилените и отслабените лицензи вж. бел. 57 по-горе.

115 „This License is a kind of „Copyleft“, which means that derivative works of the document must themselves be free in the same sense. It complements the GNU General Public License, which is a copyleft license designed for free software“. За повече детайли вж. бел. 115 по-горе.

116 „Free software needs free documentation: a free program should come with manuals providing the same freedoms that the software does“. За повече детайли – пак там.

117 „For works whose purpose is instruction or reference“. За повече детайли – пак там.

и редактиране на защитения обект посредством широко разпространени програми, и подходящ за преобразуване в други формати), като въвежда задължение разпространяваните копия от защитения обект да бъдат „достъпни“ в горния смисъл;

- задължава при разпространяването на копия същите да бъдат придружени от известие за приложимостта на този лиценз, без право да се въвеждат каквито и да било допълнителни забрани, както и технически средства за ограничаване или контрол на възпроизвеждането и/ли разпространяването на защитения обект;
- задължава при разпространяване на значителен брой копия (над **100**) издателят да обозначи себе си като такъв и да възпроизведе съдържанието от коричните текстове, в т.ч. точното заглавие на защитения обект;
- задължава при разпространяване на „недостъпни“ копия същите да бъдат придружени от „достъпни“ такива или от препратка към местоположение в публично достъпна компютърна мрежа, откъдето може анонимно и безвъзмездно да бъде свалено „достъпно“ копие;
- задължава при включване на защитения обект в съвкупност с други обекти, същият да бъде изрично посочен в коричните текстове на съвкупността, ако неговият обем надхвърля ¼ от общия обем на съвкупността;
- забранява налагането на каквито и да било допълнителни ограничения и/ли забрани спрямо разпространяваните дословни или променени копия на защитените съгласно този лиценз обекти или на части от тях, в т.ч. на производни, в които са вложени обектите или части от тях;
- доколкото противното не е посочено изрично от носителите на авторските права, прави пълен отказ от каквито и да било гаранции за вреди, произтекли във връзка с ползването на защитения обект или части от него (в т.ч. негови дословни копия или променени версии);
- прекратява правата на лице, което размножава, променя, разпространява или просто предоставя копия от защитения обект в противоречие с изискванията на лиценза, като оставя в сила правата, получени междуременно от трети страни (доколкото те действат в съответствие с изискванията на лиценза).

Следващата лицензна интервенция на Фондацията за Свободен софтуер идва след по-малко от **2** години и отново се отнася до '**GNU Free Documentation License**' (**Лиценза за Свободна документация на GNU**). Втората версия **FDLv1.2** датира от **02.11.2002** г. и е провокирана от идентифицираната необходимост някои понятия да бъдат прецизирани и допълнени с оглед по-точното и пълно прилагане на лиценза, и не на последно място – с оглед защитаване на лицензираните обекти от някои новоустановени уязвимости.

Още в Преамбюла към **FDLv1.2** прави впечатление прецизираното понятие за защитен обект – „ръководство, учебник или друг функционален и приложим документ“¹¹⁸ – доколкото разглежданият лиценз намира приложение преди всичко по отношение на техническа, учебна и справочна литература, предоставяща сведения, инструкции, указания, напътствия. Специфичното за такъв вид съдържание е неговата ценност преди всичко заради обективната му достоверност, а не толкова – заради личното мнение, убеждения или художествен стил на автора; което обосновава свободата съгласно **FDL** текстът да бъде променен съгласно установените от лиценза условия; нещо несъвместимо например с една художествена творба.

По-конкретно, **FDLv1.2** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **FDLv1.1**) следните съществени условия, права и задължения:

118 „Manual, textbook, or other functional and useful document“. За повече детайли – вж. <https://www.gnu.org/licenses/old-licenses/fdl-1.2.html>

- лицензът конкретизира понятието за „Непроменими раздели“, като изрично изключва от тази категория разделите, чието съдържание засяга основния предмет на защитения обект (такива раздели не могат да бъдат обозначавани като „непроменими“);
- ограничава пределно допустимия размер на Коричните текстове – предния до **5** думи и задния до **25** думи;
- допълва понятието за „Достъпно копие“ от защитения обект (като посочва недопустимостта на липсата на означения в „подходящия формат“ и добавя още примери за свободни формати, в които може да бъде възпроизведено едно „достъпно“ копие);
- урежда отказите от гаранции, като указва изрично същите да бъдат показвани непосредствено след известията относно приложимостта на този лиценз и ограничава тяхното действие до указаното относно гаранциите в този лиценз;
- допълва понятието за корични текстове, като указва изрично възпроизвеждането на същите да се осъществява и при възпроизвеждане, размножаване и/ли разпространяване на защитения обект на носители, различни от отпечатването му на хартия, когато и доколкото това е подходящо (напр. при оптични дискове, които могат да се разпространяват в кутии или калъфи с обложки);
- изменя минималния обем на защитения обект спрямо общия обем в съвкупност с други обекти, при който същият следва да бъде изрично посочен в Коричните текстове на съвкупността – от $\frac{1}{4}$ на $\frac{1}{2}$.

Мащабно обновяване на своите лицензи Фондацията за Свободен софтуер осъществява на **29.06.2007** г., когато е утвърдена трета версия на Общия публичен лиценз (**GPLv3**) и втора версия на Отслабения общ публичен лиценз (**LGPLv3**¹¹⁹).

GPLv3¹²⁰ датира от **29.06.2007** г. (над **15** години след появата на предходната версия). Разработването и утвърждаването на **GPLv3** е обмисляно много внимателно, с обширно обсъждане в Движението за Свободния софтуер, с оглед бурното развитие на информационните технологии и натрупването на редица неподозирани преди това рискове за софтуерната свобода, явяващи се косвена последица най-вече от развитието на технологиите (вкл. в контекста на т.нар. **Версия 2.0**¹²¹ на internet). Още в първия ред от Преамбюла на **GPLv3** четем, че „Общият публичен лиценз **GNU** е свободен, Copyleft лиценз за софтуер и други произведения“¹²². Ключовите новости са насочени към уреждане отношенията и конфликтите с други софтуерни лицензи и патенти: „**GPL** [цели да] гарантира, че патентите не могат да бъдат използвани за превръщането на [определена свободна] програма в несвободна“¹²³; и към осигуряването на реакция срещу тенденциите за техническо ограничаване функционалностите на хардуерното оборудване – въпреки, че е предвидено същото да работи със свободен софтуер и въпреки, че подобно ограничаване не е технологично необходимо¹²⁴: „Дизайнът на някои устройства е

119 Номерацията при LGPL и в този случай следва неговата логическа свързаност със съответната версия на GPL, а не исторически верния пореден номер на съответната версия на Лиценза.

120 Официалната англоезична версия на GPLv3 е достъпна на този адрес:
<https://www.gnu.org/licenses/gpl.html>

121 За повече детайли относно Версия 2.0 на internet вж. бел. 5 по-горе.

122 „The GNU General Public License is a Free, Copyleft license for software and other kinds of works“. За повече детайли вж. бел. 120 по-горе.

123 „GPL assures that patents cannot be used to render the program non-free“. За повече детайли – пак там.

124 Споменатият вид ограничаване е описано за първи път във връзка с дейността на компанията TiVo (откъдето и даденото от Фондацията за Свободен софтуер наименование на явлениято 'Tivoization'). Цитираната компания от 1999 г. предлага видео-приемници, които позволяват на потребителите да записват желани от тях телевизионни предавания, за да ги гледат в по-късен, удобен за тях час. TiVo ползва за своите видео-приемници свободен софтуер, но прави хардуера на приемниците непригоден по дизайн за стартирането на променени версии на софтуера (вкл. такива, които са просто обновени). Подобен подход формално не нарушава изискванията на GPLv2 (софтуерът може да бъде напълно свободен), но вградените хардуерни препятствия обезсмислят софтуерната свободата.

предназначен да предотврати инсталирането или стартирането на променени версии на софтуера, въпреки, че производителят може да ги инсталира. Това е фундаментално несъвместимо с целта да защитим свободата на потребителите да променят софтуера¹²⁵. Сред другите по-съществени новости може да се посочи по-нататъшно прецизиране на понятието „Изходен код“ и не на последно място – въведените възможности носителите на авторските права да предоставят допълнителни права (стига същите да са съвместими с императивните изисквания на лиценза).

По-конкретно, **GPLv3** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **GPLv1** и **GPLv2**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът въвежда прецизна систематизация и легални определения за понятия като „Авторско право“, „Защитено произведение“, „Променяне“, „Размножаване“, „Предоставяне“, „Подходящо правно известие“, „Изходен код“, „Стандартизиран интерфейс“, „Необходим код“, „Потребителски продукт“, „Инсталационна информация“, „Допълнителни разрешения“, „Патентен лиценз“, „Съществено патентно възражение“ и др.;
- допуска изрично възможността да бъде създаван „Частен софтуер“ чрез променянето на защитени произведения, като забранява тяхното или на техни променени версии или части от тях разпространяване при условия, различни от посочените в този лиценз;
- допуска премахването, блокирането или заобикалянето на всякакви вложени в защитения съгласно този лиценз обект технологични мерки за ограничаване неговото функциониране или за препятстване неговото променяне, и допуска премахването на всякакви допълнително прибавени към този лиценз юридически ограничения;
- задължава разпространителите на устройства с вграден в тях софтуер да предоставят достъп до изходния му код посредством съществуващите съвременни възможности за обмен на данни и да предоставят възможност за неговото променяне и преинсталиране в устройствата (ако и доколкото тези устройства имат техническа възможност да бъдат преинсталирани)¹²⁶;
- разширява диспозитивното¹²⁷ начало в лиценза, като допуска въвеждането на допълнителни правила спрямо разпространявани копия от защитените обекти или части от тях (стига тези допълнителни правила да не влизат в принципно противоречие с императивно установените в този лиценз правила);
- допуска притежателите на индустриалната собственост спрямо определена търговска марка¹²⁸ да ограничат обозначаването на защитения обект с тяхната марка при определени условия;
- допуска задължаване на последващите лицензодатели и автори на добавени в първоначалния защитен обект компоненти да обезщетят първоначалните лицензодатели и/ли автори за

125 „Some devices are designed to deny users access to install or run modified versions of the software inside them, although the manufacturer can do so. This is fundamentally incompatible with the aim of protecting users' freedom to change the software“. За повече детайли вж. бел. 120 по-горе.

126 Цитираната мярка (както и предходната такава) е пряко насочена към справяне с проблема на т.нар. Tivoization. За повече детайли вж. бел. 124 по-горе.

127 Общата теория на правото различава два основни метода на правно регулиране: диспозитивния (при който страните равнопоставено определят своите отношения в рамките на предоставената от закона (в случая – от Лиценза) свобода); и императивния (при който законодателят (в случая – лицензодателят) едностранно определя задължителните правила на поведение).

128 Търговските марки (сред които и търговските наименования) представляват защитен обект на индустриалната собственост, който цели разработките на един производител или доставчик да бъдат отграничавани от сходни разработки на други производители или доставчици. Подобна защита (която забранява всякакво неразрешено от собственика ползване на търговската) не влиза в противоречие с концепцията Soruleft, тъй като в случая акцентът се поставя върху удостоверяване на идентичността, а не върху (не)ограничаване на свободата. Типичен пример в този смисъл е търговската марка 'Firefox' за едноименния свободен браузър на Фондация „Mozilla“; същият, съобразявайки се с ограниченията за ползване на търговската марка, в много GNU/Linux дистрибуции се появява под наименованието 'Iceweasel' (шеговит антоним на наименованието „Огнена лисица“, преводим като „Ледена белка“), което не пречи браузърът да продължава да бъде категорично свободен софтуер. За повече детайли вж. Частта „Фондация „Mozilla“ по-горе.

отговорност, към която последните са привлечени в следствие на поета от първите допълнителна отговорност и/ли дадени от тях допълнителни гаранции;

- прецизира уредбата по отнемане на правата, предоставени от този лиценз в случай на неговото нарушаване, а така също – възможностите за възстановяване на отнетите права;
- задължава патентоприетелят да предостави неизключителен, в световен мащаб и безвъзмезден „патентен лиценз“ за ползване на защитеното произведение, което е патентовал¹²⁹ и същевременно уредил съгласно този лиценз;
- забранява съобразяването с каквито и да било условия¹³⁰, които довеждат или са от естеството да доведат до ограничаване на гарантираните в този лиценз права и свободи (т.нар. клауза „Свобода или смърт“);
- допуска субсидиарно¹³¹ прилагане с Общия публичен лиценз на **AGPLv3** (яващ се специална норма спрямо общата уредба на **GPLv3** по отношение на софтуер, достъпван и ползван „като услуга“ от отдалечен сървър, без кодът да се инсталира на потребителския компютър);

На същата дата **29.06.2007** г. е утвърдена и втората (засега последна) версия на Отслабения общ публичен лиценз (**LGPLv3**)¹³². Преамбюлт към **LGPLv3** се ограничава до едно единствено съображение, разкриващо напълно нов нормотворчески подход от страна на Фондацията за Свободен софтуер: „Тази версия на Отслабения общ публичен лиценз на **GNU** включва правилата и условията на версия **3** на Общия публичен лиценз на **GNU**, допълнени с посочените по-долу допълнителни разрешения“¹³³. Този подход, освен че потвърждава водещата роля на **GPL**, позволява **LGPLv3** да не възпроизвежда идентични по своето съдържание разпоредби и да придобие по този начин доста кратък обем, разкриващ единствено съществените допълнителни условия, разграничаващи го от общата уредба на **GPLv3**.

По-конкретно, **LGPLv3** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **LGPLv2** и **GPLv3**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът въвежда прецизно разграничение между понятието за „[Софтуерна] библиотека“ от една страна и тези за „[Софтуерно] приложение“, респективно за „Комбинирано произведение“, и въвежда допълнителни понятия за „Минимален необходим код“, „Необходим код на Приложение“ и др.;

129 Въпреки, че в разглеждания лиценз фигурира единствено понятието „Патент“, това следва да се тълкува разширително. Например българското право на интелектуална собственост различава освен изобретенията (които се патентоват), също и полезните модели (които се регистрират, без да се патентоват), като закрилата и на двата вида интелектуална собственост е сходна. Следователно приложното пое на цитирания Лиценз обхваща по аналогия и регистрираните полезни модели.

130 Цитираната разпоредба е най-яркият израз на усилените лицензи и същността на Copyleft – да се противопостави на всяка цена срещу последващо отнемане на свободата. Тази разпоредба обаче не следва да се разглежда като подтикване към нарушаване на закона. В самия лиценз е даден пример, при който задълженото лице не е в състояние да изпълни едновременно изискванията на този лиценз и изисквания, наложени от закона, от съдебно решение или от частноправно споразумение: „Ако например сте се съгласили с условие, което Ви задължава да събирате такса за последващо предоставяне от тези, на които предоставяте програмата, единственият начин да спазите едновременно и така поетите условия, и лиценза, ще бъде да се откажете от предоставяне на програмата“.

131 Субсидиарно се прилагат напр. такива норми, които се явяват специални (отразяващи конкретни частни случаи) спрямо общата уредба (отразяваща нормалното състояние на нещата). В случая базов се явява GPL, докато GPL Affero е специален с това, че урежда ползването на софтуерен код „като услуга“ от отдалечен сървър, без кодът да бъде свалян и инсталиран на потребителския компютър.

132 Номерацията при LGPL и в този случай следва неговата логическа свързаност със съответната версия на GPL, а не исторически верния номер на съответната версия при LGPL.

133 „This version of the GNU Lesser General Public License incorporates the terms and conditions of version 3 of the GNU General Public License, supplemented by the additional permissions listed below“. За повече детайли – вж. <https://www.gnu.org/licenses/lgpl.html>

- изключва прилагането на забраната по Раздел 3 „Защита на правата на потребителите срещу заобикаляне на закона“ от **GPLv3** по отношение ограничаване на възможностите за преодоляване на евентуално вложени в защитения обект технически мерки за ограничаване на функционалността му или за пречатване на промяната му, когато това преодоляване цели упражняване на гарантите по **GPLv3** права;
- забранява предоставянето на променени копия от софтуерни библиотеки съгласно условията на този лиценз, ако не бъде обезпечено автономното функциониране на определено средство, вградено в тях и зависимо от функционирането на дадено софтуерно приложение, когато функционирането на това приложение бъде преустановено;
- допуска предоставянето на комбинирани произведения с включени в тях защитени софтуерни библиотеки или части от тях, съгласно каквито и да било правила – ако в тях не е предвидена забрана за промяна на софтуерните библиотеки (в т.ч. за обратно инженерство, целящо отстраняването на грешки при промяната);
- допуска предоставянето и на комбинирани софтуерни библиотеки (в които библиотечни средства от една защитена съгласно този лиценз софтуерна библиотека се комбинират с такива средства от друга софтуерна библиотека) – ако бъде осигурен достъп до първите библиотечни средства и до защитената съгласно този лиценз софтуерна библиотека.

Няколко месеца по-късно (на **19.11.2007** г.) Фондацията за Свободен софтуер осъществява своята поредна лицензна интервенция – като утвърждава единствената на този етап версия на '**GNU Affero General Public License**' (**Общия публичен лиценз на GNU Affero**), която – поради нейната съвместимост с **GPLv3** се обозначава като трета версия (**AGPLv3**)¹³⁴.

Лицензът **AGPLv3** на Фондацията за Свободен софтуер следва да бъде отграничен от сходния по своето наименование '**Affero General Public License**' на ръководената от **Хенри Пул (Henry Poole)** компания за софтуерни услуги **Affero**. Първата версия на този лиценз на компанията **Affero (AGPLv1)**¹³⁵, датираща от **март 2002** г. и представляваща дословен препис на утвърдения няколко години по-рано от Фондацията за Свободен софтуер **GPLv2** (с вмъкване на една допълнителна разпоредба – по т. **2.d**), компанията **Affero** адресира за първи път проблемите при дистанционно предоставяне на софтуерни услуги (напр. дистанционно обучение в електронна среда), при което софтуерът не се инсталира на потребителския компютър (вместо това се предоставя само неговата функционалност „като услуга“) и съответно не възниква задължение за предоставяне на изходния му код. Идентифицирайки този проблем, компанията **Affero** предлага решение в духа на Copyleft и актуалната по онова време Втора версия на **GPL**.

Споменатата допълнителна т. **2.d** от **AGPLv1** въвежда още едно изискване при промяна на защитени обекти или на части от тях, при възпроизвеждане на техните променените версии и при разпространяването им: *„Ако програмата е предназначена да осъществява интеракции с потребителите посредством компютърна мрежа и ако във Вашата версия [на тази програма] е предоставена възможност който и да било от осъществяващите интеракция потребители да изиска предоставяне на пълния изходен код [на програмата], Вие се задължавате в променените от Вас версии на програмата или в базираните на нея произведения да не премахвате съществуващите възможности за заявяване и незабавно предоставяне посредством **HTTP**¹³⁶ на пълния изходен код от Вашата променена версия или друго производно произведение¹³⁷.*

134 Официалната англоезична версия на AGPLv3 е достъпна на този адрес: <https://www.gnu.org/licenses/agpl-3.0.en.html>

135 Официалната англоезична версия на AGPLv1 е достъпна на този адрес: <http://www.affero.org/oagpl.html>

136 Hypertext Transfer Protocol (HTTP) е основният мрежов протокол за транспорт на хипертекст (такъв, в който се вграждат интерактивни препратки). Създаден е за отдалечен достъп до HTML-съдържание посредством компютърни мрежи и довежда до формирането на световния internet. През юни 1999 г. е утвърдена неговата първа стандартизация HTTP/1.1.

137 *„If the Program as you received it is intended to interact with users through a computer network and if, in the version you received, any user interacting with the Program was given the opportunity to request transmission to that user of the Program's complete source code, you must not remove that facility from your modified version of the Program or work based on the Program, and must offer an equivalent opportunity for all users interacting with your Program through a computer network to request immediate transmission by HTTP of the complete source code*

Впоследствие (през ноември 2007 г.) компанията **Affero** утвърждава и Втората версия на своя лиценз (**AGPLv2**)¹³⁸, за да оптимизира първоначално предложените разрешения спрямо утвърдения няколко месеца преди това от Фондацията за Свободен софтуер Трета версия на **GPL**. Междувременно усилията на компанията **Affero** са формално припознати и от самата Фондация за Свободен софтуер, която на свой ред пристъпва към утвърждаването на интересуващия ни **AGPLv3**, превърнат в логически завършек на изменития от компанията **Affero** път. Ето защо **AGPLv2** съдържа само препратка към **AGPLv3**, превръщайки се по този начин в „мост“ между уредените съгласно **AGPLv1** защитени обекти и тяхното последващо преуреждане съгласно **AGPLv3**, който Фондация за Свободен софтуер междувременно е подготвила за утвърждаване.

Същността на **AGPL** е да се противопостави на риска, възникващ при web-базираните услуги чрез изолиране на потребителите от програмния код. Развитието на интерактивните технологии позволява достъпът до кода на софтуера (в неговия първоначален или променен вид) да бъде отказан, защото неговата функционалност се предоставя само „като услуга“ от отдалечен сървър в рамките на т.нар. **'Services as Software Substitute' (Услуги вместо софтуер)**¹³⁹. Така се премахва възможността потребителят да инсталира софтуера на своя компютър и да го ползва локално. При това положение конвенционалният **GPLv2** не поражда задължение за предоставяне на (достъп до) изходния код, тъй като софтуерът нито бива предоставян (разпространяван), нито се осигурява достъп до неговия код (бил той изходен или машинен). Тази уязвимост е констатирана най-напред от компанията за софтуерни услуги **Affero** и така се достига до утвърждаването на разглежданите тук лицензи. Последните са от ключово значение за развитието на т.нар. **Версия 2.0**¹⁴⁰ на internet, тъй като налагането на услуги, достъпни от отдалечен сървър, без заедно с това да се предоставя и самият софтуерен код, е дори още по-застрашаващо за софтуерната свобода от ограничаването на достъпа до изходния код при несвободния софтуер. При „услугите вместо софтуер“ потребителят няма достъп дори до изпълнимите файлове с машинния код. Това води не само до абсолютна невъзможност да се установи какво точно извършва софтуерът или да се направи опит за адаптиране функционалността на софтуера, но така също – до необходимост потребителят да предостави своето съдържание, което да бъде обработено¹⁴¹ на отдалечения сървър с цел предоставяне на търсената услуга (**Stallman 2010**). Постепенната тенденция потребителските компютри да бъдат свеждани до „терминали“, от които те единствено могат да достъпват предоставяни от отдалечени сървъри „услуги вместо софтуер“, е своеобразна стъпка „назад“ в развитието на компютърните технологии – към времето, когато всички програми са били

of your modified version or other derivative work“. За повече детайли вж. бел. 134 по-горе.

138 Официалната англоезична версия на AGPLv2 е достъпна на този адрес: <http://www.affero.org/agpl2.html>

139 Понятието „Услуга вместо софтуер“ (**Stallman 2010**) следва да се отграничи от принципно вярното, но неразкриващо действителното значение на явлението понятие 'Software as Service' (Софтуер като услуга); следва да се отграничи и от придобилото голяма популярност през последните години понятие 'Cloud Services' (Облачни услуги). Когато се предоставя услуга „вместо“ софтуер, последният изобщо не бива предоставян; следователно не може да се говори за софтуер, който „се превръща“ на услуга – вместо това той просто липсва за потребителя, тъй като на него се предоставя единствено резултатът от неговото функциониране. В тесния смисъл Облачните услуги (вж. бел. 8 по-горе) включват предоставянето на сървърно пространство за съхраняване на информация, която може да бъде достъпвана отдалечено от различни устройства. „Услугите вместо софтуер“ също могат и най-често включват предоставянето на пространство за съхраняване на информация, но специфичният момент при тях е извеждането и на самия софтуер, и на обработваната информация, на отдалечен сървър, като потребителят получава единствено достъп до резултатите от обработката на информацията, но не и до кода на софтуера (бил той изходен или машинен). За повече детайли вж. бел. 141 по-долу.

140 За повече детайли относно Версия 2.0 на internet вж. бел. 5 по-горе.

141 Тъкмо цитираната функционалност отграничава „услугите вместо софтуер“ от всякакви други функции, изпълнявани чрез отдалечен сървър, без същите да представляват „услуга вместо софтуер“. Някоя комуникация (напр. ползването на електронна поща), публикуване на информация (напр. под формата на микроблогинг) или съвместно създаване на информация (напр. в споделени енциклопедични ресурси) не представлява „услуга вместо софтуер“. Особеното при „услугите вместо софтуер“ е това, че при тях самото софтуерно изчисление, което има за обект информацията на потребителя, бива изнесено от неговия локален компютър на отдалечен сървър – и това лишава потребителя от прекия контрол върху процесите, които във всеки случай биха могли да протичат локално, посредством софтуер, инсталиран на собствената му машина и функциониращ под неговия пряк контрол. За повече детайли вж. бел. 139 по-горе.

разполагани единствено в централния сървър, а останалите компютри са сведени до терминални устройства за достъп до този сървър.

В преамбюла към **AGPLv3** четем, че той е „специално предназначен да осигури сътрудничеството с общността по отношение на софтуер за мрежови сървъри“¹⁴². Този лиценз „изисква от оператора на мрежов сървър да предостави на потребителите на този сървър изходния код на променената версия, която се изпълнява на сървъра“¹⁴³ – резултатът от което е, че „публичното използване на променена версия на публично достъпен сървър включва осигуряването на публичен достъп и до изходния код на променената версия“¹⁴⁴ – нещо, което при **GPLv2** не е било предвидено (поради нивото на развитието на компютърните технологии към 1991 г.) и остава като узвимост за свободата на софтуера.

По-конкретно, **AGPLv3** включва (в допълнение към **GPLv3**, чийто почти дословен препис се явява) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът се различава от **GPLv3** освен по цитираните по-горе бележки от Преамбюла, единствено по съдържанието на Раздел 13 (който при **GPLv3** е озаглавен „Прилагане наред с Общия публичен лиценз на **GNU Affero**“, а при **AGPLv3** – „Отдалечено мрежово взаимодействие; Прилагане наред с Общия публичен лиценз на **GNU**“);
- задължава операторът на мрежови сървър, от който потребителите достъпват защитения обект и взаимодействат с него посредством компютърна мрежа, без софтуерът да се инсталира на техните компютри, да осигури възможност да получат целия необходим код за функционирането на този софтуер;
- допуска свързването или комбинирането на защитени съгласно този лиценз произведения с такива, които са защитени съгласно **GPLv3**, като всяко от отделните произведения продължава да бъде уредено съгласно съответния първоначален лиценз на **GNU**.

И последната от основните лицензни интервенции на Фондацията за Свободен софтуер е насочена към утвърждаване трета версия на 'GNU Free Documentation License' (Лицензът за Свободна документация на **GNU**), която датира от 03.11.2008 г. Основна причина за утвърждаването на **FDLv1.3**¹⁴⁵ е допълването на лиценза с няколко нови понятия (преди всичко във връзка с неговото правилно тълкуване) и няколко нови поправки (които вече са се наложили като обичайна практика при останалите лицензи на **GNU**). Специфична причина за утвърждаването на **FDLv1.3** е също и желанието на общността около **Wikipedia** да уреди съдържанието на Свободната енциклопедия (първоначално лицензирано с **FDLv1.1**) съгласно условията на лиценза **CC-BY-SA**¹⁴⁶ – която възможност не се предвижда в рамките на предходните версии на **FDL**.

142 „Specifically designed to ensure cooperation with the community in the case of network server software“. За повече детайли вж. бел. 134 по-горе.

143 „It requires the operator of a network server to provide the source code of the modified version running there to the users of that server“. За повече детайли – пак там.

144 „Therefore, public use of a modified version, on a publicly accessible server, gives the public access to the source code of the modified version“. За повече детайли – пак там.

145 Официалната английска версия на **FDLv1.3** е достъпна на този адрес:
<https://www.gnu.org/licenses/fdl.html>

146 Лицензът **CC-BY-SA** на Фондация „Creative Commons“ (предлагаща една от най-значимите лицензни системи с алтернативно отношение към авторските права) е в духа на **Copyleft**, но е лишен от детайлната уредба на **FDL**. Това се възприема като по-гъвкаво разрешение от преобладаващата част от общността около **Wikipedia** и довежда до преминаване на Свободната енциклопедия към този лиценз. За повече детайли вж. бел. 214 по-долу.

По-конкретно, **FDLv1.3** включва (в допълнение към **FDLv1.2**, чийто почти дословен препис се явява) следните допълнителни съществени условия, права и задължения:

- лицензът е допълнен в Раздел 1 „Приложимост и определения“ с легално определение за „Издател“ – което включва „всяко физическо или юридическо лице, което разпространява публично копия“¹⁴⁷ от защитения обект;
- доразвива уредбата в Раздел 9 „Прекратяване“, като са включени наложилите се като обичайна практика при останалите лицензи на **GNU** разрешения относно прекратяване на придобитите по този лиценз права, възможностите за тяхното временно или за постоянно възстановяване и последиците от това спрямо трети лица, които междувременно са придобили права;
- доразвива уредбата в Раздел 10 „Бъдещи ревизии на този лиценз“ в частта, където при останалите лицензи на **GNU** е предоставена възможност да бъде посочен пълномощник, който да определи коя бъдеща версия на лиценза следва да бъде прилагана;
- въвежда допълнителна уредба по Раздел 11 „Последващо лицензиране“, където са развити понятия като „Вграждане“ на един защитен обект в друг, „Сайт за мащабно сътрудничество на множество автори“ и условия, при които такъв сайт „отговаря на условията за последващо лицензиране“ на защитените обекти¹⁴⁸.

За пълнота на изложението относно лицензите на **GNU** трябва да се отбележи, че съществуват и други свободни лицензни разрешения, които се прилагат или са били прилагани във времето с оглед решаването на някои спонтанно възникнали или периферни въпроси (от гледна точка на основните лицензи **GPL**, **LGPL**, **AGPL** и **FDL**). Общото за тези лицензни разрешения е, че представляват частни случаи, които далеч не включват цялостния спектър от проблеми, разработени в основните лицензи на **GNU**. Въпреки това те въплъщават фундаментални за софтуерната свобода понятия и поради това е оправдано да бъдат споменати някои от по-често срещаните.

GNU All-Permissive License (Изцяло толерантният лиценз на GNU) е кратко и неангажиращо лицензно разрешение, съвместимо с **GPL** и препоръчвано преди всичко по отношение на **Readme**¹⁴⁹, **Install**¹⁵⁰ и други малки поддържащи файлове (напр. ръководства с препоръчителен размер до **300** реда, автоконфигурационни инструкции и пр.). Препоръчаното лицензно разрешение гласи: „Разрешава се безвъзмездното и на какъвто и да било носител) размножаване и разпространяване на този файл (в първоначален или в променен вид), като се задължавате да запазите известието за авторските права и настоящото известие. Този файл се предоставя „във вида, в който е“, без каквито и да било гаранции“¹⁵¹. В по-старите си версии цитираното лицензно разрешение не включва втората хипотеза с отказа от гаранции.

147 „Any person or entity that distributes copies (...) to the public“. За повече детайли вж. бел. 145 по-горе.

148 Цитираната група от разпоредби е насочена специално към предоставянето на възможност общността около Wikipedia да извърши последващо лицензиране на Свободната енциклопедия съгласно условията на лиценза CC-BY-SA. За повече детайли вж. бел. 146 по-горе и бел. 214 по-долу.

149 'Readme' (Прочети ме) – кратки текстови файлове с предварителна информация (която се настоява да бъде прочетена преди всичко останало). Най-често такива файлове съдържат бележки относно функционалностите на софтуера, авторските права спрямо него и начина за неговото стартиране и ползване.

150 'Install' (Инсталирай) – кратки текстови файлове с указания за това как да бъде инсталиран софтуерът (най-често когато същият не е пакетирани като 'Executable' ([Само]изпълним [файл]) и е необходимо да бъдат въведени ръчно определени настройки, да се осъществи компилиране, да се подадат определени текстови команди и т.н.

151 „Copying and distribution of this file, with or without modification, are permitted in any medium without royalty provided the copyright notice and this notice are preserved. This file is offered as-is, without any warranty“. За повече детайли вж. https://www.gnu.org/prep/maintain/html_node/License-Notices-for-Other-Files.html

GNU Verbatim Copying License (Лицензът за дословно копиране на GNU) е също толкова кратко лицензно разрешение, което в продължение на много години е прилагано спрямо официалния web-сайт на Проекта **GNU**, а днес се препоръчва по отношение на текстови произведения, изразяващи лично мнение, убеждения, художествен стил. Последното (за разлика от документите по см. напр. на лиценза **FDL**, представляващи най-често техническите текстове като инструкции, учебници и справочници) оправдава възможността носителят на авторските права да ограничи променянето на защитения обект – поради отразените в него субективни виждания, неподлежащи на проверка, обективно оспорване и коригиране. Препоръчаното лицензно разрешение гласи: *„Разрешава се да създавате и разпространявате дословния копия от този документ в [неговата] цялост, безвъзмездно, като се задължавате да запазите известието за авторските права и настоящото известие“*¹⁵².

Именно в духа на горното са например встъпителните думи към основните лицензи на **GNU**: *„Всеки има право да копира и разпространява дословни копия от този лиценз, но не е разрешено променянето му“*¹⁵³. Въпреки, че лицензите представляват по-скоро (юридико-)техническа литература, тяхното съдържание все пак остава въпрос на лично мнение и убеждения – което обосновава правото на носителя на авторските права да ограничи възможностите за тяхното последващо променяне. Разбира се, не съществува никакво юридическо или друго препятствие съдържанието на който и да било лиценз да бъде копирано и променено (каквито многобройни случаи практиката познава¹⁵⁴), но тогава то не може да продължи да се разпространява по начин или под наименование, което би създавало заблуждаващо впечатление, че става дума за първоначалния лиценз.

GNU Exception Licenses (Лицензите изключения на GNU) са също кратки лицензни разрешения, които се налагат по практически съображения спрямо различните версии на Общия публичен лиценз (**GPL**). Такива лицензни изключения са утвърждавани през годините преди всичко спрямо **Autoconf** инструменти (по отношение на създавани от тях конфигурационни скриптове)¹⁵⁵; спрямо компилатора **Bison** (по отношение на генерирани от него програмни езикови структури)¹⁵⁶; спрямо колекцията изпълними софтуерни библиотеки **GCC** (по отношение на компилирани версии на колекцията с налични версия **1**¹⁵⁷ и версия **2**¹⁵⁸); спрямо динамичната софтуерна библиотека **Classpath** (по отношение на създадени с нейна помощ изпълними файлове)¹⁵⁹; спрямо свободните **шрифтове** (по отношение на записани с тях текстове)¹⁶⁰.

Лицензите изключения на **GNU** се прилагат като допълнение към общите разпоредби на **GPL** и позволяват да се отстъпи от твърдите **Copyleft** правила спрямо създаваните произведения (същите могат да се влагат включително в несвободни разработки – стига да не съдържат в себе си повече от съдържанието на използваните за създаването им инструменти, компилатори, библиотеки или шрифтове, отколкото самото естество на последните предполага да се вложи). Подобни лицензни

152 *„Permission is granted to make and distribute verbatim copies of this entire document without royalty provided the copyright notice and this permission notice are preserved“*. За повече детайли вж. https://www.gnu.org/software/texinfo/manual/texinfo/html_node/Verbatim-Copying-License.html

153 *„Everyone is permitted to copy and distribute verbatim copies of this license document, but changing it is not allowed.“*

154 Напр. разгледаният по-горе лиценз AGPLv1 на компанията за софтуерни услуги Affero представлява променена версия на утвърдения от Фондацията за Свободен софтуер и актуален по онова време лиценз GPLv2. Въпреки, че наименованието на първия подсказва неговата свързаност с втория, все пак ясно обозначава обстоятелството, че става дума за различен лиценз.

155 за повече детайли вж. <https://spdx.org/licenses/GPL-2.0-with-autoconf-exception.html> а така също вж. <https://spdx.org/licenses/GPL-3.0-with-autoconf-exception.html>

156 за повече детайли вж. <https://spdx.org/licenses/GPL-2.0-with-bison-exception.html>

157 за повече детайли вж. <https://spdx.org/licenses/GPL-2.0-with-GCC-exception.html>

158 за повече детайли вж. <https://spdx.org/licenses/GPL-3.0-with-GCC-exception.html>

159 за повече детайли вж. <https://spdx.org/licenses/GPL-2.0-with-classpath-exception.html>

160 за повече детайли вж. <https://spdx.org/licenses/GPL-2.0-with-font-exception.html>

изключения спомагат за развиване и утвърждаване на свободните стандарти, и за тяхното разпространение и налагане включително спрямо редица несвободни технологии и проекти.

Подобни лицензни изключения, утвърждавани поотделно за конкретни инструменти, компилатори, библиотеки и шрифтове, представляват остатък от миналото, когато все още не са съществували универсалните лицензи на **GNU (GPL, LGPL, AGPL и FDL)** и по-специално – техните последни версии. В момента се наблюдава тенденция за универсално уреждане на правата по отношение на защитените обекти с помощта на инструменти, компилатори, библиотеки или шрифтове и по всяка вероятност подобни лицензни изключения постепенно ще загубят самостоятелното си значение, вливайки се в основните лицензи.

Инициативата за Отворен код (OSI)

Инициативата за Отворен код (Open Source Initiative; OSI) е стартирана от **Брус Перенс (Bruce Perens)** и **Ерик Реймънд (Eric Raymond)** на **03.02.1998 г.**, с утвърждаване на понятието '**Open Source**' (**Отворен код**). Първа цел на Инициативата е „да образова обществеността относно предимствата на софтуера с отворен код (софтуер, който потребителите са свободни да променят и разпространяват)¹⁶¹. Към него време **Перенс** и **Реймънд** си сътрудничат със софтуерната компания **Netscape Communications** и довеждат десетина дни преди стартирането на Инициативата до отваряне изходния код на залязващия по същото време софтуерен пакет **Netscape Communicator** (въз основа на който, първоначално под наименованието '**Phoenix**' (**Феникс**), след няколко години ще бъде стартиран първият свободен web-браузър – **Mozilla Firefox**)¹⁶².

Понятието '**Open Source**' е предложено най-напред от **Кристин Петерсон (Christine Peterson)** – като „етикет“, отграничаващ Инициативата за Отворен код от Движението за Свободен софтуер (което след учредяването през **1985 г.** на Фондацията за Свободен софтуер вече е набрало значителна скорост). Въпреки, че между Движението за Свободен софтуер и Инициативата за Отворен код няма принципни различия (и двете се застъпват за гарантиране на четирите основни свободи по отношение на софтуера), различните и на места несъвместими мотиви довеждат в по-голяма или по-малка степен до разцепление между двете общности. Движението за Свободен софтуер възниква и се развива преди всичко като механизъм за защита на свободата на потребителите и за отстояване на етичното споделяне и взаимопомощ между хората (**Stallman 2009**). Инициативата за Отворен код възприема този мотив за недостатъчно прагматичен (**Tiemann 2006**) и се съсредоточава в отварянето на кода с чисто техническа цел – защото по този начин към усъвършенстването му ще бъде привлечен по-широк кръг от специалисти и това ще ускори развитието му, а от там и неговата добавена стойност и капитализация. Въпреки, че Инициативата за Отворен код гледа благосклонно на свободата, не разглежда същата като ценност сама по себе си и не се интересува от нейните философско-етични измерения. И не на последно място – Инициативата за Отворен код се отдръпва от понятието '**Free**' (**Свободен**) в полза на '**Open**' (**Отворен**), включително заради възможното тълкуване на първото (в англоезичния контекст) като „безплатен“; което от маркетингова и бизнес гледна точка може да се възприеме като „евтин“, „беден“, „ненадежден“ и да затрудни представянето на софтуера по възможно най-привлекателния за широката общественост начин (**Tiemann 2006**).

Няколко месеца преди официалното стартиране на самата Инициатива за Отворен код, **Брус Перенс** утвърждава версия **1** на **Дефиницията за Отворен код (Open Source Definition)**, която служи като ядро на Инициативата и позволява не само да бъде прецизирано самото понятие за отворен код, но така също да бъдат идентифицирани тези софтуерни лицензи, които могат да се разглеждат като отворени. Дефиницията е буквален препис от създадените през **1997 г.**, пак от **Брус Перенс**, за нуждите на **GNU/Linux** операционната система **Debian**¹⁶³, **Насоки за свободен софтуер на Debian (Debian Free Software Guidelines)**¹⁶⁴, които включват **9** принципни изисквания към правилата и условията за ползване на софтуера: те трябва **(1)** да позволяват свободно разпространяване на софтуера, в т.ч. за

161 „To educate the public about the advantages of open source software (software that users are free to modify and redistribute)“ (**Articles of Incorporation 1998**).

162 За повече детайли относно браузъра Mozilla Firefox вж. Частта „Фондация „Mozilla“ по-долу.

163 Първото съобщение за GNU/Linux операционната система Debian е направено на 16.08.1993 г. от основателя на проекта Ян Мърдок (Ian Murdock), а първата стабилна Версия 1.1 е стартирана на 17.06.1996 г. Характерни за Debian са тежките одитни процедури, през които преминава всеки софтуерен компонент, преди да бъде официализиран. Наличните над 51'000 софтуерни пакета правят софтуерните хранилища на Debian едни от най-големите в света. Въпреки твърдението, че „Debian ще остане 100% свободен софтуер“ (**Perens 1997**), инсталационният процес на операционната система допуска вграждането на всякакви несвободни компоненти – което провокира Фондацията за Свободен софтуер да изключи Debian от своя официален списък със свободни операционни системи.

164 Насоките за свободен софтуер на Debian включват 9 принципни изисквания, на които правилата и условията за ползване на софтуера трябва да отговарят, за да бъде този софтуер признат за свободен. Последното от тези принципни изисквания забранява ограничаването срещу свободно прилагане на каквито и да било софтуерни компоненти (в т.ч. несвободни такива) – което определя цитираните Насоки (и заедно с тях – Дефиницията за Отворен код) като „отслабено“ разрешение, несъвместимо с Copyleft.

търговски цели; (2) да включват при разпространяване и изходния код на софтуера; (3) да допускат променяне на софтуера; (4) да допускат (компромисна) забрана срещу променяне на софтуера – но само ако заедно с това е предоставен изходният код с възможност за самостоятелно (неофициално) променяне, при което може да бъде въведено задължение за обозначаване на промените; (5) да не допускат дискриминация спрямо лица или групи; (6) да не допускат дискриминация спрямо определени цели или дейности; (7) да са приложими спрямо всеки желаещ, без да е необходимо допълнително изявление или потвърждение; (8) да не налагат допълнителни условия в зависимост от ползването или не на определен вид софтуер; и (9) да не ограничават прилагането на каквито и да било други софтуерни компоненти (в т.ч. несвободни такива).

Допуснатата „компромисна“ възможност да бъде ограничено променянето на софтуера (4) и забраната срещу ограничаване прилагането на несвободни софтуерни компоненти (9) отдалечава Дефиницията за Отворен код от Движението за Свободен софтуер и със сигурност я прави несъвместима с Copyleft. Цитираните авторскоправни разрешения са насочени преди всичко към обезпечаване евентуалните търговски интереси на разработващите страни и към предоставяне на повече възможности за комбиниране на отворения код с всякакви видове софтуер, без значение дали при неговото разработване е проявено уважение към свободата – стига това да е в унисон с техническото подобряване на софтуера и евентуално – със заложените търговски цели. Ето защо, макар принципно да защитава сходни на Движението за Свободен софтуер принципи, Инициативата за Отворен код се отдалечава от изначалната причина, дала старт на алтернативните авторскоправни разрешения.

На база на цитираната Дефиниция до **октомври 1999 г.** Инициативата за Отворен код публикува своя първи официален списък с отворени лицензи¹⁶⁵, който от тогава насетне се допълва и изменя постоянно в зависимост от актуалното състояние на правилата и условията, въвеждани от съответните лицензни разрешения и от съответствието на тези правила и условия с Дефиницията. Самата Инициатива не утвърждава свои лицензи¹⁶⁶, а дори напротив – оказва благоприятно въздействие в посока намаляването на големия брой авторскоправни разрешения с принципно идентични правила и условия, и насърчава тяхното окрупняване в посока отсяването на по-значимите и разпознаваемите от тях. Това придава повече яснота и предвидимост в отношенията, а от там – и повече правна сигурност.

През **2004 г.** Дефиницията за Отворен код е допълнена с още едно принципно изискване към правилата и условията за ползване: тези правила и условия (освен казаното по-горе) вече трябва и (10) да са технологично неутрални, и да не налагат ползването на конкретна технология или тип интерфейс. Така се достига до актуалната днес версия **1.9** на Дефиницията за Отворен код, която обхваща и новоустановения проблем с разпространяването на софтуерен код, свързан с налагането на затворени (несвободни) технологии и интерфейс за предоставяне на достъп, които биха могли да препятстват потребителите, като ги принудят да възприемат наложените им технологии и интерфейс, за да получат достъп до интересувания ги код.

Въпреки, че Инициативата за Отворен код не утвърждава собствени софтуерни лицензи, със своята Дефиниция и с официалния списък утвърдени отворени лицензи поставя траен отпечатък върху развитието на идеите за алтернативно авторско право, изоставящо класическите Copyright разрешения и свързаната с тях формула „Всички права запазени“. Инициативата за Отворен код също така има значителен принос в популяризирането като възможен бизнес модел на софтуерния код, който не е

165 Официалният списък на Инициативата за Отворен код с утвърдени като „Отворени“ лицензи (които към 19.11.2018 г. наброяват 82 бр.) е достъпен на този адрес: <https://opensource.org/licenses/alphabetical>

166 Във връзка с горното и с оглед избягването на евентуални недоразумения трябва да се отбележи, че Лицензът за Отворен софтуер (Open Software License) не е утвърден от Инициативата за Отворен код – въпреки подвеждащото си наименование и въпреки това, че е включен в последната списък с отворени лицензи. За пълнота – OSL е утвърден от Лорънс Росен (Lawrence Rosen) и се отличава със специфичните си механизми на защита срещу софтуерни патенти.

затворен и несвободен (**Popp 2010**) – което насърчава множество разработващи страни с по-прагматична и търговска ориентация да се насочат към проучване и прилагане на предложените възможности. Същевременно Инициативата за Отворен код, като „премълчава“ основополагащия въпрос за свободата, създава условия за „размиване“ на понятията и размножаване на редица несвободни софтуерни проекти, които навлизат в полето на свободните и отворените технологии, единствено с цел подсилване на своята (несвободна) пазарна реализация или дори с цел елиминирането на конкуриращите ги свободни и отворени алтернативи¹⁶⁷.

¹⁶⁷ В т.вр. могат да се посочат редица отслабени софтуерни лицензи, които създават „плавен преход“ между привържениците на свободния софтуер и отворения код от една страна и откровено несвободните проекти на редица ключови софтуерни компании от друга страна – като напр. Apple Public Source License, IBM Public License, Intel Open Source License, Microsoft Public License, Nokia Open Source License и др.

Фондация „Mozilla“

През 1998 г. (няколко години преди появата на прочутия web-браузър Firefox), Фондация „Mozilla“ утвърждава Първата версия на 'Mozilla Public License' (Публичния лиценз на Mozilla).

Фондация „Mozilla“ (известна най-вече със споменатия web-браузър Firefox, клиента за електронна поща Thunderbird и мобилната операционна система Firefox OS) изиграва ключова роля за развитието на internet в първите години на XXI в. Тогава вграденият в Windows web-браузър Internet Explorer (стартиран на 16.08.1995 г.) достига почти абсолютна хегемония¹⁶⁸ сред софтуера за осъществяване на web-достъп и претенциите на Microsoft да пристъпи към „приватизиране“ на Световната мрежа стават неударжими¹⁶⁹. Широко разпространеният до неотдавна web-браузър Netscape Navigator (пуснат от американската софтуерна компания Netscape през 1994 г. под първоначалното му наименование Mosaic и достигнал до 90% от общото потребление на такъв тип софтуер), след по-малко от десетилетие е сринат до нулата¹⁷⁰ от експанзията на Internet Explorer (вграждан директно в операционната система Windows и предлаган агресивно по всякакви възможни начини от компанията Microsoft).

Последното дава повод Министерството на правосъдието на САЩ да заведе дело 253 F.3d 34 (D.C. Cir. 2001) „САЩ срещу Microsoft“, в което с Решение №00-5212¹⁷¹ от 28.06.2001 г. Апелативният съд на щата Колумбия приема за установено, че Microsoft е допуснала нарушения по §1¹⁷² и §2¹⁷³ от Антитръстовия закон Шерман (Sherman Antitrust Act) от 1890 г. Решението (обжалвано от Microsoft и потвърдено в следващите инстанции, макар и в по-компромисен вариант) идва твърде късно, за да спаси Netscape Navigator и поддръжката на този web-браузър не след дълго е преустановена. Заедно с това обаче изходният код на web-браузъра е предоставен под въздействието на Брус Перенс и Ерик Реймънд за свободно ползване (23.01.1998 г.) и това позволява Фондация „Mozilla“ (започнала да се сформира по това време¹⁷⁴ от чат от служителите на Netscape) да стартира на 23.09.2002 г. първия свободен web-браузър – първоначално под наименованието 'Phoenix' (Феникс), който се очаква да „възкръсне“ от

168 Въпреки, че е трудно да бъдат изведени точни статистически данни за ползваемостта на основните web-браузъри (аналогични съображения вж. бел. 48 по-горе), задоволително приближение може да се постигне чрез сравнителен преглед на съществуващите, макар и непълни статистики; установяваме приблизителното съотношение Netscape Navigator : Internet Explorer : Mozilla Firefox към разглеждания период така: 18% : 0% : 0% (за 1994 г., когато е стартиран Netscape Navigator); 80,1% : 2,9% : 0% (за 1995 г., когато е стартиран Internet Explorer); 73% : 20% : 0% (за 1996 г.); 57,6% : 39,4% : 0% (за 1997 г.); 52% : 46,4% : 0% (за 1998 г.); 24,7% : 75,3% : 0% (за 1999 г.); 12,6% : 83,9% : 0% (за 2000 г.); 5,2% : 90,1% : 0% (за 2001 г.); 2,3% : 93,9% : 1,8% (за 2002 г., когато е стартиран Mozilla Firefox); 1,4% : 94,4% : 2,2% (за 2003 г., когато е стартиран Apple Safari); 0,2% : 91% : 5,1% (за 2004 г.); 0% : 87,2% : 8,6% (за 2005 г.); 0% : 84,1% : 11,1% (за 2006 г.); 0% : 81,1% : 13,8% (за 2007 г.); 0% : 81,4% : 14,7% (за 2008 г., когато е стартиран Google Chrome); 0% : 54,6% : 32% (за 2009 г.); 0% : 49,3% : 30,1% (за 2010 г.); 0% : 42,1% : 27,3% (за 2011 г.); 0% : 35,8% : 23,6% (за 2012 г.); 0% : 28,8% : 20,9% (за 2013 г.); 0% : 17% : 12% (за 2014 г.); 0% : 14,2% : 10,9% (за 2015 г., когато е стартиран Microsoft Edge); 0% : 6,3% : 10,4% (за 2016 г.); 0% : 8% : 9,3% (за 2017 г.); 0% : 6% : 5,9% (за 2018 г.). За повече детайли вж.

https://www.cc.gatech.edu/gvu/user_surveys/

атака също <https://www.w3schools.com/browsers/default.asp>

169 „Целта на Microsoft изглежда е да разпростре пазарния монопол, на който се радваше със [своята] операционна система за PC и спрямо internet като цяло, и да контролира [по този начин] развитието на иновациите“ (Dole 1997); „Ще бъде жалко, ако се позволи една компания [Microsoft] да поеме контрола върху достъпа до internet, в противоречие с антитръстовото законодателство, ограничавайки избора на потребителите и задушвайки конкуренцията, още преди да е имала шанс да се развие“ (Bank 1998); на обратното мнение – „От наша гледна точка изглежда, че Министерството на правосъдието за пореден път ползва антитръстовото законодателство, за да осуети конкуренцията от страна на една много успешна американска фирма; за да защити неуспешните конкуренти, като поражда [изкуствена] конкуренция“ (McKenzie 1998).

170 За повече детайли относно динамиката в ползването на web-браузъри (1994-2018) вж. бел. 168 по-горе.

171 За повече детайли вж. https://cyber.harvard.edu/msdoj/msft_ruling.html

172 §1 „Тръстове и подобни; ограничаване на незаконната търговия; наказания“

Всеки договор, съглашение като тръст или по друг начин, или [таен] заговор за ограничаване на търговията или стопанската дейност между отделни щати или чужди народи, е незаконно. Всяко лице, което сключва договор или участва в каквото и да било незаконно съглашение или [таен] заговор съгласно горната разпоредба, се счита виновно в извършването на деяние, наказуемо (при юридически лица) с имуществена санкция до \$100'000'000 или (при физически лица) с имуществена санкция до \$1'000'000, или с наказание „Лишаване от свобода“ до 10 години, или и с двете наказания, по преценка на Съда.

173 §2 „Монополизиране на търговията е престъпление; наказания“

Всяко лице, което монополизира или се опитва да монополизира, или участва в съглашение или [таен] заговор с друго лице или лица, с цел да монополизира коя да е част от търговията или стопанската дейност между отделни щати или чужди народи, се счита виновно в извършването на деяние, наказуемо (при юридически лица) с имуществена санкция до \$100'000'000 или (при физически лица) с имуществена санкция до \$1'000'000, или с наказание „Лишаване от свобода“ до 10 години, или и с двете наказания, по преценка на Съда.

пепелищата на Netscape Navigator, а от **09.02.2004** г. – под днешното си наименование '**Firefox**' (**Пламтяща лисица**). Така се слага окончателно край на опитите Microsoft да наложи своите корпоративни стандарти върху internet¹⁷⁵ и да превърне Световната мрежа в нещо, достъпно единствено посредством собствените на тази компания несвободни технологични разработки.

Първата версия на лиценза на Фондация „Mozilla“ – '**Mozilla Public License**' (**Публичния лиценз на Mozilla**)¹⁷⁶ е утвърдена едновременно с Първата версия на '**Netscape Public License**' (**Публичния лиценз на Netscape**)¹⁷⁷. Съдържанието на двата лиценза е идентично – с изключение на Допълнението при **NPLv1.0**, включващо **6** специални разпоредби, които предоставят право на компанията **Netscape** да влага уредени съгласно този лиценз защитени обекти в своите разработки, вкл. и когато тези разработки са несвободни. Това не се харесва на програмистката общност (**Rosen 2004**) и скоро **MPLv1.0** (без цитираното Допълнение) се налага като предпочитано лицензно разрешение, съгласно което малко по-късно е уреден и web-браузърът **Firefox**.

По-конкретно, **MPLv1.0** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът въвежда прецизни определения за понятия като „Допринасящ“, „Допринесена версия“, „Защитен [софтуерен] код“, „Електронен механизъм за разпространяване“, „Изпълним [файл]“, „Първоначална разработваща страна“, „Голяма [комбинирана] разработка“, „Промяна“, „Оригинален [изходен] код“, „Изходен код“, „Контрол[ирано/контролиращо юридическо лице]“ и др.;
- предоставя неизключително, в световен мащаб и безвъзмездно право на всеки да възпроизвежда, променя, излъчва, представя, осъществява последващо лицензиране и разпространява в неговата цялост или отчасти, в първоначалния му или в променен вид, оригиналния изходен код, в т.ч. и като част от голяма (комбинирана) разработка;
- допуска ползване на оригиналния изходен код или на части от него с необходимите за това патентовани от първоначалната разработваща страна технологии, доколкото това е разумно необходимо, без последното да включва прилагане на патентованите технологии за последващи променени версии или комбинации от защитени обекти;
- предоставя горните права и допуска горното ползване и спрямо променени версии, предоставени от доприносящи страни съгласно условията на този лиценз;
- задължава всяка променена версия на оригиналния изходен код да бъде уреждана съгласно този лиценз, който следва да бъде копиран в нея и същата да се предостави придружена от

174 Официалната регистрация на Фондация „Mozilla“ е осъществена на 14.07.2003 г. с основна цел „да популяризира разработването, предоставянето на публичен достъп и адаптирането на софтуер с отворен код за осъществяване на web-достъп и [други] internet-приложения“ (**Articles of Incorporation 2003**).

175 Налагането на всевъзможни несвободни технологии, които (поради огромното разпространение на Windows сред компютърните потребители) да изместват общопризнатите свободни стандарти в internet и да препятстват развитието и разпространяването на конкурентни решения, е характерно за компанията Microsoft. Такива са напр. софтуерните рамки за интерактивно съдържание в web-браузър ActiveX и Silverlight, които (до появата на web-браузърите Firefox и Chrome, и утвърждаване на свободните стандарти HTML Video и HTML Canvas) ограничаваха ползваемостта на подобно съдържание от потребители, които не работят с Internet Explorer и съответно – с операционна система Windows. Такива са и до днес несвободните формати, с които работи офис-пакетът MS Office (.doc, .docx, .xml, .xls, .xlsx, .ppt, .pptx, .ppsx и т.н.), чийто начин на функциониране продължава да е корпоративна тайна; и въпреки, че не съществуват технологични ограничения, офис-пакетът MS Office продължава да не работи със свободни формати като .odt, ods, .odp и др.).

176 Официалната английска версия на MPLv1.0 е достъпна на този адрес:

<https://website-archive.mozilla.org/www.mozilla.org/mpl/MPL/1.0/>

177 NPLv1.0 е създаден оригинално за стартирания на 31.03.1998 г. 'Mozilla Communicator client' (Комуникаторен клиент на Mozilla), от който на по-късен етап ще се отдели интересуваният ни web-браузър Mozilla Firefox. Официалната английска версия на NPLv1.0 е достъпна на този адрес:

<https://website-archive.mozilla.org/www.mozilla.org/mpl/MPL/NPL/1.0/>

- изходния код, от опис на промените и от такъв за евентуално съществуващи претенции на трети страни или патентни защиты спрямо кода или ползваните технологии;
- допуска допринасящите страни да предлагат гаранции и поддръжка срещу заплащане, стига това да става от тяхно име и да не обвързва първоначалните разработващи страни; като задължава първите да обезщетят вторите в случай, че спрямо тях бъде реализирана отговорност за такива гаранции и/ли поддръжка;
 - допуска разпространяването на машинен код, ако същият е придружен от изходния код или е посочено откъде последният може да бъде свален; допуска разпространяване и при други лицензни условия (в т.ч. и като част от комбинирани произведения), стига същите да не препятстват гарантираните по този лиценз права (спрямо оригиналния изходен код и части от него, в т.ч. променени версии) и да е обозначено ясно, че разпространяването се осъществява от името и за сметка на съответния разпространител;
 - задължава при наличието на препятстваща нормативна уредба да бъдат „спазвани правилата по този лиценз до максималната възможна степен“¹⁷⁸; т.е. – допуска отстъпване от принципите на лиценза (за разлика напр. от твърдите Copyleft разрешения при лицензите на GNU¹⁷⁹);
 - прави пълен отказ от гаранции и ограничава всякаква отговорност за каквито и да било вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на защитения обект;
 - въвежда арбитражна клауза, съгласно която исковете във връзка с този лиценз (доколкото същите не се отнасят до права върху интелектуална собственост и доколкото страните не са се споразумели за друго) следва да бъдат отнасяни за решаване от Арбитражния съд на JAMS¹⁸⁰ в гр. **Санта Ана (Santa Ana)**, Калифорния;
 - отменя приложимостта на Виенската конвенция¹⁸¹ от **1980** г., в следствие на което приложими във връзка с този лиценз остават правилата по Единния търговски кодекс¹⁸² на **САЩ**;
 - отнема правата, предоставени съгласно този лиценз, в случай на неговото нарушаване, като запазва правата, които трети страни междуременно са получили.

За пълнота следва да се посочат и **6^{те}** разпоредби от Допълнението към **NPLv1.0**, съгласно които:

- същите се прилагат както спрямо създаденият от компанията **Netscape** и превърнал се в повод за утвърждаването на **NPLv1.0** софтуер **Mozilla Communicator client**, така и спрямо всеки друг софтуер, уреден съгласно този лиценз;

178 „Comply with the terms of this License to the maximum extent possible“. За повече детайли – пак там.

179 В т.см. напр. т. 12 от GPLv3 „Непредаване свободата на другите“, в която се указва изрично, че „ако не сте в състояние да предоставите защитено произведение така, че да изпълните едновременно задълженията си и по този Лиценз, и други обвързващи Ви задължения, то като резултат не следва да предоставяте изобщо произведението“. За повече детайли вж. Приложението „Общ публичен лиценз на GNU“ по-долу.

180 Judicial Arbitration and Mediation Services, Inc. (JAMS) е сред най-големите организации в САЩ, занимаващи се с алтернативно уреждане на правни спорове (основно медиация и търговски арбитраж). Основана е през 1979 г. със седалище в гр. Ървин (Irvine) в Калифорния и към днешна дата разполага с 27 Центрове за решаване на спорове (основно в САЩ), разчита на листа от 350 медиатори и арбитри, и ползва труда и услугите на 200 служители и сътрудници.

181 Конвенцията за договорите за международна покупко-продажба на стоки на ООН (UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods), приета в гр. Виена на 11.04.1980 г., е сред най-успешните многостранни международни споразумения; надгражда Хагските конвенции за еднообразните закони в международната покупко-продажба от 1964 г. и цели по-нататъшно унифициране правилата на международната търговия, което да улесни трансграничния обмен. САЩ ратифицира Конвенцията, но предоставя право на своите търговци по чл. 95 във вр. с чл. 1, §1, б. „b“ от **Конвенцията** да определят дали в техните отношения с контрагенти от държави, които не са страни по Конвенцията, да се прилага последната или вместо нея – националното право на САЩ; именно това е определено в разглеждания по-горе лиценз.

182 Единният търговски кодекс (Uniform Commercial Code) на САЩ от 1952 г. цели да унифицира търговското право на отделните щати, като въвежда разрешения, различаващи се от тези по Виенската конвенция от 1980 г. (вж. бел. 181 по-горе), сред които: като момент за получаване на известието се счита този на постъпване в пощенската кутия, а не този на връчването; насрещните предложения по получена преди това оферта се считат за принципно приемане на офертата, а не само за насрещни предложения; договорите за покупко-продажба на стойност над \$500 се считат действителни, само ако са в писмена форма.

- определя като „Корпоративен код на **Netscape**“ всеки софтуер, който бива разпространяван от компанията, без значение дали е уреден съгласно този лиценз или съгласно други условия;
- изрично изключва от приложното поле на този лиценз търговските марки на **Netscape**¹⁸³, дори и когато същите са включени в оригиналния код;
- запазва право в полза на компанията Netscape да ползва уреден съгласно този лиценз код, като променя и включва същия в свои разработки, без компанията да се задължава да спазва правилата за разпространяване на променени версии (в т.ч. без да се задължава да предоставя достъп до променения изходен код), вкл. като утвърждава други лицензни условия за тези променени версии.

На **24.01.2007** г. Фондация „Mozilla“ утвърждава следващата версия (**MPLv1.1**)¹⁸⁴ на своя лиценз, която до голяма степен копира дословно предходната версия, с някои допълнения. Независимо от последните, Фондацията за Свободен софтуер определя и тази версия (както и предишната) като отслабен свободен лиценз, тъй като продължава да позволява създаването на несвободни производни разработки (макар и в ограничени случаи) и продължава да е несъвместима с **GPL**.

По-конкретно, **MPLv1.1** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **MPLv1.0**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът въвежда допълнителни определения за понятия като „Използване с търговски цели“, „[Способност] за лицензиране“ и „Патентно възражение“;
- допуска лицензиране от първоначалната разработваща страна и последващите допринасящи съгласно условията на този лиценз и относимото право върху интелектуалната собственост, в рамките на наличната способност за лицензиране (без това да включва правата по регистрирани патенти и търговски марки);
- задължава допринасящите да уреждат своите допринесени версии съгласно условията на този лиценз само при условие, че са убедени в оригиналността на своя принос и в наличието на права да уредят допринесените версии съгласно този лиценз;
- допуска разпространяване на машинния код (ведно с правото на собственост спрямо него) съгласно условията на други лицензи, ако това не води до ограничаване на правата съгласно този лиценз;
- задължава патентоприетелите, предявили претенции срещу първоначалните разработващи страни или срещу последващи допринасящи, да им заплатят разумно обезщетение за получените от нарушените патенти защитени обекти; в противен случай отнема правото им да се възползват от тези защитени обекти¹⁸⁵;

183 Търговските марки на Netscape включват защитените изображения 'Netscape', 'Netscape N and horizon' и 'Netscape lighthouse'. Именно специфичното отношение на Фондация „Mozilla“ към търговската марка и нейното защитено изображение.

184 Официалната английска версия на MPLv1.1 е достъпна на този адрес:
<https://www.mozilla.org/en-US/MPL/1.1/>

185 Цитираната група разпоредби е пример за един от основните механизми, по които привържениците на алтернативни софтуерни лицензи защитават предоставяните от тях права срещу противопоставянето на софтуерни патенти. Механизмът е известен като 'Patent Retaliation' (Патентно възмездие) и включва лишаване от гарантираните в лиценза права (или друго „възмездие“), ако срещу ползването на защитения обект бъде противопоставен патент. Другият основен механизъм – 'Patent Pool' (Патентен тръст) включва изграждането на общности от патентоприетатели, които предоставят своите патенти за свободно ползване, с готовност да лишат от това право всеки, който противопостави патент срещу който и да било от закриляните от общността обекти. Сред успешните патентни тръстове е напр. създадената на 10.11.2005 г. Мрежа за отворени изобретения (Open Invention Network; OIN), в която участие вземат компаниите IBM, Novell, Philips, Red Hat и Sony. За пълнота трябва да се посочи и третият основен механизъм за защита срещу софтуерните патенти – лобирането за законодателни промени. Може би най-успешният пример за подобно лобиране е Кампанията срещу предложението на ЕК (обективизирано в Съобщение COM(2002)92 от 20.02.2002 г.) за приемане на Директива за патентоспособността на компютърно създадените изобретения, организирана от Коалицията EuroLinux Alliance и Фондацията за

- не възпроизвежда арбитражната клауза в полза на Арбитражния съд на **JAMS**, в следствие на което подсъдността¹⁸⁶ на исковите във връзка с този лиценз се съсредоточава изцяло във Федералния съд за Северна Калифорния, разположен в гр. **Санта Клара (Santa Clara)**;
- предоставя възможност лицензодателите да въвеждат по отношение на защитените обекти системи от множество лицензи (вкл. несвободни такива), между които ползвателите да избират приложимия за тях лиценз съгласно определените от лицензодателите правила и условия.

Последната характеристика на разгледания по-горе лиценз е доразвит от Фондация „Mozilla“ в нейната следваща лицензна интервенция от **14.08.2007** г. – с утвърждаването на **система от 3 лицензни възможности**¹⁸⁷: защитените обекти могат да бъдат уредени или съгласно условията на **MPLv1.1**, или на **GPLv2.0**, или на **LGPLv2.1** (последните актуални по него време версии на съответните лицензни разрешения на **GNU**) – в зависимост от предпочитанията на първоначалните разработващи страни или последващите допринасящи. Това лицензно разрешение е резултат от отказа на Фондацията за Свободен софтуер да припознае **MPLv1.1** като съвместим с лицензите на **GNU**¹⁸⁸ и последвалата от това невъзможност Фондация „Mozilla“ да се ползва от свободните софтуерни технологии, създавани от разработващите свободен софтуер.

Въпреки, че евентуално изменение и допълване на **MPLv1.1** би дало по-елегантно решение срещу идентифицираната несъвместимост с лицензите на **GNU** (стъпка, на която Фондация „Mozilla“ все пак ще се реши след около **5** години¹⁸⁹), утвърждаването на системата от 3 лицензни възможности е компромис, който дава (макар и частични) резултати; софтуерният код на Фондация „Mozilla“ получава чувствителен тласък и **web-браузърът Firefox** уверено печели преднина спрямо своите конкуренти. Не на последно място – сред причините Фондация „Mozilla“ да не бърза с изменянето и допълването на **MPLv1.1** е и това, че подобна интервенция ще се последва от продължително атестиране на новоутвърдения лиценз от страна на Инициативата за Отворен код с оглед включването му в нейния официален списък с отворени лицензи¹⁹⁰ – което на този етап крие риск от задълбочаване на изолацията и постигане на обратен на търсения ефект; ако Фондация „Mozilla“ се окаже изолирана и от привържениците на отворения код, това би бил краят.

На **03.01.2012** г. Фондация „Mozilla“ утвърждава и последната засега версия на своя лиценз (**MPLv2.0**)¹⁹¹, сред най-важните характеристики на която е опитът да се постигне поне относителна съвместимост с лицензите на **GNU**. Това веднага резултира в мощното развитие на кода на Фондация „Mozilla“ и в появата на редица производни на създавания от Фондацията софтуер (сред които могат да се посочат напр. **Iceweasel, Icedove, Iccat** и др.).

свободна информационна инфраструктура и довела до отхвърляне на предложението.

186 Подсъдността (родова и местна) определя кой Съд е компетентен да се произнесе по определено дело. Родовата подсъдност е относима към предмета на делото и неговата тежест (която съответства на специализацията (доколкото съществува такава) на компетентния Съд и неговата йерархична издигнатост спрямо други съдилища в съответната Съдебна система). Местната подсъдност е относима към местоположението (седалище, адрес, място на дейност) на страните и съответства на целта правният спор да бъде разгледан и решен от съдилище, което физически се намира възможно най-близо до тях.

187 Официалната англоезична версия на цитираната система от три лицензни възможности е достъпна на този адрес:
<https://www-archive.mozilla.org/MPL/boilerplate-1.1/mpl-tri-license-txt>

188 MPLv1.1 е несъвместим с Лицензите на GNU преди всичко поради разрешението уреден съгласно условията на този Лиценз код да бъде обект на последващо лицензиране съгласно лицензни условия, които могат да бъдат несвободни (което влиза в критичен конфликт с концепцията Copyleft).

189 Фондация „Mozilla“ утвърждава следващия си Лиценз (MPLv2.0) на 03.01.2012 г.

190 За повече детайли относно официалния списък с отворени лицензи на Инициативата за Отворен код вж. Частта „Инициативата за Отворен код (OSI)“ по-горе.

191 Официалната англоезична версия на MPLv1.2 е достъпна на този адрес:
<https://www.mozilla.org/en-US/MPL/2.0/>

Брандът¹⁹² на web-браузъра **Iceweasel (Ледена невестулка)** е шеговит антоним от бранда на неговия първообраз **Firefox** (Пламтяща лисица), утвърден на **01.01.2005** г. от програмистите на **GNU/Linux** операционната система **Debian**, в отговор на настояване от Фондация „Mozilla“ нейните брандове да не бъдат прилагани спрямо променени версии на софтуера (освен ако тя не е одобрила тези версии). Подобно ограничение, възможно поради изключване от приложното поле на **MPL** на патентите и търговските марки¹⁹³ (спрямо които се прилагат отделни „политики“ на Фондацията)¹⁹⁴, остава неприемливо за по-рестриктивните привърженици на свободния софтуер. По сходни причини е създаден и антонимът **Icedove (Леден гълъб)** по отношение бранда на клиента за електронна поща **Thunderbird (Гръмотевична птица)**, а след това – и антонимът **Iccat (Ледена котка)** отново по отношение на web-браузъра **Firefox**. Въпреки, че противоречието е преодоляно след малко повече от **10** години (**17.02.2016** г.) и брандовете на Фондация „Mozilla“ отново са включени в **GNU/Linux** операционната система **Debian**, цитираните версии софтуер продължават да се ползват, като някои от тях дори придобиват допълнително развитие, което не е факт при първообраза **Firefox** (напр. **Iccat** във връзка с отстраняването на някои уязвимости и враждането на допълнителни решения във връзка със сигурността).

Друг ключов софтуерен проект, уреден съгласно условията на **MPLv2.0** (макар да не е собственост на Фондация „Mozilla“), е офис-пакетът **Libre Office**¹⁹⁵ (на който се пишат и настоящите редове). Проектът се разработва от **Документната фондация (The Document Foundation)**¹⁹⁶ като свободна алтернатива на **Microsoft Office**. Последният позволява създаването на текстови документи, калкулационни таблици, презентации, бази с данни и други, в удобен за потребителите графичен интерфейс, без необходимост от специализирани компютърни познания. Последното прави подобен софтуер жизнено необходим за всички административни и стопански дейности, където се създават документи.

Разделянето на софтуерния код от неговия бранд и предоставянето на тези два защитени обекта съгласно различни авторскоправни разрешения позволява на Фондация „Mozilla“ да осъществява своята специфична политика като „гарант“ в лицето на широката общественост спрямо автентичността и интегритета на софтуера, обозначен с нейни брандове. Както стана дума по-горе, това няма съществено значение от системно-технологична гледна точка – доколкото интегритетът и автентичността на софтуера се установяват чрез много по-надеждни способности, свързани с криптографията и цифровото подписване. Въпреки това обаче, част от успеха на Фондация „Mozilla“ се дължи именно на популярността, която нейните софтуерни решения придобиват на базата на своя ясно разпознаваем бранд. Трябва във връзка с това да се изтъкне, че защитата на бранда като средство за удостоверяване на автентичността и интегритета, и като средство за пропагандиране на конкретни продукти и услуги, не прави софтуера несвободен (противно на застъпеното от някои от най-крайните привърженици на Движението за Свободен софтуер, според които подобна защита е несъвместима с Copyleft). Действително, Copyleft допуска една единствена забрана – срещу последващо ограничаване на свободата; но това се отнася за софтуерния код, а не за неговия бранд. И ако Фондация „Mozilla“ допуска продължителни колебания относно режима, съгласно който урежда своя софтуерен код, то по отношение на бранда можем с положителност да твърдим, че конфликт с разбиранията относно това що е свободен софтуер не съществува. Технически погледнато, брандът наистина не се предоставя за свободно (неограничено) ползване, но той не съдържа в себе си никоя част било от изходния, било от машинния код, явяващ се защитен обект при софтуерното лицензиране.

192 Брандът е съвкупност от наименования, знаци, слогани, дизайн и др. индивидуализиращи елементи, които позиционират определена стока или услуга и я отграничават от други сходни стоки и услуги. В интересувания ни контекст брандът на web-браузъра Firefox или този на клиента за електронна поща Thunderbird включва самото наименование и логото, което се изобразява в софтуера.

193 В т.см. напр. чл. 6.3 „Производни произведения“ от MPLv1.0; чл. 2.1.a „Права на първоначалната разработваща страна“, чл. 2.2.a „Права на последващия допринасящ“ и чл. 6.3 „Производни произведения“ от MPLv1.1; чл. 2.1 „Разрешения“ и чл. 2.3, ал. 2 „Ограничаване обхвата на разрешенията“ от MPLv2.0.

194 Въпреки междувременно нанасяните промени, режимът на търговските марки и брандове на Фондация „Mozilla“ в същността си остава непроменен и до днес. За повече детайли вж. 'Mozilla Trademark Policy' (Политика за марките на Mozilla) на този адрес: <https://www.mozilla.org/en-US/foundation/trademarks/policy/>

195 За повече детайли относно възникването на офис-пакета Libre Office вж. бел. 36 по-горе.

196 Документната фондация (оригинално на немски 'Die Document Stiftung') е учредена от Томас Кръмбейн (Thomas Krumbain), Жаклин Реймипур (Jacqueline Rahemipour) и Флориан Ефенбергер (Florian Effenberger) на 07.02.2012 г. в гр. Берлин, с основна цел „*промотиране и разработване на офис-софтуер, безплатно достъпен за ползване от всекиго*“; оригинално от немски „*die Förderung und Entwicklung von Office-Software zur freien Nutzung durch jedermann*“ (**Satzung der Document-Stiftung 2012**).

По-конкретно, **MPLv2.0** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **MPLv1.2**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът доразвива заварените определения и въвежда някои допълнителни разрешения в тях;
- определя **GPLv2.0**, **LGPLv2.1** и **AGPLv3.0** като „Вторични лицензи“, съгласно чиито условия може да бъде уреден защитеният обект в рамките на система от няколко лицензни възможности (една от които възможности задължително трябва да бъде **MPLv2.0**);
- допуска лицензодателят да изключи възможността за последващо лицензиране съгласно лицензите на **GNU**, включително чрез определяне на **MPLv1.1** или предходна версия като вторичен лиценз¹⁹⁷;
- поставя допуснатото вторично лицензиране на защитения обект при влагането му в голяма (комбинирана) разработка в зависимост от съвместимостта на лицензите, приложими спрямо другите защитени обекти в голямата (комбинирана) разработка с желаните вторични лицензи, като по този начин вторичното лицензиране може да се окаже недопустимо;
- гарантира правото на ползвателя да ползва защитения обект съгласно утвърдените от приложимата авторскоправна юрисдикция стандарти за справедлива употреба, за почтена търговия и други подобни¹⁹⁸;
- изрично изключва от приложното си поле всякакви търговски и други марки на лицензодателите;
- прецизира уредбата на прекратяването на правата, като включва наложилите се като обичайна практика при лицензите на **GNU** разрешения относно прекратяване на придобитите по този лиценз права и възможностите за тяхното временно или за постоянно възстановяване;
- обвързва местната подсъдност на исковете във връзка с този лиценз със седалището и адреса на управление на ответника в евентуален съдебен процес (което прави компетентен при искове срещу Фондация „**Mozilla**“ Федералния съд за Северна Калифорния).

Въпреки, че Фондация „**Mozilla**“ изиграва ключова роля за запазването на софтуерната свобода в internet, утвърдените от нея лицензни разрешения (и особено тези преди **MPLv2.0**) са изпълнени с многобройни колебания спрямо отстояването на свободата по отношение на защитаваните обекти. Това забавя чувствително развитието на разработвания от Фондацията софтуер и позволява несвободни проекти като **Internet Explorer** (а след това и **Microsoft Edge**) не само да завземат значителни дялове от потреблението на софтуер за web-достъп, но и в голяма степен да наложат специфични технологични стандарти¹⁹⁹, поставящи на изпитание сигурността и развитието на информационните и комуникационните технологии.

197 В случай, че лицензодателят се възползва от цитираната възможност при уреждането съгласно **MPLv2.0** на защитения обект, ще направи последния несъвместим с лицензите на **GNU** (тъй като **MPLv1.1** и предходните версии са несъвместими).

198 В американската система под „право на справедлива употреба“ (Fair Use Right) се има предвид признатата възможност за свободно безвъзмездно ползване на защитения обект за нуждите на науката, образованието, журналистиката, културата и пр.; еквивалент в българското право е напрм. свободното използване без заплащане на възнаграждение по чл. **24**, ал. **1** от **ЗАПСП**.

199 Така напр. технологията **ActiveX**, вградена в web-браузъра **Internet Explorer** през 1996 г. и наложила масовото разпространение на редица несвободни стандарти и технологии. Това от своя страна налага необходимост от поддържането на тези стандарти и технологии, често несъвместими с техните свободни алтернативи и често недостатъчно добре проучени и документирани; което довежда и до затрудняване на ползваемостта, и до отслабване на сигурността. Не на последно място – дори след предоставянето на изходните им данни, технологии като **ActiveX** (вече принудили много разработващи страни и потребители да се съобразят с тях) се оказват неприложима извън **Windows** и следователно няма как да бъдат приспособени за какъвто и да било друг софтуер, освен този на **Microsoft**.

Софтуерната фондация „Apache“ (ASF)

Софтуерната фондация „Apache“²⁰⁰ е юридически формализираното ядро на децентрализирана мрежа от доброволно сътрудничащи си програмисти, която изиграва съществена роля за утвърждаване на свободните софтуерни стандарти в internet. Учредена е близо 6 години след сформиранието на неформалната „Група Apache“ около разработката на Apache HTTP Server²⁰¹ – софтуерна технология за управление на сървърни системи, която днес действа на почти половината от всички web-сървъри в internet²⁰². Основната цел на Фондацията е да обезпечи безпрепятственото функциониране на своята децентрализирана мрежа и да защити юридически създавания от тази мрежа софтуер.

Начинът, по който се заражда и действа Софтуерната фондация „Apache“, е пример за социалната същност на Движението за Свободен софтуер. След като поддръжката на софтуера за web-сървъри NCSA HTTPd бива преустановена, системните администратори и собственици на web-сайтове (а заедно с тях – и потребителите) остават без необходимите обновления за софтуера, който по онова време задвижва почти всичките web-сървъри в internet. Тогава няколко програмисти се самоорганизируют в електронен пощенски списък, което им позволява да обменят помежду си т.нар. „кръпки“ (patches)²⁰³ за коригиране на слабости, констатирани в софтуера за управление на сървъри. Не след дълго тези програмисти наричат себе си „Група Apache“ (в чест на едноименното индианско племе Апачи)²⁰⁴ и около тях се заформя все по-широка аудитория от ползватели и допринасящи с доброволен труд страни, които благодарение на така сформиранията общност получават редовно необходимите софтуерни обновления за управляваните от тях web-сървъри.

Благодарение на своя отворен формат (всеки желаещ, който има с какво да допринесе, е добре дошъл), постепенно Група Apache се превръща в автор на най-предпочитания софтуер за управление на сървъри. Това привлича още желаещи – както да се възползват от въпросния софтуер, така и да допринесат за неговото усъвършенстване (вкл. и за решаване на частни въпроси, възникнали в собствената им практика). Тъй като кодът е свободен и достъпен за всеки, решенията на подобни частни въпроси автоматично се превръщат в принос за цялата общност и за всеки друг, нуждаещ се от подобни решения, за когото разработващите страни може дори да не са подозирали. Това увеличава интереса към Apache още повече и електронните пощенски списъци вече не могат да обезпечат цялата необходима инфраструктура за координиране на отделните проекти, за утвърждаване

200 Софтуерната фондация „Apache“ (Apache Software Foundation) е учредена от Roy Fielding (Рой Филдинг) на 25.03.1999 г. в щата Делавейър (Delaware) с основна цел „създаване и поддръжка на софтуер с отворен код, който да се разпространява безвъзмездно“ (Articles of Incorporation 1999).

201 Apache HTTP Server е стартиран в началото на 1993 г. от няколко програмисти, нарекли себе си „Група Apache“. Тогава National Center for Supercomputing Applications (Националният център за суперкомпютърни приложения) при Университета на Илинойс в гр.гр. Ърбана и Шампейн преустановява поддръжката на софтуера за web-сървъри NCSA HTTPd, който към него момент е инсталиран на почти всичките съществуващи по това време web-сървъри в internet и това заплашва развитието на мрежата да бъде преустановено или „приватизирано“ от определени софтуерни компании. Група Apache (прераснала след няколко години в Софтуерната фондация „Apache“ не само, че предотвратява тези опасности, но създава софтуер, който днес е предпочитан при почти половината web-сървъри в Световната мрежа.

202 Показателна е статистиката на ползваните технологии за управление на web-сървъри (към 30.09.2018 г.): Apache – 45,6%; Nginx – 39,7%; Microsoft-IIS – 9,4%; LiteSpeed – 3,4%; Google Servers – 0,9%; Node.js и Apache Tomcat – по 0,5%; Apache Traffic Server – 0,4%; IdeaWebServer – 0,3%; Tengine, Cowboy и Lighttpd – по 0,1%. На технологиите на Apache разчитат adobe.com, apple.com, baidu.com, bbc.com, paypal.com и др. (Apache HTTP Server); alibaba.com, dw.com, ebay.in, ranker.com и др. (Apache Tomcat); aol.com, flickr.com, netfind.com, panasonic.jp, trueid.net, tumblr.com, yahoo.co.jp, yahoo.com и др. (Apache Traffic Server). Показателно е и това, че софтуерни гиганти като Microsoft (9,4%) и Google (0,9%) отстъпват далеч зад общия дял на Apache (46,5%) при сървърни технологии. За повече детайли вж. https://w3techs.com/technologies/overview/web_server/all

203 Т.нар. „кръпки“ (или „пачове“, както е възприето да се транскрибира сред българските програмисти), представляват решения на текущи задачи, свързани с констатирани слабости в софтуера, за чието преодоляване някой предлага корекция в софтуерния код. Обикновено пачовете представляват кратки програми, насочени към това да нанесат корекции в софтуера, отстраняващи третирания проблем. Фонетичната аналогия между английското понятие 'patch' и наименованието на индианското племе Апачи (Apache) дава погрешна увереност у някои, че „Група Apache“ е възприела своето наименование като игра на думи.

204 Фонетичната аналогия между английското понятие 'patch' и наименованието на индианското племе Апачи (Apache) дава погрешна увереност у някои, че „Група Apache“ е възприела своето наименование като игра на думи (в която връзка напр. изразът 'a patchy web-server' (web-сървър, изграден от „кръпки“) с неговото принципно вярно, но подвеждащо значение). Схващането за обвързка между софтуерните „кръпки“ и наименованието Apache се опровергава както от спомените на участниците в разглежданите събития, така и от специфичния начин на изписване на интересувашото ни наименование.

на дължимите стандарти и не на последно място – за защита на създадения софтуер от посегателствата на претенденти за несъвместими авторски права или такива, които желаят просто да саботират общността. Като подходяща инфраструктура за решаването на тези въпроси се налага създаването на Софтуерната фондация „Apache“ и утвърждаване на лиценза Apache.

Тъй като началото на Apache не е поставено от усилията на една отделна организация или дори на един единствен човек²⁰⁵, а се развива още от самото си начало като децентрализирана мрежа от сътрудничещи си на доброволни начала програмисти (които се опознават в процеса на работа и печелят доверие и авторитет на базата на приноса, който предоставят в общността), придобива актуалност въпросът за това как да бъде поддържан редът в общността, как да се обезпечи следването на общоприета стандартизация и как да се даде думата най-вече на тези, които заслужават да я получат и биха допринесли с нея в най-голяма степен за общите цели. Юридическото формализиране на „Група Apache“ като фондация далеч не е достатъчно, за да бъде решен повдигнатият въпрос.

Специфичните решения, наложени в управленския модел на Софтуерната фондация „Apache“, включват понятия като 'do-ocracy' (власт на правещите) и 'lazy consensus approach' (сближаване [чрез] мързелив консенсус). Първото понятие се изразява в овластяването на всеки да направи това, което желае да бъде направено. Второто понятие дава възможност за вземането на решения от тези, които са активно заинтересувани от поставения въпрос – решението се счита прието, ако има няколко гласа „за“ и няма такива „против“, независимо от проявената гласоподавателска активност²⁰⁶. Специално правило изисква отрицателният вот да бъде придружаван от насрещно предложение или от аргументация „против“. Базираното на аргументи гласуване и търсенето на консенсус отстъпва на конвенционалното висшегласие само тогава, когато се очертаят непримирими антагонистични позиции. Подобни форми на управление и последиците от евентуалното им прилагане не са разгледани в достатъчна степен от наложилите се теории по корпоративно и държавно управление²⁰⁷ – въпреки, че практиката доказва тяхната успешност, включително в големи и децентрализирани мрежи като тази на Софтуерната фондация „Apache“. Числеността на последната надхвърля 3'000 програмисти от всички краища на света (работещи преди всичко на доброволни начала и създаващи практически най-добрия софтуер за управление на сървърни системи).

Специфична особеност на **Софтуерния лиценз Apache (ASL)** е изискването правата върху създавания съгласно неговите условия код да бъдат предоставени на Софтуерната фондация „Apache“, която в замяна на това поема отговорност да защитава интересите на общността по отношение на предоставения код в духа на лиценза. За тази цел е предвидено специално '**Contributor License Agreement**' (Лицензно споразумение за принос), което се очаква съответните допринасящи физически и юридически лица да подпишат и изпратят във Фондацията по отношение на софтуерния код, който желаят да бъде лицензиран съгласно **ASL**. По отношение на вече съществуващ софтуер, спрямо който Допринасящите желаят да предоставят неизключително право на Софтуерната фондация „Apache“ да влага в своите разработки, съществува и отделно '**Software Grant Agreement**' (Софтуерно разрешително споразумение).

Подобно на Фондация „Mozilla“, и Софтуерната фондация „Apache“ следва специфична политика относно търговските марки, която стои извън предмета на **ASL**. Запазените марки служат за

205 Напр. текстовият редактор Emacs е стартиран от Ричард Столман (1976 г.); програмният език Perl е създаден от Лари Лол (1987 г.); софтуерното ядро Linux е създадено от Линус Торвалдс (1991 г.); програмният език Python е създаден от Гуидо ван Росум (1991 г.); програмата за надеждно шифроване GnuPG е създадена от Вернер Кох (1997 г.); и т.н.

206 Цитираното правило игнорира тромави и често неефективни формати, свързани с набирането на кворум, бламиране вземането на решения чрез контролирано „отсъствие“ от заседания, формалното гласуване „въздържал се“ и др. Единствената политическа сила в България, възприела подобен на цитирания модел за вземането на решения (наречен от нейните активисти „социокрация“), е Движението за европейско обединение и толерантност (ДЕОС), която на своето последно Общо събрание от 15.04.2018 г. се саморазпуска. Същата се явява и единствената политическа сила в България, ангажира се „да осигури средства за провеждане на неприсъствените заседания на всички органи на ДЕОС по електронен път със свободни софтуерни стандарти“ (чл. 4.5 от Устава на ПП ДЕОС).

207 Моделът на Apache има хоризонтални и меритократични (основани на заслугите) характеристики: доверие и авторитет се печелят на базата на оказания принос и активно участие в общите процеси, което присвоява на съответните допринасящи страни повече или по-малко тежест във вземането на решения, включително относно допускането на определен кандидат до по-високи позиции в децентрализираната мрежа и от там – до по-големи възможности да оказва влияние в нейното развитие. Въпреки безспорните си предимства обаче, този метод не се разглежда достатъчно сериозно в повечето концепции за корпоративно и държавно управление.

обезпечаване разпознаваемостта на защитените обекти на Apache и спомагат за утвърждаването им сред конкурентни технологични решения. За тази цел специални разпоредби в **ASL** забраняват ползването на марките без изрично съгласие на Софтуерната фондация „Apache“ (или преди учредяването на последната – без изрично съгласие на Група Apache).

Първата версия на лиценза Apache²⁰⁸ е утвърдена през **1995** г., от все още неформалната Група Apache. Въпреки отслабения характер на **ASLv1.0**, наблюдаваме значително по-твърда политика в сравнение с **MPL** (където в някои случаи е възможно последващо лицензиране дори при пълно отстъпление от свободата)²⁰⁹. Подобно на първоначалните версии при лицензите **BSD**²¹⁰, тук също срещаме задължение разпространителите да включат към лицензното известие признание, че „*тази разработка включва софтуер, разработен от Група Apache и е предназначен за ползване в проекта Apache HTTP server*“²¹¹. **ASLv1.0** е лаконичен и оставя неуредени редица въпроси, свързани със статута на защитените обекти – сред които дори тези за правото на ползване, променяне и разпространяване. **ASLv1.0** преди всичко обезпечават идентичността на марката (вкл. като забранява разпространяването на защитения обект без изрично позоваване на марката), като оставя настрана същностния въпрос за свободата на ползване. Това е остатък от времето, когато софтуерът се разпространява неформално, предоставя се в разположение на цялото общество и без специфични правила за неговото ползване. В този смисъл **ASLv1.0** може да се представи като отражение на първите (и далеч не толкова детайлни) опити за авторскоправно уреждане на защитени софтуерни обекти.

По-конкретно, **ASLv1.0** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът допуска последващо разпространяване на защитените обекти единствено и само съгласно условията на този лиценз;
- признава изрично произхода на софтуера Apache от кода, предоставен в разположение на цялото общество от **National Center for Supercomputing Applications (Националният център за суперкомпютърни приложения)** при Университета на **Илинойс** в гр.г. **Ърбана и Шампейн**;
- задължава разпространителите на каквито и да било рекламни материали във връзка със защитения обект да включват в него изрична препратка към **Група Apache** и към проекта **Apache HTTP server**;
- забранява ползването на изразите '**Apache Server**' (**Сървър Apache**) и '**Apache Group**' (**Група Apache**), както и общото наименование „**Apache**“ по отношение на произведения, базирани на защитените обекти – освен ако е дадено изрично разрешение за това от Група Apache²¹²;
- прави пълен отказ от гаранции и ограничава всякаква отговорност за каквито и да било вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на защитения обект.

208 Официалната англоезична версия на ASLv1.0 е достъпна на този адрес:
<https://www.apache.org/licenses/LICENSE-1.0>

209 За повече детайли относно отслабените характеристики на MPL вж. статията „MPLv1.0“ в Част „Фондация „Mozilla“ по-горе.

210 За повече детайли относно „Рекламната клауза“ при лицензите BSD вж. Частта „Калифорнийският университет Бъркли (BSD)“ по-долу.

211 „*This product includes software developed by the Apache Group for use in the Apache HTTP server project*“. За повече детайли вж. бел. 208 по-горе.

212 Въпреки, че ASLv1.0 забранява ползването на марките без разрешение от Група Apache, не забранява самото ползване, променяне и/ли разпространяване на софтуера, и/ли неговото вграждане в комбинирани произведения (доколкото това не суспендира правилата относно марката); в този смисъл ASLv1.0 може да се разглежда като „отслабен“ Лиценз, който практически не защитава свободата на софтуерния код, а само неговата идентичност, обозначена чрез марката Apache.

Втората версия на лиценза Apache²¹³ е утвърдена през **2000** г. (вече от Софтуерната фондация „Apache“) и до голяма степен възпроизвежда разрешенията от предходната версия на лиценза. Като основно нововъведение в **ASLv1.1** може да се посочи частичното либерализиране на изискването за изрично посочване на марката **Apache** при разпространяване на защитения обект, респективно – на забраната за нейното посочване без изрично разрешение от Фондацията. Отпада задължението марката **Apache** да бъде посочвана във всеки рекламен или промоционален материал – достатъчно е същата да бъде цитирана в документацията към софтуера и/ли във вградените в него юридически известия. Извън това нововъведение **ASLv1.1** не разкрива съществени изменения и допълнения, които да бъдат специално отбелязвани.

Третата версия на лиценза Apache²¹⁴ (засега последна) е утвърдена през **2004** г. и урежда значително по-детайлно правилата и условията, приложими към защитения обект. Ключова новост при **ASLv2.0** е преодоляването на изискванията, които до този момент правят **ASL** несъвместим с лицензите на **GNU**. Друга ключова новост е установяването на формален ред, по който защитените обекти могат да бъдат уредени съгласно този лиценз. Заедно с това **ASLv2.0** запазва отслабения си характер по отношение на възможностите за отнемане на свободата, като допуска разпространяването на защитения обект без предоставяне на изходния код и последващото му лицензиране като несвободен.

По-конкретно, **ASLv2.0** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **ASLv1.0** и **ALv1.1**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът въвежда прецизни определения за понятия като „Лиценз“, „Лицензодател“, „Изходен код“, „Машинен код“, „[Защитено] произведение“, „Производно произведение“, „Принос“, „Допринасящ[а страна]“ и др.;
- гарантира необратимо, неизключително, безсрочно, безвъзмездно и в световен мащаб право всеки желаещ да възпроизвежда защитения обект, да създава производни от него, да го/ги представя и изпълнява публично, и да го/ги разпространява като изходен и/ли като изпълним код (вкл. като осъществи последващо лицензиране);
- гарантира необратимо, неизключително, безсрочно, безвъзмездно и в световен мащаб право в необходимия размер всеки желаещ да се ползва от патент спрямо защитения обект, като създава, предлага, продава, внася и по друг начин ползва защитения обект, и отнема това право от този, който предяви патенти претенции спрямо защитения обект²¹⁵;
- допуска последващо лицензиране на защитения обект съгласно условията на каквито и да било други лицензи, стига това да не води до нарушаване на условията съгласно този лиценз;
- задължава при разпространяване на защитения обект ведно с него да се предоставя копие от този лиценз и подходящи юридически известия за приложимостта на лиценза;
- отграничава производните произведения от такива, в които защитеният обект продължава да бъде обособен и самостоятелен от останалите компоненти на една обща съвкупност;
- прецизира реда за оказване на принос чрез изричното предоставяне на защитен обект за уреждането му съгласно условията на този лиценз и за вграждането му в защитени обекти, които вече са уредени съгласно условията на този лиценз;

213 Официалната английска версия на ALv1.0 е достъпна на този адрес:
<https://www.apache.org/licenses/LICENSE-1.1>

214 Официалната английска версия на ALv2.0 е достъпна на този адрес:
<https://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0>

215 Цитираната група разпоредби е пример за един от основните механизми, по които привържениците на алтернативни софтуерни лицензи защитават предоставяните от тях права срещу противопоставянето на софтуерни патенти. За повече детайли вж. бел. 185 по-горе.

- забранява ползването на марките „**Apache**“, освен доколкото това обозначава действителния произход на защитения обект и възпроизвежда установените в този лиценз юридически известия;
- прави пълен отказ от гаранции и ограничава всякаква отговорност за каквито и да било вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на защитения обект, като дава възможност лицензодателят или допринасяща страна да предостави гаранции, вкл. срещу заплащане.

Лицензите на Софтуерната фондация „Apache“ са значително по-целенасочени и последователни от тези на Фондация „Mozilla“, като основно колебание проявяват по отношение на подходите за постигане на съвместимост с лицензите на **GNU**. Сред най-съществените черти на лицензите **ASL** трябва да се изтъкне сформиранието на мащабна, добре организирана социална общност от разработващи страни и потребители, и утвърждаването на прецизен документален механизъм за уреждане на защитените обекти съгласно условията на съответните лицензи.

Фондация „Creative Commons“

Фондация „Creative Commons“ в настоящия момент е може би най-разпознаваемият източник на алтернативни авторскоправни разрешения²¹⁶. Създадена от **Лорънс Лесиг (Lawrence Lessig)** на **15.01.2001** г. със специалната цел „да създава методи и технологии за улесняване споделянето на образователни, научни, творчески и други интелектуални произведения с цялото общество“²¹⁷, Фондацията действа чрез международна мрежа от юристи и специалисти по индустриална собственост, организирани към момента в **104** териториални поделения (от които **42** в Европа). Фондацията предлага общо **7** стандартизирани авторскоправни разрешения, съгласно чиито условия носителят на авторските права може да уреди своите произведения, като изостави общоутвърдената формула „Всички права запазени“ в полза на алтернативата „[Само] някои права запазени“ (**Broussard 2007**), без това да го обвързва по какъвто и да било начин със самата Фондация или с конкретна юрисдикция (за разлика например от Фондация „Arasche“, чиито лицензи строго асоциират защитените обекти с Фондацията).

Характерна всичките авторскоправни разрешения **CC** е тяхната ясна и недвусмислена система от символни обозначения, разкриващи волята на лицензодателя да предостави на обществото конкретни възможности за свободно ползване на защитения обект. Така необходимостта от индивидуално договаряне за всеки конкретен случай в контекста на приложимата по подразбиране пълна забрана за ползване на защитения обект се замества от избраното авторскоправно разрешение и съответният защитен обект повече или по-малко става достъпен за всеки съгласно посочените условия. Гъвкавостта и яснотата на подхода обуславя голямата популярност на **CC** сред почитателите на алтернативни авторскоправни разрешения – сред които се нарежда и може би най-значимият писмен паметник на съвременната цивилизация – **Wikipedia**.

Свободната енциклопедия Wikipedia²¹⁸ е стартирана на **15.01.2001** г. от **Джими Уейлс (Jimmy Wales)** и **Лари Сангър (Larry Sanger)**, първият от които създава на **20.06.2003** г. **Фондация „Wikimedia“** със специфичната цел „да създаде и разпространява [за] свободно [ползване] една Свободна енциклопедия на всички световни езици“²¹⁹. **Wikipedia** е сред най-впечатляващите писмени паметници на нашата цивилизация и без съмнение – най-значителният резултат от съществуването на internet. Wikipedia включва милиони²²⁰ енциклопедични статии във всички области на човешкото знание, преведени повече или по-малко на голяма част от световните езици²²¹ и обвързани със сложни системи от интерактивни препратки към други относими статии и „външни“ за Wikipedia

216 Към 2017 г. над 1'471'401'740 произведения са лицензирани съгласно условията на CC (от които 49 млн публикувани в Youtube, 46,7 млн в Wikipedia, 40 млн в Deviant Art, 36,9 млн в Wikimedia Commons, 28,7 млн в Europeana, 3,1 млн в Internet Archive, 2,3 млн в Directory of Open Access Journals (DOAJ), 1,2 млн в 500px); включително от държавни институции в Аржентина, Австрия, Австралия, Бразилия, България, Великобритания, Венецуела, Гватемала, Грузия, Гърция, Израел, Индонезия, Испания, Италия, Канада, Корея (Южна), Македония, Мексико, Нидерландия, Нова Зеландия, Полша, Русия, САЩ, Сърбия, Тайван, Украйна, Франция, Хърватия, Чехия, Чили; включително от международни и наддържавни образувания като Европейската културна фондация, Европейската организация за ядрени изследвания, Европейския съюз, Междоамериканската банка за развитие, Международния институт за демокрация и подпомагане на избора, Общността на нациите Commonwealth, Организацията на обединените нации, Световната банка и др.

217 „Designing methods and technologies that facilitate sharing of educational, scientific, creative and other intellectual works with the general public“ (**Articles of Incorporation 2001**).

218 Наименованието 'Wikipedia' е игра на думи, произхождаща от хавайската дума 'Wiki' (Бързо), обозначаваща също така специфичен вид web-сайтове; и международно установеното, погрешно считано за латинско понятие 'Encyclopaedia' (Енциклопедия). Последното в действителност произхожда от погрешния превод от старогръцки на 'ἐγκύκλιος παιδεία' (общо (цялостно) образование), което поради допуснатата грешка в по-късен латински превод е записано слято и до откриване на грешката е формирало известното понятие

219 „To create and freely distribute a Free Encyclopedia in all the languages of the world“ (**Articles of Incorporation 2003**).

220 Към 07.10.2018 г. в Wikipedia има създадени над 40'000'000 енциклопедични статии, от които 5'729'375 на английски, 3'765'424 на шведски, 2'045'866 на френски, 1'943'745 на нидерландски, 1'501'102 на руски, 1'479'817 на испански, 1'465'274 на италиански, 1'302'596 на полски, 1'189'966 на вьетнамски, 1'123'508 на японски, 1'024'897 на китайски, 1'006'935 на португалски (и за сравнение – 246'171 на български език). Всеки ден в Wikipedia се публикуват по 556 нови статии, а на всеки 2 секунди се извършва нова редакция

221 В Wikipedia има енциклопедично съдържание на 300 човешки езика – което прави Свободната енциклопедия най-превеждания писмен паметник в човешката история след Библията.

ресурси. Това превръща Wikipedia в източник на специализирана информация за над **500'000'000** уникални потребители месечно²²² (**Cohen 2014**), въпреки допусканите в някои случаи непълноти и неточности, и ѝ отнежда (към **2018** г.) **5^{то}** място сред всичките web-сайтове в световен мащаб²²³.

Впечатляващо е, че Wikipedia се списва изцяло и абсолютно на доброволни начала – ежемесечно от по **75'000** ентузиаста и специалисти в съответните области (**Cohen 2014**) – които създават съдържание в интересувашите ги тематични области, отстраняват допуснати грешки, правят допълнения и често влизат в полемики помежду си, като базираните на аргументи и доказателства твърдения изместват тези, които са припознати от общността като необосновани или откровено неистинни.

Независимо, че всеки може да създава статии в Wikipedia или да редактира вече създадените²²⁴, практиката показва, че в огромната си част потребителите са по-скоро добронамерени и си сътрудничат за действително подобряване на енциклопедичния ресурс. Проявите на некомпетентно вмешателство или откровен вандализъм остават по-скоро изключение. Така **Wikipedia** се превръща в безпрецедентен по своите размери и многоезичност паметник на човешкото знание, който непрестанно се подобрява чрез изключително децентрализирания и доброволен принос на милиони потребители от всички точки по света.

Със стартирането си през **2001** г. Wikipedia е уредена съгласно условията на **FDLv1.1** (като специален принос на **Ричард Столман** се явява разбирането, че възможностите за редактиране на Свободната енциклопедия не бива да бъдат контролирани (или ограничавани) от каквато и да било централизирана инстанция). След като през **декември 2002** г. са създадени авторскоправните разрешения **CC** обаче, общността около Wikipedia проявява предпочитание към тях²²⁵ и Фондация „Wikimedia“ стартира процес по преминаване към система от две лицензни възможности (**FDL** и **CC-BY-SA**²²⁶). Поради несъвместимостта между първите две версии на **FDL** от една страна и **CC** от друга страна, и за да отговори на очакванията сред общността на Wikipedia, Фондацията за Свободен софтуер утвърждава на **03.11.2008** г. **FDLv1.3**²²⁷, в чиято Част **13** изрично се допуска в срок до **01.08.2009** г. по отношение на лицензирано съгласно **FDL** съдържание да бъде осъществено последващо лицензиране съгласно актуалната по него време версия **CC-BY-SA-3.0**. Фондация „Wikimedia“ осъществява указаното последващо лицензиране, считано от

222 Под „уникални потребители“ разбираме такива, които са идентифицирани еднозначно (без да е необходимо да са индивидуализирани като конкретни личности) и са включени в преброяването само веднъж – независимо от обстоятелството, че е възможно да достъпват наблюдавания ресурс например от няколко различни устройства, чрез различен софтуер и т.н. (което при други условия би довело до погрешното им повторно преброяване).

223 Цитираните данни са съгласно класацията **Alexa Traffic Rank**. За повече детайли вж. <https://www.alexa.com/siteinfo/wikipedia.org>

224 За създаването на нови статии в Wikipedia или за редактиране на вече създадените дори не е необходима регистрация. Всеки потребител в internet може да предостави своя доброволен принос в интересуваша го област, ако пожелае да направи това. Извършените изменения и допълнения се регистрират в системата и други потребители, които с приноса си и своята активност са демонстрирали съпричастност към Свободната енциклопедия, могат да потвърдят тези изменения и допълнения, да изискат тяхното обосноваване чрез надлежно позоваване на автори и посочване на доказателства, или да ги премахнат, ако са очевидно некомпетентни или недобронамерени.

225 Сред основните причини **CC** да бъде предпочитан пред **FDL**, могат да бъдат изтъкнати следните: общността около Wikipedia схваща **FDL** като лиценз, приспособен преди всичко към техническата и софтуерна документация; намира обременяващо задължението **FDL** да бъде копиран в цялост при всяко ползване на значителни части от защитения обект; счита неадекватно задължението за посочване на авторите и на направените промени в контекста на стотиците доброволци, които може да са допринесли за конкретна енциклопедична статия с понякога хиляди редакции в нея; изразява несъгласие със забраната срещу смесване на уредено съгласно **FDL** съдържание с несвободно такова. Цитираните съображения не могат да се приемат безрезервно, тъй като разкриват редица неразбирания спрямо **FDL**: последният е приложим спрямо всякаво текстово съдържание (не само техническа и софтуерна документация), стига то да не е предмет на лично мнение, убеждение или художествен стил; дори и при малки цитати няма никаква пречка **FDL** да бъде посочен напр. в препратка, когато копирането му в цялост е неудобно; и авторите, и направените от тях редакции се записват в логовете на Wikipedia – тяхното цитиране е логистичен въпрос, а не същностен за самия лиценз; и не на последно място – избраното за Wikipedia авторскоправно разрешение **CC** е с включена клаузата 'Share Alike' (задължаваща при последващо лицензиране свободата да бъде запазена, изцяло в духа на Copyleft).

226 Авторскоправното разрешение **CC-BY-SA** допуска свободно ползване на защитените обекти (в случая – енциклопедичните статии в Wikipedia) със задължение да бъде цитиран носителят на авторските права (в случая – платформата, на която са публикувани защитените обекти) и задължение да бъде запазена предоставената свобода спрямо последващите ползватели (второто от които прави цитирания Лиценз в класическо Copyleft разрешение). За повече детайли вж. статията за **CC-BY-SA** от Част „Фондация „Creative Commons“ по-долу.

227 За повече детайли относно утвърждаването на **FDLv1.3** вж. статията за **FDLv3** от Част „Фондацията за Свободен софтуер (FSF)“ по-горе.

15.06.2009 г. (след произвеждането на заключителен референдум²²⁸ през април-май 2009 г. в общността на Wikipedia). В следствие на така описаната интервенция съдържанието на Wikipedia става достъпно едновременно съгласно условията на **FDLv1.3** и съгласно тези на **CC-BY-SA-3.0**, като не се разрешава съдържанието да бъде лицензирано само съгласно условията на **FDL** (но се разрешава лицензирането му само съгласно условията на **CC-BY-SA**). По този начин постепенно се преминава към актуалното и днес лицензиране на статиите в Wikipedia изключително съгласно условията на **CC-BY-SA**.

В системата от авторскоправни разрешения **CC** различаваме **6** лиценза и **1** инструмент (**CC0**)²²⁹. Лицензите **CC** могат да бъдат представени като разрешения за свободно ползване на защитения обект при съблюдаване на едно или няколко от следните задължения и/ли забрани (обозначени със специфични наименования, двубуквени индекси и иконографски символи):

- **'Attribution' (BY)** задължение при възпроизвеждане, размножаване и/ли разпространяване на защитения обект (в неговия първоначален или променен вид) ведно с известието за приложимия лиценз и нанесените промени (ако има такива) да бъде посочено името (или псевдонима) на автора. Това задължение днес е валидно при всичките лицензи **CC**, като единствено изключение наблюдаваме при инструмента **CC0**;
- **'Share-alike' (SA)** задължение при разпространяване на защитения обект същият да бъде предоставен с право за по-нататъшното му свободно възпроизвеждане, размножаване и/ли разпространяване. Това задължение (издържано в духа на Copyleft) е налице при **2** от лицензите **CC**;
- **'Non-commercial' (NC)** забрана защитеният обект да бъде ползван за каквито и да било търговски цели. Това задължение е налице при **3** от лицензите **CC**;
- **'No Derivative Works' (ND)** забрана защитеният обект да бъде променен и да бъдат разпространявани негови променени версии или производни (приложимо не само спрямо произведения, изразяващи лично мнение, убеждения и художествен стил). Това задължение е налице при **2** от лицензите **CC**.

От смесването на горните задължения и забрани се получават общо **16** комбинации, от които днес Фондация „Creative Commons“ признава **6** за валидни лицензи: **CC-BY** (обозначаващ единствено задължение за посочване на автора); **CC-BY-SA** (обозначаващ задължение за посочване на автора и задължение за запазване на свободата); **CC-BY-NC** (обозначаващ задължение за посочване на автора и забрана за ползване с търговски цели); **CC-BY-ND** (обозначаващ задължение за посочване на автора и забрана за променяне); **CC-BY-NC-SA** (обозначаващ задължение за посочване на автора, забрана за ползване с търговски цели и задължение за запазване на свободата); и **CC-BY-NC-ND** (обозначаващ задължение за посочване на автора, забрана за ползване с търговски цели и забрана за променяне). Към така формираните лицензи трябва да бъде прибавен и споменатият по-горе инструмент **CC0** (обозначаващ предоставяне на защитения обект в разположение на цялото общество, без никакви задължения и/ли ограничения относно неговото ползване).

Съгласно представените по-горе особености, **2** от лицензите **CC** (**CC-BY** и **CC-BY-SA**) и инструментът **CC0** са свободни (като **CC-BY-SA** е усилено, а **CC-BY** и **CC0** са отслабени авторскоправни разрешения съгласно понятийната система Фондацията за Свободен софтуер). Въпреки, че инструментът **CC0** на

228 От общо 17462 подадени гласове на референдума от доброволни съавтори на Wikipedia 75,8% са „за“ промяната при 10,5% „против“ и 13,7% „въздържали се“.

229 Инструментът **CC0** не може да се разглежда като лиценз, тъй като не включва никакви конкретни правила и условия за ползване на защитените обекти, а само отказ от правилата и условията, които ограничават свободното ползване на последния съгласно приложимите авторскоправни юрисдикции. Поради тази причина е приемливо **CC0** да се обозначава като [правен] инструмент за уреждане на съответните защитени обекти, а не като лиценз (със съответен обем от правила и условия).

първ поглед предлага „най-голяма свобода“ (в който смисъл са и официалните твърдения на Фондация „Creative Commons“), липсата на защита срещу последващо ограничаване на свободата обуславя неговата правна несигурност и от там – оспоримостта на твърденията, че същият предоставя свобода в по-голям обем от **CC-BY-SA** например. Останалите 4 от лицензи (**CC-BY-NC**, **CC-BY-ND**, **CC-BY-NC-SA** и **CC-BY-NC-ND**) са без съмнение несвободни, тъй като въвеждат несъвместими със свободата ограничения – било срещу последващо променяне на защитения обект (без това да е свързано със запазване на лични мнения, гледни точки и убеждения), било срещу неговото ползване за търговски цели, било срещу двете едновременно.

За разлика например от Фондацията за Свободен софтуер (която още от самото начало признава като „официални“ и правно обвързващи единствено оригиналните англоезични версии на своите лицензи), Фондация „Creative Commons“ се заема с нелеката задача не само да осъществи прецизен юридически превод на **CC**, но да съобрази този превод с особеностите на съответните национални юрисдикции (Murray 2014:25) и да му придаде официална и юридически обвързваща сила. Това създава редица затруднения – особено след разпространяването на **CC** в глобален мащаб и засягането на все повече юрисдикции. Ето защо Фондация „Creative Commons“ с утвърждаване от **25.11.2013** г. на последната (засега) версия **4.0** на **CC** променя първоначалния си подход, като се насочва към създаването на „универсална“ версия, приложима във възможно най-голяма степен към всичките национални и международни юрисдикции. Така се прави опит да бъде преодоляна правната несигурност, в която резултира „адаптирането“ на **CC** към множество юрисдикции и допускането на неприемливи различия в националните версии на едни и същи авторскоправни разрешения. Вместо това, изхождайки от установените в световен мащаб авторскоправни стандарти, Фондация „Creative Commons“ при утвърждаването на версия **4.0** се ориентира към синхронизиране на **CC** преди всичко с международни актове като Бернската конвенция²³⁰ от **1886** г. и Договора за авторските права²³¹ от **1996** г., оформили съвременния облик на авторското право в световен мащаб. Версия **4.0** на **CC** е оптимизирана и подредена, като отделните лицензи са унифицирани и стандартизирани. Въведени са актуални правни фигури (напр. защитата на бази данни съгласно някои юрисдикции²³²; възстановяване на правата след изгубването им поради допуснато нарушение²³³; посочване на автора само чрез препратка в internet; и др.).

230 Бернската конвенция за закрила на литературните и художествените произведения (Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) от 09.09.1886 г. е първият международен договор в областта на авторското право, въвел няколко общоприети разрешения: принцип на автоматичната закрила (авторското право възниква по силата на самото творчество, без необходимост от каквито и да било допълнителни формалности); принцип на националния режим (всяка от договарящите държави предоставя закрила на чуждестранните творби, идентична на тази на собствените си граждани); принцип на независимата закрила (предоставената закрила в страната по произход не се поставя в зависимост от закрилата в коя да е друга договаряща страна). България е присъединена към Бернската конвенция през 1921 г., по силата на Ньойския договор. Към 2018 г. към Бернската конвенция са присъединени 176 страни.

231 Договорът за авторските права (Copyright Treaty) от 20.12.1996 г. на Световната организация за интелектуална собственост (World Intellectual Property Organization) при ООН надгражда Бернската конвенция от 1886 г. в контекста на бурното развитие при информационните и комуникационни технологии от края на ХХ в. (Sheinblatt 1998), като признава за защитени обекти напр. компютърните програми и базите данни, и забранява премахването, блокирането или заобикалянето на вложени в защитения обект технологични мерки за защита на авторските права. Последното поражда многобройни критики заради риска от препятстване правото на справедлива употреба на произведението по см. на чл. 24, ал. 1 от ЗАПСП (в т.вр. вж. бел. 198 по-горе). Договорът за авторските права е транспониран в правната система на САЩ с Digital Millennium Copyright Act от 1998 и в правната система на ЕС с Решение на Съвета 2000/278/ЕС от 16.03.2000 г., последвано от Директиви 91/250/ЕС, 96/9/ЕС и 2001/29/ЕС.

232 Базите данни sui generis са защитен обект напр. в ЕС (съгласно Директива 96/9/ЕО); във Великобритания (съгласно Copyright and Rights in Databases Regulations от 1997 г.) и др.; и не са защитен обект в държави като Австралия, Бразилия, Русия, САЩ и др.

233 Подобен ред за възстановяване на правата след изгубването им поради допуснато нарушение (ако нарушението бъде отстранено в определен срок от констатирането му) днес срещаме в почти всичките алтернативни авторскоправни разрешения.

Лицензът **CC-BY**²³⁴ (обозначаващ единствено задължение за посочване на автора) е отслабено свободно авторскоправно разрешение (допуска последващо ограничаване на свободата спрямо променени версии на защитения обект и/ли спрямо негови производни). Наименованието му произхожда от англоезичния израз 'by' (от; чрез), който обикновено обозначава автора: 'by the Author' (от / чрез Автора). Лицензът **CC-BY** е съвместим със свободните авторскоправни решения **CC-BY**, **CC-BY-SA** и **CC0**. Фондация „Creative Commons“ определя **CC-BY** като съвместим и с тези лицензи, които забраняват ползването на защитения обект за търговски цели (**CC-BY-NC**, **CC-BY-NC-SA**), но това разбиране не среща опора нито в основните свободи при свободния софтуер, нито в Дефиницията за Отворен код. Консенсусно, **CC-BY** е несъвместим (и) с тези авторскоправни разрешения, които забраняват последващо променяне на защитения обект (**CC-BY-ND**, **CC-BY-NC-ND**).

По-конкретно, **CC-BY** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът още в своя Преамбюл е определен като „стандартизиран комплект от правила и условия, които творците и други носители на авторски права могат да ползват, за да споделят оригинални авторски произведения и други материали, [явяващи се] обект на авторското право“²³⁵;
- въвежда прецизни определения за понятия като „Адаптиран материал“, „Адаптираща страна“, „Авторски и сродни права“, „Ефективни технически мерки [за ограничаване]“, „Изключение [за справедливо ползване]“, „Лицензиран материал“, „Лицензирани права“, „Лицензодател“, „Споделяне“, „Права върху бази данни Sui generis“ и др.;
- приравнява факта на възползване от предоставените права на конклюдентно²³⁶ съгласие с лиценза и приемане от страна на ползвателя да бъде обвързан с неговите правила и условия;
- гарантира необратимо, неизключително, безсрочно, безвъзмездно и в световен мащаб право всеки желаещ да възпроизвежда и споделя защитения обект в цялост или отчасти, да създава производни (адаптирани) произведения и да ги разпространява;
- допуска променяне на защитения обект с цел ползването му посредством съществуващ или последващо създаден формат или технически носител, включително чрез премахването, блокирането или заобикалянето на всякакви вложени в него технически мерки за ограничаване неговото функциониране или за препятстване неговото променяне;
- отграничава ползването на защитения обект от каквато и да било подкрепа, одобрение или препоръка по адрес на ползвателите от страна на лицензодателя;
- задължава при ползване на защитения обект да бъде посочен по разумен начин носителят на авторските права (вкл. с псевдоним, ако има такъв), ведно с известие за приложимостта на този лиценз, такова за приложимите откази от гаранции и такова за направените промени (ако има такива); или посочването на автора да бъде премахнато, ако последният е пожелал това;

234 Официалната англоезична версия на **CC-BY** е достъпна на този адрес:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>

235 „Standard set of terms and conditions that creators and other rights holders may use to share original works of authorship and other material subject to copyright“. За повече детайли – пак там.

236 За повече детайли относно конклюдентните действия в правото вж. бел. 90 по-горе.

- включва в приложното си поле и базите с данни sui generis²³⁷, като позволява извличане, повторно ползване, възпроизвеждане и споделяне на уредените съгласно този лиценз данни в цялост или на съществени части от тях, ако и доколкото упражняващият тези права предостави същите права и спрямо собствените си бази с данни sui generis, в които включва тези данни;
- изключва от приложното си поле патентите, търговските марки (в т.ч. търговската марка „Creative Common“) и т. нар. „морални права“²³⁸ (независимо, че въведеното задължение за посочване носителя на авторските права може да се разглежда като част от „моралните права“, ако той съвпада с автора, ползващ се напр. от своето право на бащинство²³⁹ спрямо защитения обект);
- забранява при последващо лицензиране на защитения обект да бъдат ограничавани правата, гарантирани съгласно този лиценз, като забранява въвеждането на допълнителни или различни правила и условия, в т.ч. вграждането на каквито и да било технически мерки за ограничаване на правата по този лиценз;
- въвежда пълен отказ от каквито и да било гаранции, и от поемането на каквито и да било отговорности за вреди във връзка с функционирането или нефункционирането на защитения обект;
- прекратява правата по този лиценз в случай на нарушаване на неговите правила и условия, освен ако нарушението не бъде отстранено в срок до 30 дни от откриването му или ако правата не бъдат възстановени изрично от лицензодателя;
- допуска индивидуално договаряне на правила и условия в допълнение на посочените в този лиценз, доколкото същите не ограничават гарантираните от последния права;
- признава предимство на други регулации, които биха могли да бъдат приложими за конкретния случай и допуска дерогиране²⁴⁰ на лиценза в случай, че тези регулации имат юридическо предимство над тях.

Лицензът **CC-BY-SA**²⁴¹ (обозначаващ задължение за посочване на автора и задължение за запазване на свободата при разпространяване) е единственото авторскоправно разрешение на Фондацията в духа на концепцията Copyleft. **CC-BY-SA** е съвместим само с такива авторскоправни разрешения, които не ограничават свободата (било срещу променяне на защитения обект, било срещу ползването му за търговски цели). В номенклатурата **CC** като такива са посочени **CC-BY** и **CC-BY-SA** и **CC0**, въпреки, че

237 Правото върху Бази с данни Sui Generis е уредено напр. в юрисдикцията на ЕС от чл. 7 „Обект на закрила“, §1 от **Директива 96/9/ЕО**, където държавите-членки се задължават да гарантират „право на производителя на база данни, която показва, че е налице количествено или качествено съществена инвестиция за придобиването, проверката или оформлението на съдържанието, да не допуска извличане и/ли повторно ползване на цялата или на съществена част, в количествено или качествено отношение, от съдържанието на тази база данни“. Цитираното право е изключение от авторскоправната теория, която признава право на закрила само тогава, когато е налице творчески акт или изобретателско прозрение; в случая защитеният обект представлява значителният труд и инвестиции за създаването на базата с данни, при което отсъства каквото и да било творчество или прозрение.

238 Под „морални права“ в някои авторскоправни юрисдикции се разбират неимуществените права (напр. тези по чл. 15, ал. 1 от **ЗАПСП** и по чл. 2а, ал. 1 от **ЗПРПМ**); към тях в някои случаи се прибавят и други права – като напр. такова защитеният обект да не бъде ползван по начин, който принижавя неговите достойнства, може да се отрази неблагоприятно на репутацията на автора, да му причини оскърбление или да доведе до вмешателство в неговата неприкосновеност (**Kwall 2010**).

239 Правото на бащинство се изразява в право на автора да изиска да бъде посочван като създател на защитения обект. В авторскоправната теория това е най-устойчивото, безсрочно и непрехвърлимо право на автора да бъде признаван като такъв. При Лицензите **CC** това право се изразява в елемента 'Attribution' (BY).

240 Цитираното разрешение характеризира Лицензите **CC** като „отслабени“ съгласно понятиятната система на Лицензите **GNU**. Въпреки, че последните не представляват опит да бъде надмогнат императивно (властнически) установения правов ред, за разлика от Лицензите **CC** не допускат подобно дерогиране (в който смисъл е напр. т. 12 „Непредаване свободата на другите“ при **GPLv3** и **AGPLv3**).

241 Официалната англоезична версия на **CC-BY-SA** е достъпна на този адрес:
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>

те представляват предпоставка за заобикаляне забраната за ограничаване на свободата при последващо лицензиране.

По-конкретно, **CC-BY-SA** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **CC-BY**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът изрично се определя като съвместим с правилата и условията на **CC-BY**, чието почти дословно копие представлява (с включени следващите специфични особености);
- разширява обхвата на забраната срещу ограничаване на правата при последващо лицензиране и разширява обхвата на гарантираното от този лиценз необратимо, неизключително, безсрочно, безвъзмездно и в световен мащаб право на възпроизвеждане и споделяне²⁴², и по отношение на променените версии на защитения обект и неговите производни (адаптирани) версии, и по отношение на собствените бази с данни *sui generis*.

Лицензът **CC-BY-NC**²⁴³ (обозначаващ задължение за посочване на автора и забрана за ползване с търговски цели) е съвместим със свободните авторскоправни решения **CC-BY** и **CC0**; и с тези, които забраняват ползването на защитения обект за търговски цели (**CC-BY-NC**, **CC-BY-NC-SA**); но е несъвместим с тези, които не допускат ограничения срещу ползването за търговски цели (**CC-BY-SA**); и с тези, които забраняват последващото променяне на защитения обект (**CC-BY-ND**, **CC-BY-NC-ND**).

По-конкретно, **CC-BY-NC** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **CC-BY**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът определя като „*Некомерсиални*“ дейностите, които не са предназначени основно към извличането на търговско предимство или парично обезщетение; и определя като „некомерсиална“ размяната на защитени обекти, когато няма плащане на парична компенсация във връзка с размяната;
- допуска необратимо, неизключително, безсрочно, безвъзмездно и в световен мащаб право на възпроизвеждане и споделяне на защитения обект и/ли негови променени версии и производни (адаптирани) версии, в т.ч. и по отношение на собствените бази с данни *sui generis*, само, ако същото се осъществява некомерсиално.

Лицензът **CC-BY-NC-SA**²⁴⁴ (обозначаващ задължение за посочване на автора, забрана за разпространяване с търговски цели и задължение за запазване на свободата при разпространяване) също се определя като съвместим със свободните авторскоправни решения **CC-BY** и **CC0**; и с тези, които забраняват ползването на защитения обект за търговски цели (**CC-BY-NC**, **CC-BY-NC-SA**); и като несъвместим с тези, които не допускат ограничения срещу ползването за търговски цели (**CC-BY-SA**) и с тези, които забраняват последващо променяне на защитения обект (**CC-BY-ND**, **CC-BY-NC-ND**).

По-конкретно, **CC-BY-NC-SA** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **CC-BY**) следните съществени условия, права и задължения:

242 Именно цитираните клаузи придават усиления Copyleft характер на лиценза CC-BY-SA.

243 Официалната английска версия на CC-BY-NC е достъпна на този адрес:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

244 Официалната английска версия на CC-BY-NC-SA е достъпна на този адрес:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

- лицензът възпроизвежда цитираното по-горе определение за „Некомерсиална“ дейност съгласно посоченото за **CC-BY-NC** и допуска упражняване на гарантираните права, само, ако същите се осъществяват некомерсиално;
- разширява обхвата на забраната срещу ограничаване на правата при последващо лицензиране и разширява обхвата на гарантираните от този лиценз права за възпроизвеждане и споделяне, и по отношение на променените версии на защитения обект и негови производни (адаптирани) версии, и по отношение на собствените бази с данни *Sui generis*, съгласно посоченото за **CC-BY-SA**.

Лицензът **CC-BY-ND**²⁴⁵ (обозначаващ задължение за посочване на автора и забрана за променяне) се определя като несъвместим с който и да било от останалите лицензи **CC** (в т.ч. и със самия себе си). Това е така, защото изричната забрана срещу променяне на защитения обект не предполага каквото и да било съвместимост с други защитени обекти (и с лицензите, съгласно чиито условия тези обекти се разпространяват). Дори защитеният обект (в неговия непроменен вид) да бъде включен в състава на база данни, която признава неговото авторство и служи за некомерсиална цел, няма да може да се говори за съвместяване в тесния смисъл на думата – защото защитеният обект продължава да съществува в своя самостоятелно обособен вид и продължава да се урежда съгласно **CC-BY-ND**.

По-конкретно, **CC-BY-ND** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **CC-BY**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът гарантира необратимо, неизключително, безсрочно, безвъзмездно и в световен мащаб право всеки желаещ да възпроизвежда, споделя и разпространява дословни копия от защитения обект;
- забранява промяната на защитения обект (и/ли създаването на производни (адаптирани) произведения от него) и разпространяване на последните, включително при вграждане на същия в бази с данни *sui generis*.

Лицензът **CC-BY-NC-ND**²⁴⁶ (обозначаващ задължение за посочване на автора, забрана за разпространяване с търговски цели и забрана за променяне), също не е съвместим с никой от останалите лицензи **CC** (в т.ч. и със самия себе си). Това е така, защото изричната забрана срещу променяне на защитения обект не предполага каквото и да било съвместимост с други защитени обекти (и с лицензите, съгласно чиито условия тези обекти се разпространяват), вкл. и когато защитеният обект (в неговия непроменен вид) бива включен в състава на база данни, която признава неговото авторство и служи за некомерсиална цел.

По-конкретно, **CC-BY-NC-ND** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **CC-BY**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът възпроизвежда цитираното по-горе определение за „Некомерсиална“ дейност съгласно посоченото за **CC-BY-NC** и допуска упражняване на гарантираните права, само, ако същите се осъществяват некомерсиално;

²⁴⁵ Официалната английска версия на **CC-BY-ND** е достъпна на този адрес:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode>

²⁴⁶ Официалната английска версия на **CC-BY-NC-ND** е достъпна на този адрес:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

- гарантира необратимо, неизключително, безсрочно, безвъзмездно и в световен мащаб право всеки желаещ да възпроизвежда, споделя и разпространява дословни копия от защитения обект;
- забранява промяната на защитения обект (и/ли създаването на производни (адаптирани) произведения от него) и разпространяване на последните, включително при враждане на същите в бази с данни *sui generis*.

Така 6^{те} валидни към момента лицензи **CC** практически възпроизвеждат основните авторскоправни разрешения на **CC-BY**, допълнени съгласно специфичните разпоредби **SA**, **NC** и/ли **ND**, което осигурява създаването на една подредена, ясна и лесно приложима лицензна система.

За пълнота следва да се посочат още няколко лиценза **CC**, чиято поддръжка Фондация „Creative Commons“ поради една или друга причина е преустановила. На първо място това са 5 от възможните комбинации без включено в тях задължението за посочване на автора. До 98% от потребителите на **CC** не възприемат тези авторскоправни разрешения и поддръжката им е преустановена от 25.05.2004 г. От тогава всички лицензи **CC** (с изключение на инструмента **CC0**) включват това задължение. От 04.06.2007 г. поддръжката е преустановена и спрямо специфичния 'Developing Nations License' (Лиценз за развиващите се народи), приложим спрямо държави със слабо развита икономика по данни на Световната банка. Целта на този лиценз е да подпомогне развиващите се държави, като защитеният обект спрямо всички останали се разпространява съгласно общоустановената авторскоправна формула „Всички права запазени“. Това поражда редица усложнения – напр. при трансгранично разпространяване на защитени обекти и техни производни. От същата дата поддръжката е преустановена и спрямо лиценза 'Sampling' (Извличане), допускащ извличане на части от защитения обект и ползване на извлечените части (но не и на обекта в цялост) за цели, различни от реклама. По същество това е лиценз, идентичен на **CC-BY-NC**, като забраната за ползване на обекта в цялост не разкрива особен самостоятелен смисъл. От 11.10.2010 г. е преустановена поддръжката и на лиценза 'Public Domain Dedication and Certification' (Посвещаване и сертифициране в разположение на цялото общество), тъй като е твърде тясно обвързан с американския юридически контекст, което не е в духа на глобалните цели на Фондация „Creative Commons“. Още повече, че този лиценз става излишен след появата на инструмента **CC0** и марката 'Public Domain' (Публичен домейн; [Предоставено] в разположение на цялото общество). От 12.09.2011 г. е преустановена поддръжката и спрямо лиценза 'Sampling+' (Извличане+), допускащ извличане на части от защитения обект и ползване на извлечените части (но не и на обекта в цялост) за цели, различни от реклама, а така също допускащ ползване на защитения обект за всякакви некомерсиални цели (вкл. рекламни). От същата дата е преустановена поддръжката и на лиценза 'Noncomercial Sampling+' (Некомерсиално извличане+), позволяващ защитеният обект в цялост или части от него да бъдат ползвани в техния първоначален или променен вид за некомерсиални цели. Общото между цитираните лицензи е, че не са припознати от огромната част от потребителите на **CC** или създават повече проблеми, отколкото решения – поради което Фондация „Creative Commons“ към днешна дата се е отказала от тях и препоръчва да не бъдат ползвани. Поради тази причина няма да бъдат обект на настоящото изследване.

Инструментът **CC0** е утвърден от Фондация „Creative Commons“ през 2009 г. (най-вече с очакването да се прилага в научните среди, по отношение на научно-изследователско съдържание). Този инструмент не включва никакви правила и условия за ползване на уреденото с него съдържание, а единствено обозначава факта, че това съдържание е предоставено свободно в полза на цялото общество, с отказ²⁴⁷ от предвидените в приложимите авторскоправни юрисдикции правила и ограничения. През 2011 г. инструментът **CC0** е признат от Фондацията за Свободен софтуер (която го препоръчва по отношение на софтуер, предоставен в разположение на цялото общество без конкретни правила и условия за ползването му²⁴⁸). Инициативата за Отворен код²⁴⁹ не признава инструмента **CC0**²⁵⁰, тъй като той изключва от обхвата си приложимите по отношение на защитения обект патенти (предвид

247 Отказът от авторски права в голяма част от съвременните авторскоправни юрисдикции е недействителен (арг. напр. от чл. 20, ал. 6, чл. 21, ал. 3, чл. 22а, ал. 1, чл. 26, ал. 2, чл. 65, ал. 5, чл. 77, ал. 3 и чл. 77а, ал. 1 от **ЗАПСП**). В този контекст отказът по см. на **CC0** може да се разглежда като своеобразно „договаряне в полза на трето лице“ напр. по см. на чл. 22, ал. 1 от **ЗЗД**, при което „трето лице“ се явява всеки член на обществото, ползващ производението, а „договоротът“ се „сключва“ от носителя на авторските права „със себе си“ (по аргумент от противното на чл. 38, ал. 1 от **ЗЗД**).

предназначението му да се ползва преди всичко за научни разработки, където поначало патентните ограничения не се прилагат²⁵¹). Това според някои от привържениците на отворения код може да отслаби защитата срещу софтуерни патенти. **CC0** се определя като съвместим със свободните авторскоправни решения (**CC-BY**, **CC-BY-SA**, **CC0**) и с тези, които забраняват ползването на защитения обект за търговски цели (**CC-BY-NC**, **CC-BY-NC-SA**) – въпреки, че задължението за посочване на автора и за запазване на свободата не са част от неговото съдържание. Консенсусно инструментът **CC0** не е съвместим с тези авторскоправни разрешения, които забраняват последващото променяне на защитения обект (**CC-BY-ND**, **CC-BY-NC-ND**).

В случай, че инструментът **CC0** не може да породи предвидените правни последици (напр. поради ограничения в приложимата юрисдикция), Фондация „Creative Commons“ предвижда специфично 'Fallback' (Резервно) авторскоправно разрешение²⁵², което да бъде приложено вместо инструмента сам по себе си. Съгласно цитираното резервно разрешение, „до най-голямата степен, допустима от и непротиворечаща на приложимия закон, Заявителят с настоящото [авторскоправно разрешение] открито, изцяло, безсрочно, необратимо и безусловно се отказва, изоставя и предава всичките си авторски и сродни права и свързани [с тях] възражения и поводи за дела, известни [към момента] или неизвестни (вкл. съществуващи или бъдещи възражения и поводи за дела) по отношение на произведението (i) навсякъде по света; (ii) за максимално допустимия по приложимите закони и договори срок (вкл. бъдещи удължавания на срока); (iii) за всякакви настоящи или бъдещи носители или бройки копия; и (iv) за всякакви цели, вкл. но не само търговски, рекламни или промоционални, без ограничения²⁵³. Подобно авторскоправно разрешение ще срещне редица възражения от гледна точка на утвърдената авторскоправна доктрина (напр. част от авторските и сродни права са неотчуждими²⁵⁴, а отказът от бъдещи възражения и искове в повечето юрисдикции е правно недействителен²⁵⁵), но духът на разрешението е да бъде предоставена „до най-голямата степен, допустима от и непротиворечаща на приложимия закон“ максимална свобода при ползване на защитения обект. Подобно и на останалите авторскоправни разрешения на Фондация „Creative Commons“, „резервното“ разрешение **CC0** също изключва от приложното си поле всякакви търговски марки и патенти (ако и доколкото има такива), прави пълен отказ от гаранции и от поемането на каквато и да било отговорност за вреди, произтекли от функционирането или от нефункционирането на защитения обект.

248 Както беше проследено по-горе, предоставянето на софтуерен код в разположение на цялото общество, без каквито и да било правила и условия за ползването му, е исторически първата форма на споделяне на софтуер – което се променя след официалното становище на NCNTUCW от 1974 г., признаващо компютърните програми като обект на авторското право. За повече детайли вж. бел. 34 по-горе.

249 За повече детайли относно Инициативата за Отворен код вж. Частта „Инициативата за Отворен код (OSI)“ по-горе.

250 Някои автори, подкрепящи Инициативата за Отворен код, изобщо отричат възможността **CC0** (и всяка друга форма на предоставяне в разположение на цялото общество) да може да представлява авторскоправно разрешение (**Rosen 2001**). Противното мнение (**Bernstein 2004**) в крайна сметка надделява, но **CC0** продължава да се разглежда като „инструмент“, а не като авторскоправно разрешение или още по-малко – като лиценз.

251 Действието на патентите не се разпростира върху експерименталните и научноизследователските дейности, свързани с предмета на патентованото изобретение (арг. напр. от чл. 20, т. 2 от **ЗПРПМ**).

252 Официалната английска версия на „резервното“ авторскоправно разрешение **CC0** е достъпна на този адрес:
<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/legalcode>

253 „To the greatest extent permitted by, but not in contravention of, applicable law, Affirmer hereby overtly, fully, permanently, irrevocably and unconditionally waives, abandons, and surrenders all of Affirmer's Copyright and Related Rights and associated claims and causes of action, whether now known or unknown (including existing as well as future claims and causes of action), in the Work (i) in all territories worldwide, (ii) for the maximum duration provided by applicable law or treaty (including future time extensions), (iii) in any current or future medium and for any number of copies, and (iv) for any purpose whatsoever, including without limitation commercial, advertising or promotional purposes“. За повече детайли – пак там.

254 В т.см. напр. чл. 20, ал. 6, чл. 21, ал. 3, чл. 22а, ал. 1, чл. 26, ал. 2, чл. 65, ал. 5, чл. 77, ал. 3 и чл. 77а, ал. 1 от **ЗАПСП**; и др.

255 В т.см. напр. чл.чл. 94 и 113 от **ЗЗД**; чл. 264, ал. 2 от **ГПК**; и др.

На **06.08.2010** г. Фондация „Creative Commons“ предоставя и специфичната марка '**Public Domain**' (**Публичен домейн; [Предоставено] в разположение на цялото общество**), с цел обозначаването на произведения, които са предоставени в полза на цялото общество (но за разлика от уредените било изрично, било мълчаливо²⁵⁶ съгласно условията на **CC0**, за обозначените с марката '**Public Domain**' всички срокове за защита по приложимите авторскоправни юрисдикции следва да са изтекли). Тази марка (подобно на коя да е друга марка) не води сама по себе си нито до предоставяне или отнемане на права, нито до налагане на или освобождаване от задължения и забрани. Марката има за единствена цел ориентиране на третите страни относно факта, че сроковете на закрила съгласно приложимите авторскоправни юрисдикции са изтекли и те могат да ползват свободно, без ограничения, защитения до преди това обект. По своето правно съдържание ефектът от марката е еквивалентен на този от прилагане на инструмента **CC0**, но източникът на правата и основанията за прилагането им са различни. Въпреки, че марката изобразява задраскан утвърдения символ за авторски права ©, това не следва да се разглежда като отказ от права или като „отхвърляне“ на концепцията за авторско право. Напротив, в случая е налице обозначаване свободния от авторскоправни ограничения статут на защитения обект именно в контекста на авторскоправните юрисдикции (тъй като предвидените законови срокове на закрила са изтекли).

Специфично за лицензите **CC** е, че те не са подходящи и не се препоръчват за софтуер – Фондация „Creative Commons“ насочва в т.вр. към **GPL** или други свободни авторскоправни разрешения. Фондацията за Свободен софтуер от своя страна препоръчва инструмента **CC0** по отношение на софтуер, предоставен в разположение на цялото общество. По този начин двете фондации демаркират своите дейности и приложното поле на поддържаните от тях авторскоправни разрешения. Докато авторскоправните разрешения на Фондацията за Свободен софтуер имат подчертано технологична насоченост (софтуерен код, техническа документация, научна, учебна и справочна литература), тези на Фондация „Creative Commons“ имат по-разнообразна приложимост, обхващаща широк кръг от учебни и художествено-творчески материали, която не е така прецизно съобразена с технологичните специфики на софтуера.

256 „Мълчаливо“ уреждане съгласно условия, аналогични на **CC0**, може да се извърши напр. чрез фактическо предоставяне на защитения обект в разположение на цялото общество, без да се предявяват никакви претенции срещу неговото ползване; въпреки, че подобно действие от повечето правни системи не се приравнява на отказ от права (арг. напр. от чл. **18**, ал. **1** във вр. с чл. **2** и чл. **14** от **ЗАПСП**), фактическата липса на противопоставяне от страна на носителя на авторските права води до положение, идентично на предоставяне в разположение на цялото общество (независимо от липсата на изрична юридическа санкция в същия смисъл и отделно от възможността в един следващ момент горните претенции да бъдат предявени).

Масачузетския технологичен институт (MIT)

Масачузетският технологичен институт (Massachusetts Institute of Technology; MIT) е сред водещите научноизследователски и образователни институции в света и безспорно най-изтъкнатата такава в областта на инженерните, информационните и комуникационните науки и технологии. Институтът е основан през **1861** г. и в много случаи дава основен тласък на развитието на науката и техниката²⁵⁷. В дейността на Института попада и работата по множество софтуерни технологии и проекти, чиито резултати са разпространявани съгласно най-различни правила и условия. Сред най-съществените от тях може да се посочи например софтуерната рамка за web-приложения **Ruby on Rails**, средата за изпълнение на JavaScript-код **Node.js**, софтуерната JavaScript-библиотека **jQuery**, софтуерната библиотека **Expat** за обработка на **XML**²⁵⁸-обекти; системата за графично зареждане на програми **X Window System**²⁵⁹; и др. През годините в Института са утвърждавани голям брой авторскоправни разрешения²⁶⁰, известни сборно като „Лицензите (на) MIT“²⁶¹. Тъй като в Института няма утвърдена практика на различните авторскоправни разрешения да се присвояват специални наименования, а повечето от тях са съвсем кратки от своя страна и в някои отношения неформални, е прието същите да се представят като „Лиценз на съответния софтуер“ или просто да се предоставят в тяхната цялост – било вградени в уредения от тях софтуерен код, било обособени в отделни файлове или в придружаващите софтуера юридически известия и документация.

Лицензите на **MIT** се отличават с широка съвместимост спрямо други авторскоправни разрешения – обикновено допускат неограничено ползване на защитения обект, включително комбинирането му с всякакъв несвободен софтуер. В този смисъл лицензите на **MIT** могат да бъдат окачествени като отслабени свободни авторскоправни разрешения (**Rosen 2004**).

Общо между повечето лицензи на **MIT** (които имат най-голямо отражение сред привържениците на свободния софтуер и отворения код), е, че включват следните съществени условия, права и задължения:

- лицензите гарантират безвъзмездно, неограничено право на всеки желаещ да ползва за каквито и да било цели, да размножава, да променя, да комбинира, да публикува, да разпространява и да продава защитения обект и неговата документация;
- задължават ползвателите да включват юридически известия относно приложимостта на съответните лицензи във всички копия от защитения обект или съществени части от него;
- допускат (предимно при по-късни версии) осъществяването на последващо лицензиране;
- въвеждат (предимно при по-късни версии) пълен отказ от каквито и да било гаранции, и от поемането на каквито и да било отговорности за вреди във връзка с функционирането или нефункционирането на защитения обект;

257 В MIT е разработен напр. първият софтуер за интеракция между човека и компютъра Sketchpad (1963 г.); създаден е асиметричният шифровъчен алгоритъм RSA (1977 г.); разработен е първият софтуер за обработка на таблици VisiCalc (1979 г.); стартиран е Проектът за свободен софтуер GNU (1983 г.); учреден е отговорният за стандартизирането на internet Консорциум W3C (1994 г.); и мн.др.

258 Extensible Markup Language (XML) представлява система за аотиране на съдържанието, по начин, който едновременно е човешки разбираем и машинно четим.

259 Първият Лиценз на MIT е предназначен през 1984 г. именно за Версия 11 на системата за графично зареждане на програми X Window System (известна като X11), развила се в наши дни до системата X.Org Server (включващ базов софтуерен код за графичната среда на повечето Свободни операционни системи).

260 Някои от по-често срещаните Лицензи на MIT са достъпни на този адрес:

<https://fedoraproject.org/wiki/Licensing:MIT?rd=Licensing/MIT>

261 Изявлението, че определен защитен обект се разпространява „съгласно Лиценза (на) MIT“ е неправилно, тъй като съществуват голям брой такива Лицензи, всеки от които със специфични правила и условия или поне с определени нюанси в тяхното значение.

- забраняват (при голяма част от лицензите) ползването на асоциирани със защитения обект наименования и търговски марки (в т.ч. наименованието на самия Институт) за каквито и да било рекламни и/ли маркетингови цели, ако това не е изрично разрешено от собствениците на съответните наименования и марки;
- задължават (при някои отделни версии) да бъдат документирани направените промени (ако има такива);
- задължават (при някои отделни версии) да бъде посочен ползваният софтуерен код във всички наръчници, рекламни материали и друга документация на софтуера, ако същият се разпространява без да е придружен от публично достъпна версия на изходния код.

Въпреки, че лицензите на **MIT** са сред най-популярните алтернативни авторскоправни разрешения²⁶² сред разработващите софтуер страни, тяхната юридическа стабилност отстъпва значително на разгледаните по-горе лицензи на **GNU, MPL, ASL, CC**. Както може да се проследи, лицензите на **MIT** не включват значителна част от съществени условия, права и задължения на разгледаните по-горе авторскоправни разрешения и в много от случаите дори е трудно да се приемат за пълноценни лицензи (съдържащи често само някои непълни разрешителни бележки и отказ от гаранции). Като вземем предвид лидерското място на **MIT** в сферата на технологиите и информатиката, слабото представяне при тези авторскоправни разрешения разкрива често срещаната тенденция софтуерните специалисти да не обръщат достатъчно внимание на юридическото обезпечаване на тяхната работа – което в много случаи води до редица неочаквани усложнения²⁶³.

262 За повече детайли относно популярността на алтернативните авторскоправни разрешения вж. Частта „Заклучителни бележки“ по-долу.

263 Такива са напр. колебанията относно режима на системата за графично зареждане на програми X Window System, която е замислена и разработвана като свободен софтуер, а в определени моменти (вкл. поради слабости в лицензната защита) е лицензирана като несвободен софтуер. Единствено благодарение на решителната съпротива сред голяма част от разработващите страни (но не и поради гарантирана от приложимия лиценз защита на MIT) проектът все пак е „върнат“ към свободното си състояние (**Stallman 2002**).

Калифорнийския университет Бъркли (UCB)

Началото на лицензите **BSD** се свързва с **UNIX**-базираната операционна система **Berkeley Software Distribution (BSD)**²⁶⁴, разработвана между **1977** и **1995** г. от т.нар. '**Computer Systems Engineering Group**' (Инженерна групата за компютърни системи) при Калифорнийския университет **Бъркли (Berkeley)**. Операционната система **BSD** е разработена чрез адаптирането на несвободен софтуерен код, притежаван от технологичната компания **AT&T**. Към **90**^{те} години на **XX** в. операционната система **BSD** дава начало на множество свободни софтуерни проекти – **FreeBSD**, **OpenBSD**, **NetBSD**, **DragonFly BSD**, **Darwin**, **TrueOS** и др. Кодът от изброените, благодарение на отслабените лицензни разрешения, впоследствие е „асимилиран“ и ползван включително за нуждите на откровено несвободни проекти като **Windows**²⁶⁵, **macOS** и **iOS**.

Във връзка с операционната система **BSD** към **1990** г. е утвърден т.нар. „Оригинален лиценз **BSD**“²⁶⁶ (известен още като „Лиценз **BSD** с **4** клаузи“), който поставя начало на лицензната традиция в Университета **Бъркли**. Подобно на лицензите на **MIT**, Оригиналния лиценз **BSD** трудно може да се разглежда като пълноценно авторскоправно разрешение. Той включва споменатите **4** клаузи, които придават на лиценза отслабен свободен характер.

По-конкретно, Оригиналния лиценз **BSD** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът допуска свободно и неограничено разпространяване на софтуера като изходен и/ли като машинен код, в неговия първоначален и/ли променен вид;
- задължава разпространителите да вграждат съдържанието на този лиценз в изходния код и/ли в документацията и други материали към файловете с машинния код;
- задължава разпространителите да вграждат във всичките рекламни материали, посочващи функционалности на софтуера, израза „*Тази разработка съдържа софтуер, разработен от Калифорнийския университет Бъркли и неговите сътрудници*“²⁶⁷;
- забранява наименованието на Университета Бъркли и имената на неговите сътрудници да бъдат ползвани като знак на одобрение или с цел промотирането на разработки, базирани на софтуера;
- въвежда пълен отказ от каквито и да било гаранции, и от поемането на каквито и да било отговорности за вреди във връзка с функционирането или нефункционирането на софтуера.

Клауза №**3**²⁶⁸ (известна още като „Рекламна клауза“) следва да се тълкува разширително²⁶⁹, тъй като тя дава право на Университета Бъркли и неговите сътрудници да бъдат посочени като автори и от там – да бъде издигнат техният авторитет. Това налага практиката в цитираната по-горе формула освен самият

264 Първоначално цитираната операционна система е известна и като Berkeley Unix.

265 Така напр. в операционната система Windows XP Professional на Microsoft може да бъде локализирано като остатък в кода наименованието 'Berkeley' – в системния изпълним файл `\WINDOWS\System32\lookup.exe`

266 Оригиналния лиценз BSD (с 4 клаузи) е достъпен на този адрес:
<https://directory.fsf.org/wiki/License:BSD-4-Clause>

267 „*This product includes software developed by the University of California, Berkeley and its contributors*“. За повече детайли – пак там.

268 Представените по-горе разпоредби на Оригиналния лиценз BSD не съвпадат със заявения брой „4 клаузи“. В оригиналния текст като „клаузи“ са обособени 4 статии (от които 2 с практически припокриващо се съдържание), докато няколко допълнителни „встъпителни“ и „заклучителни“ статии съдържат още няколко клаузи със съществени от юридическа гледна точка разпоредби. Придържаме е към исторически наложилите се наименования, с уговорката, че те не отговарят съвсем на юридическата същност на Лицензите BSD.

269 Общата теория на правото разглежда разширителното тълкуване като метод за изясняване смисъла на правната норма, при който максимален кръг от обекти и явления попадат в нейния обем (напр. при предоставяне на права и свободи за гражданите или при налагане на ограничения и забрани за властта).

Университет Бъркли, да бъдат посочвани поименно и всичките негови сътрудници, взели участие в дадения проект; както в рекламни материали, които посочват конкретни функционалности на софтуера, така и във всякакви други информационни, рекламни, промоционални и пр. материали, насочени пряко или косвено към представянето на този софтуер. При съвместни разработки от голямо множество автори това довежда до обширни и куриозни изброявания (напр. при **UNIX**-базираната операционна система **NetBSD** през 1997 г. те надхвърлят 75). Така се стига до отказ от „Рекламната“ клауза №3 – първоначално различните лицензодатели просто започват да пропускат изпълнението на това свое задължение, докато официалното премахване на клаузата от страна на Университета Бъркли финализира този процес на **22.07.1999 г. (Hoskins 1999)**

Отказът от „Рекламната“ клауза №3 от **22.07.1999 г.** води до утвърждаване от същата дата на т.нар. „Променен лиценз **BSD**“²⁷⁰ (известен още като „Лиценз **BSD** с 3 клаузи“ или „Нов лиценз **BSD**“). Този лиценз представлява дословно копие на разгледания по-горе „Оригинален **BSD** лиценз“ (вече придобиващ известност и като „Стар лиценз **BSD**“), с отстранена т.нар. „Рекламна клауза“. Лицензът **BSD** с 3 клаузи допуска свободно и неограничено разпространяване на софтуера; оставя задължително вграждането на лиценза в изходния код и/ли в документацията и другите материали; забранява имената на носителя на авторските права и на неговите сътрудници да бъдат ползвани като знак на одобрение или с цел промотирането на произведения, базирани на защитения обект; и въвежда пълен отказ от каквито и да било гаранции, и от поемането на каквито и да било отговорности за вреди във връзка със софтуера.

На **29.04.1999 г.** (няколко месеца преди утвърждаването на „Променения лиценз **BSD**“) е утвърден и т.нар. „Опростен лиценз **BSD**“²⁷¹ (известен още като „Лиценз **BSD** с 2 клаузи“), съгласно който се разпространява **UNIX**-базираната операционна система **FreeBSD**. Опростеният лиценз **BSD** може от своя страна да се разглежда като „дословно копие“ на Лиценза **BSD** с 3 клаузи, с отстранена забраната имената на носителя на авторските права и на неговите сътрудници да бъдат ползвани като знак на одобрение или с промоционални цели; остава допускането от всички лицензи **BSD** свободно и неограничено разпространяване на защитения обект; задължителното вграждане на лиценза в изходния код и/ли в документацията и другите материали; и въведения пълен отказ от каквито и да било гаранции, и от поемането на каквито и да било отговорности за вреди във връзка със софтуера. В допълнение след отказа от гаранции и от поемането на отговорности при лиценза **BSD** с 2 клаузи се помества уговорката, че *„възгледите и заключенията, съдържащи се в софтуера и документацията, са тези на авторите и не трябва да се тълкуват като представляващи официална политика, изразена или подразбираща се, на [съответния] проект“*²⁷².

За пълнота трябва да се отбележи, че някои проекти биват уреждани и съгласно условията на т.нар. „Лиценза **BSD** с 0 клаузи“, утвърден към **2006 г.** под оригиналното наименование „**Свободен публичен лиценз 1.0.0**“. При него отпада изискването за включване в кода на защитения обект на лицензни известия, откази от гаранции и от поемане на отговорности. De facto лицензът **BSD** с 0 клаузи съдържа единствено разрешение защитения обект *„да бъде копиран, променян и разпространяван за каквито и да било цели, безвъзмездно или срещу заплащане“*²⁷³, което го приближава до авторскоправните разрешения, предоставящи защитения обект в разположение на цялото

270 Промененият лиценз **BSD** (с 3 клаузи) е достъпен на този адрес: <https://directory.fsf.org/wiki/License:BSD-3-Clause>

271 Опростеният лиценз **BSD** (с 2 клаузи) е достъпен на този адрес: <https://directory.fsf.org/wiki/License:BSD-2-Clause>

272 *„The views and conclusions contained in the software and documentation are those of the authors and should not be interpreted as representing official policies, either expressed or implied, of the (...) project“.* За повече детайли – пак там.

273 *„Permission to use, copy, modify, and/or distribute this software for any purpose with or without fee is hereby granted“.* Официална английска версия на лиценза **BSD** с 0 клаузи е достъпна на този адрес: <https://opensource.org/licenses/0BSD>

общество, без никакви специфични правила. По този начин се достига до възможно най-опростената форма на лицензиране съгласно авторскоправните разрешения на Университета Бъркли.

Въпреки, че лицензите на **BSD** са значително по-ясно и последователно организирани от тези на **MIT**, техният отслабен характер и липсата на задоволителна уредба по отношение на голям брой въпроси продължава да бъде критичен проблем за обезпечаване правната сигурност на проекти, уреждани съгласно техните условия. Обстоятелството, че подобни авторскоправни разрешения продължават да са сред предпочитаните при много софтуерни проекти, разкрива чувствителния недостиг при ангажирането на юридически потенциал във връзка с разработването и разпространяването на софтуер – дори при първокласни научноизследователски институции от мащаба на Калифорнийския университет Бъркли и Масачузетския технологичен институт.

Европейската комисия

Воден от намерението си да компенсира своето изоставане в областта на върховите технологии, като заедно с това отстоява специфичния социално-политически модел на Стария континент, **Европейският съюз (ЕС)** също стъпва на сцената на алтернативните софтуерни лицензи. Европейската комисия (ЕК) със свое **Решение С(2006)7108** от **09.01.2007** г. утвърждава Първата версия на '**European Union Public Licence**' (**Публичен лиценз на Европейския съюз**), в първоначален официален превод на английски, немски и френски език²⁷⁴ (трите с еднаква юридическа сила)²⁷⁵.

Оригинално **EUPL** е предназначен за нуждите на програмата **IDABC**²⁷⁶ (**Interoperable Delivery of European eGovernment Services to public Administrations, Business and Citizens; Оперативна съвместимост на европейските услуги по еПравителство**²⁷⁷ за публичните администрации, предприятията и гражданите), осъществявана от Главна дирекция „Информатика“ при **ЕК** между **2004** и **2009** г., с цел подобряване ефективността и сътрудничеството между публичните администрации (в т.ч. координиране на националните политики за електронно управление); насърчаване предоставянето на електронни услуги от публичния сектор към предприятията и гражданите; и укрепване на инвестиционния потенциал на **ЕС**. **IDABC** функционира съгласно препоръките, формулирани в **EIF**²⁷⁸ (**European Interoperability Framework; Европейска рамка за оперативна съвместимост**) относно възможностите за трансгранична комуникация между публичната администрация, предприятията и гражданите. Действащият към него период Стратегически план **i2010 eGovernment Action Plan (2006-2010)** предвижда осъществяването на приобщаваща политика в областта на електронното управление; намаляване на административната тежест; въвеждане на услуги с висока добавена стойност; придържане към оперативна съвместимост чрез отворени стандарти; развиване на електронна демокрация (**Millard 2009**).

Сред най-съществените приноси на програмата **IDABC** е стартирането през **2008** г. на **SEMIC (Semantic Interoperability Centre Europe; Европейска платформа за смислова оперативна съвместимост)**, търсеца подходи към машинна обработка на информацията на базата на смислови (семантични) връзки²⁷⁹. Друг ключов от

274 Английският, немският и френският днес продължават да се разглеждат като основни „работни“ езици на институциите в ЕС. Това означава, че всеки акт на институциите се обсъжда и утвърждава на един или повече от тези езици, като след това същият се представя и на „официалните“ езици на ЕС (всичките езици, посочени като „официални“ от страните-членки).

275 В първоначалните официални преводи **EUPL** е озаглавен както следва: (английски) **European Union Public Licence**; (френски) **Licence publique de l'Union européenne**; и (немски) **Open-Source-Lizenz für die Europäische Union**. Още от тук е видно езиковото разминаване между официалните преводи (напр. в немскоезичната версия Лицензът се обозначава като асоцииран с отворения код, което не е факт при другите две версии).

276 Програмата **IDABC** наследява в края на 1999 г. програмата **IDA** (**Interchange of Data between Administrations**; [стандарт за] Обмен на данни между администрациите), която от своя страна наследява през 1995 г. програмите **CADDIA** (**Cooperation in Automation of Data and Documentation for Import/export and Agriculture**; Сътрудничество при автоматизацията на въвеждането/извеждането на данни и документи, и при земеделието) и **INSIS** (**Interinstitutional Integrated Services Information System**; Междунституционална информационна система за интегрирани услуги). Официалният web-сайт на програмата **IDABC** е достъпен на този адрес: <http://ec.europa.eu/idabc>

277 Изразът 'eGovernment' (еПравителство; Електронно правителство) е по същество си неправилен. Едно правителство не може да бъде нито „електронно“, нито „хартиено“. Вместо това то може да бъде законно, демократично, либерално, консервативно и пр., по правило състоящо се от определен брой физически лица, излъчени по установения ред, натоварени със съответни властнически правомощия и отговорности, и подпомагани в дейността им от правителствена администрация. Друг е въпросът за това как са уредени и протичат управленските процеси (в т.ч. как функционира правителството и неговата администрация). В т.с.м. може да се говори за 'Electronic Governance' (Електронно управление), но не и за 'Electronic Government' (Електронно правителство). Въпреки горното, цитираното (неправилно) понятие намира широко приложение в редица стратегически и нормативни актове.

278 Европейската рамка за оперативна съвместимост има три версии. Първата (**EIFv1.0**) е утвърдена месец ноември 2004 г., с основни констатации в посока на огромните различия, които се наблюдават между страните-членки от гледна точка на структурата, организацията, правомощията и процедурите, осъществявани от техните публични администрации. Втората версия (**EIFv2**) е утвърдена месец декември 2010 г., след политически по своята същност дебат, в който превес взема лобиращата за несвободен софтуер организация **Business Software Alliance** (базирана в САЩ, с членове като **Adobe**, **Apple**, **IBM**, **Microsoft**, **Oracle**, **Siemens**, **Symantec** и др.), докато позициите напр. на **Open Forum Europe** (базиран във Великобритания и представляващ свободния софтуер и отворения код) са negliжирани; практически **ЕК** изоставя концепцията за отворени (свободни) стандарти като фактор за обезпечаване на оперативната съвместимост (**Roy 2009**). Третата версия (**New EIF**) е утвърдена месец март 2017, във връзка със стартирането на програмата **ISA²**.

279 Смисловата (семантична) съвместимост надгражда над формалната (синтактична) структурираност на информацията и смислов (семантичен) слой, който позволява при последващ трансфер и машинна обработка данните да бъдат интерпретирани по

гледна точка на настоящото изследване принос е стартираната на **20.10.2008** г. платформа **Open Source Observatory and Repository (OSOR)**, която е „посветена на повторното ползване, споделяне и съвместно разработване на приложения за електронното управление за европейските публични администрации“²⁸⁰. Както наименованието ѝ подсказва, **OSOR** е насочена към софтуерни решения с отворен код. Независимо от това обаче, тя се позовава и на авторскоправни разрешения като **GPL**, окачествявани погрешно в **OSOR** като „**FOSS**“²⁸¹. Това разкрива сериозната степен на неразбиране на различията между Движението за Свободен софтуер и Инициативата за Отворен код, проникнала до най-високите нива в **ЕС**.

Първата версия **EUPLv1.0**²⁸² (утвърдена на работните езици на **ЕС** – английски, немски и френски – всеки от които с еднаква юридическа сила). Съгласно Преамбюла²⁸³ към **EUPLv1.0**, този лиценз е разработен „с цел да насърчи оперативно съвместимото предоставяне на услуги от електронното европейско правителство“²⁸⁴ на публичните администрации, предприятията и гражданите²⁸⁵; поради нарастващия интерес от публикуване на изходния код съгласно условията на „лиценз, който не би ограничил правото на достъпване и променяне на изходния код“²⁸⁶, и който „е формулиран [достатъчно] общо, поради което може да се ползва за производни произведения, за други произведения и от други лицензодатели“²⁸⁷. В обобщение лицензът се определя като полезен за „усъвършенстване на законовата оперативна съвместимост чрез установяване на обща рамка за ползване на софтуер от публичния сектор“²⁸⁸. Самият лиценз се определя като силен, свободен и издържан в духа на Copyleft (въпреки, че при по-задълбочен прочит ще срещнем някои съществени колебания относно гарантирането на свободата). Характерна е синхронизираността на лиценза с относимото европейско законодателство и приложимите за съответните случаи национални юрисдикции в страните-членки на **ЕС**.

По-конкретно, **EUPLv1.0** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът включва прецизни определения за понятия като „Произведение“, „Оригинално произведение“, „Производно произведение“, „Изходен код“, „Изпълним код“, „Лицензодател“, „Сътрудник [на лицензодателя]“, „Лицензополучател“, „Разпространение/предоставяне“ и др.;
- определя Съда на Европейския съюз като единствено компетентен по дела във връзка с този лиценз, при които лицензодател се явява **ЕК**; и местния Съд²⁸⁹ като единствено компетентен по дела, по които лицензодател се явява кое да е друго лице или организация;

недвусмислен, споделен начин. Решаването на този въпрос е от ключово значение за оперативната съвместимост между различните масиви с данни и от там – за предоставянето на каквито и да било комплексни електронни услуги.

280 „Devoted to the re-using, sharing and collaborative development of E-Government applications for European public administrations“. За повече детайли вж.

<https://web.archive.org/web/20081103134214/http://www.osor.eu:80/osor.eu-successfully-launched-in-malaga>

281 За повече детайли относно понятието FOSS вж. бел. 33 по-горе.

282 EUPLv1.0 (на английски език) е достъпен на този адрес:

<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc027f.pdf?id=31096>

или (в по-късен, неофициален превод на български език) на този адрес:

<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doca6f1.pdf?id=31098>

283 Преамбюлът към EUPLv1.0 (на английски език) е достъпен на този адрес:

<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doca59b.pdf?id=30149>

или (в по-късен, неофициален превод на български език) на този адрес:

<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc995e.pdf?id=30162>

284 За неправилния характер на понятието „Електронно правителство“ вж. бел. 253 по-горе.

285 „With the aim to promote Interoperable Delivery of European eGovernment Services to public Administrations, Business and Citizens“. За повече детайли вж. бел. 283 по-горе.

286 „Licence that would not limit access and modifications to the source code“. За повече детайли – пак там.

287 „Written in general terms and could therefore be used for derivative works, for other works and by other licensors“. За повече детайли – пак там.

288 „To reinforce legal interoperability by adopting a common framework for pooling public sector software“. За повече детайли – пак там

289 Местен е този Съд, който се намира на същата административно обособената територия, на която се намира и съответната страна-участник в правния спор.

- определя като единствено приложимо по дела във връзка с този лиценз правото на тази страна-членка на **ЕС**, в която пребивава или е регистриран лицензодателят; и като единствено приложимо белгийското право по дела, в които лицензодател се явява **ЕК** или кое да е друго лице или организация, които не пребивават и не са регистрирани в страна-членка на **ЕС**;
- забранява всяко използване на защитения обект, което е различно от позволеното съгласно този лиценз – до степен, до която такова използване се урежда от правата на носителя на авторските права съгласно приложимата за конкретния случай национална юрисдикция²⁹⁰;
- поставя определянето на това дали определен обект на авторското право представлява „Производно произведение“ в зависимост от приложимата за конкретния случай национална юрисдикция;
- гарантира необратимо, неизключително, за установения в приложимата национална юрисдикция срок, безвъзмездно и в световен мащаб право всеки желаещ да възпроизвежда, споделя, разпространява и осъществява последващо лицензиране на дословни или променени копия от защитения обект;
- гарантира правата по предходния текст и по отношение на притежавани от лицензодателя патенти – до степента, до която това е необходимо за упражняване на правата по предходния текст;
- ограничава своето приложно поле до предоставянето на допълнителни права за ползване на защитения обект – доколкото същите права в по-голяма степен или други допълнителни права не са гарантирани в приложимата национална юрисдикция, и изключва от приложното си поле всякакви търговски марки, наименования и права за позоваване на името на носителя на авторските права;
- дерогира до позволената от съответната национална юрисдикция степен неимуществените авторски права, които са гарантирани от тази юрисдикция и които пречат за упражняването на гарантираните от този лиценз имуществени права²⁹¹;
- задължава лицензодателя да предостави наред с машинния код и изходния код; или да осигури софтуерно хранилище, от което изходният код е „свободно и лесно достъпен“²⁹² за времето на разпространяване и/ли предоставяне на защитения обект;
- задължава ползвателя да запази (и възпроизведе) съществуващите известия относно авторски права, патенти, търговски марки, откази от гаранции; да обозначи направените промени в защитения обект (ако има такива) и да приложи към него копие от този лиценз;
- задължава последващите лицензодатели да предоставят и разпространяват защитения обект или части от него (било в първоначалния им, било в променен вид), съгласно условията на този лиценз, като забранява въвеждането на допълнителни правила и условия, които биха довели до промяна или ограничаване на правилата по този лиценз²⁹³;

290 EUPL допуска компромис между диспозитивното начало (определено по частноправен път, напр. във вид на (лицензно) споразумение между страните) и императивното начало (определено от законодателя по едностранен и общозадължителен начин). Това прави EUPL гъвкав инструмент, приложим без затруднение в националните юрисдикции, но същевременно го отдалечава от такова твърдо гарантиране на предоставените права, каквото наблюдаваме напр. в т. 12 от GPLv3 и в аналогичната т. 12 от AGPLv3 „Непредаване свободата на другите“.

291 Така напр. неимуществените права на автора по чл. 15, ал. 1, т.т. 5 и 8 от **ЗАПСП** (противопоставяне срещу промяна на произведението и/ли срещу ползването му по накърняващ достойнството начин; и спиране ползването на произведението поради промени в личните убеждения) могат в някои случаи да бъдат противопоставени на правото на копиране и разпространяване на защитения обект (което може да има имуществен по своята същност характер).

292 „Easily and freely accessible“. За повече детайли – пак там.

293 Това е т.нар. Клауза „Свободно от авторски права“ („Copyleft“) или на английски „Copyleft clause“, която дефинира EUPL като усилено свободен лиценз, издържан в духа на Copyleft; което влиза в противоречие с наименованието на лиценза напр. на немски език, където в превод на български EUPL е определен като „Лиценз за Отворен код на Европейския съюз“. Както беше проследено още във Въведението към настоящото изследване, Copyleft се разграничава в значителна степен от разбирането (и Инициативата) за Отворен код.

- приравнява факта на възползване от предоставените права на конклюдентно²⁹⁴ съгласие с лиценза и приемане от страна на ползвателя да бъде обвързан с неговите правила и условия, като препоръчва процедура за изрично приемане с натискането на икона [Съгласен съм] или [I Agree], разположена под текста на този лиценз;
- задължава лицензодателя да предостави ясна и лесно достъпна информация за своята самоличност и за този лиценз, в т.ч. за начина, по който лицензът може да бъде достъпен, копиран и съхраняван от ползвателя;
- въвежда пълен отказ от каквито и да било гаранции, и от поемането на каквито и да било отговорности за вреди²⁹⁵ във връзка с функционирането или нефункционирането на защитения обект.
- допуска последващо лицензиране на защитени обекти съгласно условията на изчерпателно изброена номенклатура от определени като „съвместими“ лицензи (които имат предимство при противоречие с този лиценз): версия **2** на **General Public License (GPLv2)**²⁹⁶, версии **2.1** и **3.0** на **Open Software License**²⁹⁷ (**OSLv2.1**)²⁹⁸ и (**OSLv3.0**)²⁹⁹, версия **1.0** на **Common Public License (CPLv1.0)**³⁰⁰, версия **1.0** на **Eclipse Public License (EPLv1.0)**³⁰¹ и версия **2.0** на **CeCILL (CeCILLv2.0)**³⁰².

294 За повече детайли относно конклюдентните действия в правото вж. бел. **90** по-горе.

295 От пълния отказ от отговорност съгласно EUPL (доколкото такъв отказ е допустим съгласно приложимата юрисдикция) е изключено единствено умишленото недобросъвестно поведение и прякото причиняване на вреди на физическо лице (което е в съответствие напр. с европейското право за защита на потребителите).

296 За повече детайли вж. статията за GPLv2 в Част „Фондацията за свободен софтуер (FSF)“ по-горе.

297 'Open Software License' (Лиценза за Отворен софтуер) е частен (конкретен) случай на лиценз, признат като „отворен“ от Инициативата за Отворен код и включен в нейния официален списък с отворени лицензи.

298 OSLv2.1 е отслабен Copyleft лиценз, създаден от Лорънс Лесиг (основателя на Фондация „Creative Commons“). Версии 1.0 и 1.1 са от 2002 г., а версии 2.0 и 2.1 са от 2003 г. Сред характерните особености на OSLv2.1 е изискването от лицензодателите да бъдат предоставени гаранции за произхода на кода и правата им спрямо него, а от получателите да бъде получено изрично съгласие с лиценза. Тези допълнителни изисквания правят OSL несъвместим с лицензите на GNU. Друга характерна особеност е създаването на патентна общност, предявяването на патентни претенции срещу член от която води до прекратяване на правата, предоставени съгласно OSL. OSLv2.1 е достъпен на този адрес:

<https://opensource.org/licenses/osl-2.1.php>

299 OSLv3.0 е утвърден от Лорънс Лесиг през 2005 г. и като цяло възпроизвежда OSLv2.1, с основно допълнение, че допуска въвеждането на промени в начина на последващо лицензиране, стига да е в духа на Инициативата за Отворен код. За пълнота към лицензната група OSL трябва да бъдат споменати и т.нар. „аккомпаниращи“ лицензи: AFL (Academic Free License; Академичен свободен лиценз) от 2002 г., наподобяващ разрешителните лицензи BSD и MIT; и Non-Profit OSL (Некомерсиален OSL), засилващ отказа от отговорност за вреди поради некомерсиалния характер на разрешеното от него ползване на защитения обект. OSLv3.0 е достъпен на този адрес:

<https://opensource.org/licenses/OSL-3.0>

300 CPLv1.0 – съкратено от 'Common Public License' (Общ публичен лиценз) е утвърден месец май 2001 г. от компанията IBM и се доближава до разрешенията на „отслабения“ LGPL. Несъвместимостта на CPLv1.0 с Лицензите на GNU произтича напр. от задължителната приложимост на юрисдикцията на Ню Йорк и САЩ, която противоречи на гарантираната при Copyleft свобода. С оглед намаляването на броя идентични по своята същност лицензи, към 25.02.2009 г. компанията IBM и Фондация „Eclipse“ договарят извеждането на CPLv1.0 от употреба и преминаване към EPL. CPLv1.0 е достъпен на този адрес:

<https://opensource.org/licenses/cpl1.0.php>

301 EPLv1.0 – съкратено от 'Eclipse Public License' (Публичен лиценз на [Фондация] „Eclipse“) е утвърден от Софтуерната фондация „Eclipse“ през месец февруари 2004 г. и повтаря дословно съдържането на CPLv1.0 (вж. бел. **300** по-горе), с единствена съществена разлика в лицето на по-тясната приложимост на лишаването от предоставени права спрямо патент в случай на предявена съдебна претенция. EPLv1.0 е несъвместим с Лицензите на GNU поради причини, идентични на тези при CPLv1.0. На 24.08.2017 г. е утвърден EPLv2.0, позволяващ изрично съвместяване с Лицензите на GNU, като заедно с това лицензът е приспособен към спецификите на скриптовите програмни езици (напр. JavaScript). Самата Фондация „Eclipse“ счита EPLv1.0 за изгубил своята актуалност и препоръчва EPLv2.0, който е достъпен на този адрес:

<https://www.eclipse.org/legal/epl-v20.html>

302 CeCILLv2.0 (по името на френската Комисия за атомна енергетика (CEA), Националният център за научни изследвания (CNRS) и Националният център за изследвания в областта на компютърните науки и автоматиката (INRIA); откъдето CE[A] C[NRS] I[NRIA] L[ogiciel] L[ibre]; или [Лиценз] за свободен софтуер на CE[A], C[NRS] и I[NRIA]), е утвърден за нуждите на Франция и други желаещи страни с оглед осигуряването на съвместимост с Лицензите на GNU в духа на Copyleft. Първата версия 1.0 на CeCILL е утвърдена на 21.06.2004 г., а Версия 2.0 – на 05.09.2006 г. При CeCILLv2.0 съвместимостта с Лицензите на GNU е изведена изрично и недвусмислено, като е утвърден и официален англоезичен превод с юридическа сила, еднаква на френския оригинал. Характерно за

- прекратява правата по този лиценз в случай на нарушаване на неговите правила и условия, като запазва междувременно придобитите от трети лица права – доколкото тяхното поведение е в съответствие с правилата и условията лиценза;
- въвежда автоматично преминаване към следваща версия на този лиценз, след като такава бъде утвърдена от **ЕК** и лицензодателят узнае това – без оглед на волята му да премине или да не премине към тази нова версия³⁰³;

EUPLv1.0 се отличава с най-голяма гъвкавост по отношение на вметването в правилата и условията на националните юрисдикции в страните-членки на **ЕС**, спрямо чиито императивни разпоредби лицензът има субсидиарно (допълващо) значение. Но независимо от това, че се обозначава като Copyleft (дори самото понятие е посочено изрично сред неговите основни принципи), лицензът проявява колебание по отношение на Copyleft-гаранциите за свободата спрямо защитените обекти. Недоумение буди също така разнородният набор от изчерпателно посочени като „съвместими“ лицензи (част от които – със силен Copyleft характер, а други – с отслабен; част от които съвместими с лицензите на Фондацията за Свободен софтуер, а други – не). Въпросът за това защо именно тези лицензи (и само те) са определени като „съвместими“ с **EUPLv1.0**, остава дискуссионен. Но най-смуцаващ е фактът, че при публикуване на следваща версия на **EUPLv1.0**, уредените съгласно неговите условия защитени обекти автоматично следва да се преуредят съгласно условията на тази следваща версия – без това да кореспондира с какъвто и да било ангажимент у **ЕК** да запази гарантираните до този момент права и свободи. Това теоретично дава власт на **ЕК** да премахне някои или всичките права и свободи, със съзнанието за които носителите на авторските права са уредили съответните защитени обекти съгласно предходната версия **EUPLv1.0**.

Интересен подход за „заобикаляне“ на ограниченията при **EUPLv1.0** относно „съвместимите“ лицензи предлага Фондацията за Свободен софтуер по отношение на защитени обекти, които последващият лицензодател желае да уреди съгласно условията на **GPLv3**. Тъй като **EUPLv1.0** допуска последващо лицензиране единствено съгласно условията на **GPLv2**, за горната цел се предлага защитеният обект да бъде лицензиран съгласно на **CeCILLv2.0** (като напр. бъдат дописани няколко реда допълнителен софтуерен код, включително и несъществен такъв). Тъй като **CeCILLv2.0** от своя страна допуска последващо лицензиране съгласно условията на коя да е от версиите на **GPL**, с дописването на още няколко реда софтуерен код може да се извърши поредното лицензиране на защитения обект, но вече съгласно **GPLv3**. Възможността за осъществяване на подобен „пробив“ в „изчерпателно“ посочената номенклатура от „съвместими“ с **EUPLv1.0** лицензи още веднъж показва, че подходът не е издържан от гледна точка на юридическата техника, а направеният подбор не намира разумна и последователна аргументация.

Година след утвърждаването на **EUPLv1.0** на основните „работни“ езици на **ЕС**, лицензът е валидиран с **Решение С(2007) 6774** от **09.01.2008** г. на всичките „официални“ езици на **ЕС**³⁰⁴ (по него време **22** на брой³⁰⁵), отново всичките с еднаква юридическа сила).

CeCILLv2.0 е задължението Лицензодателят да окаже юридическо и техническо съдействие на Лицензополучателите, ако срещу защитения с този Лиценз обект бъде противопоставена патентна претенция. На 21.06.2013 г. е утвърдена и Версия 2.1 на CeCILL, при която е утвърдена изрично съвместимостта с AGPL с EUPL. Съществуват също CeCILL-A, CeCILL-B и CeCILL-C, които не са Copyleft и не са съвместими нито с Лицензите на GNU, нито с EUPL. CeCILLv2.0 е достъпен на този адрес:
http://www.cecill.info/licences/Licence_CeCILL_V2-en.html

303 Цитираната група от разпоредби предоставя на ЕК теоретична възможност да уреди лицензираните с EUPLv1.0 защитени обекти съгласно каквито и да било правила и условия (в една следваща версия на лиценза EUPL), включително и напълно несъвместими с тези на разглежданата версия.

304 Преводът на всичките официални езици на ЕС се налага от чл. 22 „Културно, религиозно и езиково многообразие“ от **Хартата на основните права на ЕС**, съгласно който „Съюзът защита културното, религиозното и езиковото многообразие“; цитираната разпоредба издига всичките официални езици в страните-членки като равностойни и задължителни за всички актове, приемани от институциите на ЕС.

305 EUPLv1.0 на 22^{та} официални (по него време) езика на ЕС е озаглавен така: (английски) European Union Public Licence; (български) Публичен лиценз на Европейския съюз; (гръцки) Άδειά δημόσιας χρήσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση; (датски) Open source-licens fra Den Europæiske Union; (естонски) Euroopa Liidu tarkvara vaba kasutuse litsents; (испански) Licencia Pública de la Unión Europea; (италиански)

Езиковите разминавания между официалните преводи на **EUPL** стават още по-видими при съпоставка на формулировките от **22^{та}** официални езика на **ЕС**. Така например, в превода на датски (**Open source-licens fra Den Europæiske Union**), немски (**Open-Source-Lizenz für die Europäische Union**), унгарски (**Európai Unió Nyílt Forráskódú Licenc**) и шведски (**Licens till öppen källkod från Europeiska unionen**) лицензът е обозначен като асоцииран с отворения код, докато в превода на естонски (**Euroopa Liidu tarkvara vaba kasutuse litsents**) лицензът е обозначен като асоцииран със свободния софтуер. Останалите официални преводи (английски, български, гръцки, испански, италиански, латвийски, литовски, малтийски, нидерландски, полски, португалски, румънски, словашки, словенски, фински, френски и чешки, а след 2013 г. и Хърватски) се придържат към неутралното понятие 'Public License' (Публичен лиценз). Въпреки, че всеки един нормативен акт следва да се тълкува и прилага съгласно неговото действително съдържание и контекста на неговото утвърждаване³⁰⁶, а не толкова съгласно неговото заглавие, цитираното езиково разминаване създава правна несигурност, която (предвид пълноправния юридически статут на официалните преводи) може да породи редица противоречия при тълкуването прилагането на **EUPL** в съответните езикови контексти.

Независимо от допуснатите разминавания между преводите на **EUPLv1.0**³⁰⁷ на **22^{та}** „официални“ (по него време) езика на **ЕС**, като най-точно отразяващ смисъла на **EUPL** трябва да се посочи естонският вариант (който се явява малцинство срещу всичките останали преводи, **4** от които асоциират лиценза погрешно с отворения код, а останалите **17** (сред които и българският) го представят неутрално (но непълно) като „публичен“). Единствен естонският превод обозначава лиценза като асоцииран със свободния софтуер. Последното е факт не само заради изричната разпоредба на чл. **5**, ал. **3** от **EUPL** „Клауза „свободно от авторски права“³⁰⁸ (Copyleft)“ (която е несъвместима с Инициативата за Отворен код и е класическо авторскоправно разрешение на най-твърдата част от Движението за Свободен софтуер). Свободният характер на **EUPL** се потвърждава и от общия набор неотменимо гарантирани права, които този лиценз предоставя на ползвателите изцяло в духа на Copyleft – напр. разпоредбите на чл. **2** „Обхват на предоставените от лиценза права“ (гарантиращи основните софтуерни свободи); на чл. **3**, ал. **2** „Предоставяне на изходния код“ във вр. с чл. **5**, ал. **5** „Осигуряване на изходен код“ (гарантиращи достъп до машинно четими копия от изходния код); на чл. **10** „Приемане на лиценза“ (гарантиращи неотменимост на предоставените права). Цитираната система от разпоредби определя **EUPL** категорично като силен свободен лиценз³⁰⁹. Цитираната система от разпоредби (чл. **2**, чл. **5**, ал. ал. **3** и **5**, и чл. **10**), разкриващи Copyleft-природата на **EUPL** и неговата обвързаност с Понятието за Свободен софтуер, се проявява включително и при **4^{те}** официални превода на лиценза.

Licenza Publica dell'Unione europea; (латвийски) Eiropas Savienības sabiedriskā licence; (литовски) Europos Sąjungos viešoji licencija; (малтийски) Liċenzja Pubblika tal-Unjoni Ewropea; (немски) Open-Source-Lizenz für die Europäische Union; (нидерландски) Openbare licentie van de Europese Unie; (полски) Licencja publiczna Unii Europejskiej; (португалски) Licença Pública da União Europeia; (румънски) Licența publică a Uniunii Europene; (словашки) Verejná licencia Európskej únie; (словенски) Javna licenca Evropske unije; (унгарски) Európai Unió Nyílt Forráskódú Licenc; (фински) Euroopan unionin yleinen lisenssi; (френски) Licence publique de l'Union européenne; (чешки) Verejná licence Evropské unie; (шведски) Licens till öppen källkod från Europeiska unionen. (С разширяването на ЕС от 01.07.2013 г. към горните ще бъде прибавен още един официален език (хърватски) Javna licenca Evropske unije, като **24^{тият}** „официален“ език на ЕС (ирландският) остава и до днес извън тези, на които EUPLv1.0 е преведен официално).

306 В т.см. напр. чл. **46**, ал. ал. **1** и **2** от **ЗНА**.

307 EUPLv1.0 (на **22^{та}** официални по него време езика на ЕС) е достъпен на този адрес:

<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/7330.html>

308 Изразът „Свободно от авторски права“, употребен в част от преводите (сред които и българския), сам по себе си е неправилен. Нито Движението за Свободен софтуер (и в частност – концепцията Copyleft), нито Инициативата за Отворен код предполагат какъвто и да било „отказ“ или „освобождение“ от авторски права. Напротив, именно на база притежаваните авторски права и произтичащата от тях юридическа сила, носителят на правата може да предостави възможност обществото да ползва защитения обект свободно. Без действителното наличие на тези права едно изявление в горния смисъл би било юридически нищожно и не би породило търсените от него правни последици.

309 Като единствено колебание в горния контекст може да се посочи обстоятелството, че **EUPLv1.0** не въвежда ангажимент у **ЕК** при утвърждаването на последващи версии да запази предоставените права и свободи. Както ще проследим по-долу обаче, този пропуск е коригиран при утвърждаването на EUPLv1.1 и следващите версии на Лиценза включват изрично такъв ангажимент.

След още една година (с **Решение С(2008)8911** от **09.01.2009** г.) е утвърдена втората „допълнена“ версия на **EUPLv1.1**³¹⁰ (отново на **22**-та официални по него време езика на **ЕС**). Преамбюлът на **EUPL**, утвърден с предходната версия на лиценза, продължава да е в сила без промяна. Като цяло **EUPLv1.1** също не включва съществени промени, освен отстраняването на някои очевидни несъвършенства и пропуски.

По-конкретно, **EUPLv1.1** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **EUPLv1.0**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът включва допълнителни определения за „Дистрибуция“ и „Комуникация“ във връзка с предоставянето на достъп до същностни функционалности чрез явлението „услуга вместо софтуер“³¹¹ (и така включва в приложното си поле и това явление³¹²);
- задължава **ЕК** при утвърждаването на нови официални преводи и/ли на следващи версии на **EUPL**, да прави това „без да ограничава обхвата на правата, предоставени от [предходната версия на] лиценза“³¹³;
- отстъпва от въведеното с предходната версия на лиценза автоматично преминаване към следваща версия на този лиценз и дава възможност лицензодателят да определи дали да се прилага само настоящата версия, или и всяка следваща;
- изрично определя всичките утвърдени от **ЕК** официални преводи на този лиценз като такива с еднаква юридическа сила;
- обвързва местната подсъдност на исковете във връзка с този лиценз с мястото на пребиваване и с мястото на упражняване на основна дейност на лицензодателя, а приложимото национално право – с неговото място на пребиваване и мястото на регистрацията му³¹⁴.

Без съмнение най-същественото нововъведение в **EUPLv1.1** е задължаването на **ЕК** при утвърждаване на нови официални преводи и/ли на следващи версии на този лиценз да не ограничава обхвата на правата, които лицензът е гарантирал до момента. Без да се изразява съмнение в добрите намерения на **ЕК**, липсата на подобно изрично задължаване поставя на изпитание органите и институциите, от които зависи формулирането на следващи версии – особено в контекста на все по-значителните софтуерни активи, които биват създавани и уреждани съгласно **EUPL**. Ето защо това задължаване увеличава правната сигурност и е предпоставка за утвърждаване доверието в правните инструменти, с които **ЕС** полага усилия да разгърне своята програма за софтуерно развитие на Общността.

Малко по-късно е утвърден и основният ръководен акт за следващия петилетен период (**2010-2015**) в лицето на **Декларацията на министрите за еУправление**³¹⁵, подписана единодушно в гр. **Малмьо** на **18.11.2009** г. Декларацията предвижда осигуряване на необходимите юридически и технологични предпоставки за електронно управление; подобряване чрез последното на достъпа до обществена информация и услуги, в т.ч. до участие в политическия процес; осигуряване на мобилен единен пазар със свободна трансгранична стопанска инициатива,

310 EUPLv1.1 (на 22^{-та} официални по него време езика на ЕС) е достъпен на този адрес:
<http://ec.europa.eu/idabc/eupl.html>

311 Явлението се свързва с предоставянето на същностни функционалности от отдалечен сървър, без това да включва достъп до софтуерния код. За повече детайли вж. бел.бел. **9** по-горе и бел. **139** по-долу.

312 Включването на явлението „услуга вместо софтуер“ в приложното поле на EUPLv1.1 доближава същия до същността напр. на AGPL.

313 „Without reducing the scope of the rights granted by the Licence“.

314 С цитираните привръзки относно местната подсъдност и приложимото национално право поне в известна степен се преодоляват рисковете от все по-широко прилагани злоупотреби като напр. фиктивно променяне на седалището и адреса на управление с единствената цел да бъде приложен по-благоприятния местен закон.

315 Оригиналният текст на Декларацията от Малмьо е достъпен на този адрес:
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digital-agenda/files/ministerial-declaration-on-e-government-malmo.pdf>

пребиваване, учене, заетост и пенсиониране навсякъде в ЕС; допълнително намаляване на административната тежест и насърчаване на устойчивата нисковъглеродна икономика.

По същото време програмата IDABC е прекратена (31.12.2009 г.) и е наследена от програмата ISA³¹⁶ (Interoperability Solutions for European Public Administrations; Решения за оперативна съвместимост на европейската публична администрация) съгласно Решение 922/2009/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 16.09.2009 г. (в сила до 31.12.2015 г.). Програмата ISA има за цел „да подкрепя сътрудничеството между европейските публични администрации, като улеснява ефикасното и ефективно електронно трансгранично и междусекторно взаимодействие между такива администрации (вкл. органите, изпълняващи обществени функции от тяхно име), което позволява предоставянето на електронни обществени услуги в подкрепа изпълнението на политиките и дейностите на Общността“³¹⁷. Програмата е насочена към back-office³¹⁸ технологии за интеракция между европейските публични администрации при осъществяване на политиките и дейностите на Общността, и към подкрепяне на широкообхватни трансгранични проекти, изпълнявани в съответствие с ICT-PSP (Information and Communication Technology Policy Support Programme; Програмата за подкрепяне на политики в областта на информационните и комуникационните технологии), която се развива между 2007 и 2013 г. като част от CIP (Competitiveness and Innovation framework Programme; Програмната рамка за конкуренция и иновации) с цел стимулирането на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж³¹⁹ чрез по-широко използване на иновативни цифрови технологии и съдържание от правителствата, предприятията и гражданите (съгласно концепцията DAE (Digital Agenda for Europe; Програма в областта на цифровите технологии за Европа), явяваща се сред 7-те водещи инициативи в Стратегия „Европа 2020“).

Междувременно на 03.03.2010 г. в гр. Брюксел е утвърдена и самата Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж (Европа 2020), която сред своите „водещи инициативи“ предвижда насърчаване на цифровата грамотност и достъпност; утвърждаване на нормативна рамка за стимулиране на инвестициите в отворена и конкурентоспособна инфраструктура за високоскоростен internet и свързани услуги; създаване на единен пазар за online съдържание и услуги (в т.ч. европейски мрежови услуги и пазари на цифрово съдържание); засилване технологичната мощ на Европа и насърчаване на иновациите при информационните и комуникационните технологии; създаване на условия за заемане на челни позиции на нововъзникващите пазари в областта на високите технологии.

През месец декември 2011 г. стартираните по време на програмата IDABC платформи SEMIC и OSOR се вливат в новата платформа Joinup, която има за цел да действа като точка за единен достъп до софтуерни решения³²⁰ за оперативна съвместимост между публичните администрации, в т.ч. органи по стандартизация, публични администрации и хранилища на софтуер с отворен код, документирани съгласно ADMS³²¹ (Asset Description Metadata Schema; Схема за метаданни, описващи полезността). Платформата Joinup позволява достъп до софтуер с отворен код за безплатно повторно използване³²², обезпечен с определена поддръжка; и достъп до възможност за включване на разработващите страни в по-нататъшното създаване на такъв софтуер³²³.

316 Официалният web-сайт на програмата ISA е достъпен на този адрес: <http://ec.europa.eu/archives/isa/>

317 „To support cooperation between European public administrations by facilitating the efficient and effective electronic cross-border and cross-sectoral interaction between such administrations, including bodies performing public functions on their behalf, enabling the delivery of electronic public services supporting the implementation of Community policies and activities“. За повече детайли вж. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009D0922>

318 Буквално „заден офис“, който се отнася до вътрешния административен ход на определена процедура, без прякото участие на частноправни субекти; противоположно на 'front-office' (преден офис), който се отнася до дейности по непосредствено обслужване на частноправни субекти чрез установяването на пряк контакт с тях „на гише“, „в приемна“ или по друг подобен начин.

319 Изразът „Интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“ няколко години по-късно се превръща в основно политическо послание на Стратегия „Европа 2020“.

320 Към 2018 г. платформата Joinup дава достъп до над 2'800 такива софтуерни решения.

321 ADMS описва определените от Европейската рамка за оперативна съвместимост (EIF) политически, правни, организационни и технически нива на семантични решения за постигане на оперативна съвместимост. Съществуващите версии на ADMS са 1.0 (от 18.04.2012 г.), 1.01 (от 23.10.2015 г.), 2.0 (от 15.12.2015 г.), 2.01 (от 19.05.2016 г.) и 2.02 (от 02.04.2018 г.). Последната от тях, актуална към момента, е достъпна от този адрес:

https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/distribution/access_url/2018-04/996b8334-9bca-4e3f-b03e-b580e3c442ee/adms-ap_v2.0.2_rdf_schema.ttl

322 Обозначавайки софтуера като такъв с отворен код и достъпен за безплатно повторно ползване, ЕК окончателно изоставя бегло застъпените идеи за насърчаване разработването на свободен софтуер – в полза единствено на възможността софтуерът да бъде използван повторно, безплатно.

Програмата **ISA** е прекратена на **23.03.2017** г. и е наследена от стартираната на **01.01.2016** г. програма **ISA**³²⁴ (която съгласно **Решение (ЕС) 2015/2240** от **25.11.2015** г. е предвидено да действа до **31.12.2020** г.). Програма **ISA**² цели разработване, поддържане и насърчаване на цялостен подход за оперативната съвместимост в **ЕС**, в т.ч. премахване фрагментарните подходи и решения в областта на информационните и комуникационни технологии; улесняване трансгранично и междусекторното взаимодействие между европейските публични администрации, гражданите и предприятията; развиване на по-ефективна и опростена електронна администрация в публичните администрации на национално, регионално и местно равнище; подкрепяне изпълнението на политики и дейности на Съюза; улесняване многократното използване на решения за оперативна съвместимост от европейските публични администрации.

Малко след заместването на програмата **ISA** от програма **ISA**², Европейската комисия утвърждава с **Решение за изпълнение (ЕС) 2017/863** от **18.05.2017** г. и Третата „преработена“ версия на **EUPLv1.2**³²⁵ (засега последна), вече на **23**^{те} официални езика на **ЕС** (към които е добавен хърватският след присъединяването на Хърватия от **01.07.2013** г.). Новоутвърденият **EUPLv1.2** отразява настъпващите промени в **ЕС** (напр. приемането на Договора за функциониране на Европейския съюз) и някои констатирани слабости във връзка с „изчерпателния“ списък от „съвместими“ лицензи (който е не само допълнен с още няколко „съвместими“ лиценза, но е предоставена възможност да продължи да се допълва от **ЕК**, без това да води до утвърждаване на нова версия на лиценза). Във връзка с последното за първи път е посочен изричен критерий за определянето на това кои лицензи са „съвместими“ с **EUPL** – това са такива лицензи, които „гарантират правата, предоставени с чл. 2 от настоящия лиценз и защитават от придобиването на изключителни права върху изходния код“³²⁶. Последното засилва допълнително *Coryleft*-характера на **EUPL** и освен че внася липсвалата до този момент яснота, добавя и правна сигурност относно това защо определени лицензи се определят като „съвместими“, а други не.

По-конкретно, третата версия **EUPLv1.2** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **EUPLv1.1**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът вече се утвърждава от името на Европейския съюз (а не от името на Общността), което е отражение на междувременно протичащите трансформации в Съюза и засилването на неговото централистично институционално начало;
- прецизира допълнително привръзките на местната подсъдност и на приложимото национално право със седалището на лицензодателя, неговото място на пребиваване и мястото на регистрацията му, като допуска и споразумяване на страните относно тези привръзки;
- променя списъка с изчерпателно посочени „съвместими“ лицензи, съгласно условията на които може да бъде направено последващо лицензиране на защитени обекти, като добавя следните: предходните версии **1.1** и **1.2** на **European Union Public Licence (EUPLv1.1)**³²⁷ и **(EUPLv1.2)**³²⁸, версия **3** на **General Public License (GPLv3)**³²⁹, версия **3** на **Affero General Public License**

323 С предоставянето на достъп до възможност за включване на разработващите страни в по-нататъшното създаване на софтуер с отворен код, достъпен за безплатно повторно ползване, **ЕК** практически прави опит чрез административно-командни способности да стимулира възникването на социално-технологични процеси, които наподобяват спонтанното развитие в САЩ на Движението за Свободен софтуер и на Инициативата за Отворен код.

324 Официалният web-сайт на програмата **ISA**² е достъпен на този адрес: <https://ec.europa.eu/isa2/>

325 **EUPLv1.2** (на **23**^{те} официални понастоящем езика на **ЕС**) е достъпен на този адрес: <https://joinup.ec.europa.eu/collection/eupl/eupl-text-11-12>

326 „They provide the rights granted in Art. 2 of this Licence and protect the covered Source Code from exclusive appropriation“. За повече детайли – пак там.

327 За повече детайли вж. статията за **EUPLv1.1** в Част „Калифорнийския университет Бъркли (BSD)“ по-горе.

328 (настоящата част от изложението)

329 За повече детайли вж. статията за **GPLv3** Част „Фондацията за Свободен софтуер (FSF)“ по-горе.

(AGPLv3)³³⁰, версии 2.1 и 3 на Lesser General Public Licence (LGPLv2.1)³³¹ и (LGPLv3)³³², версия 2 на Mozilla Public Licence (MPLv2)³³³, версия 3.0 на Creative Commons Attribution-ShareAlike (CC-BY-SA 3.0)³³⁴ за защитени обекти, различни от софтуер, и Québec Free and Open-Source Licence³³⁵ (LiLiQ-R)³³⁶ и (LiLiQ-R+)³³⁷; при което определяните от EUPLv1.0 и от EUPLv1.1 като „съвместими“ CPLv1.0³³⁸ и CeCILLv2.0³³⁹ са изключени от обновения списък.

Като цяло EUPLv1.2 отбелязва чувствителен напредък по отношение на своята „съвместимост“ с някои от ключовите свободни лицензи. Въпреки това обаче съществуването на списък с изчерпателно изброени „съвместими“ лицензи трябва да се посочи като неправилен подход. Безспорно, това е най-стабилният метод за определяне параметрите на допустимо последващо лицензиране. Същевременно обаче (не само поради наблюдаваното колебание с трудно обосновима последователност) подобен подход е от естеството да допусне определени неподходящи лицензи и същевременно да изключи такива, които са напълно в духа на EUPL и уреденият съгласно техните условия софтуерен код би спомогнал за развитието на научно-техническия потенциал на ЕС. Още повече, конкретиката на отделния случай може при задълбочен анализ да доведе до съвсем неочаквани изводи. Ето защо повечето алтернативни авторскоправни разрешения се въздържат от прилагане на най-консервативния метод (с утвърждаване на строго определена номенклатура от „съвместими“ лицензи) и вместо това указват последващо лицензиране (ако такова се допуска съгласно техните правила) да се извършва „по начин, който не ограничава гарантираните в първоначалния лиценз права и свободи“³⁴⁰.

330 За повече детайли вж. статията за AGPLv3 в Част „Фондацията за Свободен софтуер (FSF)“ по-горе.

331 За повече детайли вж. статията за LGPLv2.1 в Част „Фондацията за Свободен софтуер (FSF)“ по-горе.

332 За повече детайли вж. статията за LGPLv3 в Част „Фондацията за Свободен софтуер (FSF)“ по-горе.

333 За повече детайли вж. статията за MPLv2 в Част „Фондация „Mozilla“ по-горе.

334 За повече детайли вж. статията за CC-BY-SA в Част „Фондация „Creative Commons“ по-горе.

335 Québec Free and Open-Source Licence (или оригинално на френски език Licence Libre du Québec) е предназначен за Географските информационни системи на Квебек, предоставени към 2015 г. от Centre de services partagés du Québec (Центъра за споделени услуги на Квебек) за свободно ползване от общинската администрация, организациите и гражданите, в духа на относимото законодателство на Канада и съществуващите концепции за свободен софтуер и отворен код. Съществуват 3 разновидности на Лиценза: LiLiQ-R (Reciprocity; Реципрочен), LiLiQ-R+ (Strong reciprocity; Усилено реципрочен) и LiLiQ-P (Permissive; Разрешителен). Последният от изброените наподобява Лицензите BSD и MIT по това, че не съдържа забрана за ограничаване на предоставената свобода при последващо лицензиране.

336 LiLiQ-R (Reciprocity) е свободен лиценз, сравним напр. с LGPL и MPL (изисква запазване на предоставената свобода, но допуска комбиниране със защитени обекти, които се предоставят съгласно условията на други режими, не задължително свободни). LiLiQ-R (на английски език) е достъпен на този адрес:

<https://forge.gouv.qc.ca/licence/en/liliq-v1-1/#reciprocity-liliq-r>

337 LiLiQ-R+ е свободен лиценз, сравним напр. с GPL (изисква запазване на предоставената свобода и не допуска комбиниране със защитени обекти, спрямо които не се предоставя същата степен на защита на свободата). LiLiQ-R+ (на английски език) е достъпен на този адрес:

<https://forge.gouv.qc.ca/licence/en/liliq-v1-1/#strong-reciprocity-liliq-r>

338 Както стана дума по-горе, компанията IBM сама препоръчва от 2009 г. CPL да бъде заменен с утвърдения от Фондация „Eclipse“ EPL.

339 Трудно може да се даде разумно обяснение на това защо CeCILL е изваден от номенклатурата „съвместими“ с EUPL лицензи – още повече, че той е сред важните свободни лицензи, съгласно чиито условия е развиван научно-техническият потенциал в Европа и с утвърждаването на Версия 2.1 през 2013 г. са положени специални грижи за привеждането му в пълно съответствие с механизмите на GPL и тези на EUPL. Може би единственият разумен отговор на този въпрос се заключава в обстоятелството, че CeCILL не обвързва френското правителство при утвърждаване на следващи версии на Лиценза да запази предоставените от него права и свободи (пропуск, който е коригиран от EUPLv1.1 нататък).

340 В т.см. са напр. актуалните към момента версии на MPL, ASL и др.

Фондацията за Отворено знание (ODC)

Инициативата **Open Data Commons (ODC)** е стартирана от **Джордън Хачър (Jordan Hatcher)** и **Шарлот Уелд (Charlotte Waelde)** през месец **декември 2007 г.**, за „да подпомогне предоставянето и ползването на отворени данни“³⁴¹. В рамките на инициативата са утвърдени три авторскоправни разрешения, насочени към осигуряването на свобода по отношение на базите с данни в тяхната цялост и по отношение на конкретните данни, които тези бази съдържат. С цел осигуряването на устойчивост, през месец **януари 2009 г.** инициативата (ведно с трите авторскоправни разрешения) се влива във **Фондацията за Отворено знание (Open Knowledge Foundation)**³⁴², която през следващия месец сформира **Консултативен съвет (Advisory Council)** като независим орган за по-нататъшното усъвършенстване на лицензите, с цел „да придвижва напред разработките на *Open Data Commons*, за обща полза на [организираната около] отвореното знание общност“³⁴³. И трите авторскоправни разрешения днес продължават да са налични в техните първоначални версии **1.0**.

Фондацията за отворено знание (Open Knowledge Foundation) е учредена от **Руфъс Полок (Rufus Pollock)** на **20.05.2004 г.** в гр. **Кардиф**, Южен Уелс, с цел „да насърчава отварянето на всички форми на знание, където знанието включва информация, данни и всички други подобни“³⁴⁴. За тази цел Фондацията утвърждава специална Дефиниция³⁴⁵, съгласно която „Отворено знание“ е всяко съдържание, информация или данни, които хората са свободни да ползват, ползват повторно и разпространяват – без каквито и да било юридически, технологични или социални³⁴⁶ ограничения“³⁴⁷. Фондацията прави опит да установи общ подход към основните софтуерни свободи съгласно Движението за Свободен софтуер, към Дефиницията за Отворен код съгласно Инициативата за Отворен код и към Дефиницията за Произведения на Свободната култура съгласно Проекта за Отворено съдържание. В същия дух е и цитираната по-горе инициатива *Open Data Commons*.

Дефиницията за Отворено знание (понастоящем е утвърдена версия **2.1**) цели създаването на силни общности, в които всеки може да участва и в които е постигната възможно най-голяма оперативна съвместимост. Дефиницията определя като „отворено“ такова знание, което всеки е свободен да достъпва, ползва, променя и споделя (като зачита неговото първоначално авторство и прозрачност спрямо последващите намеси) и изисква защитеният обект да бъде предоставен съгласно условията на 'open' (отворен) лиценз (такъв, който допуска и гарантира свободно, безвъзмездно и без отношение към целите ползване, разпространяване, променяне, комбиниране, защита от дискриминация и неналагане на допълнителни условия, като изисква осигуряването на достъп до изходния код в машинно четим вид). Дефиницията определя като 'open' (отворени) също и такива лицензи, които задължават ползвателите напр. да цитират авторите, спонсорите и носителите на авторските права; да обозначат нанесените промени в защитения обект; да разпространяват производни произведения само съгласно условията на първоначалния или сходен лиценз; да не враждат технически препятствия срещу упражняване на гарантираните

341 „To help you provide and use Open Data“. За повече детайли вж.

<https://opendatacommons.org/index.html>

342 В последно време Фондацията за Отворено знание придобива известност като 'Open Knowledge International'.

343 „To take forward the 'Open Data Commons' work for the general benefit of the open knowledge community“. За повече детайли вж.

<https://opendatacommons.org/about/advisory-council.1.html>

344 „To promote the openness of all forms of knowledge where knowledge is taken to include information, data and all other synonymous terms“ (**Certificate of Incorporation 2004**).

345 В българските преводи на по-стари версии на Дефиницията същата е интерпретирана като „Определение“; „Определение за Отворено знание“. Въпреки това намираме за уместно – с цел постигането на понятийно единство и разбираемост – да се придържаме до по-близкото до оригинала звучене, като интерпретираме английското 'Definition' с лексикално идентичното „Дефиниция“.

346 Въпреки, че оригиналното понятие 'social' се интерпретира на български просто като „социален“, смисълът на цитираната дефиниция едва ли се ограничава до социални ограничения (напр. под формата на установена социална норма, правеща неприемливо ползването, повторното ползване и разпространяването на защитения обект; или като завишена цена, която прави защитения обект недостъпен за социално по-слабите слоеве на обществото). В разглеждания случай би следвало да става дума по-скоро за организационни ограничения – такива, които, макар да не включват юридически и/ли технологични мерки, ограничават достъпа до защитения обект (напр. чрез неговото показване само в контролирани условия, сегментирането му на части и др.п.).

347 „Open knowledge' is any content, information or data that people are free to use, re-use and redistribute — without any legal, technological or social restriction“. За повече детайли вж. <https://okfn.org/opendata/>

права; да не противопоставят патенти или други ограничения срещу упражняване на гарантираните права. Цитираните изисквания определят Дефиницията за Отворено знание като свободна, но не задължително Copyleft ориентирана.

Първото утвърдено от инициативата **ODC** авторскоправно разрешение е инструментът за **Предоставяне в разположение на цялото общество и Лиценз [за такова предоставяне] 'Public Domain Dedication and License' (PDDL)**³⁴⁸, чиято единствена на този етап версия **1.0** е утвърдена през месец **март 2008** г. По своята правна природа **PDDLv1.0** се доближава максимално до инструмента **CC0** на Фондация „**Creative Commons**“ и до неговото специфично '**Fallback**' (**Резервно**) авторскоправно разрешение, приложимо тогава, когато предоставянето на защитения обект в разположение на цялото общество съгласно **CC0** е невъзможно³⁴⁹. Тъкмо заради този механизъм **PDDLv1.0** представлява авторскоправен инструмент (а не лиценз) за предоставяне в разположение на цялото общество: насочен е към това „да позволи свободно споделяне, променяне и ползване на защитения обект за каквито и да било цели, без никакви ограничения“³⁵⁰. И едва на следващо място, ако „поставя[нето на] базата данни и нейното съдържание в или възможно най-близо до разположението на цялото общество“³⁵¹ се окаже само по себе си невъзможно (напр. поради ограничения в приложимата авторскоправна юрисдикция), **PDDLv1.0** започва да действа като класически лиценз, единствената цел на който е да доближи правния режим на защитения обект в максимална степен до първоначално изборния – предоставяне в разположение на цялото общество, при което не съществуват никакви правила и ограничения за ползване, променяне, комбиниране, разпространяване и/ли последващо лицензиране (включително съгласно несвободни правила и условия), безвъзмездно или за търговски цели, в т.ч. чрез вграждането на технически мерки за ограничаване функционирането или последващото променяне на защитения обект.

По-конкретно, **PDDLv1.0** включва следните съществени условия, права и задължения:

- инструментът въвежда прецизна систематизация и легални определения за понятия като „Авторско право“, „Данни“, „База данни“, „Права върху база данни“, „Ползване [на база данни или на конкретни данни]“ и др.;
- изключва от приложното си поле компютърните програми, патентите и търговските марки като възможен защитен обект (инструментът е приложим само към бази данни и съдържанието на такива бази);
- въвежда режим на предоставяне в разположение на цялото общество с пълен отказ от всякакви авторски права и ограничения, а при невъзможност за влизане в сила на такъв режим – въвежда „резервен“ режим на лицензиране, при което се гарантират права и свободи, максимално приближени до предоставянето в разположение на цялото общество;
- предоставя необратимо, безусловно, неотменимо, в световен мащаб и безсрочно защитения обект в полза на цялото общество, като обективира оттегляне и отказ на лицензодателя (доколкото приложимата юрисдикция допуска подобно оттегляне и отказ) от авторските права и ограничения, които той би могъл да ползва или противопостави срещу подобно предоставяне;
- обективира безусловния, неотменим и безсрочен в световен мащаб отказ на носителя на авторските права (доколкото приложимата юрисдикция допуска подобен отказ) от всякакви

348 Официалната англоезична версия на PDDLv1.0 е достъпна на този адрес:

<https://opendatacommons.org/licenses/pddl/1.0/index.html>

349 За повече детайли вж. статията за CC0 в Част „Фондация „Creative Commons“ по-горе.

350 „Intended to allow you to freely share, modify, and use this work for any purpose and without any restrictions“. За повече детайли вж. бел. 324 по-горе.

351 „Places the database and its contents in or as close as possible within the public domain“. За повече детайли – пак там.

претенции и искове срещу евентуалните ползватели на предоставения в ползва на цялото общество защитен обект;

- когато оттеглянето и/ли отказът по предходните текстове е недопустим съгласно приложимата юрисдикция, инструментът действа като лиценз и в това свое качество гарантира необратимо, безусловно, неотменимо, във възможно най-дългия срок, в световен мащаб, неизключително право на ползване на защитения обект за всякакви цели и по всякакъв начин;
- обективира пълния отказ на носителя на авторските права от неговите морални права³⁵² върху защитения обект, или (ако приложимата юрисдикция не допуска подобен отказ) обективира изричното заявление на носителя на авторските права, че се отказва (доколкото приложимата юрисдикция допуска подобен отказ) от всякакви свои претенции за упражняването на тези права.

Както стана дума, инструментът **PDDLv1.0** се доближава в максимална степен до **CC0**, но значително го надгражда от гледна точка на приложения юридически подход за постигане на исканите правни последици (в много от случаите недопустими съгласно приложимите авторскоправни юрисдикции). Докато **CC0** представлява преди всичко една универсална декларация за отказ от права и оттегляне на претенции „до най-голямата степен, допустима от и непротиворечаща на приложимия закон“, **PDDLv1.0** въвежда три последователни нива на идентичен по своите последици отказ, всяко следващо от които следва да се задейства, ако предходните не могат да дадат резултат в контекста на приложимите юридически ограничения: (1) подобно на **CC0**, инструментът **PDDLv1.0** декларира пълен отказ от права и ограничения върху защитения обект; (2) ако този отказ / оттегляне не може да породи исканите правни последици, инструментът **PDDLv1.0** декларира отказ от правото да бъдат предявени претенции за нарушени права и ограничения; и (3) накрая, ако никакъв подобен отказ – оттегляне не може да породи исканите правни последици, инструментът започва да действа като лиценз, гарантиращ и предоставящ максимално широките възможни права и свободи на всеки желаещ да се възползва от защитения обект. Понятно, **PDDLv1.0** е отслабен авторскоправен инструмент (или лиценз), който допуска последващо лицензиране съгласно каквито и да било условия – съответно не гарантира по никакъв начин понататъшна защита на предоставената свобода.

На следващо място трябва да се отбележи **Лицензът за признание 'Attribution License' (BY)**³⁵³, който също като разгледания по-горе инструмент **PDDL** е валиден в своята първа (и единствена на този етап) версия **1.0**. За разлика от него обаче има правната природа единствено и само на лиценз (съвкупност от гарантирани в интерес на ползвателите права и свободи) или дори на договор (съглашение между две лица за уреждане на отношенията помежду им)³⁵⁴. Лицензът (договорът) **BYv1.0** е получил своето наименование по аналогия от лиценза **CC-BY**³⁵⁵ на Фондация „Creative Commons“ (от англоезичния израз 'by' (от; чрез), с който обикновено обозначаваме автора). Също като него, **BYv1.0** „има за цел да позволи на потребителите свободно да споделят, променят и ползват [съответната] база с данни само в

352 За повече детайли относно т.нар. „морални права“ вж. бел. 238 по-горе.

353 Официалната англоезична версия на BYv1.0 е достъпна на този адрес:
<https://opendatacommons.org/licenses/by/1.0/index.html>

354 За нуждите на настоящото изследване под „Лиценз“ разбираме т.нар. „Договор с общи условия“ съгласно българската правна доктрина. Подобни договори са общи, автоматично приложими спрямо неопределен брой адресати (напр. всички пътници, които ползват превозните средства за градски транспорт). За разлика от тях индивидуалните договори (в тесния смисъл) са съглашения между две конкретни лица, които са избрали да уредят по определен начин отношенията помежду си и последващо променяне на тези отношения е възможно само с изрично съгласие на двете страни. Основна специфика на Договорите с общи условия е, че подлежат на едностранно променяне от оферента (от този, който предлага сключването им), като за отсрещната страна остава да избере да продължи ли да се ползва от тях съгласно новите условия, да опита да договори индивидуални условия за себе си или да откаже ползването им. В горния смисъл, докато действа като „лиценз“, BYv1.0 може да се разглежда като „Договор с общи условия“; превърне ли се обаче в „договор“, BYv1.0 придобива характера на такъв в тесния смисъл, между конкретните сключващи го лица.

355 За повече детайли вж. статията за CC-BY в Част „Фондация „Creative Commons“ по-горе.

съответствие с изискването за обозначаване [на авторството]³⁵⁶. Лицензът **BYv1.0** намира приложение преди всичко спрямо базите с данни като защитен обект сам по себе си; за данните, включени в съответните бази, могат да бъдат приложими всякакви други авторскоправни разрешения.

По-конкретно, **BYv1.0** включва следните съществени условия, права и задължения:

- лицензът (договорът) въвежда прецизна систематизация и легални определения за понятия като „Колективна база с данни“, „Предоставяне“, „Съдържание [на база с данни]“, „Права върху база данни“, „Производна [база с данни]“, „Извличане [на съдържание]“, „Повторно ползване“, „Значителна [част от данните]“ и др.;
- изключва от приложното си поле компютърните програми, патентите, търговските марки и съдържанието, включено в бази с данни като възможен защитен обект (лицензът (договорът) е приложим само към самите бази с данни, но не и към съдържанието им);
- изключва от приложното си поле използването на защитения обект за лични цели, за научни и образователни цели, във връзка с администрацията, сигурността, правосъдието (в контекста на т.нар. „право на справедлива употреба“³⁵⁷);
- действа или като лиценз (съвкупност от гарантирани права и свободи на ползвателите), или като договор (съглашение между две лица за уреждане на отношенията помежду им);
- допуска лицензодателят да въведе по отношение на защитения обект система от множество лицензи (вкл. несвободни такива), между които ползвателите да избират приложимия за тях лиценз съгласно определените от лицензодателя правила и условия;
- доколкото противното не е допуснато от лицензодателя съгласно предходния текст, забранява ползването, променянето, споделянето и/ли разпространяването на защитения обект съгласно условията на друг лиценз;
- задължава ползвателите да цитират този лиценз и да възпроизведат всичките авторскоправни известия и бележки при представяне на защитения обект, в т.ч. чрез препратка към него – било в самия защитен обект, било в придружаващата го документация;
- предоставя безвъзмездно, неизключително и в световен мащаб, за най-дългите срокове, допустими от приложимата юрисдикция, право на ползване на защитения обект, в т.ч. за търговски и всякакви други цели;
- допуска запазване в полза на лицензодателя на неговите колективни авторски права³⁵⁸, ако отказът то тях съгласно приложимата юрисдикция е недействителен³⁵⁹; и гарантира отказ от тези права, ако отказът е допустим съгласно приложимата юрисдикция или ако упражняването на колективни права е оставено на свободната преценка на носителя на авторските права;

356 „Intended to allow users to freely share, modify, and use this Database subject only to the attribution requirements“. За повече детайли вж. бел. 353 по-горе.

357 За повече детайли относно т.нар. „право на справедлива употреба“ вж. бел. 198 по-горе.

358 Колективните авторски права включват управление на същите едновременно от името и за сметка на множество автори, „в тяхна обща полза“ (чл. 94, ал. 1 от **ЗАПСП**), при което т.нар. „организации за колективно управление на правата“ и „независими дружества за управление на права“ отстъпват на ползвателите право да ползват съответните защитени обекти (най-често аудио-визуални произведения), срещу което събират от тях вознаграждения и компенсации (най-често съгласно утвърдени тарифи) и разпределят същите между носителите на правата, като защитават техните права и интереси (чл. 94, ал. 2 от **ЗАПСП**); която дейност осъществяват след изричното им упълномощаване от носителите на авторските права.

359 Отказът от колективни авторски права е недействителен (арг. напр. по чл. 21, ал. 3 във вр. с ал. 4; чл. 26, ал. 1 във вр. с ал. 8; и др. от **ЗАПСП**). И въпреки, че колективното управление на авторските права се осъществява след изрично упълномощаване (вж. бел. 358 по-горе), ограниченията срещу свободно ползване на защитените обекти (респективно задълженията за компенсирание на носителите на авторските права в предвидените от закона случаи) остава в сила дори тогава, когато последните изрично са се отказали от тези права, освободили са ползвателите от съответните задължения и дори не пристъпват към получаване на събираните от ползвателите и следващи им се по закон вознаграждения и компенсации (арг. напр. от чл. 26, ал. 2 във вр. с ал.ал. 5 и 8 от **ЗАПСП**).

- обективира пълния отказ на лицензодателя от неговите морални права³⁶⁰ върху защитения обект, или (ако приложимата юрисдикция не допуска подобен отказ) обективира изричното заявление на лицензодателя, че се отказва (доколкото приложимата юрисдикция допуска подобен отказ) от всякакви свои претенции за упражняването на тези права;
- прекратява правата по този лиценз в случай на нарушаване на неговите правила и условия, освен ако нарушението не бъде отстранено и в срок до **60** дни от отстраняването му правата не бъдат прекратени изрично от лицензодателя (освен ако това не е първото нарушение и същото е отстранено в срок до **30** дни от установяването му);
- определя като приложима тази местна юрисдикция, на чиято територия се търси изпълнение на правилата и условията, гарантирани от този лиценз³⁶¹;
- доколкото това се допуска от приложимата юрисдикция, прави пълен отказ от каквито и да било гаранции за вреди, произтекли във връзка с ползването на защитения обект или части от него, и пълен отказ от поемането на каквато и да било отговорност за такива вреди, в т.ч. при виновно поведение³⁶² на лицензодателя;
- доколкото отказът от поемане на отговорност съгласно приложимата юрисдикция е недействителен, ограничава същата „до действителните преки финансови загуби, причинени от доказаната небрежност на лицензодателя“³⁶³.

Подобно на инструмента **PDDLv1.0**, лицензът (договорът) **BYv1.0** също въвежда няколко последователни нива на идентични по своето съдържание правила и условия за ползване на защитения обект, всяко следващо от които следва да се приложи, ако предходните не могат да породят исканите правни последици в контекста на приложимите юридически ограничения: **(1)** декларира пълен отказ от моралните и колективните права върху защитения обект; **(2)** ако този отказ не може да породии исканите правни последици, декларира отказ от правото да бъдат предявени претенции за нарушени морални и/ли колективни права; и **(3)** накрая, ако никакъв подобен отказ не може да породии исканите правни последици, **BYv1.0** признава приложимостта на моралните и/ли колективните права и действия наред с тях. Подобна гъвкавост е проявена и по отношение на отказа от гаранции и от отговорност. **BYv1.0** допуска въвеждането спрямо защитения обект на системи от множество лицензи (вкл. несвободни такива), което го характеризира (аналогично на инструмента **PDDLv1.0**) като отслабен свободен лиценз, който не гарантира по никакъв начин по-нататъшна защита на предоставената свобода. И не на

360 За повече детайли относно т.нар. „морални права“ вж. бел. **238** по-горе.

361 Формулировката не е достатъчно прецизна и в случай на необходимост от нейното тълкуване и/ли прилагане може да създаде определени юридически затруднения. В замяна на това самите местни юрисдикции в много от случаите дават изрични разрешения за повдигнатите въпроси. Така напр. българското право е приложимо и българските съдилища са компетентни спрямо авторскоправната закрила, която се търси на българска територия (доколкото в договор между страните не е уговорено друго) и изключително спрямо патенти и регистрации на полезни модели, издадени / извършени в България (чл.чл. **13**, **71** и сл., и чл. **110** от **КМЧП**).

362 Отказът от отговорност при виновно поведение е недействителен в българската юрисдикция. По аргумент на по-силното основание съгласно общата разпоредба на чл. **45**, ал. **2** от **ЗЗД** напр. „вината се предполага до доказване на противното“. Нещо повече – във връзка с цитираната норма (явяваща се обща за непозволеното увреждане) правната доктрина разглежда понятието за „безвиновна отговорност“, при която наличието или липсата на вина (в двете ѝ форми – умисъл или небрежност) е ирелевантно, неотнормено към факта на увреждането и дължимото от това обезщетение. В тази връзка понятието за вината се изважда от наказателноправния контекст (умисъл / небрежност) и се въвежда в характерния за гражданското право контекст, свързан преди всичко с наличието на обективна причинно-следствена връзка между увреждащото действие / бездействие и настъпилите вредни последици (без отношение към субективните изживявания у причинителя на увреждането).

363 Ограничаването на отговорността при доказана небрежност до размера на действителните и преки финансови загуби е недействително в българската юрисдикция. Съгласно общите разпоредби на чл.чл. **45** и **51** от **ЗЗД** „всеки е длъжен да поправи вредите, които виновно е причинил другиму“ и „обезщетение се дължи за всички вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането“. Това включва всичките имуществени и неимуществени вреди и пропуснати ползи, настъпили в породения от увреждащото действие фактически състав, преди пряката причинно-следствена връзка да бъде прекъсната от следващи действия, които не са част от първоначалното увреждащо действие.

последно място, **BYv1.0** допуска сключването на индивидуален договор между лицензодателя и ползвателя със съдържание самия лиценз.

И накрая остава да бъде разгледан **Лиценз[ионният договор] за отворени бази с данни 'Open Database License' (ODbL)**³⁶⁴, който също продължава да е актуален в своята единствена версия **1.0**. За разлика от инструмента **PDDL** и от лиценза (договора) **BY**, които са отслабени, лицензният договор **ODbLv1.0** защитава предоставената свобода в духа на Copyleft. Независимо от това обаче, Фондацията за Свободен софтуер не препоръчва **ODbLv1.0** – въпреки, че като цяло е съвместим с по-отслабените разрешения в лицензите на **GNU** (напр. **LGPL**). Причина за това е характерът на **ODbLv1.0** на лицензионен договор, „сключван“ с ползвателя на защитения обект. По този начин инициативата **ODC** търси авторскоправно разрешение за гарантиране на свободата включително и по отношение на защитени обекти, спрямо които относимите авторскоправни разрешения не намират приложение (например поради негодност на самите обекти или поради изтекли срокове на защита)³⁶⁵. Ето защо в Преамбюла към **ODbLv1.0** същият е описан като „лицензен договор, който има за цел да позволи на потребителите да споделят, променят и използват съответната база с данни, като същевременно запазват същата свобода за останалите“³⁶⁶; и като „договор в полза на потребителите на съответната база с данни – да действат по определен начин в замяна на достъп до тази база с данни“³⁶⁷.

Може би най-същественият проект, лицензиран съгласно условията на **ODbL**, е 'Open Street Map' (Отворена карта на улиците)³⁶⁸, стартиран от едноименната Фондация „OpenStreetMap“. Последната е учредена от Адам Хойл (Adam Hoyle), Брайън Прангъл (Brian Prangle), Грегъри Марлер (Gregory Marler), Робърт Никсън (Robert Nickerson) и Робърт Уитакър (Robert Whittaker) на 22.08.2006 г. в гр. Сатън Колдфийлд, Уест Мидландс, с цел „да задвижва дейности, които облагодетелстват общността, и по-точно (...) да увеличава качеството и количеството данни за Обединеното кралство“³⁶⁹ в общността на Отворената карта на улиците³⁷⁰.

Open Street Map е ключов проект за обезпечаване на информационната сигурност и личната неприкосновеност, тъй като за разлика например от **Google Maps** позволява сваляне на желаните картографски данни локално на личното устройство, откъдето посредством **GPS**-позициониране може да се осъществява навигация, без това да включва предоставяне на данни към обслужващ сървър. Така данните за местонахождение, движение и търсени локации остават в личното устройство, което единствено приема в пасивен режим позиционния **GPS**-сигнал и осъществява търсената навигация, без да предоставя каквито и да било данни към трети страни. Проектът (до неотдавна развиван съгласно условията на **CC-BY-SA**) от 12.09.2012 г. е лицензиран съгласно **ODbLv1.0**, тъй като

364 Официалната англоезична версия на ODbLv1.0 е достъпна на този адрес:

<https://opendatacommons.org/licenses/odbl/1.0/index.html>

365 Като утвърждава договорния характер на ODbLv1.0 в замяна на чисто лицензния, инициативата ODC прави опит да засили неговото диспозитивно начало (изразяващо се в свободата на страните да уредят отношенията си по начин, по който желаят, стига това да не нарушава императивни (задължителни) разпоредби на закона). По този начин (на базата на едно допустимо от закона съглашение (договаряне) между страните) се очаква да бъдат гарантирани права и свободи, които не винаги се защитават от приложимите авторскоправни юрисдикции. Аргументът (поне при юрисдикции като българската) не е особено издържан – напр. поради това, че лицензите (в смисъла на „Договор с общи условия“) сами по себе си представляват договори, макар и такива с общи условия, а не такива в тесния смисъл на думата. За повече детайли вж. бел. 354 по-горе.

366 „A license agreement intended to allow users to freely share, modify, and use this Database while maintaining this same freedom for others“. За повече детайли вж. бел. 364 по-горе.

367 „An agreement in contract for users of this Database to act in certain ways in return for accessing this Database“. За повече детайли – пак там.

368 За повече детайли относно Проекта „OpenStreetMap“ вж. <https://www.openstreetmap.org/>

369 Въпреки, че първоначално Фондация „OpenStreetMap“ се фокусира върху територията на Обединеното кралство, тази цел съвсем скоро е надхвърлена и днес Свободната карта на улиците обхваща практически всички краища на света, явявайки се основният свободен еквивалент на Google Maps.

370 „To carry on activities which benefit the community and in particular (...) to increase the quality and quantity of data about UK in OpenStreetMap community“ (Certificatie of Incorporation 2016).

цитираният лицензен договор „е по-сигурен юридически и предлага повече яснота както за допринасящите страни, така и за ползвателите“³⁷¹.

По-конкретно, **ODbLv1.0** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **PDDL**) следните съществени условия, права и задължения:

- лицензният договор действа като споразумение между лицензодателя и ползвателя на защитения обект, съгласно което лицензодателят предоставя достъп до защитения обект (базата с данни), а ползвателят се задължава с определени правила и условия във връзка с осъществявания достъп и ползването на защитения обект;
- допуска въвеждането на системи от множество лицензи или последващо лицензиране съгласно условията на друг/и лиценз/и (вкл. чрез пълномощник, който да определи кой лиценз следва да бъде прилаган), но въвежда изискване последващите лицензи да са в духа на този лицензен договор и да са съвместими с неговите правила и условия;
- допуска вграждане на защитения обект в други бази с данни, без да е задължително прилагането на този лицензен договор спрямо приемащата база с данни, като вградените защитени обекти продължава да се урежда съгласно условията на този лицензен договор;
- задължава при създаването на производни защитени обекти същите да бъдат предоставени в машинно четим формат или придружени с опис на направените промени, приложените за целта методи и допълнителни компоненти, използвани в процеса на промяната – като машинно четимата версия или описът следва да са свободно достъпни;
- забранява вграждането в защитения обект на технически мерки за препятстване упражняването на гарантираните съгласно този лицензен договор права и свободи – освен ако успоредно със защитения обект с вградени такива мерки същият се разпространява и без вграждане на мерките, безвъзмездно, във формат, неограничаващ упражняване на правата и свободите и достъпен поне толкова, колкото е достъпен и защитения обект с вградените мерки;
- забранява ограничаването на правата и свободите, гарантирани съгласно този лицензен договор.

Лицензният договор **ODbLv1.0** безспорно е смела крачка към гарантиране свободата на последващите потребители и в този смисъл е Copyleft авторскоправно разрешение. Това разрешение обаче е от категорията на отслабените Copyleft разрешения, тъй като допуска комбинирането на защитения обект с несвободни обекти и ограничаване на защитения обект по начин, несъвместим със свободата (напр. чрез вграждането на технически мерки за препятстване упражняването на гарантираните права и свободи). Независимо, че **ODbLv1.0** въвежда задължение при подобно вграждане да се предоставя и свободна версия без подобни технически препятствия, това разрешение в редица случаи може да доведе до отнемане на свободата (например чрез интензивно популяризиране на несвободната версия и изтичане „встрани“ на свободната). Ето защо, макар уредените съгласно **ODbLv1.0** обекти да са съвместими с лицензите на **GNU**, това не се препоръчва от Фондацията за Свободен софтуер.

371 „It is more secure legally, and offers more clarity for both contributors and users“ – за повече детайли вж. https://wiki.openstreetmap.org/wiki/Legal_FAQ/CC-BY-SA_Archive#What.27s_this_about_a_licence_change.3F

НЯКОЛКО НЕСВОБОДНИ ЛИЦЕНЗИ

За да се прокара ясно разграничение между свободните и несвободните технологии, след изложените по-горе свободни авторскоправни разрешения трябва да се разгледат и някои от ключовите несвободни такива – не само заради значителната им роля при оформяне облика на съвременния компютърен свят. Изясняването на типичните несвободни лицензни разрешения ще позволи извеждането на конкретни, разпространени в практиката примери за ограничаване на свободата, които се отразяват пряко или косвено на производителността, функционалностите и информационната сигурност.

Microsoft

Microsoft (съкратено от 'Microcomputer' и 'Software') е сред най-значителните технологични компании в света³⁷², която дължи известността си преди всичко на своите операционни системи **Windows**, офис-пакета **Microsoft Office** (в последно време услугата вместо софтуер³⁷³ **Office 365**) и web-браузъра **Internet Explorer** (в последно време заменен от web-браузъра **Edge**), а така също – на игровата конзола **Xbox**, на персоналните компютри **Surface**, на търсещия алгоритъм **Bing**, на облачните услуги³⁷⁴ **OneDrive**, **Intune** и **Azure**, на гласовия асистент **Cortana**, на специализирания софтуер **Dynamics 365** и др. Дейността на компанията е стартирана от **Бил Гейтс (Bill Gates)** и **Пол Алън (Paul Allen)** на **04.04.1975** г. в гр. **Албакърки (Albuquerque)**, Ню Мексико, и е насочена към създаването на „дизайн, разработване и разпространяване на компютърен софтуер и други свързани продукти и услуги“³⁷⁵, като впоследствие е пререгистрирана на няколко пъти.

Windows³⁷⁶ е основният проект на **Microsoft**, който се разклонява в значителен брой версии – част от които е полезно да бъдат споменати с по няколко думи. Разработките започват през **1981** г. под наименованието '**Interface Manager**', но първата версия **Windows 1.0** е представена на **20.11.1985** г. На този етап софтуерът представлява графичен потребителски интерфейс (**Graphical User Interface; GUI**)³⁷⁷ за **MS-DOS**³⁷⁸ с поддържана многозадачност

372 Напр. съгласно класацията Fortune 500, осъществявана на база счетоводните резултати на компаниите, Microsoft се нарежда на 28^{-мо} място за 2017 г. в САЩ (приходи за последната счетоводна година \$85'320'000'000 (от които печалба \$16'798'000'000), активи на стойност \$193'694'000'000, наети 114'000 служители и обща пазарна стойност на компанията, оценена на \$508'935'000'000). За сравнение – компанията е на 25^{-то} място за 2016 г., на 31^{-во} за 2015 г., на 34^{-то} за 2014 г., на 35^{-то} за 2013 г., на 37^{-мо} за 2012 г., на 38^{-мо} за 2011 г. и на 36^{-то} за 2010 г. За повече детайли вж. <http://fortune.com/fortune500/2017/microsoft/>

373 За повече детайли относно услугите вместо софтуер вж. бел.бел. **9**, **139** и **141** по-горе.

374 За повече детайли относно облачните технологии вж. бел. **8** по-горе.

375 „Design, develop and distribute computer software and related products and services“ (**Articles of Incorporation**).

376 Първоначално операционната система е планирано да стане публично достояние под наименованието Interface Manager, но в крайна сметка е възприето маркетингово издържаното наименование Windows (преводимо на български език като „Прозорци“); от характерния за операционната система графичен интерфейс, в който софтуерните приложения са представени като „прозорци“ с визуално обособени функции, чрез които потребителят може да взаимодейства със системата, без да е необходимо да познава и използва текстови команден ред.

377 Създаването на Графичен потребителски интерфейс (Graphical User Interface; GUI) е преломен етап в развитието на компютърните технологии. Причина за това е обстоятелството, че визуално разпознаваемият графичен интерфейс позволява компютърът да бъде управляван, без да е необходимо да се ползва текстовия команден ред, респективно – без да се познават основите на компютърната логика и програмирането. От една страна това позволява на значително по-широк кръг потребители да работят с компютри, без да е необходимо да се подготвят като програмисти. От друга страна обаче това довежда до разкъсване на връзката между човека и машината, и превръща последната в „черна кутия“ за тези, които не са компютърни специалисти. С това компютърният дизайн придобива критично важно значение – повечето потребители няма да могат да направят нищо, за което не е предвиден специален графичен бутон и съответстваща му програмна функция. С това дизайнерите придобиват значителна власт, тъй като могат да „начертаят“ полето на свобода, в което да бъдат ограничени възможностите на обикновения потребител.

378 Операционната система MS-DOS (съкратено от 'Microsoft Disk Operating System') е разработена от Microsoft на базата на придобитата срещу \$75'000 от компанията Seattle Computer Products операционна система 86-DOS (известна преди като Quick and Dirty Operating System; QDOS). MS-DOS няма графичен интерфейс и работи в текстови команден ред, като през 80^{-те} и 90^{-те} години ан XX в. различни нейни версии са сред най-разпространените операционни системи. Позволява работа с флопи-дисккови устройства, драйвери,

(Multitasking)³⁷⁹. **Windows 1.0** не е пълноценна операционна система и работи нестабилно, но някои стратегически ходове за асимилиране на ключови технологии от компании като **Seattle Computer Products**³⁸⁰, **IBM**³⁸¹ и **Apple**³⁸², и вграждането на софтуерни приложения като аритметичен калкулатор, календар, часовник, редактори за текст и растерни изображения, осигуряват ограничено, но чувствително представяне на пазара.

Windows 2.0 (от **09.12.1987** г.) отново не е пълноценна операционна система, но е с подобрен графичен интерфейс, управление на паметта, контролен панел и бързи клавиши (Short Keys), което увеличава интереса на пазара.

Windows 3.0 (от **22.05.1990** г.) е с допълнително подобрен графичен интерфейс, с вграден файлов и програмен мениджър. Софтуерът е наличен за първи път освен на инсталационни носители, също и предварително инсталиран на предлагания хардуер (тъй като обемът достига до **5 MB** и предоставянето на дискети³⁸³ става непрактично). Характерна е възможността системата да функционира в Реален режим (Real Mode), Стандартен режим (Standard Mode) и Усъвършенстван 386 режим (386 Enhanced Mode) на паметта – което осигурява хардуерна и софтуерна оперативна съвместимост с по-старите процесори, с актуалния към него момент процесор Intel 80286 и с по-новите Intel 80386, които тепърва започват да навлизат. **Windows 3.0** е първото софтуерно решение на **Microsoft** (след **MS-DOS**), което придобива широка популярност и разпространение.

Microsoft Office (от **19.11.1990** г.) е известният софтуерен пакет с програми за писане и редактиране на текст, работа с калкулационни таблици, на по-късен етап – презентации, бази данни и др.

Microsoft Exchange Server (от **11.04.1993** г.) е online-услуга за електронна поща и синхронизация на календари със задачи.

На **27.07.1993** г. е стартирана и първата версия **3.1**³⁸⁴ на **Windows NT (New Technology)** като допълнение към основните софтуерни решения на Microsoft, предназначено за многопотребителски и сървърни системи (за разлика от основните софтуерни решения, които са строго ориентирани към персоналния компютър, предназначен за (персонално) ползване от едно лице).

Internet Explorer (от **16.08.1995** г.) е основният web-браузър на Microsoft, който в критичната начална фаза на своето съществуване е единственият поддържан софтуер за web-достъп до internet.

Windows 95 (от **24.08.1995** г.) е достъпна за **16-битова** и **32-битова** архитектура, с подобрена многозадачност и стабилност, автоматично разпознаване и стартиране на хардуера (Plug and Play), и подобрен графичен интерфейс (с характерното стартово меню и лента със задачи). Въведена е поддръжка на няколко дисплея, макар и с доста

приложения и потребителско съдържание в текстови режим. (**Paterson 1983**)

379 Многозадачност (Multitasking) е способността на системата да осъществява няколко процеса едновременно – било паралелно, било като ги разбива на части и редува изпълняването на части ту от едни, ту от други процеси. Така става възможно осигуряването на взаимодействие между потребителските приложения (вместо всяко от тях да се изключва преди стартиране на следващото) и това увеличава значително производителността. Същевременно обаче се дава възможност „във фонов режим“ да протичат множество процеси, за които потребителят е възможно изобщо да не подозира. Това обстоятелство се използва при голяма част от атаките срещу информационната сигурност.

380 От Seattle Computer Products е асимилирана напр. технологията 86-DOS, известна като QDOS и послужила за създаването на ключовата за Microsoft Windows операционна система MS-DOS.

381 От IBM е асимилирана напр. операционната система OS/2, разработвана преди това съвместно между IBM и Microsoft, и намерила след време приложение в разработването на Windows NT.

382 От Apple е асимилирана напр. технологията на графичния потребителски интерфейс, на който са базирани разработките Lisa и Macintosh и чиято логика се превръща в общопризнат стандарт за визуална интеракция между човека и машината.

383 Дискетите се появяват в средата на 70^{-те} години на XX в. Представяват дискообразни магнитни носители на данни, вградени в правоъгълни запечатани кутии с цел ограничаване достъпа на прах, който би могъл да ги издраска в процеса на експлоатация. Първоначално са с размер 8" (200 mm) и капацитет до 1,2MB, след това с размер 5¼" (133 mm) и капацитет пак до 1,2MB, и накрая – с размер 3½" (90 mm) и капацитет до 1,44MB, като в наши дни все още се предлагат устройства за работа с последните, чрез USB-интерфейса на съвременните компютри. Следователно по времето на Windows 3.0 софтуерът би трябвало да се побере на 4 дискети с размер 3½" или на 5 дискети с размер 5¼".

384 Първата версия на Windows NT е номерирана 3.1 като индикатор, че тя надгражда актуалната по това време версия на Windows 3.0. Подобен подход на номериране наблюдаваме напр. при лицензите на Проекта GNU. За повече подробности вж. бел.бел. **51, 74, 119** и **132** по-горе.

усложнения. Вградени са файловият мениджър Windows Explorer и web-браузърът Internet Explorer (последното от които открива амбициите на Microsoft да подчини Световната мрежа на своите корпоративни стандарти)³⁸⁵.

Пак от **24.08.1995** г. е стартиран и web-порталът **MSN (Microsoft Network)** с online-услуги като Hotmail (по-късно Outlook.com), моментния комуникатор Messenger, търсещия алгоритъм на Microsoft (по-късно Bing) и др.

Windows 98 (от **25.06.1998** г.) е с подобрена разпознаваемост на хардуера и поддръжка на USB-портовете, и усъвършенствана мрежова функционалност с много допълнителни комуникационни и internet-приложения. Вграден е мултимедийният плеър Windows Media Player и са въведени режимите за изчакване (Standby) и заспиване (Hibernate), макар и с доста усложнения.

„Бизнес“ версията **Windows 2000** (от **17.02.2000** г.) е с вградени редица сървърни функционалности и възможности за шифроване, което дава основание на Microsoft да твърди, че това е „най-сигурната версия“, създавана някога³⁸⁶. На **14.09.2000** г. малко прибързано е представена и „версията на хилядолетието“ **Windows ME (Millennium Edition)**, която е „домашен“ еквивалент на **Windows 2000** и е последната версия, базирана на **MS-DOS**. Опитите да бъде подобрен интерфейсът и ускорено стартирането на системата са неубедителни и за сметка на оръязването на важни функции, използвани активно до този момент³⁸⁷. Основен принос на тази версия (определяна от специалисти и потребители като провал) (**Tynan 2006**) е вграждането на няколко допълнителни мултимедийни приложения.

Windows XP (от **25.10.2001** г.) е опит за съчетаване функционалностите на Windows NT и Windows 2000, и се представя като операционна система, подходяща както за „домашно“, така и за „бизнес“ ползване. Чувствително е подобрена производителността и стабилността (особено в сравнение напр. с предходната Windows ME). Значително е подобрена интуитивността на потребителския интерфейс, поддръжката на различни видове хардуер, мултимедийните функционалности. Въведен е и нов режим за лицензиране със система за „продуктово активиране“ (**Product Activation**)³⁸⁸ на софтуера след неговото инсталиране – което поражда и основните критики срещу софтуера, иначе приет много добре от потребителите.

Xbox (от **15.11.2001** г.) е първата игрова конзола на Microsoft, предназначена за домашни видео-игри и явяваща се пряк конкурент на PlayStation 2 (от Sony) и GameCube (от Nintendo).

Xbox Live (от **15.11.2002** г.) е online-услуга на Microsoft за игри в мрежа между потребители с Xbox-конзоли, допълнена на по-късен етап (**2007** г.) от услугата **Games for Windows – Live**.

385 За повече детайли относно опитите на Microsoft да подчини Световната мрежа на своите корпоративни стандарти вж. Частта „Фондация „Mozilla“ по-горе.

386 Твърденията за сигурността на Windows 2000 почти веднага се доказват като неистина – редица високопрофилни вируси (сред които напр. Blaster, Code Red, Code Red II, Nimda, Sobig и Zotob) нанасят масирани щети на потребители, избрали да се доверят на тази версия на Windows (сред които и Министерството на вътрешната сигурност на САЩ). В крайна сметка самата Microsoft признава, че уязвимостите в „най-сигурната“ система са непоправими поради базови грешки в нейната архитектура и се отказва от предоставянето на по-нататъшни доработки в опит да ги отстрани. (**Keizer 2009**)

387 Сред оръязаните при Windows ME функции е напр. премахването на възможността да бъде осъществен достъп до реалния режим (Real Mode) в софтуерната среда MS-DOS, която възможност до този момент е давала възможност да се осъществи достъп до съдържанието на системата в текстови режим, без зареждането на графична среда (което напр. в някои аварийни ситуации е единственият възможен (и безопасен) начин за осъществяване на достъп). Цитираната постъпка е пример за тенденцията при Windows контролът на потребителите да бъде отнет в посока предоставянето на контролиран от системата достъп, ограничен до графичния интерфейс и установените от системата йерархични правила и зависимости.

388 Системата за „активиране“, която от Windows XP нататък присъства във всичките операционни системи на Microsoft, включва вграждането на DRM-компоненти (за повече детайли вж. бел. 41 по-горе), които не позволяват инсталираният софтуер да бъде използван (или затрудняват неговото пълноценно функциониране) преди въвеждането на 'Продуктов ключ' (Product Key), с който да бъде „активиран“. Самият процес по „активирането“ включва освен самото въвеждане на продуктовия ключ, също предоставянето към сървър на Microsoft на серийния номер на подлежащото на активиране копие от софтуера и hash-данни за хардуера, на който е инсталиран (модел, тип и сериен номер на централния процесор; обем на RAM-чиповете; идентификатори на графичния ускорител, твърдия диск и оптичното CD/DVD устройството; MAC-адрес на LAN-картата и/или тази за безжичен достъп; и др.). Това поражда сериозни опасения за личната неприкосновеност на потребителите (**Langa 2001**). Не на последно място, системата за „активиране“ на Microsoft е доказано неефективна и нейното заобикаляне е демонстрирано многократно, веднага след въвеждането ѝ (**Knight 2001**) – което няма как да не е известно и за специалистите в Microsoft. Последното дава основание системата за „активиране“ да се разглежда преди всичко като такава за събиране на лични данни чрез еднозначно идентифициране на хардуера, а не толкова като такава за предотвратяване неразрешеното използване на софтуера.

Windows Server 2003 (от **24.04.2003** г.) подобно на Windows NT и Windows 2000 Server е следващото сървърно решение на Microsoft, при което е въведен по-консервативен подход за обезпечаване на сигурността и редица подобрения във връзка с осигуряването на резервни копия.

Xbox 360 (от **22.11.2005** г.) наследява Xbox и се явява пряк конкурент на Play Station 3 (от Sony) и Wii (от Nintendo).

Като провал, наподобяващ Windows ME, може да се разглежда **Windows Vista** (от **30.01.2007** г.), която е предоставена включително за сваляне от сървърите на Microsoft (в контекста на новата система за „продуктово активиране“). Въпреки опитите да бъде повишена сигурността (въведен е софтуерът за шифроване на дискове BitLocker) и съвместимостта между различни устройства, Windows Vista се отличава преди всичко със значителните изискуеми ресурси, тромаво стартиране и функциониране, несъвместимост с широко използвани до неотдавна стандарти и допълнителни рестрикции при ползването на мултимедия (преди всичко с цел предотвратяване евентуалното неразрешено ползване на несвободно съдържание). Логично, интересът на потребителите е нищожен.

OneDrive (от **01.08.2007** г.) е облачна услуга за съхраняване и споделяне на съдържание, синхронизация между устройства, комуникация и използване на услуги вместо софтуер. Услугата е известна и с по-старите си имена SkyDrive, Windows Live SkyDrive, Windows Live Folders.

Междувременно е пуснат **Windows Server 2008** (от **27.02.2008** г.), базиран на Windows Vista и до голяма степен възпроизвеждащ нейните особености.

Bing (от **01.06.2009** г.) е търсещият алгоритъм на Microsoft, известен и с по-старите си наименования MSN Search, Windows Live Search и Live Search.

Windows 7 (от **22.10.2009** г.) първоначално е замислена като обновление за Windows Vista, което да коригира допуснатите грешки – но в крайна сметка се обособява като отделна операционна система. Стабилността и производителността са подобрени значително. Въведени са функционалности за работа с докосване³⁸⁹, за управление на многоядрени процесори и множества от графични ускорители. Преосмислена е концепцията за сигурност и същата вече се разглежда в контекста на поддържане изправността на системата. Въведени са редица решения във връзка с евентуално включване на системата в локални мрежи.

Azure (от **01.02.2010** г.) е облачна услуга за разработване, тестване и управление на приложения и услуги, включваща предоставянето на софтуерни, платформени и инфраструктурни виртуализации.

Kinect (от **04.11.2010** г.) е детектор на движение, позволяващ интеракция между човека и компютъра на базата на прости движения и жестове, без използването на допълнителен контролер от човека. Kinect намира приложение при игровите конзоли Xbox, а на по-късен етап – и при „умните“ очила за добавена реалност HoloLens (вж. по-долу).

Windows Phone (от **08.11.2010** г.) е опит за разработване на „умен“ телефон с Windows-базирана операционна система. Проектът е известен и с по-старите си имена Windows Mobile и Zune.

Office 365 (от **28.06.2011** г.) е online-базирана услуга вместо софтуер, включваща достъп до офис програми и облачни услуги за съхраняване и споделяне на съдържание, синхронизация на устройства и комуникация.

При **Windows 8** (от **26.10.2012** г.) са направени значителни дизайнерски адаптации на системата за работа с докосване – Windows все повече започва да се държи като платформа за преносими устройства с малък, чувствителен на докосване екран и се превръща в реален конкурент на операционните системи за „умни“ телефони **iOS**³⁹⁰ (на **Apple**) и **Android**³⁹¹ (на **Google**), което среща критики от потребителите на компютри с мишка и физическа клавиатура. Подобрена е значително синхронизацията между устройства и тази за облачни услуги и

389 Въвеждането на технологии за работа с докосване (Touch) е насочено към подготвянето на Windows за набиращите скорост по него време таблети, „умни“ телефони и други устройства с интерфейс, зависим от чувствителен на докосване екран (Touch Screen).

390 За повече детайли относно операционната система iOS вж. бел. 464 по-долу.

391 Първоначално проектът Android се развива като свободен, но впоследствие е поставен в зависимост от редица несвободни допълнения и хардуерни ограничения, водещи до поставяне в зависимост от основната разработваща компания и до обезсмисляне на неговата свобода.

online-процеси. Успоредно с въвеждането на софтуера от „ниско“ ниво **UEFI**³⁹² е извършена интеграция с online-услуги на Microsoft срещу някои типични уязвимости, сред които т.нар. 'Secure Boot' (Сигурно стартиране)³⁹³ срещу зареждане на неразрешени софтуерни и/или хардуерни компоненти (което води до редица ограничения, включително и когато това не води до защитаването на каквито и да било легитимни права и интереси³⁹⁴). Интегриран е и моментният комуникатор Skype, придобит от Microsoft предходната година.

Surface (също от **26.10.2012** г.) е хибриден преносим компютър (първият, създаден изцяло от Microsoft) с чувствителен на допир екран и с възможност за включване на физическа клавиатура. Работи с променена мобилна версия на Windows 8 (Windows RT) и е пряк конкурент на предлаганите от Apple таблети iPad.

Windows Server 2012 (от **04.09.2012** г.) е поредното сървърно решение на Microsoft, този път асоциирано с Windows 8 и позволяващо инсталирането и ползването му в команден ред, без графична среда. Подобно на Windows 8 е адаптирано за работа с докосване (при ползване с графична среда) и е с подобрена синхронизация между устройства, облачни услуги и online-процеси. Подобрено е управлението на URL-адресите и паролите.

Xbox One (от **22.11.2013** г.) наследява Xbox 360 и се явява пряк конкурент на Play Station 4 (от Sony) и Wii U и Switch (от Nintendo).

Cortana (от **02.04.2014** г.) е гласовият асистент на Microsoft, с който компанията започва да влага технологии за изкуствен интелект в своя софтуер и потребителска електроника.

Microsoft Band (от **30.10.2014** г.) е неуспешен опит за встъпване от страна на Microsoft в областта на носимата електроника – устройството представлява лента с фитнес-тракер за биометрични показатели, интегрирана с Windows Phone и операционните системи за носима електроника iOS (на Apple) и Android (на Google).

Windows 10 (от **29.07.2015** г.) е предоставена безплатно за надграждане на законните копия от предходни версии на Windows и е наложена с безпрецедентен натиск³⁹⁵ спрямо тези потребители, които по една или друга причина не желаят да преминат към новата версия. Сред основните нововъведения при Windows 10 е подобряването на дизайна за работа с докосване (със стъпка назад към някои от предпочитаните от потребителите дизайнерски решения за работа с мишка и физическа клавиатура), въвеждането на гласовия асистент **Cortana**³⁹⁶, въвеждането на т.нар. „универсални“ софтуерни приложения (които е предвидено да функционират еднакво добре на всички

392 UEFI (Unified Extensible Firmware Interface) е софтуерът от „ниско“ ниво, отговорен за управлението на хардуера и за стартирането на операционната система, който към 2005 г. замества BIOS (Basic Input / Output System) – по-старо софтуерно решение от „ниско“ ниво, което има по-ограничена функционалност и възможности за надграждане. Характерно за софтуера от „ниско“ ниво е, че той осъществява пряк контрол върху хардуера и инсталираната на него операционна система, и може да осъществява своите функции във „фонов“ режим, без това да се подпада на контрол от операционната система (софтуера от „високо“ ниво). UEFI може да бъде свързан с външни за системата сървъри, от които да получава обновления и настройки. Това превръща UEFI в желан вектор за атаки срещу информационната сигурност.

393 За повече детайли относно Сигурното стартиране (Secure Boot) вж. бел. 394 по-долу.

394 Така напр. вгражданата в много случаи функция за Сигурното стартиране (Secure Boot) в софтуера от „ниско“ ниво често се свързва с изчерпателен списък от „разрешени“ софтуерни и хардуерни компоненти, извън които потребителят няма право да стартира на конкретния модел компютър – независимо, че компютърът е негова собственост и независимо, че инсталирането на желания компонент не нарушава какъвто и да било закон: компонентът е произведен законно, придобит е законно и инсталирането му е пожелано за постигането на законни цели на потребителя. За повече детайли вж. бел. 27 по-горе.

395 Първоначално Windows 10 е предложен безплатно на всеки потребител, който в указания от Microsoft срок пожелае негово законно копие от по-стара версия на Windows да бъде надградено до Windows 10. Към края му срокът на няколко пъти е удължаван с все по-настойчиви предупреждения, че след изтичането му безплатно надграждане повече няма да бъде възможно. Междувременно е предложено обновление, което да даде възможност Windows „да предоставя допълнителни съобщения за налични обновления“. С приемането на това предложение (а и без приемането му, но на по-късен етап) с всяко стартиране на системата (или по няколко пъти при по-продължителна работа) се предлага старата система да бъде надградена до Windows 10. Бутонът за отказ става все по-трудно намираем, а в някои случаи избирането му се възприема като повод надграждането да започне. На един по-късен етап обновлението започва да се предлага с избор между 'Upgrade now' (Надгради сега) или 'Upgrade tonight' (Надгради тази нощ). На един още по-късен етап по неизвестни за потребителя причини системата влиза в продължителен режим на обновяване и в крайна сметка се оказва, че тя все пак е сваляла инсталационните файлове, и остава единствено потребителят да даде съгласие за тяхното инсталиране. Появява се и такова предложение, при което и съгласието, и отказът водят до стартиране на процеса по надграждане. Като единствена възможност за потребителите на по-стари версии на Windows все пак да останат на тези по-стари версии (които са в обещания от Microsoft експлоатационен срок) остава това да спрат изцяло обновяването на своите системи или да премахнат, блокират или заобиколят по някакъв начин натрапчивото предложение – в противен случай то просто се „приема“ и се изпълнява на компютрите им. (Leonhard 2015)

Windows-устройства и операционни системи, както и на „партньорски“ такива извън Windows) и прилагането на системи за биометрична аутентикация³⁹⁷. Въведена е и възможност за изпълняване на GNU/Linux-базиран машинен код.

На същата дата **29.07.2015** г. е въведен и web-браузърът **Edge**, явяващ се наследник на предходния web-браузър Internet Explorer.

HoloLens (от **30.03.2016** г.) представляват „умни“ очила за смесена реалност, работещи с Windows Mixed Reality (преди Windows Holographic) – версия на Windows 10 за добавена реалност.

Windows Server 2016 (от **12.10.2016** г.), се явява поредното сървърно решение на Microsoft, асоциирано с Windows 10, при което е подобрен дистанционният контрол (в т.ч. от множество точки на достъп) и редица други мрежови функции.

И накрая трябва да е посочи **Windows Server 2019** (който противно на логиката е от **02.10.2018** г.). Насочен е преди всичко към поправянето на някои уязвимости, чието отстраняване в предходните версии не е възможно само чрез обновяване на софтуера.

Освен ако не е посочено друго, софтуерът и услугите на Microsoft са за лична и некомерсиална употреба; потребителят няма право да променя, копира, разпространява, предава, показва, извършва, възпроизвежда, публикува, осъществява последващо лицензиране, създава производни произведения, прехвърля или продава информация, софтуер, продукти или услуги, получени от Microsoft.

Усилията на Microsoft да унифицира многобройните си разработки³⁹⁸ до общо софтуерно решение, приложимо еднакво добре към всякакви устройства, потребители и функционалности, и отчитащо съвременните тенденции в интеракцията между човек и машина, довежда до утвърждаване на общото авторскоправно разрешение **'Microsoft Software License Terms' (Лицензни условия за софтуер от Microsoft)**. Известни различия се наблюдават досежно софтуера, придобит директно от Microsoft с цел инсталирането му от крайните потребители на притежаван от тях хардуер (**Retail**) и досежно софтуера, с който производителят на хардуера е окомплектовал³⁹⁹ предварително хардуера, преди да го предложи на крайните потребители (**Original Equipment Manufacturer; OEM**). Microsoft демонстрира недвусмислено намерението си да насочи потребителите към най-новите версии на своя софтуер, като

396 Базиран на технологии за „изкуствен интелект“ (вж. бел. 15 по-горе), гласовият асистент Cortana анализира въвежданите от микрофон гласови указания, като разпознава гласа на притежателя на устройството и смисъла на казаното, и изпълнява задачи – без да е необходимо същите да бъдат въведени от клавиатурата, мишката или чувствителния на докосване екран. Разработката е стартирана през 2009 г. и за първи път е представена през месец април 2013 г. Първоначалната функционалност включва изпълняването на прости задачи (като напр. „Отвори My Documents!“ или „Какво намираш за Microsoft в търсачката Bing?“), въведени гласово и водещи до извеждане на търсените резултати в интерфейса на устройството (или тяхното гласово извеждане, ако е приложимо). Постепенно задачите стават по-сложни и комплексни на базата на осъществяващото се машинно обучение (вж. бел. 14 по-горе) и гласовият асистент все повече започва да наподобява разумен събеседник, с когото може да се води разговор.

397 Microsoft си поставя за цел в рамките на програмата 'Windows Hello' (Windows, здравей) да сложи „край на паролите“, като въведе мултифакторна защита чрез биометрична аутентикация (пръстови отпечатащи, лицево и/ли ирисово разпознаване, а в последно време – и такова на структурата на вените на ръката – в зависимост от наличния хардуер и поддържани от системата технологии). Общото между тях е, че паролата се замества от биометрична аутентикация. Въпреки, че за биометричните данни се твърди, че се шифроват и съхраняват локално, критици на този подход изтъкват риска от нарушаване на личната неприкосновеност (напр. поради изтичане на тези данни) и този от застрашаване на информационната сигурност (напр. чрез принудително поставяне пред четящите устройства).

398 Поради специфичната насоченост на настоящото изследване по-горе пропускаме голяма част от разработките на Microsoft – сред които Windows Phone (преди това Windows Mobile) за „умни“ телефони, таблети и друга носима електроника; Windows IoT (известна до неотдавна като Windows Embedded; Windows CE) за „internet на нещата“ (за повече детайли вж. бел. 11 по-горе); Xbox OS (неофициално наименование) за игровата конзола Xbox One; и др.

399 В последно време предлаганият с OEM версии на Windows хардуер не се „инсталира“, а директно се вгражда в хардуера (напр. в специален инсталационен чип, вграден в дънната платка на компютъра) и хардуерът (особено при по-нови системи) изобщо не може да бъде (пре)инсталиран и да функционира с какъвто и да било друг софтуер.

направи предходните практически неизползваеми. Поради това и предвид кардиналните промени в лицензната политика на компанията е безпредметно да се разглеждат нейните по-стари авторскоправни разрешения. Вместо това трябва да се обърне внимание на последния лиценз (последно актуализиран през месец **юли 2017** г.), който е относим не само до операционните системи, но и до всякакъв друг софтуер от Microsoft.

MsLT-Retail⁴⁰⁰ е класически пример за несвободен лиценз, който ограничава основните свободи при ползване на софтуера и поставя потребителите в монополна зависимост от Microsoft. Никой освен Microsoft няма право да проучва и да знае как функционира софтуерът. Потребителят е длъжен да ползва софтуера само и единствено по начини и за цели, които изрично са позволени от Microsoft, и това не включва каквото и да било променяне на софтуера (в т.ч. за отстраняване на грешки и пробиви в сигурността) или споделянето му между няколко машини или потребители (за всяко копие и за всяко паралелно ползване е необходим допълнителен лиценз). Изрично се подчертава, че с придобиването на лиценз потребителят не става собственик на софтуера – собственик е единствено Microsoft, докато потребителят получава единствено правото да ползва софтуера в рамките на наложените ограничения. Допълнително, за да може да ползва софтуера, потребителят трябва да се съгласи с редица лицензни условия – в т.ч. такива, които няма как да прегледа преди да е заявил, че „се съгласява“ и такива, които Microsoft може да наложи във всеки един следващ момент. Също така потребителят трябва да се съгласи по всяко време и без предупреждение негови лични данни и такива за неговата система и поведението му да бъдат изпращани в Microsoft, а Microsoft от своя страна по всяко време и без допълнително предупреждение да изпраща обновления и практически да променя начина, по който софтуерът работи. Така софтуерът се превръща в своеобразна „черна кутия“, която в крайна сметка е управлявана не от потребителя, а от Microsoft. И ако към това добавим несвободните софтуерни стандарти и формати, които Microsoft налага повсеместно и които в много от случаите нито е технически възможно, нито е юридически законосъобразно да бъдат ползвани с друг софтуер, освен с предлагания или одобрения от Microsoft, потребителят се оказва „затворен“ в една несвободна софтуерна среда, която отрича дори правото му да достъпва и обработва своето лично съдържание – освен доколкото и както това е разрешено от Microsoft; и застава всичките кореспонденти на този потребител, които получават файлове от него, да се съгласят да ползват софтуер на Microsoft, ако желаят да отворят и обработват получаваните файлове. Това създава една система от ограничения, зависимост и контрол, с която Движението за Свободен софтуер няма как да се съгласи.

По-конкретно, **MsLT-Retail** включва следните съществени условия, права и задължения:

- поставя лиценза в зависимост от *„всякакви допълнителни лицензионни условия, които съпровождат софтуера и всякакви свързани условия“*⁴⁰¹, в т.ч. такива, които могат да бъдат утвърдени впоследствие (напр. чрез нарочни известия при обновяване на софтуера), както и такива, които могат да бъдат утвърдени от трети страни (напр. във връзка с партньорски софтуерни приложения, услуги и т.н.), като в някои случаи поставя преглеждането на същите в

400 Официалната английска версия на MsLT-Retail е достъпна на този адрес:
https://www.microsoft.com/en-us/Useterms/Retail/Windows/10/Useterms_Retail_Windows_10_English.htm

Официален български превод на MsLT-Retail е достъпен на този адрес:
https://www.microsoft.com/en-us/Useterms/Retail/Windows/10/Useterms_Retail_Windows_10_Bulgarian.htm

401 „Any supplemental license terms that accompany the software and any linked terms“. За повече детайли – пак там.

зависимост от отварянето на интерактивна препратка⁴⁰², която е достъпна само след вписване в личния **Microsoft-акаунт**⁴⁰³;

- включва в приложното поле самия софтуер, неговия носител (ако има такъв), всички шрифтове, икони, изображения, звукови файлове и приложения, предоставени със софтуера, както и всички актуализации, обновявания, допълнения и услуги от Microsoft за софтуера; и изключва от приложното си поле правото на интелектуална собственост;
- приравнява факта на използване на софтуера на конклюдентно⁴⁰⁴ съгласие с лиценз и приемане от страна на ползвателя да бъде обвързан с неговите правила и условия (в т.ч. с допълнителните и свързаните условия);
- определя софтуера като такъв, който „се лицензира⁴⁰⁵, а не се продава“⁴⁰⁶;
- ограничава правата по този лиценз до това един екземпляр от софтуера да бъде инсталиран на едно устройство и ползван в конкретен момент от (не повече от) един потребител⁴⁰⁷;
- забранява ползване и виртуализиране на функции от софтуера поотделно⁴⁰⁸; публикуване, копиране (освен като архивно копие за нуждите на поддръжката), предоставяне и отдаване под наем на софтуера; премахване, блокиране или заобикаляне на вградени в софтуера технически препятствия и средства за контрол; използване на софтуера за хостинг-сървъри с търговска цел, за едновременно използване от множество потребители в мрежа или от такива с отдалечен достъп⁴⁰⁹; осъществяване на обратно инженерство, декомпилиране и разкомплектоване на

402 Цитираната препратка води към този адрес: aka.ms/

403 Необходимостта от Microsoft-акаунт (преди известен като Microsoft Passport; .NET Passport; Microsoft Passport Network; или Windows Live ID) предполага потребителят да получи достъп до съответните „допълнителни условия“ и „всякакви свързани условия“, едва след като създаде свой потребителски акаунт в системите на Microsoft (за чието създаване се изисква предоставянето на „актуална, пълна и точна информация“ съгласно съответния регистрационен формуляр). Това само по себе си задължава потребителя да се съгласи с определени правила (най-малко с относимите към създаването, притежаването и ползването на потребителски акаунт) – като „входящо“ изискване за възможността изобщо да се запознае с интересуващите го правила и условия, и да прецени дали да ги приеме.

404 За повече детайли относно конклюдентните действия в правото вж. бел. 90 по-горе.

405 Разграничаването между „лицензиране“ и „продажба“ има значение за статута на потребителя и за неговите права спрямо софтуера. Покупко-продажбата е класически способ за прехвърляне на собственост, а собствеността е от категорията на т.нар. „абсолютни права“, които са противопоставими на всяко трето лице и не се погасяват с никакви давностни срокове. Лицензирането в смисъла на нашето изследване е предоставяне (временно) на право да бъде ползвано нещо, което изначално не е собственост на лицензополучателя и никога няма да бъде. Със закупуването на лиценз потребителят не придобива софтуера като собственост, а само временно право да ползва този софтуер (който продължава да бъде собственост единствено и само на разработващата компания). В по-ранни авторскоправни разрешения на Microsoft не се наблюдава толкова категорично разсейване на съмненията, че лицензът не включва прехвърлянето на каквато и да било собственост. Това е израз на тенденцията Microsoft във все по-голяма степен да предлага своите разработки като „услуга вместо софтуер“ – било чрез поставяне на лицензирания софтуер във все по-голяма зависимост от неговата постоянна свързаност с определени подпомагащи сървъри, било като го замества с базирани „в облака“ услуги, при които въпросът за осъществяването на достъп до софтуера изобщо не може да бъде поставян.

406 „The software is licensed, not sold.“ За повече детайли вж. бел. 400 по-горе.

407 Microsoft полага значителни усилия да раздели и изолира потребителите, като във връзка с това налага бранда 'Personal Computer' (Персонален (личен) компютър), при което се очаква устройството да бъде ползвано само и единствено от един потребител. Едва в по-късните версии на Windows (и в специално продаваните сървърни софтуерни решения) се появява инфраструктура за осъществяване на последователни (или паралелни) сесии от много потребители. Освен очевидната търговска цел (потребителите да бъдат заставени да придобиват възможно най-голям брой лицензи), тук може да се изтъкне още една – фрагментиране на операционните системи до голям брой „домашни“, „бизнес“, „сървърни“ и т.н. решения, като за всяка функция трябва да бъде придобит отделен софтуер със съответния брой лицензи.

408 Използването и виртуализирането на функции от софтуера поотделно може да бъде основа на обратно инженерство (за повече детайли вж. бел. 30 по-горе) или на премахване, блокиране или заобикаляне на вложените в софтуера технически препятствия и средства за контрол.

409 Забранявайки цитираните дейности, Microsoft практически ограничава ползването на Windows до нивото на обикновения потребител. Всякакви технологични дейности, свързани с поддръжането и ползването на сложни системи с повече потребители е предмет на допълнителни, скъпо струващи лицензни споразумения – въпреки, че техническите решения за подобни задачи не разкриват никаква допълнителна сложност, която да не е била преодоляна и съответните софтуерни решения да не са известни и експлоатирани от години.

- софтуера⁴¹⁰ (освен ако това е позволено в приложимата юрисдикция, в лицензните условия на включени в софтуера компоненти с отворен код⁴¹¹ и за отстраняване на грешки в софтуерни библиотеки, лицензирани съгласно **LGPL** и свързани със софтуера); използване на internet-базирани функции на софтуера за пречатването на друго или за получаването на неразрешен достъп до или ползване на услуги, данни, акаунти и мрежи; използване на софтуера за каквито и да било търговски цели (освен ако няма отделно споразумение за това);
- забранява инсталирането на софтуера на повече от едно устройство едновременно, вкл. когато устройствата принадлежат на едно и също лице или когато става дума за виртуални устройства (изисква се отделен лиценз за софтуера за всяко следващо устройство);
 - обвързва прехвърлянето на софтуера на трета страна (било самостоятелно на първоначално продадения носител или на създадено в последствие резервно копие (възможно само при Retail-версиите и съчетано с деинсталиране на софтуера от предходното устройство), било ведно с устройството, на което софтуерът е инсталиран) с предварително приемане на лиценза от тази трета страна (в противен случай прехвърляне и последващо ползване не е разрешено);
 - указва, че „някои от функциите на софтуера изпращат или получават информация“⁴¹² и предоставя право на Microsoft да събира „определена информация при активиране и ползване на софтуера“⁴¹³, да използва тази информация и да я разкрива на трети страни⁴¹⁴;
 - във връзка с горното указва, че „при установяване на връзка с internet, когато използвате софтуера, той автоматично ще се свърже с Microsoft (...), за да проведе процедурата по активирането му и да го свърже с определено устройство“⁴¹⁵;
 - въвежда понятия като „Фалшив екземпляр от софтуера“, „Неразрешено променяне“ и „Злонамерено променен софтуер на Microsoft“, и забранява заобикалянето или избягването на процедурата за активиране на софтуера⁴¹⁶;
 - допуска обновяване на софтуера „само от Microsoft или упълномощени източници“⁴¹⁷, като за някои от тях въвежда условие системата да е предварително актуализирана от Microsoft; и задължава потребителите „да получават този вид автоматични актуализации, без да бъдат допълнително информирани“⁴¹⁸.

410 Декомпилирането (Decompilation) лежи в основата на обратното инженерство (за повече детайли вж. бел. 30 по-горе). Изразява се в „разчитане“ на бинарния код и възстановяване (доколкото е възможно) на изходния код, от който бинарният код е бил първоначално създаден (компилиран). За осъществяването на подобен процес се използва както специализирано софтуерно оборудване за анализ, така също наблюдаване поведението на хардуера, изолиране (разкомплектоване) на отделни функции и процеси на изпълняващия се бинарен код и не на последно място – директно „разчитане“ на бинарния код от специалисти, които се подпомагат в работата си от цитираните по-горе методи.

411 Въпреки, че Microsoft заявява ясно и недвусмислено своето неодобрение спрямо каквито и да било свободни софтуерни решения и такива с отворен код, в последните години демонстрира политика на „либерализация“, насочена към привличането на възможно най-много програмисти, ангажирани с разработването на свободен софтуер и такъв с отворен код, да адаптират своите проекти към стандартите на Microsoft и в крайна сметка да ги направят зависими от Microsoft. Цитираната политика до голяма степен е аналогична на тази, осъществявана напр. от Фондацията за Свободен софтуер с утвърждаване на Отслабения общ публичен лиценз. За повече детайли във вр. с последното вж. статията за LGPL в Част „Фондацията за Свободен софтуер“ по-горе.

412 „Some of the software features send or receive information when using those features“. За повече детайли вж. бел. 376 по-горе.

413 „Certain information during activation and during your use of the software“. За повече детайли – пак там.

414 За повече детайли относно политиката на Microsoft за управление на личните данни вж. статията за Декларация за поверителност на Microsoft в Част „Microsoft“ по-долу.

415 „When you connect to the Internet while using the software, the software will automatically contact Microsoft (...) to conduct activation to associate it with a certain device“. За повече детайли – пак там.

416 „Counterfeit instance of the software“, „Tampered Microsoft software“, „You may not bypass or circumvent activation“. За повече детайли – пак там.

417 „Only from Microsoft or authorized sources“. За повече детайли – пак там.

418 „By accepting this agreement, you agree to receive these types of automatic updates without any additional notice“. За повече детайли – пак там.

- допуска ограничаване правото на ползване на софтуера до определен географски регион, крайни потребители или цел на ползването (което би се обявило на съответните официални страници на Microsoft);
- допуска определени версии на софтуера да са предназначени само за определена или ограничена употреба – напр. за академична употреба, за изпитване, предварителни (**Insider**⁴¹⁹ или **β**⁴²⁰) версии и такива, чиято (пре)продажба е забранена;
- въвежда по отношение на американските потребители отказ от групови (колективни) искиове⁴²¹;
- въвежда по отношение на американските потребители арбитражна клауза, съгласно която исковите във връзка с този лиценз следва да се отнасят за решаване от Индивидуален арбитраж при Американската арбитражна асоциация⁴²², по реда на Закона за федералния арбитраж⁴²³; с процедура за решаване на потребителски и търговски спорове⁴²⁴, включваща предварителна неофициална фаза от **60** дни и последващо арбитражно производство, ако в рамките на предварителната фаза не се постигне споразумение;
- признава предимство на приложимата юрисдикция досежно софтуера, цената му или този лиценз, вкл. досежно исковите за нарушаване на този лиценз или такива за защита на потребителите, за нелоялна конкуренция, за подразбиращи се гаранции, за неоснователно обогатяване и други нарушения на съответното законодателство;
- признава предимство на някои местни юрисдикции досежно специфични условия, права и задължения – Австралия (изрично предоставени допълнителни ограничени гаранции), Канада (изключване обновяването на софтуера), Европейски съюз (ограничение за некомерсиална

419 Програмата 'Insider' (Вътрешен [човек]) на Microsoft се изразява в предоставянето на софтуер, чиято разработка все още не е завършила и той не е готов за официалното му пускане – за ползване от доброволци (най-често програмисти) – с цел софтуерът да бъде изпитан в реална потребителска среда и подобрен в зависимост от получената обратна връзка. Целият риск от настъпване на грешки, загуба на данни, повреждане на хардуер и др. е за сметка на доброволците.

420 С гръцката буква 'β' в програмистките среди се обозначава софтуер, чиято разработка е почти завършена и като цяло софтуерът изпълнява всичките предвидени функции, но все още не е изпитан в достатъчна степен и е възможно да допуска критични грешки, които трябва да бъдат забелязани и отстранени. С гръцката буква 'α' се обозначава софтуер, чиято разработка все още е в начален (до среден) етап и дори да изпълнява определена част от предвидените функции, те все още не са стабилни и е възможно изобщо да не действат по предвидения начин. След като се премине през 'α' и 'β' стадия, софтуерът може да бъде обозначен като '1.0' (първа стабилна версия), която е завършена, изпитана е и отговаря на очакванията. От тук нататък могат да бъдат правени многобройни подобрения, несъществените от които се обозначават с промяна на втората цифра (1.1, 1.2 и т.н.), а съществените – с промяна на първата цифра (2.0, 3.0 и т.н.).

421 За разлика от други юрисдикции (сред които и българската), тази на САЩ допуска отказ от бъдещи искиове, вкл. групови такива (познати в българската правна система като колективни искиове – арг. от чл. **379** и сл. от **ГПК**; или като искиове за колективна защита на потребителите – арг. от чл. **165**, ал. **3**, т. **3** от **ЗЗП**; или като искиове за защита колективните интереси на потребителите – арг. от чл. **170**, ал. **1**, т. **6**, б. „а“ от **ЗЗП**; в т.см. също Раздел **IV** „Средства за колективна защита. Искиове за преустановяване на нарушения и за обезщетение на потребителите“ от **ЗЗП**). Клаузата на отказ от този вид бъдещи искиове е приложима само за потребители, които се намират в или са граждани на; регистрирани в; обичайно (преимуществено) действащи в САЩ.

422 Американската арбитражна асоциация (American Arbitration Association) е учредена през 1926 г. чрез сливането на Американското арбитражно общество и Арбитражната фондация и е базирана в Ню Йорк. Занимава се с юридическо консултиране в областта на медиацията и арбитража, създаване на правила и процедури, и предоставяне на логистична подкрепа при алтернативно уреждане на правни спорове (основно чрез медиация и арбитраж). Към Асоциацията е изграден Международен център за разрешаване на спорове (International Centre for Dispute Resolution), чиито услуги могат да бъдат ползвани в още 80 държави, с поддръжката на 12 работни езика и със съдействието на стотици медиатори и арбитри от всички краища на света.

423 Законът за федералния арбитраж (Federal Arbitration Act) от 1926 г. предвижда основан на договорка между страните задължителна и обвързваща ги арбитражна процедура в случай на спор помежду им. В рамките на тази процедура едноличен арбитър (или арбитражен състав) постановява решение по съществува на спора. Арбитражното решение подлежи на обжалване пред съд само за нарушаване на процедурата. Веднъж влязло в сила, арбитражното решение подлежи на изпълнение като съдебно решение.

424 За разлика от американската юрисдикция, българската не допуска арбитражно разрешаване на потребителски спорове. Доколкото арбитражното производство включва активно участие на страните в определянето на процедурата и във формирането на решаващия орган, юрисдикции като българската покровителстват индивидуалния потребител (по дефиниция по-слаба страна от икономическа, организационна и експертна гледна точка) и разглеждат общия съдебен ред като гаранция за осъществяването на справедлив и безпристрастен процес. В юрисдикции като българската арбитражът поначало се разглежда като средство за разрешаване на спорове между търговци (които по дефиниция са професионалисти и не се нуждаят от специална закрила); арг. от чл. **19**, ал. **1** от **ГПК**; чл. **3**, ал. **4** и чл. **143**, т. **16**, хипотеза **трета** от **ЗЗП**; всичките цитирани – във вр. с чл. **47**, ал. **2** и чл. **53**, ал.ал. **1** и **2** от **ЗМТА**.

(академична) употреба на софтуера), Австрия и Германия (ограничаване на гаранциите и отговорността);

- въвежда определени несвободни стандарти и формати за аудио-визуално съдържание, които се предоставят за ползване от потребителите;
- предоставя „ограничена гаранция“ до **1** година от придобиване на софтуера и в срок до остатъка от тази година, но не по-малко от **30** дни за обновленията, за това, че *„надлежно лицензираният софтуер ще функционира в максимална степен, както е описано в материалите на Microsoft“*⁴²⁵;
- ограничава размера на „ограничената гаранция“ по предходния текст до императивно определените срокове в приложимата юрисдикция и до безплатно поправяне на софтуера или връщане на платената от потребителя цена срещу връщане от страна на последния на устройството, вграден в което е получил софтуера (ако софтуерът е получен вграден в такова устройство), и ограничава отговорността до **\$50**⁴²⁶, ако подобно ограничаване е недопустимо от приложимата юрисдикция⁴²⁷;
- ограничава „ограничената гаранция“ по предходните текстове при настъпването на събития, които попадат *„извън разумния контрол на Microsoft“*⁴²⁸, и такива, които са предизвикани от действия на потребителя и неспазване от последния на всички относими инструкции.

Впечатление прави, че Microsoft практически изключва (доколкото това е възможно съгласно приложимата юрисдикция) всякаква съществена отговорност на компанията за вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на нейния софтуер – и свежда отговорността (ако изобщо такава бъде понесена) до подигравателен размер⁴²⁹. Това влиза в пряко противоречие с един от основните аргументи на Microsoft, че нейният софтуер трябва да бъде предпочетен пред съществуващите свободни софтуерни решения, зад които не стои капиталът на подобна компания. Очевидно въпросният капитал не застава зад своите грешки и доколкото му е възможно, не поема никаква отговорност за тях. Видно от проследения по-горе лиценз, Microsoft (а както ще видим по-долу – и други подобни компании) не гарантира своя софтуер с нищо повече от това, с което е гарантирана коя да е свободна софтуерна разработка или такава с отворен код; със съществената разлика, че при свободния софтуер и при този с отворен код може да бъде осъществена независима проверка и констатираните недостатъци да бъдат отстранени, докато при софтуера на Microsoft това е изключено.

На следващо място при изясняване лицензната политика на Microsoft трябва да се спрем на **MsLT-OEM**⁴³⁰ – лицензът, предназначен за софтуер, който идва предварително инсталиран (или вграден) в предлаганите на крайните потребители устройства. Въпреки, че на пръв поглед този софтуер е

425 *„Properly licensed software will perform substantially as described in any Microsoft materials“* За повече детайли вж. бел. **400** по-горе.

426 За повече детайли относно ограничаването на отговорността вж. бел.бел. **362** и **363** по-горе.

427 Ограничаването на отговорността до безплатно поправяне на повредения софтуер или до връщане на платената цена в някои случаи може да се окаже недействително в юрисдикции като българската – въпреки, че в Част „Ограничена гаранция“, §4 от MsLT-Retail изрично се твърди обратното; и въпреки ограничаването на дължимото обезщетение до \$50 – ако императивни разпоредби на приложимата юрисдикция все пак са изключили подобно ограничаване на отговорността. За повече детайли вж. бел. **426** по-горе.

428 *„Beyond Microsoft’s reasonable control“* За повече детайли вж. бел. **376** по-горе.

429 Като очевидна цел при формулирането на максималния размер на дължимото обезщетение до \$50 може да се посочи поставянето на последно юридически възможно препятствие срещу търсещия обезщетение потребител – ако Microsoft все пак бъде привлечена към отговорност, да се наложи всякакъв размер на понесените вреди да бъде доказван; след евентуалното преодоляване на юридическото съображение, че потребителят „се е съгласил“ в случай на ангажирана отговорност същата да се ограничи до \$50.

430 Официалната английска версия на MsLT-OEM е достъпна на този адрес:
https://www.microsoft.com/en-us/Useterms/OEM/Windows/10/Useterms_OEM_Windows_10_English.htm

Официален български превод на MsLT-OEM е достъпен на този адрес:
https://www.microsoft.com/en-us/Useterms/OEM/Windows/10/Useterms_OEM_Windows_10_Bulgarian.htm

идентичен на **Retail**-версиите, съществуват важни различия, концентриращи се най-общо в неразривното свързване между конкретното копие на софтуера и конкретното устройство, на което е инсталиран (в което е вграден). Накратко, **OEM**-версиите на софтуер от Microsoft не могат да бъдат инсталирани на друго устройство и погиват едновременно с устройството, заедно с което са придобити. Това допълнително ограничава свободата на потребителите, тъй като те не могат да преинсталират своята система, нито да сменят хардуера (в неговата цялост или дънната платка, с част от чиповете на която **OEM**-софтуерът е неразривно свързан).

По-конкретно, **MsLT-OEM** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **MsLT-Retail**) следните съществени условия, права и задължения:

- конституира⁴³¹ като отговорна пред потребителя страна производителя на устройството или този, който го е инсталирал (Microsoft, доколкото е възможно, застава в позицията на „трета страна“⁴³² в двустранните отношения между потребителя и доставчика);
- допуска производителят на устройството или този, който го е инсталирал, да въведе допълнителни правила и условия, приложими към самото устройство и инсталирания на (вградения в) него софтуер, различен от този на Microsoft;
- обвързва възможностите за прехвърляне на софтуера на трета страна, когато този софтуер е предварително инсталиран на (вграден в) устройството, с прехвърляне и на самото устройство;
- обвързва възможностите за възстановяване на платената цена с връщане както на самия софтуер, така и на устройството, на което последният е инсталиран (вграден);
- задължава „производителя на устройството или лицето, извършило инсталацията [на това устройство], [да] гарантира, че надлежно лицензираният софтуер [на Microsoft] ще функционира в максимална степен, както е описано в материалите на Microsoft“⁴³³;
- предоставя „ограничена гаранция“ в тежест на производителя на устройството или този, който го е инсталирал, до **90** дни от придобиване на устройството; и „ограничена гаранция“ в тежест на този, който предоставя обновления за софтуера (било производителя на устройството или този, който го е инсталирал, било Microsoft), до по-дългия срок между остатъка от първоначалните **90** дни или допълнителен срок от **30** дни;
- прави пълен отказ от гаранции и ограничава всякаква отговорност за каквито и да било вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на мобилни версии на Windows, инсталирани на „умни“ телефони, планшети и друга носима електроника (доколкото това е допустимо от приложимата юрисдикция); или (ако подобен пълен отказ не е допустим) ограничава отговорността до поправяне на повредата, връщане на платената цена или изплащане на обезщетение **\$50**, в сроковете по предходния текст.

Обвързването на хардуера със софтуера при **MsLT-OEM** довежда до допълнително ограничаване на свободата и от там – на присъщата за компютърните технологии универсална изчислителна функционалност; хардуерът се проектира по начин, специално предназначен за изпълняването на конкретен софтуер, който се предполага да остане същият (единствено с добавянето на предоставени

431 Конституирането в правната теория се определя като утвърждаване, заемане на дадена роля в определен процес; което се свързва с признаване на определени права и вменяване на съответни задължения и отговорности.

432 Въпреки, че и софтуерът е разработен и предоставен от Microsoft, и лицензът е утвърден от Microsoft, доколкото компанията се намира в положението на „трета страна“ в двустранните отношения „потребител-доставчик“, не би следвало да поеме пряка отговорност за възникнали проблеми или настъпили вреди на потребителя. Ангажирането на отговорност за Microsoft в такъв случай ще трябва да бъде предшествано от доказването на пряка връзка между (без)действията на Microsoft и възникналите проблеми и настъпили вреди – което допълнително усложнява евентуалния процес, насочен към ангажирането на такава отговорност.

433 „The device manufacturer or installer warrants that properly licensed software will perform substantially as described in any Microsoft materials“. За повече детайли вж. бел. **406** по-горе.

от Microsoft обновления, ако има такива) до края на жизнения му цикъл. Тъй като софтуерът е неразривно свързан с хардуера, подмянето на хардуерни компоненти също се препятства до голяма степен – което в много случаи ще доведе до необходимост от придобиване на ново устройство, въпреки, че в нормални условия би бил достатъчен само ремонт и частична подмяна на компоненти. Но както по-долу ще бъде проследено, тази тенденция е изведена на още по-следващ етап при основния конкурент на Microsoft в лицето на компанията Apple.

През месец ноември 2018 г. е утвърдена последната засега версия на '**Microsoft Privacy Statement**' (**Декларацията за поверителност на Microsoft**), с която компанията заявява пред своите потребители при предоставяне на своите услуги, web-сайтове, приложения, софтуер, сървъри и устройства какви данни събира, по какъв начин и за какви цели. Въпреки, че една подобна декларация може да се разглежда като публично обещание, а публичните обещания в някои случаи са задължителни за изпълнение⁴³⁴, съдържанието ѝ до голяма степен е лишено от необходимата юридически конкретика, която да бъде превърната в ясно дефинирани права, задължения и отговорности. В този смисъл декларацията може да се разглежда по-скоро като пожелателен акт с преди всичко маркетингово значение. Този пожелателен акт трябва да се тълкува в контекста на заявеното в **MsLT** право на Microsoft да събира „определена информация“ при активиране и ползване на софтуера, „някои функции“ от които изпращат „информация“ към Microsoft и партньори на компанията, която от своя страна си запазва право „да използва тази информация и да я разкрива на трети страни“. Практиката установява, че такава информация се събира от Microsoft включително и тогава, когато потребителят е посочил изрично в предоставения му интерфейс желанието си това да не бъде правено (**Aldershoff 2018**).

Въпреки своята нормативна оскъдност, декларацията⁴³⁵ все пак предоставя някои допълнителни сведения – като например това, че Microsoft събира данни посредством осъществяваните с потребителя интеракции в web-сайтовете, устройствата и софтуера на компанията – част от които данни се предоставят директно от потребителя, а друга част се извлича от неговите действия в съответния интерфейс. Microsoft събира данни за потребителя и от трети страни (без обаче да се посочва какви са тези трети страни, какво е съдържанието на получаваните данни и в каква връзка се получават). Въпреки, че „предоставя избор“ на потребителите да изберат дали да споделят личните си данни, Microsoft предупреждава изрично, че „ако решите да не предоставяте данни, необходими да ви предоставим продукт или функция, не можете да използвате този продукт или функция“⁴³⁶. Разкрива се още един съществен момент – Microsoft осъществява сътрудничество с трети страни, на които предоставя инструменти за управление, достъп и обработка на лични данни на потребителя (без отново да се посочва въз основа на какво се предоставят подобни инструменти и това в каква степен допуска навлизане в личната сфера на потребителите): „Освен това, вашата организация може да използва инструменти за управление, предоставени от Microsoft или други, за достъп и обработка на данните ви от това устройство, включително данните за вашите взаимодействия, диагностичните данни и съдържанието на вашите комуникации и файлове“⁴³⁷. Принципното изброяване на хипотези и трети страни, на които се предоставят лични данни, до голяма степен повтаря възможните хипотези и трети страни по **Регламент (ЕС) 2016/679**⁴³⁸, но пропускат да бъде посочено конкретно кои данни, с каква цел,

434 В т.см. напр. чл.чл. 23 и 368 от ЗЗД.

435 Официалната английска версия на Декларацията за поверителност на Microsoft е достъпна на този адрес:

<https://privacy.microsoft.com/en-us/privacystatement>

436 „If you choose not to provide data necessary to provide you with a product or feature, you cannot use that product or feature.“ За повече детайли – пак там.

437 „Additionally, your organization may use management tools provided by Microsoft or others to access and process your data from that device, including your interaction data, diagnostic data, and the contents of your communications and files.“ За повече детайли – пак там.

438 Регламент (ЕС) 2016/679 за защитата на данните е основният нормативен акт на Европейския съюз, относим към защита на личните данни, задължава администраторите при предоставянето на лични данни на трети страни да получат предварителното изрично и

при какви условия и на кого се предават, прави дадената от Microsoft уредба неясна и непълна, и несъответстваща на относимото европейско законодателство⁴³⁹.

Допълнителни сведения относно политиката спрямо личните данни може да се извлече от '**Microsoft Terms of Use**' (**Правила за ползване на Microsoft**) от **14.07.2015** г. Тези правила⁴⁴⁰ също са лишени от юридическа конкретика, но от тях научаваме, че „Microsoft си запазва право по всяко време да разкрива каквато и да е информация, която счита за необходима – за да удовлетвори съответното приложимо законодателство, правила, правна процедура или правителствено искане; а така също – да редактира, да откаже публикуването или да премахне всяка информация или материали, изцяло или частично, по собствено на Microsoft усмотрение⁴⁴¹. На следващо място – „чрез публикуване, качване, въвеждане, предоставяне или изпращане (постване) на Вашето съдържание, Вие давате на Microsoft и свързаните компании лицензно разрешение да ползват Вашето съдържание във връзка с техния internet бизнес (включително, но не само, всичките услуги на Microsoft); включително, но не само, лицензно право да копират, разпространяват, предават, показват публично, изпълняват публично, възпроизвеждат, редактират, превеждат и преформатират Вашето съдържание; да публикуват Вашето име във връзка с Вашето съдържание; и право да предоставят горните права на всеки доставчик на Услугите. За горното ползване на Ваше Съдържание няма да бъде изплатена никаква компенсация⁴⁴². Практически всички данни, въведени в софтуерните решения и услуги на Microsoft, се предоставят за свободно ползване от компанията – независимо от многобройните, предимно маркетингови по своя характер заявки за „поверителност“, „сигурност“, „конфиденциалност“.

Преди да приключим темата за Microsoft, трябва да се разгледа и още една ключова тенденция в развитието на несвободното софтуерно лицензиране – намираща израз например в '**Microsoft Community Promise**' (**Обещанието на Microsoft към Общността**)⁴⁴³ от **12.09.2007** г., с изменения и допълнения от **30.06.2008** г. Microsoft „неотменимо обещава да не предявява каквито и да било претенции (...) за извършване, използване, продажба, предлагане за продажба, внасяне или разпространение на каквато и да е изпълнение⁴⁴⁴ по отношение на списък с разработени от компанията програмни езици и технически спецификации⁴⁴⁵. Това обаче не обхваща патентовани технологии⁴⁴⁶,

информирано съгласие на лицата, за които данните се отнасят, като сведат до вниманието им кои данни, в каква връзка и на кои трети страни ще бъдат предадени; и като обезпечат прилагането на адекватни технически, юридически и организационни мерки за информационна сигурност и за защита правата и интересите на лицата, за които данните се отнасят.

439 В т.см. напр. чл. 44 и сл. от **Регламент (ЕС) 2016/679**.

440 Официалната английска версия на Правилата за ползване на Microsoft е достъпна на този адрес:

<https://www.microsoft.com/en-us/legal/intellectualproperty/copyright/default.aspx>

441 „Microsoft reserves the right at all times to disclose any information as Microsoft deems necessary to satisfy any applicable law, regulation, legal process or governmental request, or to edit, refuse to post or to remove any information or materials, in whole or in part, in Microsoft's sole discretion.“ За повече детайли – пак там.

442 „However, by posting, uploading, inputting, providing or submitting ("Posting") your Submission you are granting Microsoft, its affiliated companies and necessary sublicensees permission to use your Submission in connection with the operation of their Internet businesses (including, without limitation, all Microsoft Services), including, without limitation, the license rights to: copy, distribute, transmit, publicly display, publicly perform, reproduce, edit, translate and reformat your Submission; to publish your name in connection with your Submission; and the right to sublicense such rights to any supplier of the Services. No compensation will be paid with respect to the use of your Submission, as provided herein.“ За повече детайли – пак там.

443 Официалната английска версия на MSCP е достъпна на този адрес:

<https://msdn.microsoft.com/en-us/openspecifications/dn646766.aspx#CommunityFAQ>

444 „Microsoft irrevocably promises not to assert any Microsoft Necessary Claims against you for making, using, selling, offering for sale, importing or distributing any implementation...“ За повече детайли – пак там.

445 Така напр. техническите спецификации ECMA 334 (относима към програмния език C#) и ECMA 335 (относима към техническия стандарт Common Language Infrastructure; CLI), включени в обхвата на „обещанието“ на 06.07.2009 г.

446 През 2006 г. е утвърдено 'Microsoft's Open Specification Promise' (Обещанието на Microsoft за отворени спецификации), което обхваща и определени патентовани технологии – без обаче това да гарантира, че в обхвата му са включени наистина всичките относими към съответния програмен език или техническа спецификация патенти. Нещо повече – в обхвата на „обещанието“ попадат само такива функционалности на програмния език / техническата спецификация, каквито са първоначално предвидени от Microsoft. Следователно

които може да са в основата на съответните програмни езици и технически спецификации, нито следващите версии на последните, нито софтуерни библиотеки и допълнителни спецификации, които не са иманентно (неразривно) свързани с изрично посочените в списъка към „обещанието“, но в някои случаи са необходими за обезпечаването на определена функционалност; нито поведението на евентуален приобретател, на когото Microsoft би могла да прехвърли свои патентовани технологии, програмни езици и/ли технически спецификации, и който не е обвързан дадените от Microsoft „обещания“.

Единственият наистина надежден инструмент за гарантиране свободата при ползване на притежавани от Microsoft програмни езици и технически спецификации би бил предоставянето на разрешение за ползване на всичките свързани с тях патентовани технологии – при това под формата на лиценз (договор с общи условия), а не под формата на едностранно „обещание“, чиято юридически обвързваща сила е спорна⁴⁴⁷. Настоящото „обещание“ позволява на Microsoft в един следващ момент (въпреки даденото „обещание“) да противопостави свои патентни или други възражения срещу конкретна разработка, в която са приложени определени патентовани технологии, софтуерни библиотеки или допълнителни стандартизации, които не са иманентно свързани със съответните включени в списъка към „обещанието“ програмни езици и технически спецификации, но са необходими за конкретна разработка (Sullivan 2009). Могат да се утвърдят и нови версии на програмните езици и техническите спецификации, които не са включени в списъка към „обещанието“, но актуалността им да направи неадекватно поддържането на разработки, базирани на предходните версии; което от своя страна би принудило разработващите страни или да се откажат от своите разработки, или да приемат несъвместими със свободата условия. Фрагментирането на свободните технологии чрез подобни политики и „завладяването“ на части от тях е ключова част от корпоративната стратегия на Microsoft (Smith 2009), заявявана многократно от най-високопоставени представители на компанията. Тази политика в голяма степен наподобява между другото действията на Фондацията за Свободен софтуер, насочени към утвърждаване на **LGPL** – с цел разработващите несвободен софтуер страни да възприемат като норма определени свободни стандарти и това да доведе до превръщане на последните в общоутвърден и незаобиколим фактор за развитието на съответните технологии.

Във връзка с горното трябва да бъдат отбелязани още няколко лицензни разрешения, утвърдени от Microsoft в рамките на т.нар. 'Shared Source Initiative' (Инициатива за споделен код), стартирана от компанията през 2001 г. и насочена към привличането и интегрирането на софтуерни проекти със свободен (отворен) код или към осъществяването на задълбочено сътрудничество със специални клиенти⁴⁴⁸.

В рамките на инициативата са утвърдени 2 специфични лицензни разрешения, които могат да бъдат окачествени като отслабено свободни (макар да допускат разпространяването на софтуер и без предоставянето на [достъп до]

„обещанието“ не е съвместимо със свободата в истинския смисъл на думата (Moglen 2008).

447 Публично дадените обещания имат обвързваща юридическа сила само в някои случаи – така напр. чл.чл. 23, 368 и сл. от 33Д. Но дори и да са юридически обвързващи, обещанията все още са едностранни правни сделки и като такива, за разлика от двустранните договори могат да бъдат оттеглени или променени от обещаателя по всяко време и без ограничение – независимо от заявената от него „неотменимост“ на обещанието.

448 Задълбоченото сътрудничество на Microsoft със специални клиенти е насочено към предоставянето на [частичен] достъп до изходния код на разработвани от технологичната компания софтуерни продукти, за справка – например при разработването на допълнителни системи; за преглед и одит от гледна точка на сигурността (при някои големи корпорации и правителства); за развитие (при научно-изследователски и развойни организации и институции). Независимо от предоставянето на подобен достъп, обаче, изходният код не се предоставя в цялост, а и няма как да бъде проучен задълбочено в рамките на ограничените по време семинари – което поставя под въпрос ефективността на подобно „сътрудничество“ напр. във връзка със сигурността.

изходния код) – 'Microsoft Public License' (Публичен лиценз на Microsoft)⁴⁴⁹ и 'Microsoft Reciprocal License' (Реципрочен лиценз на Microsoft)⁴⁵⁰, утвърдени на 12.10.2007 г.

За пълнота трябва да бъдат отбелязани и други 3 специфични лицензни разрешения на Microsoft, при които свободата е още по-дискусионна: 'Microsoft Limited Public License' (Ограничен публичен лиценз на Microsoft) – версия на MsPL, ограничена единствено до Windows-базиран софтуер и до разработващите такъв софтуер страни; 'Microsoft Limited Reciprocal License' (Ограничен реципрочен лиценз на Microsoft) – версия на MsRL, ограничена единствено до разработването на софтуер за Windows; и 'Microsoft Reference Source License' (Лиценз на Microsoft за справки по [изходния код]) – който е насочен към предоставяне на [частичен] достъп до изходния код на софтуер от Microsoft (без право същият да бъде променен), най-вече за отстраняване на грешки в разработките преди всичко на специални клиенти (очевидно свързани с ползването на продукти от Microsoft).

Окачествяването на инициативата като такава „за споделен код“ е подвеждащо – поне от гледна точка на понятието за Свободен софтуер (и до голяма степен на това за Отворен код). Очевидно всяко от цитираните лицензни разрешения в рамките на инициативата е насочено към приобщаване на разработващите софтуер страни към продуктите на Microsoft. Очевидно е и това, че Microsoft не споделя никакъв код – единствени споделящи са разработващите страни, на които се дава [ограничена] възможност да надникнат в части от кода на Microsoft, преди всичко за да се приспособят по-успешно към него. Следователно, внушението за „споделяне“ в разглежданата инициатива е по-скоро маркетингов ход от страна на технологичната компания (Tiemann 2007), която съвсем целенасочено дублира понятия като 'Public License' (Публичен лиценз), характерни за свободния софтуер и този с отворен код, без обаче да дублира безусловната необходимост от осигуряване на [достъп до] изходния код и гарантиране на свободата този код да бъде променен.

Apple

Apple (известна преди като **Apple Computer Company** или **Apple Computer**) е сред основните конкуренти на Microsoft в областта на персоналните компютри и графичните операционни системи, и безспорно една от най-значителните технологични компании в света⁴⁵¹, която дължи известността си преди всичко на своите компютри **Mac**, операционните системи **MacOS** и **iOS**, плеърите **iPod** и **iTV** (в последно време **Apple TV**), „умните“ телефони **iPhone**, „умните“ часовници **Apple Watch**, „умните“ музикални уредби **HomePod**, таблетите **iPad**, облачните услуги⁴⁵² **iCloud**, **iTunes**, **iBookstore** и др., платежната услуга **Apple Pay**, гласовия асистент **Siri**, специализирания софтуер **iLife** и **iWork**, и др. Дейността на компанията е стартирана от **Стив Джобс (Steve Jobs)**, **Стив Возняк (Steve Wozniak)** и **Роналд Уейн (Ronald Wayne)** на **01.04.1976** г. в гр. **Купъртино (Cupertino)**, Калифорния и е насочена към комерсиализиране на създадения в домашни условия компютър **Apple I**. Компанията е регистрирана официално на **03.01.1977** г., като малко преди това Роналд Уейн продава своя дял на учредителите Стив Джобс и Стив Возняк.

449 MsPL е най-либералният лиценз, утвърждаван някога от известната технологична компания. Утвърден е на 12.10.2007 г. (заедно с MsRL; вж. бел. 450 по-долу), като под натиск на Инициативата за Отворен код (която към него момент сертифицира двата нови лиценза на Microsoft), първоначалното наименование 'Microsoft Permissive License' (Разрешителен (отслабен; снизходителен) лиценз на Microsoft) е изоставено в полза на известното днес (Foley 2007). След нанесените редакции и пояснения лицензът придобива отслабен Copyleft характер, като допуска разпространяването на софтуер без предоставяне на [достъп до] изходния код. MsPL (междувременно свален от корпоративния web-сайт на Microsoft) е достъпен на този адрес:
<https://spdx.org/licenses/MS-PL.html>

450 MsRL е утвърден е на 12.10.2007 г. (заедно с MsPL; вж. бел. 449 по-горе), като под натиск на Инициативата за Отворен код (която към него момент сертифицира двата нови лиценза на Microsoft), първоначалното наименование 'Microsoft Community License' (Лиценз на Microsoft на Общността) е изоставено в полза на известното днес (Foley 2007). След нанесените редакции и пояснения лицензът придобива отслабен Copyleft характер, като допуска разпространяването на софтуер без предоставяне на [достъп до] изходния код. MsRL (междувременно свален от корпоративния web-сайт на Microsoft) е достъпен на този адрес:
<https://spdx.org/licenses/MS-RL.html>

451 Напр. съгласно класацията Fortune 500, осъществявана на база счетоводните резултати на компаниите, Apple се нарежда на 3^{-то} място за 2017 г. в САЩ (приходи за последната счетоводна година \$215'639'000'000 (от които печалба \$45'687'000'000), активи на стойност \$321'686'000'000, наети 116'000 служители и обща пазарна стойност на компанията, оценена на \$757'718'000'000). За сравнение – компанията пак е на 3^{-то} място за 2016 г., на 5^{-то} за 2015 г., пак на 5^{-то} за 2014 г., на 6^{-то} за 2013 г., на 17^{-то} за 2012 г., на 35^{-то} за 2011 г. и на 56^{-то} за 2010 г. За повече детайли вж. <http://fortune.com/fortune500/2017/apple/>

452 За повече детайли относно облачните технологии вж. бел. 8 по-горе.

Компютърът **Apple I** (от **11.04.1976** г.), промотиран като „*първата евтина микрокомпютърна система*“⁴⁵³, е полуготова електронно-изчислителна машина, включваща дънна платка, централен процесор, RAM-чипове и контролери за прост текст и видео, която първоначално се предлага в насипно състояние (основно за любители на електрониката) и трябва да бъде асемблирана, окомплектована със софтуер и свързана с необходимия потребителски интерфейс (монитор (телевизор) и клавиатура), за да бъде използвана.

Apple II (от **10.07.1977** г.) е първият масово предлаган на пазара потребителски компютър (вече окомплектован с всичките необходими за функционирането му хардуерни и софтуерни компоненти)⁴⁵⁴. Характеризира се със системи като 'Disk II' (обозначавана и като 'Disk II'), по-късно 'Disk III' (обозначавана и като 'Disk III') и др., за работа с дискети 5¼⁴⁵⁵ – което позволява чувствително ускоряване на процеса по обработка на данните⁴⁵⁶. Ключова софтуерна придобивка е програмата VisiCalc (която за първи път предоставя на крайните индивидуални потребители възможност да работят с електронни калкулационни таблици).

Apple III (от **19.05.1980** г.) атакува основните конкуренти IBM и Microsoft, и е специално ориентиран към бизнеса. Въведена е възможност за писане с до **80** символа на ред, с малки букви (преди това се ползват само главни букви) и е подобрен интерфейсът на клавиатурата за продължително писане.

Apple Lisa (от **19.01.1983** г.) е сред първите персонални компютри с графичен потребителски интерфейс (graphical user interface; GUI)⁴⁵⁷, базиран на разработката Xerox Alto, но успехът е незначителен (поради твърде високата цена и незадоволителната производителност). Независимо от това обаче операционната система **Lisa OS**, с която този компютър е окомплектован, се превръща в концептуален модел за графичните решения на практически всичките водещи софтуерни компании от онова време.

Опит за поправяне на допуснатите слабости при Apple Lisa са компютрите **Macintosh** (от **24.01.1984** г.), с които започва масовото разпространяване на графичен потребителски интерфейс от Apple (с базовата операционна система **System 1**, по-късно преименувана на **Macintosh OS**, а още по-късно **MacOS**). Това са първите компютри на компанията без специален програмен език за тяхното използване. Окомплектовани с първия масов принтер LaserWriter и софтуера PageMaker за предпечатна обработка, компютрите Macintosh дават напълно нови възможности на бизнеса при създаването на документи.

Стив Джобс напуска Apple на **13.09.1985** г. и основава своя отделна компания **NeXT**⁴⁵⁸, която да създаде достатъчно мощна и същевременно достатъчно евтина работна електронно-изчислителна машина за научно-образователни цели, а така също – операционната система **NeXTSTEP**⁴⁵⁹.

Междувременно Apple пуска **Macintosh II** (от **02.03.1987** г.), първият за компанията компютър с цветен дисплей; и **Macintosh Portable** (от **20.09.1989** г.), първият за компанията преносим компютър с батерия.

Високите ценови равнища и голямата конкуренция лишават Apple от търсените пазарни резултати и я принуждават да предложи нискобюджетни компютри – **Macintosh Classic**, **Macintosh LC** и **Macintosh IIsx** (от **15.10.1990** г.), които са първите на пазара с цена под **\$1'000**.

453 „*The First Low Cost Microcomputer System*“. В разглеждания период електронно-изчислителните машини са доста скъпи и трудно достъпни, особено за индивидуални потребители. Apple е сред първите компании, предлагащи електронно-изчислителни машини, които не само са достъпни за индивидуални потребители, но са предназначени специално за тях. За повече детайли вж. <http://www.dvq.com/misc/images/apple.pdf>

454 Още от самото си начало започва да проличава характерната за бизнес модела на Apple черта, изразяваща се в предлагането на напълно окомплектовани хардуерно-софтуерни решения, насочени към крайните индивидуални потребители. Така връзката между хардуер и софтуер става неразривна. По този начин, заедно с напълно „готовото“ за използване устройство се наблюдава тенденция към ограничаване на възможностите това устройство да бъде променяно и приспособявано към специфични нужди на потребителя – което също се явява характерна черта за бизнес-модела на Apple.

455 За повече детайли относно дискетите вж. бел. **383** по-горе.

456 Преди въвеждането в експлоатация на дискетите основен носител за обработване и съхраняване на данни в електронна среда е магнитната лента, която предоставя значителни обеми, но работи бавно.

457 За повече детайли относно графичния интерфейс вж. бел. **353** по-горе.

458 Именно на компютър NeXT през 1990 г. в CERN Тим Бърнс-Лий създава концепцията WWW и пуска в действие първия web-сървър и първия web-браузър. За повече детайли вж. бел.бел. **3** и **4** по-горе.

459 Именно операционната система NeXTSTEP мотивира Apple да придобие NeXT на 07.02.1997 г., при което Стив Джобс се връща обратно в основаната от него компания, но вече като съветник. Така Apple развива следващите версии на своите операционни системи Mac OS, които до този момент не се справят успешно с конкуренцията на IBM, Microsoft и други успешни компании на пазара.

С преносимия компютър **PowerBook** (от **21.10.1991** г.) компанията задава функционалния дизайн на всичките съвременни преносими компютри с физическа клавиатура.

След горните ходове, осигурили на компанията впечатляващи резултати, Apple раздробява своите хардуерни разработки до няколко идентични от техническа гледна точка, но пазарно сегментирани предложения, които объркват и отблъскват потребителите. Редица изпреварили времето си предложения също бележат слаб успех – цифрови фотоапарати, преносими плеъри, игрови конзоли, таблети, цифрови асистенти с чувствителен на допир екран, облачни услуги и др.

Междувременно опитът Apple да осъди Microsoft за неразрешено заимстване на елементи от графичния потребителски интерфейс на Lisa OS и Macintosh OS завършва неуспешно на **19.09.1994** г.⁴⁶⁰

Едва след придобиването на NeXT (на **09.02.1997** г.) и завръщането на Стив Джобс обратно в Apple (вече като съветник), компанията се съвзема от почти десетилетния си застой. С настолния компютър „всичко в едно“ **iMac** (от **15.08.1998** г.) и неговия харесван от потребителите овален дизайн компанията бележи впечатляващи успехи.

С представянето на нискобюджетния преносим компютър **iBook** (от **21.06.1999** г.) Apple предлага първото масово устройство с антена за безжично свързване с internet.

Веднага след стартирането на облачната услуга **iTunes** (също от **09.01.2001** г.), компанията представя и преносимия плеър **iPod** (от **23.10.2001** г.), интегриран с облачната услуга и позволяващ изпълняването на аудио-визуално съдържание от нея. Плеърът е феноменален успех за компанията, като превръща притежавания хардуер, обезпечен със софтуер с марката Apple, в задължителна предпоставка за получаване на достъп до съответното съдържание и услуги.

Междувременно е стартирана и операционната система **Mac OS X**⁴⁶¹ (от **24.03.2001** г.), която съчетава дизайнерските решения при NeXTSTEP със стабилността, надеждността и сигурността при UNIX-базираната BSD⁴⁶², и оставя в миналото „класическата“ MacOS (с нейната последна **9^{та}** версия).

Успоредно с преминаването си към централните процесори на Intel, компанията представя и преносимия компютър **MacBook Pro** (от **10.01.2006** г.), вече с характерния и до днес минималистичен дизайн.

С представянето на домашния сървър **Mac Pro** (от **07.08.2006** г.) компанията предоставя и сървърно решение за личните нужди и тези на малкия бизнес.

460 Цитираното дело 35 F.3d 1435 (9th Cir. 1994) „Apple срещу Microsoft“ е заведено на 17.03.1978 г. и приключва с Решение от 24.08.1993 г. на Апелативния съд на Западния (9^{ти}) район на САЩ, с което Съдът потвърждава предходно Решение на Окръжния съд на Северна Калифорния, като приема, че „Apple не може да претендира авторскоправна защита, подобна на патентната, по отношение на идеята за графичен потребителски интерфейс и по отношение на метафората за работен плот“; и „сходствата, получени от използването на общи идеи, не могат да бъдат защитени“. Съдът намира, че 179 от посочените от Apple 189 визуални елементи са обхванати от подписано между Apple и Microsoft споразумение от 22.11.1985 г., съгласно което Apple отстъпва неизключително право на Microsoft да използва тези елементи при разработването на Windows 1.0 (което според Apple не включва по-късни версии на Windows). Останалите 10 спорни визуални елементи Съдът намира за незащитими, тъй като те или не са оригинално създадени от Apple, или са „единственият естествен начин“ за изразяване на съответните функции и процеси; докато програмният код е защитимо авторско произведение, общият вид на графичния интерфейс като 'Look and Feel' (Изглед и усещане) не подлежи на самостоятелна защита. Apple обжалва на 11.07.1994 г. цитираното Решение, но Върховният съд на САЩ със свое Определение от 19.09.1994 г. не допуска жалбата до разглеждане (**Hormby 2006**). Преглед на цитираните съдебни актове е достъпен на този адрес: <https://case-law.vlex.com/vid/35-f-3d-1435-598546570>

461 MacOS X (операционната система Mac 10^{та} версия, по-късно наименувана 'OS X') е базова за разработките на Apple. Стартирана като 'System 1' на 24.01.1984 г. с първия компютър Macintosh, операционната система достига до 9^{та} версия (вече наименувана 'MacOS 9') на 23.10.1999 г., непосредствено преди интегрирането на NeXTSTEP и достигането до 10^{та} версия MacOS X. От тук нататък към наименованието на версиите на операционната система (вече 'OS X') започват да се добавят словесни индекси: 'Rhapsody' (от 07.01.1997 г.), 'Hera' (от 16.03.1999 г.), 'Kodiak' (от 13.09.2000 г.), 'Cheetah' (от 24.03.2001 г.), 'Puma' (от 25.09.2001 г.), 'Jaguar' (от 23.08.2002 г.), 'Panther' (от 24.10.2003 г.), 'Tiger' (от 29.04.2005 г.), 'Leopard' (от 26.10.2007 г.), 'Snow Leopard' (от 28.08.2009 г.), 'Lion' (от 20.07.2011 г.), 'Mountain Lion' (от 25.07.2012 г.), 'Mavericks' (от 22.10.2013 г.), 'Yosemite' (от 16.10.2014 г.), 'El Capitan' (от 30.09.2015 г.), 'Sierra' (от 20.09.2016 г.), 'High Sierra' (от 25.09.2017 г.) и понастоящем – 'Mojave' (от 24.09.2018 г.).

462 За повече детайли относно Berkeley Software Distribution (BSD) вж. Частта „Калифорнийския университет Бъркли (BSD)“ по-горе.

Ключовата операционна система **iOS**⁴⁶³ е представена на **29.06.2007** г. и е предназначена за повечето преносими устройства на Apple, работещи с чувствителен на допир екран. Последна към настоящия момент версия на операционната система е **12^{-та}** по ред (от **17.09.2018** г.).

Успоредно с представянето на работещите с iOS „умни“ телефони **iPhone**⁴⁶⁴ (от **29.06.2007** г.), компанията изключва от наименованието си израза 'Computers' – тъй като фокусът ѝ (до този момент с приоритет основно към компютрите) се разгръща към все по-разнообразни типове потребителска електроника. „Умните“ телефони iPhone съчетават обикновения преносим телефон с пълноценно компютърно устройство, включващо чувствителен на допир екран, дигитална камера, аудио-визуален плеър, безжичен достъп до internet.

На същата дата **29.06.2007** г. е представен **Apple TV** – домашен медия-плеър, позволяващ излъчването на аудио-визуално съдържание от различни източници на компанията (който от **29.10.2015** г. ще бъде обезпечен със собствена, базирана на iOS операционна система – **tvOS**).

С **MacBook Air** (от **29.01.2008** г.) компанията предлага безпрецедентно тънък и лек преносим компютър, чийто дизайн остава характерна продуктова черта на Apple и до днес.

На **10.07.2008** г. е пуснат **App Store**⁴⁶⁵ – електронният магазин на Apple за софтуерни приложения (в т.ч. такива, разработени от трети страни и одобрени от компанията).

Таблетът **iPad** (от **27.01.2010** г.) предлага първото решение на Apple за пълноценен преносим компютър с чувствителен на допир екран.

С облачната услуга **iCloud** (от **12.10.2011** г.) Apple предоставя възможност за съхраняване на потребителски файлове на отдалечен сървър, споделяне на файловете с устройства, обезпечени с iOS, macOS или Windows и управление на Apple-устройствата в случай на тяхното изгубване или отнемане.

С гласовия асистент **Siri** (от **12.10.2011** г.) Apple въвежда технологии за „изкуствен интелект“ в своя софтуер и потребителска електроника.

Apple Pay (от **20.10.2014** г.) е платежна услуга, която позволява на потребителите да осъществяват разплащания от телефоните iPhone, часовниците Apple Watch, таблетите iPad и компютрите Mac, чрез кредитни и дебитни карти, и

463 Днес iOS (с предходно наименование iPhone OS) е втората по своето разпространение операционна система за мобилни устройства в света (след Android). С iOS (или нейни специализирани версии) се обезпечават „умният“ телефон iPhone (заради който тази операционна система е първоначално създадена), таблетът iPad, „умният“ часовник Apple Watch, плеърите iPod и AppleTV, „умният“ високоговорител HomePod. от софтуерното хранилище App Store могат да бъдат свалени над 2'100'000 приложения за iOS, предназначени за едно или повече от изброените устройства на Apple (с общ брой на свалянията, надхвърлящ 130'000'000'000). Интерфейсът насочва потребителя към пряка интеракция с интересуващите го обекти посредством чувствителен на допир екран, позволяващ непрекъснато представяне на обекта и бързи, обратими и постепенни действия с обратна връзка (**Kwon 2011**), базирани на множества докосвания и жестове (т.нар. 'swipe', 'tap', 'pinch' и 'reverse pinch') в съответния контекст на интерфейса.

464 Телефоните iPhone (от различните поколения на които днес действат повече от 1'200'000'000 екземпляра), пораждаат едни от най-масштабните изменения в начина, по който потребителите взаимодействат със своята електроника и с internet (и по своята значимост за разпространението на информационните и комуникационните технологии съответстват на появата на графичен потребителски интерфейс).

465 Малко след откриването на електронния си магазин, Apple подава до Патентното ведомство на САЩ заявка №77525433 за запазване на израза 'APP STORE' като търговска марка по отношение на Международен клас №042 (компютърни софтуерни приложения). Заявката е оставена без уважение – не само заради противопоставената опозиция от страна на Microsoft. Изразът 'App' представлява жаргонно съкращение от 'Application' ([Софтуерно] приложение), поради което се явява описателно за заявления Международен клас стоки и услуги; конкурентите биха били възпрепятствани да назовават по естествения за това начин своите стоки и услуги, ако изразът 'App[lication] Store' бъде запазен като търговска марка, която те нямат право да използват. В т.см. Решението по дело №782 F.2d 987, 989, 228 USPQ 528, 530 (Fed. Cir. 1986) „H. Marvin Ginn Corp. срещу Int'l Ass'n of Fire Chiefs, Inc.“, в което Съдът приема, че „критичният въпрос при случаите на описателност е дали членовете на съответната общност преимуществено използват и/ли разбират израза, чиято регистрация [като търговска марка] се заявява, за да назовават типа стоки и/ли услуги [за който се заявява марката]“ (**Hutchens 2011**). В същия см. напр. чл. 11, ал. 1, т.т. 2-5, б.б. „а“ и „б“ във вр. с чл. 9, ал. 1 от **ЗМГО**.

POS терминал. Критици на услугата установяват функционалност на **NFC**-чипа⁴⁶⁶ в iPhone, която при опит за плащане активира автоматично Apple Pay и блокира конкурентните методи на плащане⁴⁶⁷.

Първият „умен“ часовник **Apple Watch** (от **24.04.2015** г.) е интегриран с iOS и iPhone, и действа със собствената си операционна система **watchOS** (базирана на iOS и представена заедно с първото поколение на устройството).

Безжичните слушалки **AirPods** (от **13.12.2016** г.) са интегрирани с базираните на iOS устройства (iPhone, iPod, Apple Watch) и облачната услуга iCloud, и осигуряват връзка с гласовия асистент Siri.

Домашният високоговорител **HomePod** (от **09.02.2018** г.), работещ с **audioOS** (също базирана на iOS) разполага освен с няколко колони за излъчване на звука, също и с микрофони за приемане на гласови команди и за анализ на акустичните характеристики на пространството, в което се намира устройството.

През **2019** г. е стартирана и новата **Mac OS Catalina** с унификация на кода за macOS, iOS и iPad OS; разделяне на iTunes на Music, Podcasts и Apple TV; отказ от 32-битови версии; въвеждане на пълно гласово управление и bluetooth-интегриране на устройствата.

Както вече беше посочено, създаваната от **Apple** електроника и нейното софтуерно обезпечение се насочва към крайните индивидуални потребители и към формирането на масово съдържание (за разлика например от **Microsoft**, където значителна част от разработките са насочени към корпоративни и правителствени клиенти). Друга специфика, която разграничава Apple от Microsoft, е вграждането на софтуера в устройствата още от самото начало (като единствен любителският компютър Apple I прави изключение). Въпреки, че в последните години Microsoft също се ориентира към OEM решения (с предлагането на хардуер, който идва предварително инсталиран със съответната версия на Windows), връзката между устройствата и софтуера при Apple е значително по-осезаема, а в много от случаите – неразривна. Това ще проличи и в лицензните разрешения, утвърждавани от Apple.

Независимо от голямото разнообразие на предлаганата от Apple електроника, софтуерът на всичките устройства се свежда до две базови операционни системи (със съответните им версии) – **macOS** (преди всичко за настолни и преносими компютри с физическа клавиатура) и **iOS** (преди всичко за носима електроника с чувствителен на допир екран). И тъй като Apple (подобно на Microsoft) налага извеждане от експлоатация на по-старите технологични решения в полза на техните най-нови версии, остава безпредметно да бъдат разглеждани по-старите софтуерни лицензи, относими към предходни версии на съответните операционни системи. Поради изложените съображения ще бъде разгледан единствено лицензът на операционната система за компютри **macOS Mojave** и този на операционната система за носима електроника **iOSv12** (които към настоящия момент са последните утвърдени от компанията).

Както стана дума, **macOS Mojave** (от **24.09.2018** г.) е последната утвърдена от Apple версия (**10.14**) на операционната система за преносими и настолни компютри с физическа клавиатура (**MacBook (Retina)**, **MacBook Air**, **MacBook Pro**, **Mac Mini**, **iMac**, **iMac Pro** и **Mac Pro**; не по-стари от средата на **2012** г., с графичен ускорител **Metal** или по-нов). За разлика например от конкурентната алтернатива Windows,

466 Чиповете за т.нар. Комуникация в близко поле (Near Field Communication; NFC) осигуряват защитено съхраняване на частни шифровъчни ключове (или в контекста на Apple Pay – платежна информация) и позволяват осъществяването на защитени безконтактни разплащания от електронното устройство, без това да преминава през общия интерфейс на системата. Този подход ограничава значителна част от рисковете за информационната сигурност още на хардуерно ниво.

467 Комисията за защита на конкуренцията в Дания проучва въпроса за Apple Pay, повдигнат от датската Комисия за защита на потребителите. Европейският комисар по конкуренцията Маргрете Вестагер (Margrethe Vestager) посочва в тази връзка в интервю за Reuters от 10.12.2018 г., че „на пръв поглед не установяваме Apple да проявява злоупотреба с господстващо положение. Това обаче не изключва в бъдеще да има и втори поглед. (...) Ако постъпят официални оплаквания, ще се отнесем към това сериозно – защото разплащанията са много важни за пазара“. (В случай, че бъде установена злоупотреба с господстващо положение на европейския пазар, ЕК може да наложи глоба в размер до 10% от световния оборот на Apple.) Цитираното интервю е достъпно на този адрес: <https://www.reuters.com/article/us-eu-antitrust-idUSKBN1091Q5>

macOS идва с цялостен набор от софтуерни приложения (офис-пакет, програми за обработка на изображения, за достъп до електронна поща, за моментна комуникация и други – подобно на повечето GNU/Linux дистрибуции) и практически е напълно готова за ползване от крайния индивидуален потребител. Подобно на **OEM**-версиите на софтуер от Microsoft, macOS не може да бъде придобита отделно и (пре)инсталирана от потребителя на предпочитано от него устройство (освен в някои ограничени случаи на конкретни модели устройства с марката Apple).

'**Apple Software License Agreement**' (**Софтуерното лицензно споразумение на Apple**)⁴⁶⁸ е утвърдено на **05.09.2018** г. и е приложимо не само за **macOS Mojave**, но изобщо „за използването на брендиран с марката Apple системи“⁴⁶⁹. Последното означава, че **ASLA** е приложимо за всяко софтуерно-хардуерно разрешение, предлагано от Apple. Също така „софтуерът на Apple работи единствено с брендиран хардуер на Apple“⁴⁷⁰ – следователно такъв софтуер не може да бъде инсталиран на хардуер с друга марка, предпочитана от потребителя. Това определя Apple като още по-ограничаваща свободата в сравнение например с Microsoft.

По-конкретно, **ASLA** включва следните съществени условия, права и задължения:

- включва в приложното си поле софтуера на Apple, софтуера за отдалечено стартиране Boot ROM⁴⁷¹, предоставен от трети страни софтуер, документацията, интерфейса, съдържанието, шрифтовете и всички данни, свързани с **ASLA**, както и всякакъв друг софтуер, инсталиран на хардуера на Apple (изброените наричани съвкупно „софтуер на Apple“);
- приравнява факта на използване macOS на конклюдентно⁴⁷² съгласие с **ASLA** и приемане от страна на ползвателя да бъде обвързан с настоящите правила и условия;
- допуска използването на определени софтуерни компоненти да бъде регулирано съгласно допълнителни правила и условия;
- определя официалната англоезична версия на **ASLA** като такава, която се ползва с предимство в случай на противоречие с преводите на други езици, доколкото това е допустимо съгласно приложимата юрисдикция;
- определя софтуера като такъв, който „се лицензира, а не се продава“⁴⁷³ и запазва изрично правото на собственост върху софтуера в полза на Apple и нейните партньори;
- запазва право на Apple „по свое усмотрение“ да предостави бъдещи обновявания на софтуера, в т.ч. такива, във връзка с които се въвеждат допълнителни правила и условия, в който случай правилата и условията на **ASLA** остават водещи;
- ограничава правата по **ASLA** до това един екземпляр от софтуера да бъде инсталиран на едно устройство и ползван в конкретен момент от (не повече от) един потребител, като забранява предоставянето на софтуера в мрежа, отдаването му под наем или в заем, продаването му, разпространяването му по друг начин и неговото последващо лицензиране⁴⁷⁴;

468 Официалната англоезична версия на Софтуерното лицензно споразумение на Apple за macOS Mojave е достъпна на този адрес: <https://www.apple.com/legal/sla/docs/macOS1014.pdf>

469 „For use on Apple-branded Systems“. За повече детайли – пак там.

470 „The Apple Software is supported on only Apple-branded hardware“. За повече детайли – пак там.

471 Boot ROM представлява част от вградения Firmware софтуер в хардуера на Apple, отговорен за отдалечено стартиране и управление на системата. За повече детайли относно Firmware вж. статията за Firmware в Част „Понятие за Свободен софтуер“ по-горе.

472 За повече детайли относно конклюдентните действия в правото вж. бел. 90 по-горе.

473 За повече детайли относно правното разграничение между лицензиране и продажба вж. бел. 405 по-горе.

474 Apple (подобно на Microsoft) полага значителни усилия да раздели и изолира потребителите, като преследва очевидната търговска цел да застави потребителите да придобиват възможно най-голям брой лицензи. За повече детайли относно тази практика вж. бел. 407 по-горе.

- допуска потребителят да създаде 1 копие от софтуера на Apple в машинночетим формат, само за целите на архивирането и със запазени всичките известия относно авторските права;
- изключва от приложното поле на предходния текст и забранява каквото и да било копиране, променяне или разпространяване на Boot ROM и/ли друг Firmware софтуер, вграден в хардуерното оборудване на Apple;
- забранява използването на софтуера на Apple за възпроизвеждане, модифициране, публикуване и/ли разпространяване на материали, които са с неуредени авторски права;
- признава на потребителя ограничени, непрехвърлими и неизключителни права спрямо изтеглен от него софтуер от Mac App Store – да изтегли, инсталира и стартира 1 копие от такъв софтуер за лична, некомерсиална употреба;
- признава на търговци и образователни институции ограничени, непрехвърлими и неизключителни права спрямо изтеглен от тях софтуер от Mac App Store – да изтеглят, инсталират и стартират по 1 копие от такъв софтуер за всеки притежаван от тях Mac компютър, за употреба от 1 потребител (служител; ученик) в конкретен времеви отрязък;
- признава на търговци и образователни институции ограничени, непрехвърлими и неизключителни права спрямо изтеглен от тях софтуер от Mac App Store – да изтеглят, инсталират и стартират до 2 допълнителни копия от такъв софтуер в рамките на виртуална среда на операционна система за всеки притежаван от тях Mac компютър – за разработването и тестването на софтуер, за използването на MacOS сървър или за лична нетърговска употреба;
- изключва от приложното поле на признатите права по предходния текст предоставянето на услуги, споделянето на терминали (за използване на софтуера) и други подобни;
- допуска в един конкретен момент едно единствено устройство на Apple да се свързва с обезпечаваното със софтуер на Apple хардуерно оборудване, и „един разумен брой“ устройства да се свързват с това хардуерно оборудване, но само с цел наблюдаване на текущата сесия – без възможност за контролиране на софтуера и без предоставяне на услуги, споделяне на терминали (за ползване на софтуера) и други подобни;
- допуска потребителят да прехвърли софтуера на Apple от едно устройство на Apple към друго устройство на Apple, като преустанови използването му на първото устройство;
- допуска потребителят да прехвърли софтуера на Apple на друг потребител – при условие, че приобретателят приеме разпоредбите на **ASLA**, прехвърлянето включва устройството на Apple ведно с всичките софтуерни компоненти, в т.ч. софтуер от трети страни и обновления и праводателят заличи всичките архивни копия със софтуер на Apple;
- предоставя право за ползване на шрифтове от Apple, дотолкова, доколкото потребителят ползва софтуер от Apple, като запазва право на Apple да наложи допълнителни ограничения за използването на конкретни шрифтове;
- предоставя право за ползване на системни гласове⁴⁷⁵ от Apple, дотолкова, доколкото потребителят ползва софтуер от Apple, като ограничава това право до лична нетърговска употреба и изключва от него публичното използване, възпроизвеждане, записване, публикуване и разпространяване с цел печалба или с нетърговска цел;
- предоставя право за ползване на вградените в приложенията за фотографии изображения, музикални оформлениа и шаблони, само за лична, нетърговска употреба и изключва от това право извличането и/ли разпространяването на посочените материали с цел печалба или с нетърговска цел;
- предоставя право за ползване на новинарско съдържание от News App, само за лична нетърговска употреба, което изключва всякакво рекламно и/ли търговско използване на

475 Т.нар. 'System Voices' (Системни гласове) на Apple включват възможност за синтезиране на човешки глас по предварително зададен текст.

- съдържанието, в т.ч. преиздаване, предаване и възпроизвеждане на изображения от News App като самостоятелни файлове;
- запазва право на Apple и нейните партньори да изтеглят, съхраняват и контролират „подходящо за Apple съдържание“⁴⁷⁶ на хардуерното оборудване на потребителя, като ограничават потребителя до лична, нетърговска употреба на това съдържание или до вътрешна употреба при съответния търговец или образователна институция;
 - запазва право на Apple при изтегляне и съхраняване на „подходящото за Apple съдържание“ по предходния текст да събира и използва информация за потребителското устройство, като забранява на потребителя да премахва, блокира или заобикаля вградените средства за събиране и използване на тази информация;
 - запазва право на Apple по свое усмотрение да премахне „подходящо за Apple съдържание“ по предходните текстове, изтеглено и съхранявано до определен момент на конкретно потребителско устройство;
 - запазва право на Apple по свое усмотрение да изтегля и инсталира обновления на софтуера на потребителското устройство и на периферията, свързана с това устройство⁴⁷⁷;
 - запазва право на Apple да събира, използва и предава на трети страни неидентифициращи установъчни данни за местоположение и траектория при използването на приложението Maps за географско позициониране;
 - допуска потребителят да промени софтуерните компоненти, които Apple или трети страни могат да предоставят с отворен код⁴⁷⁸, като освобождава Apple от отговорност да предоставя обновления за променените версии и прави пълен отказ от гаранции за вреди, произтекли от такива променени версии;
 - забранява всякакво обратно инженерство⁴⁷⁹, декомпилиране, реконструиране, разглобяване, извличане на изходния код, дешифриране на последния, променяне или създаване на производни на софтуера или услугите⁴⁸⁰ на Apple, или на части от тях (освен ако това е позволено в приложимата юрисдикция или в лицензните условия на включените в софтуера на Apple компоненти с отворен код)⁴⁸¹;
 - задължава потребителите при използване на софтуера и услугите на Apple да спазват приложимото за тях законодателство⁴⁸²;

476 Цитираното „подходящо за Apple съдържание“ включва технически средства за идентифициране на съответното хардуерно оборудване и на неговото софтуерно обезпечение, и такива за обезпечаване функциите на вградените в системите на Apple DRM-компоненти (вж. бел. 41 по-горе).

477 Цитираната група от разпоредби дава теоретична възможност на Apple да контролира не само устройството с марка Apple, но така също всякакви други периферни устройства (принтери, монитори, сървъри), които потребителят свързва към това устройство. Доколкото повечето периферни устройства не разполагат с операционна система, цитираното право вероятно се отнася до Firmware софтуера на съответните периферни устройства. Всичко казано по-горе обаче не се отнася до носимата електроника на Apple, която е предвидено да се свързва с другите устройства на Apple и да се синхронизира с тях, в т.ч. като получава обновленията си от (чрез) тях.

478 Понятно, в ASLA по никакъв начин не се споменава за свободен софтуер – въпреки, че (както проследихме по-горе) в много случаи понятията „Отворен код“ и „Свободен софтуер“ се припокриват.

479 За повече детайли относно обратното инженерство вж. бел.бел. 30 и 410 по-горе.

480 Опитът на Apple да забрани създаването на производни на услугите на Apple, доколкото това не включва преработването на самия изходен код (с който потребителите по дефиниция не разполагат), остава дискуссионен за юрисдикции като тази на ЕС, където като авторскоправен обект се защитава единствено изходният код на софтуера (като „литературно произведение“), но не и резултатите (услугите), които този код осигурява. В т.см. напр. чл. 3, ал. 1, т. 1 in fine от ЗАПСП във вр. с чл. 6, ал. 2, т. 3 in fine от ЗПРПМ.

481 За разлика от идентичните по своето съдържание разпоредби в лицензните разрешения на Microsoft, тези на Apple не включват изрично в горните изключения отстраняването на грешки в софтуерни библиотеки, лицензирани съгласно LGPL.

482 Както вече стана дума, въвеждането в едно лицензно споразумение (договор с общи условия) на задължение да бъдат спазвани законите, е юридически безпредметно – доколкото законите остават, независимо от това задължение, все толкова императивно задължителни за своите адресати. В случай, че е в състояние да докаже своя правен интерес, Apple би могла въз основа на тази група от разпоредби да претендира вреди от нейното нарушаване, но с нея не прави законодателството (още по-)задължително.

- забранява прехвърляне съгласно предходния текст на софтуер, предоставен за промоционални, оценъчни, диагностични цели или такива за възстановяване интегритета на основния софтуер;
- запазва право на Apple да придобива, използва и предава на трети страни лични данни на потребителите, в т.ч. такива от Apple ID, адрес(и) на електронна поща, телефонни номера, установъчни данни, такива за идентифициране на хардуерното оборудване, лични съобщения и др.⁴⁸³;
- запазва право на Apple да обвърже предоставянето на определени софтуерни функционалности и услуги със създаването на потребителски акаунт Apple ID (комбинация от потребителско име и парола), като допуска въвеждането и на допълнителни правила и условия при използването на услуги от iTunes, iCloud, Mac App Store, Game Center, Maps и др.;
- освобождава Apple от всякаква отговорност в случай на достъпване посредством софтуера на Apple на обидно, неприлично или нежелателно съдържание и материали, както и за точността, пълнотата, навременността, валидността, законността, качествата и други аспекти по отношение на съдържание, материали и/ли услуги, предоставени от Apple и/ли от трети страни;
- освобождава Apple от всякаква отговорност за наличието или липсата уредени авторски права по отношение на качването или разпространяването чрез софтуер от Apple съдържание⁴⁸⁴;
- освобождава Apple от всякаква отговорност при ограничаване, спиране или преустановяване достъпа до определено съдържание или услуги, вкл. когато това се обуславя от специфики на местната юрисдикция, като прехвърля отговорността за съобразяване с изискванията на местната юрисдикция върху потребителя;
- задължава потребителя да качва в / чрез услугите на Apple само съдържание, за което има надлежно разрешение и да се въздържа от разпространяването на зловреден софтуер и/ли от извършването на действия, предназначени или от естеството да затруднят или осуетят функционирането на чужда информационна система, да повредят или разрушат същата, или да нарушат по друг начин правата на другото;
- забранява използването и/ли изнасянето (внасянето) на софтуер на Apple в страни, спрямо които има наложено от САЩ ембарго и/ли спрямо лица, включени в забранителен списък, утвърден от правителството на САЩ; както и използването на софтуера за цели, забранени от американското законодателство (в т.ч. разработване, проектиране и производство на ракети, ядрени, химически или биологични оръжия);
- отменя приложимостта на Виенската конвенция⁴⁸⁵ от 1980 г. и определя като приложимо във връзка с **ASLA** законодателството на щата Калифорния – при което приложение намират и правилата по Единния търговски кодекс⁴⁸⁶ на **САЩ**; респективно – по отношение на потребители от Обединеното кралство определя като приложимо местното законодателство⁴⁸⁷.

483 За повече детайли вж. статията за Утвърдените от Apple 'Privacy Policy' (Правила за поверителност) по-долу.

484 Въпреки, че все още не е окончателно приет, широко обсъжданият от европейските институции проект на Директива от 14.09.2016 г. за авторското право в цифровия единен пазар ще направи правно недействителен подобен отказ от отговорност за територията на ЕС. Чл. 13 от **Директивата** задължава „доставчиците на услуги на информационното общество, които съхраняват големи обеми произведения и други обекти, качени от техните ползватели, и осигуряват на публиката достъп до тях, [да] предприемат (...) мерки (...) за недопускане в техните услуги да се предлагат произведения или други обекти, идентифицирани от носителите на права“ като тяхна интелектуална собственост. Тези мерки трябва да включват „ефективни технологии за разпознаване на съдържание“, които са критикувани от противници на цитирания проект на Директива като механизъм за налагане на автоматизирана цензура в internet и като непосилно технологично изискване за по-малките доставчици (**O'Brien 2018**). Проектът продължава да се обсъжда и цитираните текстове вероятно ще бъдат прецизирани преди окончателното им приемане.

485 За повече детайли относно Виенската конвенция от 11.04.1980 г. вж. бел. 181 по-горе.

486 За повече детайли относно Единния търговски кодекс на САЩ вж. бел. 182 по-горе.

487 Въпреки, че не урежда това изрично, местното законодателство ще намери приложение всякога, когато това е наложено императивно (властнически) от приложимата юрисдикция. Така напр. чл. 16, ал. 1 във вр. с чл. 95, ал. 2 от **КМЧП** досежно гарантираната на потребителя защита съгласно повелителните норми на държавата на неговото обичайно местопребиване.

- прехвърля върху потребителя цялата отговорност за доверяването на и използването на цифрови сертификати, в т.ч. издадените от Apple; като задължава потребителя да спазва относимото законодателство и практически правила във връзка с използването на цифрови сертификати, да се въздържа от фалшифицирането им или злоупотребата с тях, и да съблюдава запазване неприкосновеността на собствените си частни ключове⁴⁸⁸;
- прекратява правата по **ASLA** при нарушаване на коя да е от горните разпоредби, като в такъв случай задължава потребителя да преустанови използването на софтуер от Apple и да заличи всичките архивни копия на такъв софтуер, с които разполага;
- прави пълен отказ от гаранции и ограничава всякаква отговорност за каквито и да било вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на софтуера на Apple (доколкото това е допустимо от приложимата юрисдикция), като предоставя софтуера „*във вида, в който е*“⁴⁸⁹; или (ако подобен пълен отказ не е допустим съгласно приложимата юрисдикция) ограничава отговорността до изплащането на обезщетение **\$50**⁴⁹⁰;
- изрично посочва ключовите софтуерни компоненти и услуги от трети страни, вградени в macOS – услугите за безопасен достъп до internet (от Google L.L.C.), базираните на GPL и/ли LGPL свободни софтуерни компоненти (от съответните независими общности от програмисти), стандартизацията MPEG-4 и H.264 / AVC за (де)кодиране на видео-съдържание (от MPEG LA, L.L.C.), стандартизацията AMR за гласово (де)кодиране при клетъчната телекомуникация (от VoiceAge Inc.), данните за текущи пътнически полети (от Федералната авиационна администрация на САЩ), услугата Adobe Color Profile за съставяне на цветови профили (от Adobe Inc.), услугата за идентифициране на музикални дискове и/ли файлове (от Gracenote Inc.) и достъпната чрез Safari (браузъра на Apple) услуга за търсене Yahoo Search (от притежаваната от Verizon компания Oath Inc.) – за които са приложими специфични допълнителни правила и условия;
- посочва, че Apple ще предостави при поискване⁴⁹¹ на потребителя изходния код на вградени в macOS софтуерни компоненти, лицензирани съгласно GPL или LGPL, с очевидно тенденциозната уговорка, че „*GPL / LGPL софтуерът се разпространява с надеждата да бъде полезен, но без каквато и да било гаранция, без дори подразбиращата се гаранция за търговска продажба или приложимост за определена цел*“⁴⁹²;
- включва допълнителни условия във връзка с платежната услуга Apple Pay, която се описва като виртуален портфейл за кредитни, дебитни и предплатени карти, позволяваща електронно разплащане посредством устройства с марката Apple;
- задължава потребителите да обвързват с Apple Pay само свои собствени платежни инструменти или корпоративни такива, за чието обвързване са надлежно упълномощени, като същите следва да бъдат използвани в съответствие с приложимото законодателство;

488 'Private Key' (Частен ключ) се асоциира с т.нар. „асиметрично шифроване“, при което двойка от еднозначно асоциирани един към друг „Публичен“ и „Частен“ ключ служат за шифроване и разшифроване на съдържание, и за цифрово „подписване“, респективно – за проверка на автентичността на „положения“ цифров подпис и на интегритета на „подписания“ файл. За повече детайли вж. бел. 27 по-горе.

489 „As is“, респективно „As available“. За повече детайли вж. бел. 448 по-горе.

490 За повече детайли относно ограничаването на отговорността вж. бел.бел. 362 и 363 по-горе.

491 Недоумение буди обстоятелството, че посоченият електронен адрес за заявяване на желание да бъде предоставен съответният изходен код е 'opensource@apple.com' – въпреки, че изрично се посочва, че става дума за свободен софтуер, а не такъв с отворен код.

492 „The GPL / LGPL software is distributed in the hope that it will be useful, but without any warranty, without even the implied warranty of merchantability or fitness for a particular purpose“ (за повече детайли вж. бел. 448 по-горе). Не може да бъде отминат фактът на принципно вярното, но напълно подвеждащо цитиране на пасаж от посочените свободни софтуерни лицензи. Както се проследи само няколко реда по-горе, несвободният софтуер на Apple също се предоставя „*във вида, в който е*“, при пълен отказ от гаранции и ограничаване на всякаква отговорност за каквито и да било вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на този софтуер (която отговорност, ако приложимата юрисдикция не допуска пълното ѝ ограничаване, се свежда до \$50).

- допуска извършване на плащане от действащия с macOS компютър чрез браузъра Safari, след двуфакторна аутентикация от действащо с iOS носимо устройство (напр. iPhone или Apple Watch);
- определя Apple като трета страна в отношенията между картодържателя, издателя на картата и търговеца, получаващ плащания от картодържателя;
- запазва право на Apple да събира и обработва телеметрична информация за поведението на потребителя в интерфейса на неговото устройство с оглед установяването и предотвратяването на измами чрез платежната услуга Apple Pay (като напр. неразрешени разплащания с чуждо устройство, нетипични за потребителя действия и др.);
- дава възможност на потребителя при активирана функция Find My Mac да блокира Apple Pay на своя изгубен или отнет компютър Mac чрез услугата iCloud, обозначавайки компютъра като 'Lost' (Изгубен);
- освобождава Apple от всякаква отговорност за извършени разплащания с Apple Pay, като задължава потребителя да сътрудничи на Apple, в случай, че докладва подозрително поведение или злоупотреба с платежната услуга.

От гледна точка на софтуерната свобода прави впечатление един съществен пропуск в **ALSA** – липсата на изрично предоставено право разработващите свободен софтуер страни да проучват софтуера на Apple, за да отстраняват допуснатите грешки при свързването му с компоненти, лицензирани съгласно GPL и/ли LGPL. Отделно от останалите моменти в политиката на Apple, довеждащи до ограничаващо обвързване между софтуера с конкретни хардуерни решения, на които е възможно (е позволено) да функционира, този пропуск в **ALSA** прави разглежданата компания дори още по-рестриктивна по отношение на свободата от Microsoft например.

Версия **12^{та}** на операционната система **iOS** (от **17.09.2018** г.) е последната утвърдена от Apple, като междуременно са издадени и няколко обновления. С развитието от последните години на носимата електроника с чувствителен на допир екран iOS придоби ключово значение и днес може да се разглежда като най-важната софтуерна разработка на Apple. Също като macOS, iOS се предлага само предварително инсталирана на хардуерно оборудване от Apple и не може да бъде (пре)инсталирана от потребителя на предпочитано от него устройство (освен в някои ограничени случаи на конкретни модели устройства с марката Apple).

'**Apple Software License**' (**Софтуерния лиценз на Apple**)⁴⁹³, предназначен специално за **iOSv12**, също като **ASLA** е утвърден на **05.09.2018** г. и е приложим към носимата електроника на Apple с чувствителен на допир екран (**iPhone, iPad, Apple Watch, iPod**) и до голяма степен към други устройства (като **Apple TV, HomePod**)⁴⁹⁴, които работят с iOS (или с нейни променени версии). Въпреки, че в своите общи принципи **ASL** възпроизвежда авторскоправните разрешения от **ASLA**, някои специфични характеристики отразяват особените функционалности на обезпечаваната с iOS електроника и някои нови моменти, които не се наблюдават при macOS. **ASL** включва **3** раздела – самото лицензно споразумение на Apple за електроника с iOS, допълнителни правила за Apple Pay и правила за съобщения на Apple към потребителя.

493 Официалната английска версия на Софтуерния лиценз на Apple за iOSv12 е достъпна на този адрес:
<https://www.apple.com/legal/sla/docs/iOS12.pdf>

494 Въпреки, че част от цитираните устройства не са изрично посочени в ASL и за някои от тях са утвърдени допълнителни специфични правила, правният режим за тяхното използване до голяма степен е сходен или дори идентичен с изрично изброените „iOS устройства“ – iPhone, iPad и iPod.

По-конкретно, **ASL** включва (в допълнение и/ли за разлика от изложеното по-горе за **ASLA**) следните съществени условия, права и задължения:

- включва в приложното си поле софтуера на Apple, софтуера за отдалечено стартиране Boot ROM⁴⁹⁵, предоставен от трети страни софтуер, документацията, интерфейса, съдържанието, шрифтовете и всички данни, свързани с **ASL**, както и всякакъв друг софтуер, инсталиран на хардуера на Apple (изброените наричани съвкупно „софтуер на Apple“);
- приравнява факта на използване софтуера на Apple или този на изтегляне на обновление за софтуера на конклюдентно⁴⁹⁶ съгласие с **ASL** и приемане от страна на ползвателя да бъде обвързан с настоящите правила и условия;
- допуска потребителят, придобил устройство с iOS, който не е съгласен с ASL, да върне устройството на Apple Store (или на упълномощения дистрибутор, от когото го е придобил), в определения съгласно приложимата юрисдикция срок, и да получи обратно платената цена;
- за ползване на предварително инсталираните в iOS приложения изисква потребителят да посети софтуерното хранилище App Store и да свърже въпросните приложения със свой профил там, като Apple си запазва правото да събира, използва и предава на трети страни лични данни на потребителя;
- изисква от потребителя да създаде свой Apple ID акаунт и да предостави право на Apple да събира, използва и предава на трети страни негови лични данни, за да получи достъп до App Store и до някои от функциите и услугите на iOS;
- предоставя право за ползване на системни знаци и символи⁴⁹⁷ от Apple, дотолкова, доколкото потребителят ползва софтуер от Apple, като ограничава това право до лична нетърговска употреба и изключва от него публичното използване, възпроизвеждане, записване, публикуване и разпределяне с цел печалба или с нетърговска цел;
- прави пълен отказ от гаранции и ограничава всякаква отговорност за каквито и да било вреди, причинени от функционирането или липсата на функциониране на iOS (доколкото това е допустимо от приложимата юрисдикция), като предоставя софтуера „*във вида, в който е*“⁴⁹⁸; или (ако подобен пълен отказ не е допустим съгласно приложимата юрисдикция) ограничава отговорността до изплащането на обезщетение **\$250**⁴⁹⁹;
- изрично посочва ключовите софтуерни компоненти и услуги от трети страни, вградени в iOS – услугите за безопасен достъп до internet (от Google L.L.C.), стандартизациите MPEG-4 и H.264 / AVC за (де)кодиране на видео-съдържание (от MPEG LA, L.L.C.), достъпната чрез Safari (браузъра на Apple) услуга за търсене Yahoo Search (от притежаваната от Verizon компания Oath Inc.) и услугата за синхронизация на електронна поща Microsoft Exchange ActiveSync protocol (от Microsoft) – за които са приложими специфични допълнителни правила и условия;
- допълва списъка с допустими за присъединяване към виртуалния портфейл на платежната услуга Apple Pay кредитни, дебитни и предплатени карти, също със специфичната за Apple карта Apple Pay Cash⁵⁰⁰ и карти за подаръци и награди, които могат да бъдат използвани в определени от наредителя търговски обекти;

495 За повече детайли относно Boot ROM вж. бел. 471 по-горе.

496 За повече детайли относно конклюдентните действия в правото вж. бел. 90 по-горе.

497 Системните знаци и символи на Apple включват т.нар. 'Animoji' (Анимирани икони) и 'Memoji' (Създадени от потребителя 3D герои), представляващи вграждани в моментната комуникация изображения, чиято основа са познатите от комуникацията в internet „Емоционални икони“ (Emotional Icons; Emoticons), първоначално изписвани чрез групирането на текстови символи :) и на по-късен етап вграждани в текста като специални изображения (икони). Емоционални икони започват да се използват масово още през 50^{те} години на XX в. от някои печатни издания в САЩ, а в електронна среда са въведени през 1972 г. – на компютъра PLATO IV в Университета на Илинойс в гр.гр. Ърбана и Шампейн.

498 „As is“, респективно „As available“. За повече детайли вж. бел. 493 по-горе.

499 За повече детайли относно ограничаването на отговорността вж. бел.бел. 362 и 363 по-горе.

- дава възможност на потребителя при активирана функция Find My iPhone да блокира платежната услуга Apple Pay на своя изгубен или отнет телефон чрез услугата Find iPhone, обозначавайки телефона като 'Lost' (Изгубен);
- запазва право на Apple да се свързва с потребителя чрез електронна поща⁵⁰¹ и приравнява изпратените по този начин съобщения за юридически обвързваща писмена форма между страните.

Най-силно впечатление при **ASL** прави стесненият списък с ключови софтуерни компоненти и услуги от трети страни, и отсъствието от този списък (за разлика от изложеното по-горе относно **ASLA**) на софтуерните компоненти, лицензирани съгласно **GPL** и/ли **LGPL**. В тази връзка интерес представлява б. „ж“ – **Допълнителни условия на App Store от 'Apple Media Services Terms and Conditions' (Общите условия за ползване на медийните услуги на Apple)**⁵⁰² с тяхната последна актуализация от **17.09.2018** г., където са въведени два правни режима за софтуерните приложения, предоставяни чрез App Store на потребителите – както от Apple, така и от трети страни. Единият от тези режими („Стандартен“ лицензен договор с краен потребител) разкрива голям брой несъвместими с философията на **GNU** ограничения спрямо потребителя и поставяне на последния в зависимост от благоволенieto на разработващите страни: лицензът се определя като непрехвърлим – лицензополучателят не може да осъществи последващо лицензиране, нито да копира, предоставя или разпространява защитения обект, нито да го прави достъпен за ползване от няколко устройства едновременно; не може да осъществява обратно инженерство, декомпилиране, реконструиране или разглобяване на защитения обект, извличане на изходния му код и/ли дешифриране на последния (доколкото противното не е посочено в приложимата юрисдикция); не може да създава променени версии и/ли производни разработки, базирани на защитения обект; задължава потребителя да се съгласи с това разработващите страни да събират, използват и предават на трети страни негови лични данни; забранява изнасянето (внасянето) на защитения обект в страни, спрямо които има наложено от САЩ ембарго и/ли спрямо лица, включени в забранителен списък, утвърден от правителството на САЩ (вкл. когато разработващата страна няма нищо общо със САЩ); допуска лицензният договор да бъде прекратен от разработващите страни включително и без да е налице нарушение от страна на потребителя; запазва право на Apple по всяко време да изменя и допълва горните условия, без ангажимент към потребителя за запазване на каквито и да било негови права или гаранции за упражняването им. И въпреки, че другият режим („Специален“ лицензен договор с краен потребител) допуска отклонения от цитираните ограничения и зависимости, тези отклонения се разглеждат от Apple по-скоро като изключение от „стандартния“ подход, приложим за всички предоставяни от Apple софтуерни приложения и налаган като „основен“ и „по подразбиране“ подход при ползване на App Store от трети страни. Още повече, че в App Store не е прието да бъде качван

500 Услугата Apple Pay Cash е въведена на 19.09.2017 г. с iOSv11.2 и се изразява във възможността потребителят да изпраща парични суми, по начин, аналогичен на изпращането на съобщения. Получателят може да задържи сумата в своя виртуален портфейл или да я изпрати на свой ред към друг потребител или към своя банкова сметка. Към настоящия момент услугата е достъпна само на територията на САЩ, чрез Green Dot Bank в Калифорния, където се открива банкова сметка на всеки потребител на Apple Pay Cash.

501 Тъй като действието на Виенската конвенция от 1980 г. (вж. бел. **181** по-горе) досежно ASL (аналогично на ASLA) е отменено в полза на законодателството на Калифорния и Единния търговски кодекс на САЩ (вж. бел. **182** по-горе), сред специфичните особености при подобна комуникация чрез електронна поща трябва да се отбележат следните: моментът на получаване на съобщението е този на неговото постъпване в пощенския сървър (а не този на отварянето му); и насрещните предложения по получена оферта имат действието и на акцепт (приемане) на офертата по принцип (а не само на насрещни предложения).

502 Официалната английска версия на Общите условия е достъпна на този адрес:
<https://www.apple.com/legal/internet-services/itunes/us/terms.html>
 Официален български превод на Общите условия е достъпен на този адрес:
<https://www.apple.com/legal/internet-services/itunes/bg/terms.html>

изходният код на предоставяните софтуерни компоненти – което допълнително затруднява пълноценното предоставяне в App Store на софтуер, лицензиран съгласно **GNU**⁵⁰³.

Утвърдените от Apple 'Privacy Policy' (Правила за поверителност)⁵⁰⁴ с тяхната последна актуализация от **22.05.2018** г. обобщават основната нормативна рамка на компанията във връзка със защитата на личните данни. Още в първия ред от правилата четем, че „Вашата поверителност е важна за Apple“⁵⁰⁵ и, че „не сте задължени да споделяте личната информация, която изискваме, но ако изберете да не го направите, в много случаи няма да можем да Ви предоставим нашите продукти или услуги или да отговорим на въпросите, които е възможно да възникнат от Ваша страна“⁵⁰⁶. В раздела „Каква лична информация събираме“ се дават примерни хипотези и се изброяват неизчерпателно категории информация, която Apple би могла да събира в определени случаи, без обаче това да достига до изискуемата конкретика и прецизност в контекста например на юрисдикции като европейската⁵⁰⁷. Хипотезите и изброяванията са по-скоро пожелателни и не разкриват нищо конкретно за действителния информационен поток, който компанията си осигурява чрез своите софтуерни решения и услуги. В раздела „Как използваме Вашата лична информация“ отново се натъкваме преди всичко на общи и пожелателни формулировки, лишени от изискуемата нормативна конкретност и недвусмисленост: не става ясно точно какви категории данни за какви точно цели се използват. От същите недостатъци страда и следващият раздел „Източници на лична информация за Вас, когато тя не е събрана от Вас“, съдържащ само възможни и предполагаеми хипотези, но лишен от каквато и да било конкретика. Откровено нарушение на европейската нормативна уредба е правото, което Apple си запазва да използва „за целите на изследвания и разработки (...) набори от данни, например съдържащи изображения, гласове или други данни, които могат да бъдат свързани с лице, което да бъде идентифицирано“⁵⁰⁸. Дълбоко неразбиране за обхвата на личните данни разкрива следващият раздел „Събиране и използване на нелична информация“, където са изброени редица категории типични лични данни, определени като „нелична информация“ (вероятно за да не попаднат в обхвата на засилената защита на личните данни в **ЕС**). Сред цитираните категории „нелична информация“ попадат например данните за професия, местоположение и траектория, поведение в web-интерфейса и услугите на Apple, достъпване на определено съдържание, заявки за търсене – които не само могат да доведат до идентифицирането на конкретно лице, но така също – до установяването на различни аспекти от неговата идентичност⁵⁰⁹. Отново напълно пожелателно и лишено от необходимата конкретност е

503 Както вече беше проследено (вж. Частта „Фондацията за Свободен софтуер“ (FSF) по-горе), сред основните изисквания при лицензите на GNU е машинният код да бъде предоставен заедно с изходния код и с необходимата придружаваща документация, позволяваща на потребителя безпрепятствено да ползва изходния код за проучване и повторно компилиране на машинния код и/ли за създаване на негови променени версии. Всяко опосредяване на това изискване (напр. с необходимост потребителят да се свързва с третите разработващи страни, да изисква от тях горните допълнителни материали и да изчаква тяхното предоставяне) е отклонение от принципите на GNU и компрометира основните софтуерни свободи при свободния софтуер.

504 Официалната английска версия на Правилата за поверителност е достъпна на този адрес:

<https://www.apple.com/legal/privacy/en-ww/>

Официален български превод на Правилата за поверителност е достъпен на този адрес:

<https://www.apple.com/legal/privacy/bg/>

505 „Your privacy is important to Apple“. За повече детайли – пак там.

506 „You are not required to provide the personal information that we have requested, but, if you chose not to do so, in many cases we will not be able to provide you with our products or services or respond to any queries you may have“. За повече детайли – пак там.

507 В т.см. напр. чл. **6**, §1, б. „а“ от **Регламент (ЕС) 2016/679**. Липсата на ясна и недвусмислена конкретизация не може да бъде санирана чрез примерно и неизчерпателно изброяване на възможни хипотези и категории информация, които биха могли да бъдат обработвани.

508 В т.см. напр. чл. **89**, §1 от **Регламент (ЕС) 2016/679**. Очевидната възможност целите на посочените изследвания и разработки да бъдат постигнати без идентифициране на лицата задължава този, който осъществява изследванията и разработките, да създаде подходящи гаранции, предотвратяващи всяка възможност за подобно идентифициране.

509 В т.см. напр. чл. **4**, т. **1** от **Регламент (ЕС) 2016/679**. Понятието за „лични данни“ следва да се тълкува разширително (вж. бел. **269** по-горе), като неговият обхват включва всяка информация, която може или е от естеството да доведе до индивидуално или групово идентифициране на лице или група лица, и/ли до разкриване на определени аспекти от неговата (тяхната) идентичност.

съдържанието на следващия раздел „Разкриване пред трети страни“. В цитирания раздел не се посочва нито каква конкретно информация се разкрива, нито на кои (какви) трети страни, нито в какви случаи, нито при какви гаранции за защита на личните данни⁵¹⁰. В следващия раздел „Автоматизирано вземане на решения, в т.ч. профилиране“ е посочена очевидна неистина: „Apple не взема решения, които включват използване на алгоритми или профилиране, което Ви засяга в голяма степен“⁵¹¹. Цитираното твърдение се опровергава не само от естеството на дейностите на Apple, но дори от разглежданите Правила за поверителност, в които многократно се посочва под една или друга форма, че компанията събира и анализира информация за потребителите (в т.ч. за техните предпочитания и поведение), за да им осигури напр. „по-добро обслужване“, реклама, „съобразена с техните интереси“ или за предотвратяването на злоупотреби и измами. Вероятността този анализ по отношение на милионите потребители на Apple да се осъществява ръчно, без машинни алгоритми и профилиране, е малка. Налице е очевидно заобикаляне на задължението например пред европейската юрисдикция Apple да предостави „съществена информация относно използваната логика, значението и предвидените последствия от осъществяването на профилиране“⁵¹². Твърдението, че евентуалното профилиране не засяга потребителите „в голяма степен“, също е трудно да бъде защитено, като се има предвид, че профилиране (по данни дори само от разглежданите Правила за поверителност) се използва включително за анализ на финансови разплащания, предотвратяване на измами, събиране на информация за широк кръг от лични предпочитания и установяване на поведенчески модели. В обобщение може да се каже, че разглежданите Правила за поверителност на Apple имат преди всичко маркетингов характер и са лишени от изискуемата ясна, недвусмислена и конкретна уредба на защитата на личните данни, насочена към гарантирането на „законосъобразност, добросъвестност и прозрачност“⁵¹³ при обработването им.

От проследеното дотук може да се обобщи, че Apple (подобно на Microsoft) следва изключително ограничаващи политики спрямо предлагания софтуер, като в допълнение обвързва в максимална степен ползването на софтуера с притежаването на конкретно хардуерно оборудване с марката Apple, без което този софтуер изобщо няма да работи. Като недобра практика от гледна точка на свободата трябва да се отчете тенденцията към изключване от възможните софтуерни компоненти на трети страни на лицензираните съгласно GPL и/ли LGPL (досежно App Store за iOS например). Като открито нелоялна практика в тази връзка може да се посочи отбелязването при macOS, че свободният софтуер (доколкото такъв изобщо се допуска в софтуерната система на Apple), макар да е създаден с надеждата да бъде полезен, се предлага без каквато и да било гаранция относно неговите качества. Както беше проследено, нито Apple, нито други подобни компании (напр. Microsoft) не се ангажират с каквито и да било гаранции за качествата на своя софтуер – независимо, че същият е предмет на конкретна търговска политика, за разлика от свободните софтуерни алтернативи, разпространявани в много от случаите без никакви насрещни изисквания. И не на последно място трябва да се обобщи, че не малко от лицензните разпоредби на Apple са правно недопустими (нищожни), в т.ч. неравноправни спрямо потребителите или несъответстващи на императивните стандарти за защита на личните данни съгласно европейското законодателство.

510 В т.см. напр. Глава V „Предаване на лични данни на трети държави или международни организации“ от **Регламент (ЕС) 2016/679**.

511 „Apple does not take any decisions involving the use of algorithms or profiling that significantly affects you“. За повече детайли вж. бел. 504 по-горе.

512 В т.см. напр. чл. 4, т. 4 във вр. с чл. 13, §2, б. „е“, чл. 14, §2, б. „ж“ и чл. 22, §1 от **Регламент (ЕС) 2016/679**.

513 В т.см. напр. чл. 5, §1, б. „а“ от **Регламент (ЕС) 2016/679**.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Темата за софтуерните лицензи следва да бъде завършена с обобщаваща съпоставка между разгледаните по-горе лицензни разрешения. Тъй като изложението включва повечето основни свободни лицензи и някои от ключовите несвободни, подобна съпоставка ще позволи извличането на подробна картина на аспектите, в които софтуерната свобода е гарантирана или тъкмо обратното. Могат да бъдат съпоставени общо **32** основни субективни **права**, юридически **задължения** и юридически **забрани**⁵¹⁴, гарантирани (налагани) от съответните софтуерни лицензи, на които по-горе се обърна внимание. Всяко от правата, задълженията и забраните ще бъде обозначено с положителен знак (+), ако съответният критерий е характерен за свободните лицензи; с отрицателен знак (-), ако критерият е характерен за несвободните лицензи; или със знак плюс-минус (±), ако критерият няма отношение към характера на лицензите. За прегледност част от критериите ще бъдат подчертани цветowo – поради тяхното ключово значение за лицензните разрешения, в които се проявяват.

Могат да се изведат **14** основни субективни **права**, които някои от софтуерните лицензи гарантират. Първите четири права представляват основните свободи на свободния софтуер, които играят ключова роля в изграждането на понятието за Свободен софтуер. В противоположния полюс на правата следва да се отбележат и последните четири права, които предоставят на носителя на правата възможности за най-сериозни вмешателства в сферата на потребителите и за ограничаване в най-големи степени на тяхната свобода.

1. право защитеният обект да бъде стартиран и ползван	(+)
2. право защитеният обект да бъде проучван и променян	(+)
3. право защитеният обект да бъде копиран и споделян	(+)
4. право да бъдат разпространявани променени версии	(+)
5. право защитеният обект да бъде ползван на друг хардуер	(+)
6. право да бъдат отстранени грешки при комбиниране	(+)
7. право да бъдат премахнати вградени препятствия и средства за контрол	(+)
8. право да бъде направен пълен отказ от гаранции и отговорности	(±)
9. право да бъдат дадени гаранции и да бъдат поети отговорности	(±)
10. право лицензът да бъде прилаган по различен начин в различни юрисдикции	(±)
11. право да бъде събирана информация за устройствата и потребителите	(-)
12. право защитеният обект да бъде променян едностранно и без уведомяване	(-)
13. право спрямо защитения обект да бъде осъществено последващо лицензиране	(±)
14. право на автора на лиценза да осъществи последващо лицензиране	(-) ⁵¹⁵

Могат да се изведат **8** основни юридически **задължения**, които някои от софтуерните лицензи налагат. Третото от задълженията отличава лицензите с усилен характер от тези, чиито отслабен характер

514 За повече детайли относно субективните права, юридическите задължения и юридическите забрани вж. встъпителните бележки към Частта „Основни Свободни софтуерни лицензи“ по-горе.

515 Разликата между запазеното за автора на лиценза право да осъществи последващо лицензиране и предходното право да бъде осъществено несъвместимо последващо лицензиране се изразява в това кой е носителят на гарантираното право. Носител на запазеното за автора на лиценза право е страна, която не е създател на защитения обект; но обстоятелството, че създателят е лицензирал защитения обект със съответния лиценз, дава право на автора на този лиценз да осъществи последващо лицензиране. Носител на право да бъде осъществено несъвместимо последващо лицензиране е създателят на защитения обект (или на последващи промени в него), който може (съгласно лицензите, при които това право е гарантирано) да лицензира своята работа съгласно друг лиценз, включително и такъв, чиито правила и условия са несъвместими с тези на предходния лиценз. Наличието или липсата на такова право придава отслабен, респективно усилен характер на съответните лицензни разрешения.

позволява производните защитени обекти да бъдат лицензирани съгласно правила и условия, несъвместими с първоначалните. Проявлението на предпоследното задължение е индикация за поставяне на потребителя в зависимост от външни за него ресурси (например обслужващ сървър), които в голяма част от случаите пречат ползването на защитения обект, ако не бъде осъществено надлежно свързване и ако не протекат определени удостоверителни процеси (например проверка за оригинален произход на софтуера, разрешена конфигурация на хардуера и други).

15. задължение за предоставяне на (достъп до) изходния код	(+)
16. задължение за предоставяне на необходими средства	(+)
17. задължение за прилагане на лиценза и спрямо производни обекти	(±)
18. задължение за посочване на първоначалните автори	(+)
19. задължение за документиране на извършените промени	(+)
20. задължение за възпроизвеждане на юридически известия	(±)
21. задължение за създаване на потребителски профил	(-)
22. задължение за предоставяне на право за ползване на свързан патент	(+)

И накрая могат да се изведат **10** основни юридически **забрани**, които някои от софтуерните лицензи налагат. Първите две забрани представляват най-силните проявления на концепцията Copyleft, където съответният лиценз се съпротивлява с всички сили (вкл. „самоубийствени“) срещу всякакви възможности свободата да бъде ограничена – независимо от обстоятелствата, които налагат това. Предпоследната забрана отличава лицензите с усилен характер от тези, чийто отслабен характер позволява защитения обект да бъде комбиниран с обекти, за които са приложими несъвместими правила и условия.

23. забрана срещу последващо ограничаване на свободата (клауза „Copyleft“)	(+)
24. забрана срещу предаване свободата на другите (клауза „Свобода или смърт“)	(+)
25. забрана срещу враждането на препятствия и упражняването на контрол	(±)
26. забрана срещу неразрешеното ползване на търговски марки и имена на автори	(±)
27. забрана срещу ползване на защитения обект за определени цели	(-)
28. забрана срещу ползване на защитения обект по определени начини	(-)
29. забрана срещу множествено ползване на защитения обект	(-)
30. забрана срещу всякакво променяне на защитения обект	(-)
31. забрана срещу комбиниране с несъвместимо лицензирани защитени обекти	(±)
32. забрана срещу ползването на защитения обект при нарушаване на лиценза	(±)

Следвайки логиката на горното изложение, съответните софтуерни лицензи могат да се съпоставят в табличен вид, като всяка от колоните съответства на един от изброените критерии (право, задължение или забрана), а всеки от редовете – на някой от разглежданите лицензи. За прегледност проявлението на определен критерий в съответния лиценз ще бъде обозначено със знак „x“, ако е иманентно на този лиценз или със знак „o“, ако е факултативно. Когато определен критерий не се проявява в разглеждания лиценз, клетката в съответната колона на таблицата ще бъде оставена празна.

Сред лицензите на **GNU** трябва да бъдат отбелязани трите версии на **FDL**, които (за разлика от останалите лицензни разрешения, относими преди всичко към софтуер) са ориентирани към документация (най-вече техническа и справочна литература) и поради тази причина в настоящия контекст се явяват по-скоро като частен случай на лицензиране.

лицензи на GNU	права														задължения								забрани									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±	-	-	±	-	+	+	±	+	+	±	-	+	+	+	+	±	-	-	-	-	±	±
GPLv1		x	x	x				x	x						x				x	x			x									x
GPLv2	x	x	x	x	o	o	o	x	x	x					x	x	x		x	x			x								x	x
LGPLv2.0	x	x	x	x	o	o	o	x	x						x	x			x	x			x									x
LGPLv2.1	x	x	x	x	o	o	o	x	x						x	x			x	x			x									x
FDLv1.1	x	x	x	x	o	o	o	x	x						x	x	x	x	x	x			x		x	o					x	x
FDLv1.2	x	x	x	x	o	o	o	x	x						x	x	x	x	x	x			x		x	o					x	x
GPLv3	x	x	x	x	o	o	x	x	x						x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x					x	x
LGPLv3	x	x	x	x	o	o		x	x						x	x			x	x		x	x			x						x
AGPLv3	x	x	x	x	o	o	x	x	x						x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x					x	x
FDLv1.3	x	x	x	x	o	o	o	x	x						x	x	x	x	x	x			x		x	o					x	x

Още от пръв поглед впечатление прави стръмната еволюция на защитата на софтуерната свобода, която версиите на **GPL** (основният лиценз на **GNU**) предлагат. Диаметрално противоположно е развитието на **FDL** (периферен, спомагателен лиценз на **GNU**), където незначителните различия между отделните версии не разкриват нито едно различие от гледна точка на ключовите права, задължения и забрани, гарантирани/налагани от лиценза. Колебание бележи развитието на отслабения **LGPL**, в последната версия на който отпада иманентното право за премахване на препятствията и средствата за контрол в защитени с несъвместим лиценз обекти, с които софтуерните библиотеки се свързват; за сметка на което е въведено задължение за предоставяне право на ползване върху свързани с несъвместимо лицензирания защитен обект патенти – като опит за увеличаване ползваемостта на този лиценз от разработващи страни, които са по-тясно свързани с несвободни софтуерни проекти.

Сред лицензите на Фондация „**Mozilla**“ трябва да бъде отбелязан **NPL**, който за разлика от останалите лицензни разрешения на Фондацията е утвърден от компанията **Netscape** и определено не може да се разглежда като част от историята на свободното софтуерно лицензиране. Въпреки това се представя за пълнота на съпоставката.

лицензи на Mozilla	права														задължения								забрани									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±	-	-	±	-	+	+	±	+	+	±	-	+	+	+	+	±	-	-	-	-	±	±
MPLv1.0	x	x	x	x	o	o	o	x	x				x		x	x	x	x	x	x		x	o									x
NPLv1.0	x	x	x	x	o	o	o	x	x				x	x	x	x	x	x	x	x		x	o			x						x
MPLv1.1	x	x	x	x	o	o	o	x	x				x		x	x	x	x	x	x		x	o			x						x
MPLv2.0	x	x	x	x	o	o	o	x	x	x					x	x	x	x	x	x		x	x			x						x

Макар и бавно, Фондация „**Mozilla**“ си прокарва път към софтуерната свобода, като в последната версия на **MPL** най-после е премахната възможността за осъществяването на несъвместимо последващо лицензиране и е прокарана забрана за последващо ограничаване на свободата. Тези мерки придават усилен Copyleft характер на лиценза.

Въпреки, че между първата и останалите лицензни версии на Фондация „**Apache**“ е налице сериозна организационна трансформация (една неформална група от потребители, програмисти и системни администратори прераства в стройно организирана и впечатляваща по своите размери мрежа от експерти и активисти), между версиите на **ASL** се наблюдава приемственост, последователност и стабилност в разбиранията и гаранциите за свободата.

софтуерни лицензи на Apache	права														задължения								забрани									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
Apache	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±	-	-	±	-	+	+	±	+	+	±	-	+	+	+	±	-	-	-	-	±	±	
ASLv1.0	o	o	o	o	o	o	o	o	o						o	o	x	x		x			o			x						
ASLv1.1	o	o	o	o	o	o	o	x	o						o	o	x	x		x			o			x						
ASLv2.0	x	x	x	x	o	o	o	x	o						o	o	x	x		x		x	o			x						

Основната специфика, която следва да се отбележи, е утвърждаването на свободата при последната версия на **ASL**. Основните софтуерни свободи са гарантирани изрично и е въведено задължение за предоставяне право на ползване върху патенти, свързани със защитения обект, с които се комбинира лицензираният с **ASL** софтуер.

Сред лицензите на Фондация „**Creative Commons**“ трябва да бъде отбелязан авторскоправният инструмент **CC0**, който, макар в някои случаи да проявява характера на „лицензно разрешение“, в същината си не притежава такова качество (поради липсата на конкретни правила и условия). Тъй като Фондация „**Creative Commons**“ осъществи значителна реформа в своята лицензна политика през **2013** г., насочена към преминаване към версия **4.0**, проследяването на еволюционното развитие при по-старите версии остава безпредметно за изясняване на съвременното състояние на **CC**⁵¹⁶.

лицензи на Creative Commons	права														задължения								забрани									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
Creative Commons	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±	-	-	±	-	+	+	±	+	+	±	-	+	+	+	±	-	-	-	-	±	±	
CC0	x	x	x	x	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o																		
CC-BY	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x							x	x		x												
CC-BY-SA	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x							x	x		x												
CC-BY-NC	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x							x	x		x												
CC-BY-NC-SA	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x							x	x		x												
CC-BY-ND	x	o	x		o			x	x	x								x		x												
CC-BY-NC-ND	x	o	x		o			x	x	x								x		x												

516 Допълнителен аргумент за изключване на предходните версии на **CC** от изложението е обстоятелството, че те разкриват преди всичко локални юридически обвързки, които нямат отношение към гарантирането на софтуерната свобода или към нейното ограничаване. Наличието или липсата на конкретни, стандартизирани права, задължения и забрани в лицензните разрешения е политика на Фондация „**Creative Commons**“ още от самото ѝ създаване – поради което спецификите при по-старите версии на утвърдените от нея лицензни разрешения не могат да дадат допълнително разбиране за предмета на настоящото изследване.

Лицензните разрешения **СС** разкриват ясна и последователна система от права, задължения и забрани, които покриват целия спектър от алтернативи на наложилите се конвенционални авторскоправни системи.

Сред лицензите на **Масачузетския технологичен институт**, въпреки огромното им и несистематично разнообразие, детайлна уредба на правила и условия трудно може да бъде извлечена – поради което съпоставката може да бъде ограничена до един единствен табличен ред.

лицензи на MIT	права														задължения								забрани									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±	-	-	±	-	+	+	±	+	+	±	-	+	+	+	±	-	-	-	-	±	±	
MIT	x	x	x	x	o	o	o	o	o				o	o	o		x	x	x						o							

Характерната за **MIT** система от права, задължения и забрани разкрива класическа отслабена форма на свободно софтуерно лицензиране, при която няма никакви гаранции за свободата при последващо комбиниране на защитения обект и при неговото (или на негови производни) последващо лицензиране.

Сред лицензите на **Калифорнийския университет Бъркли** специално трябва да бъде отбелязан **BSD-0**, липсата на конкретни правила и условия при който го приближава по-скоро до авторскоправните инструменти, при които защитеният обект се предоставя в полза на цялото общество, без обвързването с каквито и да било строги права, задължения и забрани.

лицензи на BSD	права														задължения								забрани									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±	-	-	±	-	+	+	±	+	+	±	-	+	+	+	±	-	-	-	-	±	±	
BSD-4	x	x	x	x	o	o	o	x	o				o				x		x						x							
BSD-2	x	x	x	x	o	o	o	x	o				o						o	x												
BSD-3	x	x	x	x	o	o	o	x	o				o							x					x							
BSD-0	x	x	x	x	o	o	o	o	o				o																			

Впечатление при **BSD** прави липсата на значително развитие по отношение на свободата – доколкото при тази група лицензни разрешения до най-голяма степен се наблюдава отказ от въвеждането на детайлни правила и условия. Всяка следваща версия е още по-пестелива от предходните, като тази тенденция е доведена при **BSD-0** до крайната възможна степен.

Въпреки значителните усилия на **Европейската комисия** да се включи в дневния ред на свободното софтуерно лицензиране, **EUPL** не придобива разпространение, съответстващо на значителния политически ангажимент на европейските институции.

лицензи на Microsoft и Apple	права														задължения								забрани									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±	-	-	±	-	+	+	±	+	+	±	-	+	+	+	+	±	-	-	-	-	±	±
MsLT-Retail	o				o	o		x		x	x	x	x	x				x		x	o					x	x	x	x	x	x	x
MsLT-OEM	o					o		x	o	x	x	x	x	x				x		x	x					x	x	x	x	x	x	x
ASLA	o					o		x	o	x	x	x	x	x				x		x	o					x	x	x	x	x	x	x
ASL	o							x	o	x	x	x	x	x				x		x	o					x	x	x	x	x	x	x

Независимо, че **Microsoft** и **Apple** са взаимно основни конкуренти на идентичен пазар в глобален мащаб, техните практики и подходи към ограничаването на свободата са до голяма степен идентични. При това впечатление прави тенденцията при по-нови практики (например при вградения софтуер, лицензиран с **MsLT-OEM**) **Microsoft** да увеличава натиска срещу свободата на потребителите (например засилване на зависимостта от свързване с потребителски профил или премахване на възможността за ползване на друг хардуер). Впечатление прави и още по-агресивната тенденция при по-нови практики на **Apple** (например при операционната система за „умни“ телефони **iOS**, лицензирана с **ASL**) да бъдат ограничавани и малкото възможности за отстраняване на грешки при опити за комбиниране с алтернативни софтуерни решения. Независимо от тези тенденции обаче (или тъкмо благодарение на тях) практиките за ограничаване свободата на потребителите и за налагане на несвободни технологични концепции и решения остават до голяма степен еднакви – въпреки силно конкурентните позиции, в които се намират двете компании.

След така направената съпоставка между правата, задълженията и забраните, гарантирани и налагани в разгледаните лицензни разрешения, интерес представлява статистическото сравнение на степента, в която най-популярните от тях се прилагат в програмистката общност. Подобно сравнение би хвърлило светлина върху разбиранията и приоритетите, които разработващите страни отдават при определяне на това какви правила и условия да бъдат прилагани спрямо създаваните от тях технологични решения.

Съгласно базата с данни '**Black Duck Knowledgebase**⁵¹⁷ (която включва задълбочен автоматизиран анализ на повече от **9'000** софтуерни хранилища и проекти), **20**^{-те} най-популярни свободни лицензни разрешения запазват относителна константност. По данни от последните **5** години наблюдаваме незначителни размествания в класацията, която към **2019** г. има следния вид:

1. MIT	38%
2. GPLv2.0	14%
3. ASLv2.0 (Apache)	13%
4. ISCL ⁵¹⁸	10%

517 Изследователската компания Black Duck е придобита от калифорнийската технологична компанията Synopsys и цитираната база е свалена от internet. Но благодарение на Фондация „Интернет архив“ (Internet Archive), за нуждите на настоящото изследване бяха извлечени успешно данните за 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 и 2019 г. За повече детайли вж.

https://web.archive.org/web/20160701000000*/https://www.blackducksoftware.com/top-open-source-licenses

518 ISCL – съкратено от 'Internet Software Consortium License' (Лиценз на Internet-софтуерния консорциум). Консорциумът, създаден през 1994 г. от Пол Вики (Paul Vixie), Рик Адамс (Rick Adams) и Карл Маламуд (Carl Malamud), се преименува през 2004 г. на Internet Systems Consortium. Първоначалната му цел е да усъвършенства BIND (може би най-разпространения DNS-софтуер в internet). ISCL е отслабен свободен лиценз, наподобяващ по своята лаконичност напр. BSD-3 (вж. Частта „Калифорнийския университет Бъркли (BSD)“ по-горе). Лицензът предоставя право за свободно ползване, променяне и разпространяване, и прави пълен отказ от каквито и да било гаранции и отговорности. ISCL е достъпен на този адрес:

<https://spdx.org/licenses/ISC.html>

5. GPLv3.0	6%
6. BSD-3	5%
7. ALv1.0 (Perl) ⁵¹⁹	3%
8. LGPLv2.1	3%
9. LGPLv3.0	1%
10. EPL ⁵²⁰	1%
11. MsPL ⁵²¹	1%
12. BSD-2	1%
13. CPOLv1.02 ⁵²²	< 1%
14. MPLv1.1	< 1%
15. AGPLv3	< 1%
16. CDDL ⁵²³	< 1%
17. WTFPL ⁵²⁴	< 1%
18. MsRL ⁵²⁵	< 1%
19. Sun GPL With Classpath Exception v2.0 ⁵²⁶	< 1%

519 ALv1.0 (Perl) – съкратено от 'Artistic License v1.0' (първа версия на Артистичния лиценз[асоцииран с програмния език Perl]) е утвърден от Фондация „Perl“ за уреждане на разработвания под нейно ръководство програмен език и свързаната с него документация и софтуерни модули. ALv1.0 (Perl) следва да се разграничава от двете версии на едноименния „Артистичен лиценз“ (при първата от които намираме и разновидност с включена Клауза №8 досежно вграждането на софтуерен модул в комерсиален защитен обект, на която разновидност ALv1.0 (Perl) се явява допълнена версия). Лицензът е отслабено свободен, с допълнени правила и условия относно вграждане на интерпретатори в изпълнимите файлове и свързване на последните с подпрограми. ALv1.0 (Perl) е достъпен на този адрес: <https://dev.perl.org/licenses/artistic.html>

520 За повече детайли относно EPL вж. бел. 301 по-горе.

521 За повече детайли относно MsPL вж. бел. 449 по-горе.

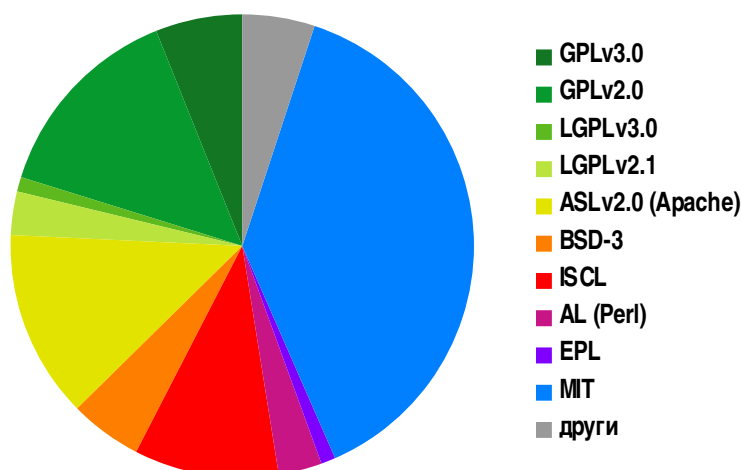
522 CPOLv1.2 – съкратено от 'Code Project Open License' (Отворен лиценз на „Code Project“) е утвърден от едноименната мрежова общност, основана от Крис Маундър (Chris Maunder) и Дейвид Кънингам (David Cunningham) през 1999 г. и наброяваща към началото на 2019 г. малко под 14 млн. потребители. CPOLv1.2 (трета версия на лиценза) допуска свободно ползване, променяне и разпространяване на изходен и машинен код (но не и на придружаващата кода документация) и гарантира право на ползване на свързани със защитения обект патенти, като забранява вграждането на препятствия и технически средства за контрол, несъвместими с лицензните правила и условия, и повелява прекратяване на придобитите права от страна, която противопостави възражения срещу лицензодателя. CPOLv1.2 е достъпен на този адрес: <https://www.codeproject.com/info/cpol10.aspx>

523 CDDL – съкратено от 'Common Development and Distribution License' (Лиценз за обща разработка и разпространение) е утвърден от технологичната компания Sun Microsystems (придобита на 27.01.2010 г. от Oracle) на базата на MPLv1.1 (вж. Частта „Фондация „Mozilla“ по-горе). CDDL е утвърден на 24.01.2004 г. и наследява на 01.12.2004 г. предходния лиценз на компанията – 'Sun Public License' (Публичния лиценз на Sun [Microsystems]), който също е базиран на MPLv1.1. Впоследствие е утвърдена и втора версия на CDDL, в която наименованието 'Sun Microsystems' е заменено с 'Oracle' и е добавена клауза за размера на дължимото обезщетение при предявяване на патентни претенции. И двете версии на лиценза имат отслабен свободен характер. Актуалната към момента версия CDDLv1.1 е достъпна на този адрес: <https://spdx.org/licenses/CDDL-1.1.html>

524 WTFPL – съкратено от 'Do What The Fuck You Want To Public License' (Публичен лиценз „Прави каквото искаш, мамичката му!“) е утвърден от Банлу Кемияторн (Banlu Kemiyatorn) през 2000 г. за негови лични проекти. През 2004 г. бъдещият лидер на проекта Debian Сам Хоцевар (Sam Hocevar) утвърждава и втора версия на лиценза. И двете версии съдържат една единствена разпоредба, идентична с наименованието – което до голяма степен приближава лиценза до авторскоправните инструменти, насочени към предоставяне на защитения обект в разположение на цялото общество, без никакви специални правила и условия. WTFPL е достъпен на този адрес: <http://www.wtfpl.net/txt/copying/>

525 За повече детайли относно MsRL вж. бел. 450 по-горе.

526 Sun GPL With Classpath Exception v2.0 (втора версия на Общия публичен лиценз на GNU с Classpath-изключение) е версия на цитирания лиценз, въведена от технологичната компания Sun Microsystems (придобита през 2010 г. от Oracle), насочена към освобождаване от някои от изискванията на GPL и LGPL (напр. това софтуерът, с който се свързва една свободна софтуерна библиотека, да бъде прочуван, вкл. със средствата на обратното инженерство, за отстраняване на грешки при свързването). Sun GPL With Classpath Exception v2.0 допуска създаването на изпълними файлове чрез свързване на софтуерната библиотека с независими модули – независимо от приложимите за тези модули правила и условия, доколкото тези правила и условия са спазени по отношение на изпълнимите файлове. Лицензът допуска носителят на авторските права да разпростре действието на Classpath-изключението и върху софтуерните библиотеки, които е променил в хода на свързването със съответните независими модули. Sun GPL With Classpath Exception v2.0 е достъпен на този адрес: https://www.virtualinstruments.com/cnt/uploads/licenses/Sun_GPL_With_Classpath_Exception_v2.0.txt

Разпределение между 10^{те} най-разпространени свободни софтуерни лицензи за 2019 г. (съгласно базата с данни 'Black Duck Knowledgebase')

Безспорно най-разпространени са различните лицензни разрешения на MIT (сумарно 38%), следвани от основните версии на GNU (сумарно 25%). На следващо място се нареждат лицензите ASL (13%) и ISCL (10%), следвани от различни версии на BSD (сумарно 6%). Следващите най-разпространени лицензи си поделят по 1% или по-малко от общия пазарен дял на най-разпространените алтернативни авторскоправни разрешения.

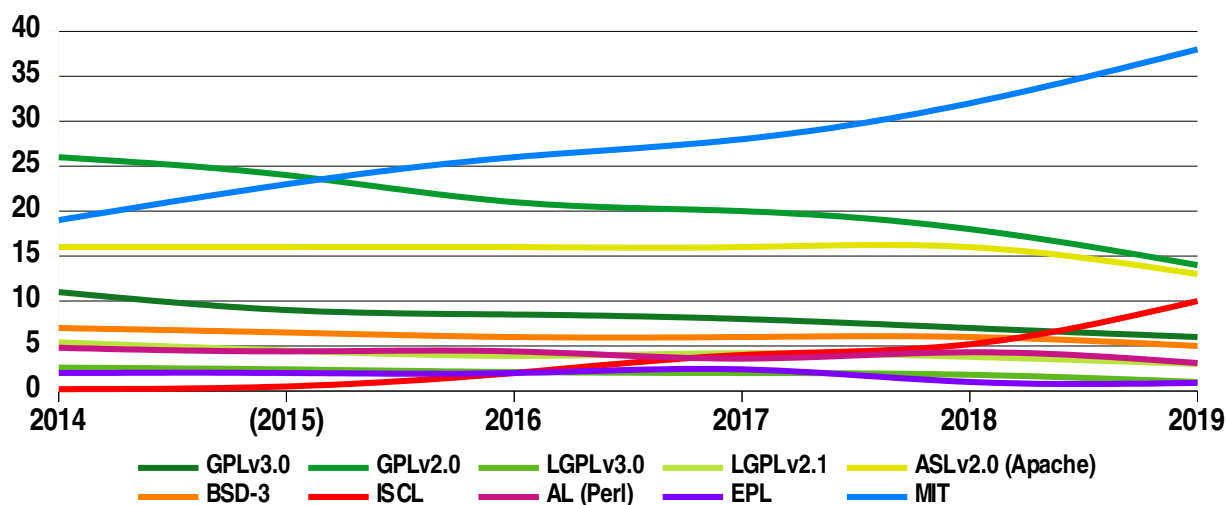
Цитираните показатели запазват през последните години значителна устойчивост, като тенденцията е усилените свободни лицензи да отстъпват място на техните по-отслабени алтернативи⁵²⁸. Особено драматично е развитието при някогашния абсолютен хегемон GPLv2, чийто пазарен дял от 26% през 2014 г. се стопява към 2019 г. до 14% и трендът е стопяването да се ускорява. Новоутвърденият GPLv3 далеч не успява да компенсира загубите – което индицира избледняване на влиянието на Фондацията за Свободен софтуер. Обратно – пазарният дял при различните версии на отслабения MIT от 19% през 2014 г. нараства до 38% през 2019 г. и трендът е стремително възходящ. Още по-стръмен възходящ

527 zlib/libpng License е утвърден на 15.04.1995 г. от Жан-луп Гейли (Jean-loup Gailly) и Марк Адлер (Mark Adler) за уреждане на софтуерната библиотека 'zlib' (за компресиране на информация). Впоследствие съгласно неговите условия е уредена и софтуерната библиотека и 'libpng' (за .png изображения), откъдето идва наименованието му. Лицензът има отслабен свободен характер. Актуалната към момента версия 1.2.11 на zlib/libpng License е достъпна на този адрес:

http://zlib.net/zlib_license.html

528 Съгласно цитираната по-горе база с данни 'Black Duck Knowledgebase' (вж. бел. 517 по-горе) динамиката при 20^{те} най-популярни свободни софтуерни лицензи през изминалите 5 години е както следва: за 2018 г.: 1. MIT (32%), 2. GPLv2.0 (18%) 3. ASLv2.0 (14%), 4. GPLv3.0 (7%), 5. BSD-3 (6%), 6. ISCL (5%), 7. AL (Perl) (4%), 8. LGPLv2.1 (4%), 9. LGPLv3.0 (2%), 10. EPL (1%), 11. MsPL (1%), 12. BSD-2 (1%), 13. CPOLv1.02 (1%), 14. MPLv1.1 (<1%), 15. AGPLv3 (<1%), 16. CDDLv1.0 (<1%), 17. WTFPL (<1%), 18. MsRL (<1%), 19. Sun GPL with Classpath Exception v2.0 (<1%), 20. zlib/libpng License (<1%); за 2017 г.: 1. MIT (28%), 2. GPLv2.0 (20%), 3. ASLv2.0 (16%), 4. GPLv3.0 (8%), 5. BSD-3 (6%), 6. AL (Perl) (4%), 7. LGPLv2.1 (4%), 8. ISCL (4%), 9. LGPLv3.0 (2%), 10. MsPL (2%), 11. EPL (2%), 12. BSD-2 (1%), 13. CPOLv1.02 (1%), 14. MPLv1.1 (<1%), 15. CDDLv1.0 (<1%), 16. AGPLv3 (<1%), 17. MsRL (<1%), 18. WTFPL (<1%), 19. Sun GPL with Classpath Exception v2.0 (<1%), 20. CDDLv1.1 (<1%); за 2016 г.: 1. MIT (26%), 2. GPLv2.0 (21%) 3. ASLv2.0 (16%), 4. GPLv3.0 (9%), 5. BSD-3 (6%), 6. LGPLv2.1 (4%), 7. AL (Perl) (4%), 8. LGPLv3.0 (2%), 9. ISCL (2%), 10. MsPL (2%), 11. EPL (2%), 12. CPOLv1.02 (1%), 13. MPLv1.1 (<1%), 14. BSD-2 (<1%), 15. CDDLv1.0 (<1%), 16. AGPLv3 (<1%), 17. MsRL (<1%), 18. Sun GPL with Classpath Exception v2.0 (<1%), 19. WTFPL (<1%), 20. CDDLv1.1 (<1%); и за 2014 г.: 1. GPLv2.0 (26%), 2. MIT (19%), 3. ASLv2.0 (16%), 4. GPLv3.0 (11%), 5. BSD-3 (7%), 6. AL (Perl) (5%), 7. LGPLv2.1 (5%), 8. LGPLv3.0 (2%), 9. MsPL (2%), 10. EPL (2%), 11. CPOLv1.02 (1%), 12. MPLv1.1 (<1%), 13. BSD-2 (<1%), 14. CDDLv1.0 (<1%), 15. MsRL (<1%), 16. AGPLv3 (<1%), 17. Sun GPL with Classpath Exception v2.0 (<1%), 18. CDDLv1.1 (<1%), 19. zlib/libpng License (<1%), 20. CPL (<1%). За повече детайли вж. https://web.archive.org/web/20160701000000*/https://www.blackducksoftware.com/top-open-source-licenses

тренд наблюдаваме при отслабения **ISCL**, чийто пазарен дял от близък до нулата през **2014** г. достига до **10%** през **2019** г. и това му отрежда **IV** място сред най-популярните свободни софтуерни лицензи. Към цитираните тенденции трябва да добавим и чувствителния поврат в развитието на **ASLv2.0**, който от почти константните **16%** след **2017** г. започва да губи от своя пазарен дял и през **2019** г. вече е с едва **13%**, макар все още да държи **III** място след **MIT** и **GPLv2.0**.

Динамика на **10**^{те} най-разпространени свободни софтуерни лицензи за периода **2014-2019** г. (поради липса на данни **2015** г. е представена реконструктивно)

Сред факторите, в които може да се търси причина за проследените тенденции, е значителното качество и ползваемост, постигнати в областта на свободните софтуерни технологии, превръщащи ги в обект на интерес за производителите на несвободен софтуер. Усилено свободните лицензи са категорична преграда срещу такива производители – които трябва или да предоставят своите технологии за свободно ползване (и да се откажат от поддържаните до момента бизнес модели), или да се лишат от възможността да ползват все по-качествените и все по-ползваеми свободни технологични решения (които не е изключено да започнат да бъдат предпочитани пред аналогични несвободни алтернативи). Ако бъдат убедени разработващите страни да ползват колкото е възможно повече отслабени лицензи, това ще позволи на производителите на несвободен софтуер да се възползват от техния труд, като запазят своите бизнес модели и използват необходимите им отслабено лицензирани решения за нуждите на своите несвободни разработки. Такъв подход едновременно ще демонстрира „прозрачност“ и „диалогичност“, и същевременно ще подпомогне несвободния софтуер, често дори напълно безплатно. Ето защо се развиват многобройни програми за „отваряне“⁵²⁹ към разработващите свободен софтуер страни, без обаче това да включва действително отваряне (нежели предоставяне съгласно свободен лиценз) на изходния код на съответните технологични компании. Тласкани от маркетинговото налагане на съответните несвободни технологии и от преобладаващите предпочитания на потребителите (често обвързани от безалтернативна зависимост⁵³⁰ от несвободните технологии), мнозина разработващи страни „се възползват“ от подобни програми и установяват сътрудничество с несвободни технологични проекти. Така неусетно способстват за налагането на несвободни стандарти и практически подкрепят несвободните технологии и модели. Не на последно място роля в този процес играе и слабото познаване на юридическата техника на софтуерното лицензиране сред

529 Пример за такава политика на „отваряне“ е 'Microsoft Community Promise' (Обещанието на Microsoft към Общността) от 12.09.2007 г. и 'Shared Source Initiative' (Инициатива за споделен код) от 2001 г. За повече детайли вж. едноименните статии в Частта „Някои несвободни лицензи“ по-горе.

530 Такива са напр. някои видове софтуер за управление на индустриално техническо оборудване и производствени процеси.

разработващите среди и липсата на цялостна представа за значимостта и последиците, които следват от вземането на едно или друго юридическо решение. Често като „най-свободно“ се възприема такова лицензно разрешение, което в лаконичен и отслабен стил предоставя „най-неограничени възможности за действие“ – без обаче да се държи сметка, че свободата може просто да бъде отнета, ако не съществуват надеждни гаранции и забрани срещу подобно отнемане; каквито гаранции и забрани намираме единствено при усилено свободните лицензи с Copyleft характер; функцията на които обаче не може да се реализира в пълна степен, ако се допусне безкритично „сътрудничество“ с несвободни софтуерни проекти.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Свободни лицензи съгласно Проекта GNU (неофициални преводи на български език)

Фондацията за Свободен софтуер утвърждава Лицензите на **GNU** на английски език, явяващ се „официален“ за тяхното тълкуване и прилагане. Представяне на лицензите на други езици е възможно под формата на „неофициални преводи“, като в случай на противоречия или неясноти с предимство следва да се прилага „официалната“ англоезична версия. Тъй като Лицензите на **GNU** са възлова част от предмета на нашето изследване, но до този момент не съществува публично достъпен български превод на никоя от последно утвърдените версии, е уместно да бъде представен такъв, съобразен доколкото е възможно с местната правна традиция: версия **3** от **29.06.2007** г. на Общия публичен лиценз (**GPLv3**), явяващ се главен и основополагащ в системата от свободни софтуерни лицензи⁵³¹; версия **3** също от **29.06.2007** г. на Отслабения общ публичен лиценз (**LGPLv3**), относим към частни случаи на комбиниране между свободен и несвободен софтуерен код; версия **3** от **19.11.2007** г. на Общия публичен лиценз Affero (**AGPLv3**), относим към частни случаи на мрежово предоставяне на софтуерни услуги без инсталирането на код на компютъра на потребителя; и версия **1.3** от **03.11.2008** г. на Лиценза за Свободна документация (**GFDLv1.3**), предназначен за защита на ръководства, справочници, учебници и други (най-често текстови) материали, обикновено насочени към ползването на свободен софтуерен код).

⁵³¹ Общия публичен лиценз на GNU е основният лиценз, съгласно който се разпространява повече от половината свободен софтуер.

Общ публичен лиценз на GNU (GNU General Public License)

Общ публичен лиценз⁵³² на GNU

Версия 3⁵³³, 29.06.2007 г.

Copyright © 2007 Фондация за свободен софтуер <<https://fsf.org/>>⁵³⁴

Всеки има право да копира и разпространява дословни копия от този Лиценз, но не е разрешено променянето му.

ПРЕАМБЮЛ

Общият публичен лиценз на GNU е свободен Copyleft лиценз за софтуер и други видове разработки.

Повечето Лицензи за софтуер и други приложни произведения са проектирани да отнемат свободата Ви да споделяте и промените произведенията. Обратно, Общият публичен лиценз на GNU цели да гарантира свободата Ви да споделяте и промените всичките версии на дадена програма – да Ви увери в това, че тя остава Свободен софтуер за всички нейни потребители. Ние, Фондацията за Свободен софтуер, прилагаме Общия публичен лиценз на GNU за повечето наш софтуер; същият се прилага и за всякакви други произведения, предоставени по този начин от техните автори. Вие също можете да приложите [Лиценза] по отношение на Ваши програми.

Когато говорим за Свободен софтуер, имаме предвид „Свобода“, а не „Цена“. Нашите Общи публични лицензи са проектирани да гарантират свободата Ви да разпространявате копия от Свободния софтуер (вкл. и срещу заплащане, ако желаете); да получите изходния код или да изискате да Ви бъде предоставен, ако желаете; да промените софтуера и да ползвате части от него в нови свободни програми; и да бъдете информирани за това, че можете да правите всичко това.

За да защитим правата Ви, се налага да наложим ограничения, които забраняват някой да Ви откаже тези права или да изиска от Вас да се откажете от тях. Също така Вие носите определена отговорност, ако разпространявате копия от софтуера или го промените: отговорността да зачитате свободата на другите.

Например, ако разпространявате копия от такава програма (било безплатно, било срещу заплащане), трябва да предоставите на получателите същите свободи, които сте получили; да се уверите, че те са

532 Официалната англоезична версия на Общия публичен лиценз на GNU е достъпна на този адрес:
<https://www.gnu.org/licenses/gpl.html>

533 В същността си версия 1 и версия 2 на GPL уреждат предоставянето на защитения обект за свободно ползване от всеки желаещ, с единствена забрана срещу последващо ограничаване на свободата. Версия 2 е насочена срещу опитите свободата при свободния софтуер да бъде елиминирана чрез комбинирането му със защитени обекти, в които е вградена патентована технология. Настоящата версия 3 в допълнение е насочена и срещу вграждането на технически мерки за ограничаване функционирането на защитения обект или за пречатване неговото променяне, срещу допълнителното прилагане на юридически ограничения и срещу налагането на каквито и да било условия, които довеждат или са от естеството да доведат до ограничаване на свободата (т.нар. клауза „Свобода или смърт“).

534 Официален URL-адрес на Фондацията за Свободен софтуер.

получили или могат да получат изходния код; и да им покажете настоящите условия, за да се запознаят със своите права.

Разработчиците, които прилагат GNU GPL, закрилят Вашите права в две стъпки: (1) защитават софтуера като обект на авторското право; и (2) Ви предлагат този Лиценз, предоставящ Ви субективното право да копирате, разпространявате и/ли промените софтуера.

За защита на разработчиците и авторите, GPL указва ясно това, че за този Свободен софтуер не се предоставят гаранции. GPL изисква и от разработчиците, и от авторите да отбелязват промените в променените версии, така че възникващите проблеми да не бъдат приписвани погрешно на авторите на предишни версии.

Някои устройства се проектират така, че да предотвратят възможността потребителите да инсталират или ползват променени версии на вградения в тях софтуер, въпреки, че производителят може да извърши това. Това е фундаментално несъвместимо с целта да бъде защитена свободата на потребителя да променя софтуера. Злоупотреби от този вид се наблюдават систематично в областта на продукти за индивидуално ползване, което е най-неприемливото възможно. Затова създадохме тази версия на GPL, за да забраним такива практики. Ако подобни по своята същност проблеми възникнат и в други области, имаме готовност в бъдещите версии на GPL да разпрострем приложимостта на настоящата разпоредба и до тези области, според необходимото, за да защитим свободата на потребителите.

И накрая, всяка програма е заплашвана постоянно от софтуерни патенти. Държавите не би следвало да разрешават ограничаването чрез патенти на разработването и ползването на софтуер на компютри с общо предназначение. Но по отношение на тези, в които това се допуска, желаем да ограничим специфичната опасност от патентоване на свободна програма и превръщането ѝ в Собственически софтуер. За да предотврати това, GPL гарантира, че патентите не могат да бъдат ползвани за превръщане на програмата в Несвободен [софтуер].

Следват конкретни правила и условия за копиране, разпространяване и променяне.

ПРАВИЛА И УСЛОВИЯ

0. Дефиниции

„Този лиценз“ означава Версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU.

„Авторското право“ означава включително и законодателство за сродни на авторските права, които се отнасят до други видове произведения, като например полупроводникови шаблони.

„Програма“ означава всякакво защитимо с авторски права произведение, което е подведено под този Лиценз. Всеки лицензополучател е посочен като „Вие“. „Лицензополучателите“ и „Получателите“ могат да бъдат както физически, така и юридически лица.

„Променяне“ означава копиране или адаптиране на произведението, изцяло или отчасти, по начин, изискващ авторскоправно разрешение, който е различен от създаването на дословно копие. Полученият

резултат се нарича „Променена версия“ на предходно произведение или разработка, „базирана“ на предходно Произведение.

„Защитено произведение“ означава непроменена Програма или последващо произведение, базирано на Програмата.

„Размножаване“ на произведение означава извършването без разрешение на каквото и да било действие, което пряко или косвено може да повлече отговорност за нарушение съгласно приложимото авторско право – освен ако изпълнявате това на компютър или промените Частно копие. Размножаването включва копиране, разпространяване (със или без промени), предоставяне на публичен достъп, а така също други дейности съгласно законодателството в някои държави.

„Предоставяне“ на произведение означава всяко размножаване, позволяващо на трети страни да създават или получават копия. Самото взаимодействие с потребител чрез компютърна мрежа, без прехвърляне на копие, не представлява Предоставяне.

Интерактивният потребителски интерфейс изобразява „Подходящи правни известия“ тогава, когато включва удобна и подчертано видима функция, (1) показваща подходящо известие за авторските права и (2) предупреждава за липсата на гаранции по отношение на произведението (освен ако такива не са предвидени); и посочва правото на Лицензополучателите да предоставят [копия от] произведението при условията на този Лиценз, като посочва начин, по който могат да видят [пълно] копие от Лиценза. Ако интерфейсът включва списък с потребителски команди или възможности, като например меню, [поставянето на] видим елемент в този списък удовлетворява изискванията на горната разпоредба.

1. Изходен код

„Изходен код“ на произведение означава предпочитана форма на произведението за извършване на промени. „Машинен код“ означава всяка [друга] форма на произведението, която не е Изходен код.

„Стандартен интерфейс“ означава такъв интерфейс, който или е признат от утвърдена стандартизираща инстанция като официален стандарт, или (при интерфейси, предназначени за конкретен програмен език) е широко използван от разработчиците, работещи на този [програмен] език.

„Системните библиотеки“ (при изпълнимо произведение) включват всичко извън самото произведение, което (а) е включено в нормално окомплектована форма на Основен компонент, без да е част от него и (б) служи единствено за ползване на произведението с този Основен компонент или за прилагане на Стандартен интерфейс, чието изпълнение е публично достъпно под формата на изходен код. „Основен компонент“ в горния контекст означава ключов същностен модул (напр. софтуерно ядро, графична среда и др.) на конкретната операционна система (ако има такава), където работи изпълнимото произведение; или компилатор, ползван за създаване на произведението; или интерпретатор на машинен код, прилаган за неговото [на произведението] изпълнение.

„Необходим код“ за произведение във вид на машинен код означава целият изходен код, необходим за създаване, инсталиране и (при изпълними произведения) за изпълняване на машинния код, както и за променяне на произведението, в т.ч. скриптовете за контрол на тези дейности. Към това не се включват Системните библиотеки на произведението, нито инструменти с общо предназначение, нито общодостъпни свободни програми, които се използват непроменени за осъществяване на горните

дейности, без обаче да са част от производението. Например Необходимият код включва дефиниращите файлове на интерфейса, свързани с изходните файлове на производението, и изходния код на споделените библиотеки и динамично свързани подпрограми, които производението е специално предвидено да изисква, примерно чрез вътрешен обмен на данни или контролиращи взаимодействия между тези подпрограми и други части от производението.

Необходимият код не трябва да включва нищо, което потребителите могат да създадат автоматично от други части на Необходимия код.

Необходимият код на произведение във вид на Изходен код е самото произведение.

2. Основни свободи

Всички права, предоставени по този Лиценз, се предоставят за срока на авторските права на Програмата и са неотменими, доколкото са изпълнени условията [на този Лиценз]. Лицензът изрично потвърждава Вашето неограничено право да ползвате Програмата в непроменен вид. Лицензът се прилага и по отношение на резултатите от функционирането на защитено произведение, ако тези резултати (предвид съдържанието им) представляват на свой ред защитено произведение. Този Лиценз потвърждава Вашето право да ползвате честно (или еквивалентно) [произведението] съгласно приложимото авторскоправно законодателство.

Можете безусловно, доколкото този Лиценз е в сила, да създавате, ползвате и размножавате защитени произведения, които не предоставяте на друго. Можете, доколкото спазвате условията на този Лиценз, да предоставяте защитени произведения (в т.ч. всякакви материали, върху които нямате авторски права) на трети страни, с единствената цел те да бъдат променени изключително за Ваше ползване или да бъдат окомплектовани със средства за изпълнението им от Вас. Тези, които създават или изпълняват защитените произведения за Вас, трябва да го правят изключително от Ваше име и под Ваше ръководство и контрол, като им се забранява да създават копия от вашите защитени с авторски права материали извън отношенията им с Вас.

Предоставянето при каквито и да било други обстоятелства е позволено само при посочените по-долу условия. Последващо лицензиране не се разрешава и се обезсилва по реда на Раздел 10.

3. Защита на законните правата на потребителите срещу забрана на преодоляването

Никое защитено произведение не може да бъде считано за част от ефективна технологична мярка съгласно кое да е приложимо право, попадащо в обхвата на чл. 11 от Договора за авторските права от 20.12.1996 г. [на Световната организация за интелектуална собственост]⁵³⁵, или [други] сходни норми, забраняващи или ограничаващи преодоляването на такива мерки.

С предоставянето на защитено произведение Вие се отказвате от всякаква правна власт да забранявате преодоляването на [евентуални вложени в производението] технологични мерки, ако преодоляването е породено от упражняване на гарантираните от този Лиценз права по отношение на

⁵³⁵ Чл. 11. „Задължения по отношение на технологичните мерки“

Договарящите страни осигуряват адекватна правна защита и ефективни правни средства за защита срещу преодоляване на ефективните технологични мерки, ползвани от авторите във връзка с упражняване на правата им по този Договор или по Бернската конвенция [за закрила на литературните и художествените произведения от 09.09.1886 г.], и ограничават действията по отношение на техните произведения, които не са разрешени от съответните автори или са разрешени от закона.

произведението; отказвате се и от всяко намерение да ограничите функционирането или [възможностите за] променяне на произведението от потребителите, насочено към обезпечаване на Вашето или на трети страни законно право да забраните преодоляването на [такива] технологични мерки.

4. Предоставяне на дословни копия

Можете да предоставяте дословни копия от получения от Вас изходен код на Програмата, на всякакъв носител, при условие, че във всяко копие разумно и адекватно поместите подходящо известие относно авторските права; като запазите непроменени всичките [предходни] известия относно приложимостта на този Лиценз и евентуални други условия спрямо кода, добавени по реда на Раздел 7; като запазите непроменени всичките [предходни] известия относно липсата на каквито и да било гаранции; и като предоставите на всички получатели копие от този Лиценз ведно с Програмата.

Можете да събирате каквато цена пожелаете за всяко от предоставяните от Вас копия, а така също – да предлагате поддръжка или гаранционна защита срещу заплащане.

5. Предоставяне на променени версии на изходния код

Можете да предоставяте произведения, базирани на Програмата, или променени версии от последната, с които да се създават такива произведения, във вид на изходен код, съгласно условията на Раздел 4, ако спазите следните условия:

а) произведението трябва да съдържа ясно датирано известие за нанесените от Вас промени;

б) произведението трябва да съдържа ясни известия относно приложимостта на този Лиценз и всички допълнителни условия, въведени по реда на Раздел 7; което изискване дерогира [в рамките на необходимото, за да спазите горната разпоредба,] изискването на Раздел 4 да „запазите непроменени всичките [предходни] известия“;

в) произведението в неговата цялост трябва да бъде предоставено съгласно този Лиценз на всеки, който придобие копие; като Лицензът следва да се прилага ведно с приложимите съгласно Раздел 7 допълнителни правила за цялото произведение и за всички негови части, независимо от начина, по който са пакетирани. Този Лиценз не дава право произведението да бъде лицензирано по какъвто и да било друг начин; но не обезсилва други права, получени от Вас на друго основание;

д) ако произведението включва интерактивни потребителски интерфейси, всеки от тях трябва да изобразява подходящи правни известия; ако обаче Програмата включва интерактивни интерфейси, които не изобразяват изискуемите правни известия, не е необходимо да създавате такава допълнителна функционалност.

Комбинирането на защитено произведение с други, отделни и независими произведения, които не представляват по своята същност доработки на защитеното произведение и не се комбинират с него до получаването на по-голяма програма в или върху носител с памет или медия за разпространение, представлява „Съвкупност“ – доколкото комбинацията и произтичащите от нея авторски права не се ползват за ограничаване достъпа или правата на потребителите на Съвкупността извън рамките на разрешеното по отношение на всяко от отделните произведения. Включването на защитено

произведение в такава Съвкупност не води до прилагане на този Лиценз спрямо останалите части от Съвкупността.

6. Предоставяне без изходния код

Можете да предоставяте защитени произведения във вид на машинен код съгласно условията на Раздели 4 и 5, ако предоставите и машинно четимия Необходим код съгласно условията на този Лиценз, по някой от следните начини:

а) като предоставите машинния код, вграден във физическия продукт (включително във физически носител за разпространение), придружен от Необходимия код, записан на трайни носители, обичайно използвани за обмен на софтуер; или

б) като предоставите машинния код, вграден във физическия продукт (включително във физически носител за разпространение), придружен от писмено предложение с валидност най-малко 3 години (но не по-малко от периода, за който предлагате резервни части или потребителска поддръжка за този продукт модел), предоставяйки по този начин на всеки, който притежава машинния код, или (1) копие от Необходимия код за целия вграден в продукта софтуер, за който се прилага този Лиценз (на трайни носители, обичайно използвани за обмен на софтуер, срещу цена, която не надхвърля Вашите разумни разходи за физическото предоставяне на изискуемия код), или (2) достъп за сваляне на копие от Необходимия код от мрежови сървър, без да се дължи заплащане; или

в) като предоставите единични копия от машинния код, придружени от копие на писмено предложение за предоставяне на Необходимия код; която възможност се разрешава само откъслечно и при некомерсиални дейности, и само ако сте получили машинния код с аналогично предложение в съответствие с т. 6b; или

г) като предоставите копия от машинния код, предлагайки достъп от отдалечено място (безплатно или срещу заплащане) и предлагайки еквивалентен достъп до Необходимия код, по същия начин и от същото място, без последващо заплащане. Не следва да изисквате получателите да копират Необходимия код ведно с машинния код. Ако мястото за копиране на машинния код е мрежови сървър, Необходимият код може да бъде и на друг сървър (управляван от вас или от трети страни), който поддържа еквивалентни средства за копиране – ако поддържате ясни указания до машинния код за това къде може да бъде намерен Необходимият код. Независимо от това на какъв сървър е качен Необходимият код, Вие оставате длъжни да обезпечите достатъчно продължителна достъпност на Необходимия код, за да изпълните горните изисквания; или

д) като предоставите машинния код чрез разпределен peer-to-peer мрежов протокол, ако информирате други peer-разпространители за местоположението, откъдето машинният код и Необходимият код на произведението се предлагат публично, без заплащане, в съответствие с т. 6d.

Обособима част от машинния код, чийто изходен код е изключен от Необходимия код като Системна библиотека, не е необходимо да бъде включван при предоставяне машинния код на произведението.

„Потребителски продукт“ означава или (1) „потребителски продукт“ (всяко вещественно лично имущество, обичайно предназначено за лични, семейни или битови нужди), или (2) нещо, което е предвидено или се продава за вграждане в жилище. При определянето на това дали даден продукт е потребителски,

съмнителните случаи следва да се решават [разширително]⁵³⁶ в полза на потребителските продукти. За конкретен продукт, придобит от конкретен потребител, „обичайно използване“ означава типичната или общоприета употреба на такъв вид продукти (независимо от положението на конкретния потребител или от начина, по който той действително използва, очаква или е очаквал да използва продукта). Продуктът е потребителски, независимо от евентуалното наличие на негово съществено търговско, промишлено или [друго] непотребителско приложение (освен ако такива приложения представляват единственият общоприет начин на използване на продукта).

„Инсталационна информация“ за Потребителски продукт означава всякакви методи, процедури, оторизиращи ключове или друга информация, необходима за инсталиране и изпълняване на променени версии на защитено произведение в съответния Потребителски продукт, [получени] от променена версия на неговия Необходим код. Информацията трябва да бъде достатъчна, за да се гарантира, че понататъшното функциониране на променения машинен код няма да бъде осуетено или затруднено единствено поради извършената промяна.

Ако предоставяте произведение във вид на машинен код съгласно този Раздел, било в, било с, било специално за ползване на Потребителски продукт, и ако предоставянето се осъществява като част от прехвърляне, при което правото на владение и ползване на Потребителския продукт се прехвърля на приобретателя безсрочно или за определен срок (независимо от естеството на прехвърлянето), предоставеният по реда на този Раздел Необходим код следва да бъде придружен от съответната Инсталационна информация. Горното изискване не се прилага, ако нито Вие, нито трета страна сте си запазили възможност да инсталирате променен машинен код на Потребителския продукт (например когато производението е инсталирано на ROM⁵³⁷).

Изискването да предоставите Инсталационна информация не включва изискване да продължите да предоставяте поддръжка, гаранции или обновления нито за променени или преинсталирани от потребителите произведения, нито за Потребителски продукти, в които същите са били променени или преинсталирани. Може да бъде отказан достъп до мрежа, когато промяната засяга съществено и неблагоприятно функционирането на мрежата, или нарушава правилата и протоколите за комуникация в нея.

Предоставения съгласно този Раздел Необходим код и Инсталационна информация трябва да са в публично документиран формат (с публично достъпни приложения във вид на изходен код), който не изисква специални пароли или ключове за разпакетиране, четене и копиране.

7. Допълнителни правила

536 Общата теория на правото разпознава три вида тълкуване на правната норма от гледна точка на нейния обем: разширително (когато максимален кръг от обекти и явления влизат в състава ѝ – например при предоставянето на права за гражданите или забрани за органите на властта); стеснително (когато кръгът от обекти и явления се свива до възможния минимум – например при налагането на забрани и задължения за гражданите или права и привилегии за властта); и буквално (когато обектите и явленията се разглеждат в строгия им литературен смисъл – например при очертаването на легални дефиниции).

537 'Read-only memory' (Памет само за четене); обикновено вградена в чипове, диодни матрици и др., най-често при самото произвеждане на компонентите, което изключва текущо променяне (препрограмиране); последното е осъществимо бавно, с редица технически затруднения или е невъзможно без подмяна на съответните хардуерни компоненти. Обикновено в такъв вид се записва софтуерът от „ниско“ ниво (в т.ч. и т.нар. Firmware), тясно свързан с функционирането на конкретния модел хардуер и лишен от необходимост да бъде препрограмиран регулярно; в такъв вид се записват и непрезаписваемите оптични дискове, чието последващо променяне след приключването на записа е невъзможно.

„Допълнителните разрешения“ представляват правила, които допълват този Лиценз, като въвеждат изключения от едно или повече от неговите условия. Допълнителните разрешения, приложими за цялата Програма, следва да се третират като неделима част от този Лиценз (доколкото същите са допустими от приложимото законодателство). Ако някое Допълнително разрешение се отнася само до определена част от Програмата, тази част може да се използва отделно съгласно тези разрешения, като този Лиценз (без да се вземат предвид Допълнителните разрешения) се прилага за Програмата в нейната цялост.

Когато предоставяте копие от защитено произведение, можете по Ваша преценка да премахнете всяко Допълнително разрешение за това копие или за определена част от него. (Възможно е да бъде определено Допълнителните разрешения да бъдат премахнати в определени случаи, когато промените произведението.) Можете да поставите Допълнителни разрешения по отношение на материал, добавен от Вас към защитено произведение, за чието добавяне разполагате с или можете да предоставите подходящо авторскоправно разрешение.

Независимо от другите разпоредби на този Лиценз, ако добавяте материал към защитено произведение, можете (ако сте оправомощени от носителите на авторските права върху добавения материал) да допълните правилата на Лиценза с правила:

а) за отказ от гаранция или за ограничаване на отговорността по начин, различен от посоченото в Раздели 15 и 16 от този Лиценз; или

б) за изискване да бъдат запазени определени разумни правни известия или признания за авторство в този материал или в показваните в произведението Подходящи правни известия (ако има такива); или

в) за забрана срещу подвеждащо представяне произхода на добавения материал или за въвеждане на изискване променените версии на този материал да бъдат обозначени по разумен начин като различаващи се от първоначалната версия; или

г) за ограничаване ползването за публични цели имената на лицензодателите или на авторите на добавения материал; или

д) за отказ съгласно нормативната уредба на индустриалната собственост от предоставянето на право за ползване на определени търговски наименования, търговски марки или марки за услуги; или

е) за обезщетяване на лицензодателите и/ли авторите на добавения материал от този, който предоставя материала (или негови променени версии), като договаря поемането на допълнителна отговорност към получателите – за всяка допълнително поета отговорност, към която първоначалните лицензодатели и/ли автори са привлечени съгласно тези договорки.

Всякакви други неразрешителни допълнителни правила се приемат за „Последващи ограничения“ по смисъла на Раздел 10. Ако получената от Вас Програма или някоя част от нея съдържа известие, което посочва приложимостта на този Лиценз, но включва допълнително правило, представляващо Последващо ограничение, Вие имате право да премахнете това правило. Ако предоставеното копие от Лиценза съдържа Последващо ограничение, но разрешава последващо лицензиране или защита съгласно този Лиценз, можете да прибавите към защитеното произведение материали, за които са

приложими условията по предоставеното копие от Лиценза, при условие, че Последващите ограничения не остават в сила при последващото лицензиране или предоставяне [на производението].

Ако добавите правила спрямо защитено произведение съгласно този Раздел, следва да поставите в съответните файлове с изходен код заявление относно допълнителните правила, приложими спрямо тези файлове; или известие относно това къде могат да бъдат открити приложимите [допълнителни] правила.

Допълнителни правила (разрешителни или не), могат да бъдат скрепени под формата на отделно съставен Лиценз или да бъдат посочени като изключение. Горните изисквания остават приложими и в двата случая.

8. Прекратяване

Не можете да размножавате или променят защитено произведение, освен както е изрично предвидено в този Лиценз. Всеки опит за размножаване или промяна по друг начин е незаконосъобразен и автоматично води до прекратяване на правата Ви по този Лиценз (включително до прекратяването на евентуални Патентни лицензи, издадени по реда на §3 от Раздел 11).

Въпреки горното – ако преустановите всички [допуснати от Вас] нарушения на този Лиценз, Вашите права съгласно предоставен Ви от конкретен носител на авторски права Лиценз се възстановяват (а) временно, освен ако и докато носителят на авторските права изрично и окончателно не прекрати Вашия лиценз, или (b) за постоянно, ако носителят на авторските права не Ви уведоми [за противното] по разумен начин, в срок до 60 дни от преустановяване на нарушението.

Допълнително – правата Ви по предоставен от конкретен носител на авторски права Лиценз се възстановяват за постоянно, ако носителят на авторските права Ви уведоми за нарушението по разумен начин, това е първото Ви подобно уведомяване за нарушаване на този Лиценз (за което и да било защитено произведение) и поправите допуснатото нарушение в срок до 30 дни от уведомяването.

Прекратяването на Вашите права по реда на този Раздел не води до прекратяване правата на трети страни, които са получили копия [от защитено произведение] или права от Вас съгласно този Лиценз. Ако Вашите права са прекратени и не са възстановени за постоянно, Вие не можете да придобивате права съгласно последващи Лицензи за същите материали по реда на Раздел 10.

9. Незадължителност на приемането [на Лиценза] при държане на копия

Не е необходимо да приемате този Лиценз, за да получите или изпълнявате копие от Програмата. Не е необходимо да приемате този Лиценз и при спомагателното размножаване на защитено произведение, единствено като последица от ползването на разпределен peer-to-peer мрежов протокол за предаване, за да получите копия [от Програмата]. Същевременно – нищо друго освен този Лиценз не Ви дава право да размножавате или променят защитено [съгласно този Лиценз] произведение. Подобни действия са нарушение на авторски права, ако не сте приели този Лиценз. Следователно, с промяната или размножаването на защитено произведение се счита, че Вие сте приели този Лиценз.

10. Автоматично лицензиране на последващите получатели

Всеки път, когато предоставите защитено произведение, получателят автоматично получава [този] Лиценз от първоначалните лицензодатели, предоставящ му право да ползва, променя и размножава произведението-обект на Лиценза. Вие не носите отговорност за спазването на Лиценза от трети страни.

„Преобразуване на юридическо лице“ означава прехвърляне контрола върху юридическото лице или прехвърляне на неговото предприятие, а така също – разделяне или сливане на юридически лица. Ако копирането на защитено произведение е резултат от преобразуването на юридически лица, всеки от праводателите, получил копие от произведението, получава ведно с него и всякакви приложими към него Лицензи, които праводателят е имал или би могъл да предостави съгласно предходния параграф (в това число и правото на притежание на Необходимия код на произведението, ако праводателят разполага с него или може да го получи с разумни усилия).

Не можете да налагате никакви Последващи ограничения върху упражняването на правата, предоставени или утвърдени съгласно този Лиценз. Например, не можете да налагате лицензионна такса, възнаграждение или други плащания за упражняване на права, предоставени съгласно този Лиценз; и не можете да предявявате съдебен процес (включително насрещна претенция или насрещен иск в съдебен процес)⁵³⁸, позовавайки се на каквото и да било нарушение на патентни права чрез създаването, ползването, продаването, предлагането за продажба или вноса на Програмата или част от нея.

11. Патенти

„Допринасящ“ е носителят на авторски права, който разрешава използването съгласно този Лиценз на Програмата или на друго защитено произведение, на което Програмата е базирана. Така лицензираната Програма придобива статута на „Допринесена версия“ от Допринасящия.

„Съществени патентни възражения“ от Допринасящия са всичките патентни претенции, притежавани или контролирани от него (независимо дали вече придобити или придобивани впоследствие), които биха могли да бъдат нарушени чрез разрешено от този Лиценз създаване, използване или продажба на Допринесена версия – без да включват претенции за нарушения, настъпили само поради последващо променяне на Допринесената версия. По смисъла на това определение „Контролът“ включва правото да се предоставят последващи Патентни лицензи, по начин, съответстващ с изискванията на този Лиценз.

Всеки Допринасящ Ви предоставя неизключителен, в световен мащаб и безвъзмезден Патентен лиценз съгласно [правото му на] Съществени патентни възражения – да създавате, ползвате, продавате, предлагате за продажба, внасяте и по друг начин изпълнявате или размножавате съдържанието на неговата версия на Допринасящ.

В следващите 3 параграфа „Патентен лиценз“ означава всяко изрично съглашение или поет ангажимент (под каквато и да било форма) да не бъдат прилагани [ограниченията на] патент (например изрично разрешение за ползване на патентованото изобретение⁵³⁹ и за отказ от съдебни претенции⁵⁴⁰ за нарушен патент). „Предоставяне“ на такъв Патентен лиценз означава сключването на споразумение или

538 Ограничаването на правото на иск с частноправен акт, определящ общи правила за ползване (каквото се явява цитираният лиценз), е недействително съгласно българското законодателство (арг. напр. от чл.чл. 94 и 113 от ЗЗД; чл. 264, ал. 2 от ГПК) (Мингова 1995:50). Следователно коментиранията разпоредба не може да се приеме като отрицателна процесуална предпоставка пред българските съдилища (въпреки нейното съдържание в този смисъл); но може да послужи като основание за търсене на отговорност за вреди, в случай, че бъде призната неоснователността на евентуално предявения иск (насрещна претенция или насрещен иск).

поемането на ангажимент спрямо определена страна да не бъдат прилагани [ограниченията на] патента.

Ако предоставяте защитено произведение, като съзнателно се позовавате на Патентен лиценз, и ако Необходимият код на произведението не е достъпен за копиране от всеки без да заплаща за това съгласно правилата на този Лиценз, чрез публично достъпен мрежови сървър или по друг лесно достъпен начин, Вие следва или (1) да направите Необходимия код достъпен, или (2) да се лишите от ползването на Патентния лиценз за конкретното произведение, или (3) да организирате по начин, съвместим с изискванията на този Лиценз, разпространение на Патентния лиценз спрямо последващите получатели. „Съзнателно позоваване“ означава да Ви е известно, че ако не е предоставен Патентен лиценз, евентуалното предаване от Ваша страна на защитено произведение в дадена държава или използване от Ваши получатели на защитеното произведение в тази държава би нарушило един или повече идентифицируеми патенти в съответната държава, за които има основание да считате, че са правно валидни.

Ако по силата или във връзка с едно прехвърляне или споразумение предоставите или размножите чрез осигуряването на достъп определено защитено произведение, и предоставите Патентен лиценз на някоя от страните, получаващи защитеното произведение, като я оправомощавате да ползва, размножава, променя или предоставя конкретно копие от защитеното произведение, предоставеният от Вас Патентен лиценз се разпростира въз основа на това автоматично спрямо всичките [други] получатели на защитеното произведение.

Определен Патентен лиценз е „Дискриминативен“, ако не включва в своя обхват забрани срещу упражняването на, или е обусловен от неупражняване на едно или повече от правата, специално предоставени съгласно този Лиценз. Не следва да предоставяте защитено произведение, ако сте страна по споразумение с трета страна в сферата на разпространението на софтуер, съгласно което [споразумение] извършвате плащания към третата страна в зависимост на обхвата на Вашата дейност за предоставяне на произведението и съгласно което [споразумение съответната] трета страна предоставя на някои от страните, които получават защитеното произведение от Вас, Дискриминативни Патентни лицензи (а) ведно с предоставените от Вас копия на защитеното произведение (или копия, създадени от Вашите копия), или (б) предимно за и във връзка със специфични продукти или комбинации, съдържащи защитеното произведение – освен ако сте сключили това споразумение или Патентният лиценз е предоставен преди 28.03.2007 г.

Нищо в този Лиценз не следва да се тълкува като изключващо или ограничаващо каквото и да било мълчаливо лицензиране или други защитни мерки срещу нарушение, които иначе биха могли да бъдат на Ваше разположение съгласно приложимото патентно право.

12. Непредаване свободата на другите

Ако Ви бъдат наложени условия (чрез съдебно разпореждане, спогодба или по друг начин), които противоречат на този Лиценз, това не ви освобождава от условията на Лиценза. Ако не сте в състояние да предоставите защитено произведение така, че да изпълните едновременно задълженията си и по

539 Българското законодателство различава изобретения (които се патентоват) и полезни модели (които се регистрират), като закрилата на двата вида произведения е сходна; в оригиналния текст на цитирания лиценз се споменават единствено патент[овани изобретения], но режимът следва да бъде прилаган по аналогия и за регистрирани полезни модели.

540 За повече детайли относно ограничаване правото на иск вж. бел. 538 по-горе.

този Лиценз, и други обвързващи Ви задължения, то като резултат не следва да предоставяте изобщо производението. Ако например сте се съгласили с условие, което Ви задължава да събирате такса за последващо предоставяне от тези, на които предоставяте Програмата, единственият начин да спазите едновременно и така поетите условия, и Лиценза, ще бъде да се откажете от предоставяне на Програмата.

13. Прилагане наред с Общия публичен лиценз на GNU Affero

Независимо от която и да е друга разпоредба на този Лиценз, имате право да свържете или комбинирате всяко защитено произведение с такива произведения, които се разпространяват съгласно версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU Affero (AGPL)⁵⁴¹, в единно комбинирано произведение и да предоставяте полученото произведение. Условията на този лиценз продължават да бъдат приложими по отношение на частта [от единното произведение], която представлява защитено произведение, като приложение спрямо единното произведение намират и специалните изисквания по Раздел 13⁵⁴² от Общия публичен лиценз на GNU Affero досежно мрежовите взаимодействия.

14. Ревизирани версии на този Лиценз

Фондацията за Свободен софтуер може да публикува ревизирани и/ли нови версии на Общия публичен лиценз на GNU от време на време. Новите версии ще бъдат сходни по дух с настоящата версия, но може да се различават в детайли, насочени към нови проблеми и съображения.

На всяка версия се предоставя различен номер на версия. Ако в Програмата е посочена конкретна номерирана версия на Общия публичен лиценз на GNU „или всяка следваща версия“ намира приложение, Вие можете да прилагате правилата и условията както на конкретната номерирана версия, така и тези на всяка следваща версия, публикувана от Фондацията за свободен софтуер. Ако в Програмата не е посочена номерирана версия на Общия публичен лиценз на GNU, можете да изберете да прилагате правилата и условията на коя да е от версиите, публикувани някога от Фондацията за свободен софтуер.

Ако в Програмата е посочено, че пълномощник може да обяви коя бъдеща версия на Общия публичен лиценз на GNU следва да бъде прилагана, публичното изявление на този пълномощник за прилагането на конкретна версия Ви оправомощава завинаги да прилагате правилата и условията именно на тази версия по отношение на Програмата.

Следващите версии на Лиценза може да Ви предоставят допълнителни или различни позволения. Въпреки това, на никого от авторите или носителите на авторските права няма да бъдат налагани допълнителни задължения като резултат от Вашия избор да прилагате правилата и условията на следваща версия.

541 Общият публичен лиценз на GNU Affero (AGPL) е резултат от констатирана през 2002 г. от компанията за web-базиран услуги Affero уязвимост в GPLv2, изразяваща се в риска достъпът до променения изходен код на защитено произведение да бъде отказан, когато същият се предоставя „като услуга“ от отдалечен сървър, без инсталирането му на потребителския компютър. При това положение конвенционалният GPLv2 не поражда задължение за предоставяне на (достъп до) изходния код. За повече детайли вж. Приложението „Общ публичен лиценз на GNU Affero“ по-горе.

542 Раздел 13 „Отдалечена мрежова интеракция; прилагане наред с Общия публичен лиценз на GNU“ задължава лицензодателите да предоставят на потребителите, които осъществяват мрежова интеракция с Програмата (вкл. когато тези взаимодействия не предвиждат сваляне на машинния код и изпълняването му на личния компютър), свободен (вкл. безплатен) и стандартизиран достъп до Необходимия код на тази Програма, ако същата е била междувременно променена.

15. Отказ от гаранции

ДОКОЛКОТО В ЗАКОН НЕ Е ОПРЕДЕЛЕНО ДРУГО, ПРОГРАМАТА СЕ ПРЕДОСТАВЯ БЕЗ ГАРАНЦИИ. ОСВЕН АКО ПРОТИВНОТО НЕ Е ПОСОЧЕНО ПИСМЕНО, НОСИТЕЛИТЕ НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА ИЛИ ДРУГИ СТРАНИ ПРЕДОСТАВЯТ ПРОГРАМАТА „КАКТО Е“, БЕЗ ГАРАНЦИЯ ОТ КАКЪВТО И ДА БИЛО ВИД, ИЗРИЧЕН ИЛИ ПОДРАЗБИРАЩ СЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО, НО НЕ САМО, ПРЕДПОЛАГАЕМИ ГАРАНЦИИ ЗА ПРОДАВАЕМОСТ И ГОДНОСТ ЗА КОНКРЕТНА ЦЕЛ. ЦЕЛИЯТ РИСК ЗА КАЧЕСТВОТО И ПРЕДСТАВЯНЕТО НА ПРОГРАМАТА ЛЕЖИ ВЪРХУ ВАС. АКО ПРОГРАМАТА СЕ ОКАЖЕ ДЕФЕКТНА, РАЗХОДИТЕ ЗА ЦЯЛОТО НЕОБХОДИМО ОБСЛУЖВАНЕ, РЕМОНТИ ИЛИ ПОПРАВКИ СА ЗА ВАША СМЕТКА.

16. Ограничения на отговорността

ПРИ НИКАКВИ ОБСТОЯТЕЛСТВА, ОСВЕН СЪГЛАСНО ИМПЕРАТИВНИТЕ НОРМИ НА ПРИЛОЖИМОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ИЛИ ПРИ ПИСМЕНО СЪГЛАСИЕ, КОЙТО И ДА БИЛО ОТ НОСИТЕЛИТЕ НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА ИЛИ ДРУГИ СТРАНИ, КОИТО СА ПРОМЕНИЛИ ИЛИ ПРЕДОСТАВИЛИ ПРОГРАМАТА СЪГЛАСНО ГОРНИТЕ РАЗРЕШЕНИЯ, НЕ МОГАТ ДА БЪДАТ ДЪРЖАНИ ОТГОВОРНИ ПРЕД ВАС ЗА ВРЕДИ, В ТОВА ЧИСЛО КАКВИТО И ДА БИЛО ОБЩИ, СПЕЦИАЛНИ, СЛУЧАЙНИ ИЛИ ПОСЛЕДОВАТЕЛНИ ВРЕДИ, НИТО ДА БИЛО ДА БЪДАТ ОТГОВОРНИ ЗА ВАС, ВСЯКАКВИ СПЕЦИАЛНИ, СПЕЦИАЛНИ, СЛУЧАЙНИ ИЛИ ПОСЛЕДВАЩИ ВРЕДИ, ПРОИЗТЕКЛИ ОТ ПОЛЗВАНЕТО ИЛИ ОТ НЕВЪЗМОЖНОСТТА ЗА ПОЛЗВАНЕ НА ПРОГРАМАТА (ВКЛЮЧИТЕЛНО, НО НЕ САМО, ЗА ЗАГУБА НА ДАННИ ИЛИ НЕКОРЕКТНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДАННИ, ИЛИ ЗАГУБИ, ПРЕТЪРПЕНИ ОТ ВАС ИЛИ ОТ ТРЕТИ СТРАНИ, ИЛИ НЕВЪЗМОЖНОСТ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАБОТИ С КАКВИТО И ДА БИЛО ДРУГИ ПРОГРАМИ), ДОРИ АКО НОСИТЕЛИТЕ НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА ИЛИ ДРУГИТЕ СТРАНИ СА БИЛИ УВЕДОМЕНИ⁵⁴³ ЗА ВЪЗМОЖНОСТТА ДА НАСТЪПЯТ ТАКИВА ЩЕТИ.

17. Тълкуване на Раздели 15 и 16

Ако Отказът от гаранции и Ограниченията на отговорността, дадени по-горе, не могат да породят предвидените в тях правни последици на съответното място, компетентните съдилищата следва да прилагат местното законодателство, което най-точно се приближава към абсолютно премахване на всякаква гражданска отговорност във връзка с Програмата – освен ако копието от Програмата не е придружено от предоставена гаранция или поета отговорност, срещу заплащане.

КРАЙ НА ПРАВИЛАТА И УСЛОВИЯТА

Как да приложите тези правила към Ваши нови Програми

Ако разработвате нова Програма и желаете да бъде от възможно най-голяма ползваемост за обществото, най-добрият начин да постигнете това е да я направите Свободен софтуер, който всеки може да разпространява и променя съгласно тези правила.

⁵⁴³ Уведомяването за възможност да настъпят щети съгласно българското законодателство може да изключи възможността носителите на авторските права или трети страни, предоставили защитеното произведение, да са действали добросъвестно по см. на чл. 12 от **ЗЗД** и от там – да ангажира отговорността им за непозволено увреждане по чл. 45 от **ЗЗД** – независимо от цитираното ограничаване на отговорността.

За да сторите това, прикрепете следното изявление в Програмата. Най-сигурно е да го прикрепите в началото на всеки файл с изходен код, за да посочите най-ефективно Отказа от гаранции; като всеки файл трябва да включва поне „Copyright“ линията и указание за това къде може да бъде видяно пълното изявление.

<един ред, за да посочите името на Програмата и кратка идея за това какво прави>
Copyright © <година> <име на автор>

Тази програма е Свободен софтуер: можете да я разпространявате и/ли промените съгласно правилата на Общия публичен лиценз на GNU, публикуван от Фондацията за Свободен софтуер, било Версия 3 на Лиценза, или (по Ваш избор) коя да е следваща версия.

Тази програма се разпространява с надеждата, че ще бъде ползваема, но БЕЗ НИКАКВИ ГАРАНЦИИ; дори без предполагаема гаранция за ПРОДАВАЕМОСТ или ГОДНОСТ ЗА КОНКРЕТНА ЦЕЛ. Вижте Общия публичен лиценз на GNU за повече детайли.

Вие трябва да сте получили копие от Общия публичен лиценз на GNU ведно с тази програма. Ако това не е така, вижте <<https://www.gnu.org/licenses>>

Също така добавете информация как да се осъществява връзка с Вас електронно и на хартия.

Ако Програмата поддържа интеракция в терминал, направете така, щото да извежда кратки изявления като тези, когато се стартира в интерактивен режим:

Copyright © <година> <име на автор>

Тази програма идва БЕЗ АБСОЛЮТНО НИКАКВИ ГАРАНЦИИ; за детайли `виж w'.

Това е Свободен софтуер и Вие можете да го разпространявате съгласно същите условия; наберете `покажи с' за детайли.

Хипотетичните команди `виж w' и `покажи с' следва да показват съответните части от Общия публичен лиценз. Разбира се, Вашите програмни команди следва да са различни; за интерфейса GUI можете да ползвате полето „Относно“.

Освен това трябва да убедите Вашия работодател (ако работите като програмист) или училището, ако сте в такова, да подпише „отказ от авторски права“ спрямо Програмата, ако е необходимо. За повече информация относно това и как да приложите GNU GPL, вижте <<https://www.gnu.org/licenses/>>

Основният публичен лиценз на GNU не позволява включването на Вашата програма в Собственически програми⁵⁴⁴. Ако Програмата ви е подпрограмна библиотека, може да помислите, че е по-полезно да разрешите свързването на библиотеката със Собственически приложения. Ако желаете да направите

⁵⁴⁴ Т.е. такива програми, които представляват несвободен софтуер. За повече детайли вж. статията „Nonfree Software“ (Несвободен софтуер) от Частта „Понятие за Свободен софтуер“ по-горе.

именно това, използвайте Отслабения общ публичен лиценз на GNU⁵⁴⁵ вместо този Лиценз. Но преди това, моля, прочетете <<https://www.gnu.org/licenses/why-not-lgpl.html>>⁵⁴⁶

545 Отслабеният общ публичен лиценз на GNU (LGPL) позволява вграждането на обособени компоненти свободен софтуер (най-вече под формата на споделени библиотеки) в несвободни софтуерни разработки – без това да налага лицензиране на целия новосъздаден проект като свободен софтуер. Това разграничава LGPL от усилените свободни лицензи (каквото се явява и разглежданият по-горе GPL). За повече детайли вж. Приложението „Отслабен общ публичен лиценз на GNU“ по-долу.

546 Разяснения от Проекта GNU на тема „*Защо не трябва да прилагате Отслабения общ публичен лиценз на GNU за Вашата следваща [програмна] библиотека?*“; представят предимствата и недостатъците на двата възможни подхода в рамките на Движението за Свободен софтуер – лицензиране на програмните библиотеки съгласно GPL или съгласно LGPL, като вземат предвид баланса между възможността една програмна библиотека да бъде прилагана в по-широк кръг от софтуерни проекти и възможността софтуерът да бъде „освобождаван“ заради предимствата на програмни библиотеки, достъпни само за свободни софтуерни проекти.

Отслабен общ публичен лиценз на GNU (GNU Lesser General Public License)

Отслабен общ публичен лиценз⁵⁴⁷ на GNU

Версия 3⁵⁴⁸, 29.06.2007 г.

Copyright © 2007 Фондация за свободен софтуер <<https://fsf.org/>>⁵⁴⁹

Всеки има право да копира и разпространява дословни копия от този Лиценз, но не е разрешено променянето му.

Тази версия на Отслабения общ публичен лиценз на GNU включва правилата и условията от Версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU⁵⁵⁰, допълнени както е посочено по-долу.

0. Допълнителни дефиниции

Изразът „Този лиценз“ препраща към Версия 3 на Отслабения общ публичен лиценз на GNU, а изразът „GNU GPL“ препраща към Версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU.

Изразът „Библиотека“ се отнася до защитено произведение съгласно този Лиценз, различно от Приложение или Комбинирано произведение съгласно определенията по-долу.

„Приложение“ е всяко произведение, което позволява ползването на интерфейс, предоставен от Библиотека, без да е базиран на Библиотеката. Определянето на подклас на клас, определен от Библиотеката, се счита за режим на ползване на интерфейс, предоставен от Библиотеката.

„Комбинирано произведение“ е разработка, създадена чрез комбиниране или свързване на Приложение с Библиотека. Конкретната версия на Библиотека, с която е създадено Комбинираното произведение, представлява „Свързана версия“ [на Библиотеката].

„Минимален необходим код“ за Комбинирано произведение означава Необходимия код за Комбинираното произведение, с изключение на Изходния код за такива части от Комбинираното

547 Официалната англоезична версия на Отслабения общ публичен лиценз на GNU е достъпна на този адрес:
<https://www.gnu.org/licenses/lgpl.html>

548 Първата версия на LGPL (тогава озаглавена 'Library General Public License') е утвърдена паралелно с втората версия на GPL и поради своята юридическа съвместимост с този лиценз е именувана под №2.0. Основна причина за утвърждаване на втората версия е объркването сред програмистката общност, че този лиценз трябва да бъде прилаган непременно по отношение на софтуерните библиотеки. Поради тази причина, а също за да се подчертае отслабения характер на този лиценз, втората версия е ораглавена 'Lesser General Public License', без съществени юридически изменения и допълнения.

549 Официален URL-адрес на Фондацията за Свободен софтуер.

550 Общият публичен лиценз на GNU (GPL) е основният лиценз за разпространяване на свободен софтуер съгласно принципите на концепцията Copyleft, отличаваща се със забраната на каквото и да било използване на лицензиран съгласно правилата на GPL софтуерна разработка или части от нея в или редом с друга софтуерна разработка, която не е лицензирана също съгласно GPL. Това води до изолация, която не се харесва на част от привържениците на свободния софтуер, критикуващи GPL поради пропускането на възможността несвободни софтуерни разработки да бъдат съобразявани със съществуващите свободни стандарти. Именно на тази критика отговаря LGPL, като дава възможност обособени компоненти свободен софтуер (най-често софтуерни библиотеки) да бъдат ползвани в общи проекти с несвободен софтуер, без това да води било до премахване на свободата по отношение на свободния софтуер, било до задължение несвободният софтуер да се лицензира съгласно GNU. За повече детайли вж. Приложението „Общ публичен лиценз на GNU“ по-горе.

произведение, които сами по себе си се базират на Приложението, а не на Свързаната версия [на Библиотека].

„Необходим код на Приложение“ за Комбинирано произведение означава двоичния код и/ли изходния код на Приложение, включително всички данни и полезни програми, необходими за възпроизвеждане на Комбинираното произведение от Приложението, но без Системните библиотеки на Комбинираното произведение.

1. Изключение от Раздел 3 на GNU GPL

Можете да предоставите защитено произведение съгласно условията на Раздели 3 и 4 от този Лиценз, без да се обвързвате с [изискванията на] Раздел 3 от GNU GPL⁵⁵¹.

2. Предоставяне на променени версии [на Софтуерни библиотеки]

Ако промените копие от [Софтуерна] библиотека и във вашите променени версии [някое] средство се отнася до функция или данни, които трябва да бъдат предоставени от [определено Софтуерно] приложение, ползващо това средство (което от своя страна е различно от аргумент, подаден при заявка към средството), може да предоставите копие от променената версия [на Софтуерната библиотека]:

а) съгласно този Лиценз – като положите добросъвестни усилия за обезпечаване функционирането на средството и изпълняване на тези части от неговото предназначение, които все още имат самостоятелен смисъл (когато съответното [Софтуерно] приложение не предоставя [необходимата] функция или данни); или

б) съгласно условията на GNU GPL – без за прилагате никое от допълнителните разрешения съгласно този Лиценз спрямо променената версия [на Софтуерната библиотека].

3. Машинен код, включващ материал от Заглавни файлове на Библиотека

Машинният код от определено Приложение може да включва материали от Заглавен файл, явяващ се част от Библиотека. Можете да предоставяте такъв машинен код съгласно предпочитани от Вас правила, ако включеният материал не се ограничава до числови параметри, оформлени на структурирани данни, принадлежности, малки макроси, вградени функции и шаблони (с дължина до 10 линии [код]), и ако изпълните следните изисквания:

а) да предоставите видимо известие към всяко копие от машинния код, в който се използва Библиотеката, от което да е видно, че Библиотеката се урежда съгласно този Лиценз; и

б) да придружите машинния код с копие на GPL и на този Лиценз.

⁵⁵¹ Раздел 3 „Защита на правата на потребителите срещу заобикаляне на закона“ от GPL (основния лиценз на GNU) задължава лицензодателите да се откажат „от всякаква правна власт да забраняват преодоляването на [евентуални вложени в произведението] технологични мерки, ако преодоляването се осъществява за упражняване на гарантираните от този Лиценз права по отношение на произведението“, както и „от всяко намерение да ограничат функционирането или [възможностите за] променяне на произведението от потребителите, насочено към обезпечаване на техните (на лицензодателите) или на трети страни законно право да забранят преодоляването на [такива] технологични мерки“; с което практически GPLv3 оправомощава потребителите да премахнат, осуетят действието или заобиколят такива технологични мерки, когато същите препятстват или затрудняват упражняването на гарантираните им от Лиценза права. За повече детайли – пак там.

4. Комбиниране на произведения

Можете да предоставяте Комбинирани произведения съгласно предпочитани от Вас правила, ако с това като цяло не ограничавате ефективно нито променянето на включени в Комбинираното произведение части от Библиотека, нито обратното инженерство, осъществявано с цел отстраняване на грешки при извършването на такива промени – ако заедно с това изпълните и следните изисквания:

a) да предоставите видимо известие към всяко копие от Комбинираното произведение, от което да е видно, че в него се използва Библиотеката и това, че тази Библиотека е защитена съгласно този Лиценз; и

b) да придружите Комбинираното произведение с копие на GNU GPL и на този Лиценз; и

c) при Комбинирани произведения, показващи известия относно авторските права при тяхното изпълняване, да включите и известие относно авторските права върху Библиотеката и препратка, насочваща потребителите към копие от GPL и този Лиценз; и

d) да направите едно от следните:

0) или да предоставите Минимално необходимия код съгласно правилата на този Лиценз, ведно с Необходимия код на [Софтуерното] приложение във формат и при условия, които са подходящи и позволяват на потребителя да комбинира или да свърже наново [Софтуерното] приложение с променена Свързана версия [на Софтуерна библиотека], създавайки променено Комбинирано произведение) по реда на Раздел 6 от GPL⁵⁵² за предоставяне на Необходим код,

1) или да приложите подходящ механизъм за споделяне на [Софтуерни] библиотеки, чрез който да препратите към [Софтуерната] библиотека. Подходящ механизъм в горния смисъл е този, който (a) прилага по време на изпълняването [Софтуерна] библиотека, която вече е налице в компютърната система на потребителя; или (b) би функционира правилно с променена версия на [Софтуерна] библиотека, която е съвместима с интерфейса на Свързаната версия [на Софтуерна библиотека]; и

e) да предоставите Инсталационна информация, но само ако в противен случай бихте били задължени да предоставите такава информация съгласно Раздел 6 от GNU GPL и само доколкото тази информация е необходима за инсталиране и изпълняване на променени версии на Комбинираното произведение, създадено чрез ново комбиниране или свързване на Приложението с променена Свързаната версия [на Софтуерна библиотека]. (Ако във Вашия случай приложение намира т. 4d0, Инсталационната информация следва да придружава Минимално необходимия код на Софтуерното приложение. Ако във Вашия случай приложение намира т. 4d1, следва да предоставите Инсталационната информацията по реда на Раздел 6 от GNU GPL за предоставяне на Изходния код.)

5. Комбинирани библиотеки

⁵⁵² Раздел 6 от GPLv3 „Предоставяне без изходния код“ дава възможност защитените произведения да бъдат предоставяни във вид на машинен код, без изходния код, когато са окомплектовани с необходимия код (включващ целия изходен код, необходим за създаване, инсталиране и (при изпълними произведения), за изпълняване на машинния код и за променяне на произведението, в т.ч. скриптовете за контрол на тези дейности) в машинно четим вид. За повече детайли вж. Приложението „Общ публичен лиценз на GNU“ по-горе.

Можете да поставяте библиотечни средства, които са разработени на базата на Софтуерна библиотека, в една Софтуерна библиотека заедно с други библиотечни средства, които не представляват Софтуерни приложения и не са защитени съгласно този Лиценз, и да предоставяте такива комбинирани библиотеки съгласно предпочитани от Вас правила – ако заедно с това изпълните и следните изисквания:

а) да придружите Комбинираната библиотека с копие от същата работа, базирана на Библиотеката, без да се комбинира с други библиотечни средства, предоставяни съгласно условията на този Лиценз; и

б) да предоставите видимо известие към Комбинираната библиотека относно това, че част от нея представлява разработка, базирана на Библиотеката и посочващо къде да бъде намерена самата придружаваща разработка в некомбиниран вид.

6. Ревизирани версии на Отслабения общ публичен лиценз на GNU

Фондацията за Свободен софтуер може да публикува ревизирани и/ли нови версии на Отслабения общ публичен лиценз на GNU от време на време. Новите версии ще бъдат сходни по дух с настоящата версия, но може да се различават в детайли, насочени към нови проблеми и съображения.

На всяка версия се предоставя различен номер на версия. Ако в получената от Вас Библиотека е посочена конкретна номерирана версия на Отслабения общ публичен лиценз на GNU „или всяка следваща версия“ намира приложение, Вие можете да прилагате правилата и условията както на конкретната номерирана версия, така и тези на всяка следваща версия, публикувана от Фондацията за свободен софтуер. Ако в получената от Вас Библиотека не е посочена номерирана версия на Отслабения общ публичен лиценз на GNU, можете да изберете да прилагате правилата и условията на коя да е от версиите, публикувани някога от Фондацията за свободен софтуер.

Ако в получената от Вас Библиотека е посочено, че пълномощник може да обяви коя бъдеща версия на Отслабения общ публичен лиценз на GNU следва да бъде прилагана, публичното изявление на този пълномощник за прилагането на конкретна версия Ви оправомощава завинаги да прилагате правилата и условията именно на тази версия по отношение на Библиотеката.

Общ публичен лиценз на GNU Affero (GNU Affero General Public License)

Общ публичен лиценз на GNU Affero⁵⁵³

Версия 3⁵⁵⁴, 19.11.2007 г.

Copyright © 2007 Фондация за свободен софтуер <<https://fsf.org/>>⁵⁵⁵

Всеки има право да копира и разпространява дословни копия от този Лиценз, но не е разрешено променянето му.

ПРЕАМБЮЛ

Общият публичен лиценз на GNU Affero е свободен Copyleft лиценз за софтуер и други видове разработки, специално предназначен да осигури сътрудничеството с общността по отношение на софтуер за мрежови сървъри.

Повечето Лицензи за софтуер и други приложни произведения са проектирани да отнемат свободата Ви да споделяте и промените произведенията. Обратно, Общите публични лицензи на GNU целят да гарантират свободата Ви да споделяте и промените всичките версии на дадена програма – да Ви увери в това, че тя остава Свободен софтуер за всички нейни потребители.

Когато говорим за Свободен софтуер, имаме предвид „Свобода“, а не „Цена“. Нашите Общи публични лицензи са проектирани да гарантират свободата Ви да разпространявате копия от Свободния софтуер (вкл. и срещу заплащане, ако желаете); да получите изходния код или да изискате да Ви бъде предоставен, ако желаете; да промените софтуера и да ползвате части от него в нови свободни програми; и да бъдете информирани за това, че можете да правите всичко това.

Разработчиците, които прилагат Общите публични лицензи, закрилят Вашите права в две стъпки: (1) защитават софтуера като обект на авторското право; и (2) Ви предлагат този Лиценз, предоставящ Ви право да копирате, разпространявате и/ли промените софтуера.

Вторична полза от защитаване свободата на всички потребители е това, че подобренията, направени в другите версии на програмата, ако бъдат широко възприети, стават достъпни за вграждане от следващи разработчици. Това сътрудничество насърчава и окуражава много разработчици на Свободен софтуер. Въпреки това, в случай на софтуер, използван на мрежови сървъри, е възможно това [сътрудничество]

553 Официалната англоезична версия на Общия публичен лиценз на GNU Affero е достъпна на този адрес:
<https://www.gnu.org/licenses/agpl.html>

554 Въпреки, че е обозначена като Трета версия, AGPLv3 е първата версия на този лиценз, утвърдена от Фондацията за Свободен софтуер; обозначена по този начин най-вече за да се подчертае, че Лицензът е съвместим с Третата версия на основния лиценз GPLv3. Отделно от това съществуват две версии на лиценза, утвърдени от компанията за web-базирани услуги Affero (AGPLv1 от март 2002 г. и AGPLv2 от ноември 2007 г.). Първата от тези версии цели преодоляване на констатирана от компанията Affero уязвимост в GPLv2 на Фондацията за Свободен софтуер – риска достъпът до изходния код да бъде отказан, когато софтуерът се предоставя „като услуга“ от отдалечен сървър, без да се инсталира на потребителския компютър. Втората версия препраща към GPLv3 и по своята същност е „мост“ към AGPLv3 на Фондацията за Свободен софтуер, който към него момент е в процес на утвърждаване.

555 Официален URL-адрес на Фондацията за Свободен софтуер.

да не се случи. Общият публичен лиценз на GNU допуска да бъде създадена променена версия и да се даде възможност на обществеността да я ползва на сървър, без обаче да достъпва изходния код.

Общият публичен лиценз на GNU Affero е предвиден специално, за да гарантира, че в такива случаи промененият изходен код остава достъпен за общността. Той изисква от оператора на мрежов сървър да предостави на потребителите на този сървър изходния код на променената версия, която се изпълнява на сървъра. Следователно публичното използване на променена версия на публично достъпен сървър включва осигуряването на публичен достъп и до изходния код на променената версия.

Предходният Общ публичен лиценз на Affero, публикуван от компанията Affero, е създаден за постигането на сходни цели. Настоящият Лиценз е различен, а не просто версия на Affero GPL⁵⁵⁶, но същевременно компанията Affero утвърди нова версия на Affero GPL, която позволява последващо лицензиране съгласно условията на този Лиценз.

Следват конкретни правила и условия за копиране, разпространяване и променяне.

ПРАВИЛА И УСЛОВИЯ

0. Дефиниции

„Този Лиценз“ препраща към Версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU.

„Авторското право“ означава включително и законодателство за сродни на авторските права, които се отнасят до други видове произведения, като например полупроводникови шаблони.

„Програма“ означава всякакво защитимо с авторски права произведение, което е подведено под този Лиценз. Всеки лицензополучател е посочен като „Вие“. „Лицензополучателите“ и „Получателите“ могат да бъдат както физически, така и юридически лица.

„Променяне“ означава копиране или адаптиране на произведението, изцяло или отчасти, по начин, изискващ авторскоправно разрешение, който е различен от създаването на дословно копие. Полученият резултат се нарича „Променена версия“ на предходно произведение или разработка, „базирана“ на предходно Произведение.

„Защитено произведение“ означава непроменена Програма или последващо произведение, базирано на Програмата.

„Размножаване“ на произведение означава извършването без разрешение на каквото и да било действие, което пряко или косвено може да повлече отговорност за нарушение съгласно приложимото авторско право – освен ако изпълнявате това на компютър или промените Частно копие. Размножаването включва копиране, разпространяване (със или без промени), предоставяне на публичен достъп, а така също други дейности съгласно законодателството в някои държави.

⁵⁵⁶ Първата и втората версия на AGPL са дело на компанията за софтуерни услуги Affero, която идентифицира рисковете за софтуерната свобода, произтичащи от предоставянето на 'Services as Software Substitute' (Услуги вместо софтуер) при дистанционни интеракции. По своята същност първата версия повтарят юридическите разрешения на тогава актуалния GPLv2, а втората версия само препраща към новоутвърдения GPLv3. Третата версия (засега единствената, утвърдена от Фондацията за свободен софтуер) е формално признание за достиженията на компанията Affero.

„Предоставяне“ на произведение означава всяко размножаване, позволяващо на трети страни да създават или получават копия. Самото взаимодействие с потребител чрез компютърна мрежа, без прехвърляне на копие, не представлява Предоставяне.

Интерактивният потребителски интерфейс изобразява „Подходящи правни съобщения“ тогава, когато включва удобна и подчертано видима функция, (1) показваща подходящо съобщение за авторските права и (2) предупреждава за липсата на гаранции по отношение на произведението (освен ако такива не са предвидени); и посочва правото на Лицензополучателите да предоставят [копия от] произведението при условията на този Лиценз, като посочва начин, по който могат да видят [пълно] копие от Лиценза. Ако интерфейсът включва списък с потребителски команди или възможности, като например меню, [поставянето на] видим елемент в този списък удовлетворява изискванията на горната разпоредба.

1. Изходен код

„Изходен код“ на произведение означава предпочитана форма на произведението за извършване на промени. „Машинен код“ означава всяка [друга] форма на произведението, която не е Изходен код.

„Стандартен интерфейс“ означава такъв интерфейс, който или е признат от утвърдена стандартизираща инстанция като официален стандарт, или (при интерфейси, предназначени за конкретен програмен език) е широко използван от разработчиците, работещи на този [програмен] език.

„Системните библиотеки“ (при изпълнимо произведение) включват всичко извън самото произведение, което (а) е включено в нормално окомплектована форма на Основен компонент, без да е част от него и (б) служи единствено за ползване на произведението с този Основен компонент или за прилагане на Стандартен интерфейс, чието изпълнение е публично достъпно под формата на изходен код. „Основен компонент“ в горния контекст означава ключов същностен модул (ядро, графична среда и т.н.) на конкретната операционна система (ако има такава), където работи изпълнимото произведение; или компилатор, ползван за създаване на произведението; или интерпретатор на машинен код, прилаган за неговото [на произведението] изпълнение.

„Необходим код“ за произведение във вид на машинен код означава целият изходен код, необходим за създаване, инсталиране и (при изпълними произведения) за изпълняване на машинния код, както и за променяне на произведението, в т.ч. скриптовете за контрол на тези дейности. Към това не се включват Системните библиотеки на произведението, нито инструменти с общо предназначение, нито общодостъпни свободни програми, които се използват непроменени за осъществяване на горните дейности, без обаче да са част от произведението. Например Необходимият код включва дефиниращите файлове на интерфейса, свързани с изходните файлове на произведението, и изходния код на споделените библиотеки и динамично свързани подпрограми, които произведението е специално предвидено да изисква, примерно чрез вътрешен обмен на данни или контролиращи взаимодействия между тези подпрограми и други части от произведението.

Необходимият код не трябва да включва нищо, което потребителите могат да създадат автоматично от други части на Необходимия код.

Необходимият код на произведение във вид на Изходен код е самото произведение.

2. Основни свободи

Всички права, предоставени по този Лиценз, се предоставят за срока на авторските права на Програмата и са неотменими, доколкото са изпълнени условията [на този Лиценз]. Лицензът изрично потвърждава Вашето неограничено право да ползвате Програмата в непроменен вид. Лицензът се прилага и по отношение на резултатите от функционирането на защитено произведение, ако тези резултати (предвид съдържанието им) представляват на свой ред защитено произведение. Този Лиценз потвърждава Вашето право да ползвате честно (или еквивалентно) [произведението] съгласно приложимото авторскоправно законодателство.

Можете безусловно, доколкото този Лиценз е в сила, да създавате, ползвате и размножавате защитени произведения, които не предоставяте на друго. Можете, доколкото спазвате условията на този Лиценз, да предоставяте защитени произведения (в т.ч. всякакви материали, върху които нямате авторски права) на трети страни, с единствената цел те да бъдат променени изключително за Ваше ползване или да бъдат окомплектовани със средства за изпълнението им от Вас. Тези, които създават или изпълняват защитените произведения за Вас, трябва да го правят изключително от Ваше име и под Ваше ръководство и контрол, като им се забранява да създават копия от вашите защитени с авторски права материали извън отношенията им с Вас.

Предоставянето при каквито и да било други обстоятелства е позволено само при посочените по-долу условия. Последващо лицензиране не се разрешава и се обезсилва по реда на Раздел 10.

3. Защита на законните правата на потребителите срещу забрана на преодоляването

Никое защитено произведение не може да бъде считано за част от ефективна технологична мярка съгласно кое да е приложимо право, попадащо в обхвата на чл. 11 от Договора за авторските права от 20.12.1996 г. [на Световната организация за интелектуална собственост]⁵⁵⁷, или [други] сходни норми, забраняващи или ограничаващи преодоляването на такива мерки.

С предоставянето на защитено произведение Вие се отказвате от всякаква правна власт да забранявате преодоляването на [евентуални вложени в произведението] технологични мерки, ако преодоляването е породено от упражняване на гарантираните от този Лиценз права по отношение на произведението; отказвате се и от всяко намерение да ограничите функционирането или [възможностите за] променяне на произведението от потребителите, насочено към обезпечаване на Вашето или на трети страни законно право да забраните преодоляването на [такива] технологични мерки.

4. Предоставяне на дословни копия

Можете да предоставяте дословни копия от получения от Вас изходен код на Програмата, на всякакъв носител, при условие, че във всяко копие разумно и адекватно поместите подходящо съобщение относно авторските права; като запазите непроменени всичките [предходни] известия относно приложимостта на този Лиценз и евентуални други условия спрямо кода, добавени по реда на Раздел 7; като запазите непроменени всичките [предходни] съобщения относно липсата на каквито и да било гаранции; и като предоставите на всички получатели копие от този Лиценз ведно с Програмата.

⁵⁵⁷ За повече детайли относно чл. 11 от Договора за авторските права от 20.12.1996 г. вж. бел. 535 по-горе.

Можете да събирате каквато цена пожелаете за всяко от предоставяните от Вас копия, а така също – да предлагате поддръжка или гаранционна защита срещу заплащане.

5. Предоставяне на променени версии на изходния код

Можете да предоставяте произведения, базирани на Програмата, или променени версии от последната, с които да се създават такива произведения, във вид на изходен код, съгласно условията на Раздел 4, ако спазите следните условия:

а) производението трябва да съдържа ясно датирано известие за нанесените от Вас промени;

б) производението трябва да съдържа ясни известия за приложимостта на този Лиценз и за всичките допълнителни условия, въведени по реда на Раздел 7; което изискване дерогира [в рамките на необходимото, за да спазите горната разпоредба,] изискването на Раздел 4 да „запазите непроменени всичките [предходни] известия“;

в) производението в неговата цялост трябва да бъде предоставено съгласно този Лиценз на всеки, който придобие копие; като Лицензът следва да се прилага ведно с приложими съгласно Раздел 7 допълнителни правила за цялото произведение и за всички негови части, независимо от начина, по който са пакетирани. Този Лиценз не дава право производението да бъде лицензирано по какъвто и да било друг начин, но не обезсилва други права, получени от Вас на друго основание;

г) ако производението включва интерактивни потребителски интерфейси, всеки от тях трябва да изобразява подходящи правни известия; ако обаче Програмата включва интерактивни интерфейси, които не изобразяват изискуемите правни известия, не е необходимо да създавате такава допълнителна функционалност.

Комбинирането на защитено произведение с други, отделни и независими произведения, които не представляват по своята същност доработки на защитеното произведение и не се комбинират с него до получаването на по-голяма програма в или върху носител с памет или медия за разпространение, представлява „Съвкупност“ – доколкото комбинацията и произтичащите от нея авторски права не се ползват за ограничаване достъпа или правата на потребителите на Съвкупността извън рамките на разрешеното по отношение на всяко от отделните произведения. Включването на защитено произведение в такава Съвкупност не води до прилагане на този Лиценз спрямо останалите части от Съвкупността.

6. Предоставяне без изходния код

Можете да предоставяте защитени произведения във вид на машинен код съгласно условията на Раздели 4 и 5, ако предоставите и машинно четимия Необходим код съгласно условията на този Лиценз, по някой от следните начини:

а) като предоставите машинния код, вграден във физическия продукт (включително във физически носител за разпространение), придружен от Необходимия код, записан на трайни носители, обичайно използвани за обмен на софтуер; или

b) като предоставите машинния код, вграден във физическия продукт (включително във физически носител за разпространение), придружен от писмено предложение с валидност най-малко 3 години (но не по-малко от периода, за който предлагате резервни части или потребителска поддръжка за този продукт модел), предоставяйки по този начин на всеки, който притежава машинния код, или (1) копие от Необходимия код за целия вграден в продукта софтуер, за който се прилага този Лиценз (на трайни носители, обичайно използвани за обмен на софтуер, срещу цена, която не надхвърля Вашите разумни разходи за физическото предоставяне на изискуемия код), или (2) достъп за сваляне на копие от Необходимия код от мрежови сървър, без да се дължи заплащане; или

c) като предоставите единични копия от машинния код, придружени от копие на писмено предложение за предоставяне на Необходимия код; която възможност се разрешава само откъслечно и при некомерсиални дейности, и само ако сте получили машинния код с аналогично предложение в съответствие с т. 6b; или

d) като предоставите копия от машинния код, предлагайки достъп от отдалечено място (безплатно или срещу заплащане) и предлагайки еквивалентен достъп до Необходимия код, по същия начин и от същото място, без последващо заплащане. Не следва да изисквате получателите да копират Необходимия код ведно с машинния код. Ако мястото за копиране на машинния код е мрежови сървър, Необходимият код може да бъде и на друг сървър (управляван от вас или от трети страни), който поддържа еквивалентни средства за копиране – ако поддържате ясни указания до машинния код за това къде може да бъде намерен Необходимият код. Независимо от това на какъв сървър е качен Необходимият код, Вие оставате длъжни обезпечите достатъчно продължителна достъпност на Необходимия код, щото да изпълните горните изисквания; или

e) като предоставите машинния код чрез разпределен peer-to-peer мрежов протокол, ако информирате други peer-разпространители за местоположението, откъдето машинният код и Необходимият код на производението се предлагат публично, без заплащане, в съответствие с т. 6d.

Обособима част от машинния код, чийто изходен код е изключен от Необходимия код като Системна библиотека, не е необходимо да бъде включван при предоставяне машинния код на производението.

„Потребителски продукт“ означава или (1) „потребителски продукт“ (всяко вещественно лично имущество, обичайно предназначено за лични, семейни или битови нужди), или (2) нещо, което е предвидено или се продава за вграждане в жилище. При определянето на това дали даден продукт е потребителски, съмнителните случаи следва да се решават [разширително] в полза на потребителските продукти. За конкретен продукт, придобит от конкретен потребител, „обичайно използване“ означава типичната или общоприета употреба на такъв вид продукти (независимо от положението на конкретния потребител или от начина, по който той действително използва, очаква или е очаквал да използва продукта). Продуктът е потребителски, независимо от евентуалното наличие на негово съществено търговско, промишлено или [друго] непотребителско приложение (освен ако такива приложения представляват единственият общоприет начин на използване на продукта).

„Инсталационна информация“ за Потребителски продукт означава всякакви методи, процедури, оторизиращи ключове или друга информация, необходима за инсталиране и изпълняване на променени версии на защитено произведение в съответния Потребителски продукт, [получени] от променена версия на неговия Необходим код. Информацията трябва да бъде достатъчна, за да се гарантира, че по-

нататъшното функциониране на променения машинен код няма да бъде осуетено или затруднено единствено поради извършената промяна.

Ако предоставяте произведение във вид на машинен код съгласно този Раздел, било в, било с, било специално за ползване на Потребителски продукт, и ако предоставянето се осъществява като част от прехвърляне, при което правото на владение и ползване на Потребителския продукт се прехвърля на приобретателя безсрочно или за определен срок (независимо от естеството на прехвърлянето), предоставения по реда на този Раздел Необходим код следва да бъде придружен от съответната Инсталационна информация. Горното изискване не се прилага, ако нито Вие, нито трета страна сте си запазили възможност да инсталирате променен машинен код на Потребителския продукт (например когато производението е инсталирано на ROM⁵⁵⁸).

Изискването да предоставите Инсталационна информация не включва изискване да продължите да предоставяте поддръжка, гаранции или обновления нито за променени или преинсталирани от потребителите произведения, нито за Потребителски продукти, в които същите са били променени или преинсталирани. Може да бъде отказан достъп до мрежа, когато промяната засяга съществено и неблагоприятно функционирането на мрежата, или нарушава правилата и протоколите за комуникация в нея.

Предоставения съгласно този Раздел Необходим код и Инсталационна информация трябва да са в публично документиран формат (с публично достъпни приложения във вид на изходен код), който не изисква специални пароли или ключове за разпакетиране, четене и копиране.

7. Допълнителни правила

„Допълнителните разрешения“ представляват правила, които допълват този Лиценз, като въвеждат изключения от едно или повече от неговите условия. Допълнителните разрешения, приложими за цялата Програма, следва да се третират като неделима част от този Лиценз (доколкото същите са допустими от приложимото законодателство). Ако някое Допълнително разрешение се отнася само до определена част от Програмата, тази част може да се използва отделно съгласно тези разрешения, като този Лиценз (без да се вземат предвид Допълнителните разрешения) се прилага за Програмата в нейната цялост.

Когато предоставяте копие от защитено произведение, можете по Ваша преценка да премахнете всяко Допълнително разрешение за това копие или за определена част от него. (Възможно е да бъде определено Допълнителните разрешения да бъдат премахнати в определени случаи, когато променят произведението.) Можете да поставите Допълнителни разрешения по отношение на материал, добавен от Вас към защитено произведение, за чието добавяне разполагате с или можете да предоставите подходящо авторскоправно разрешение.

Независимо от другите разпоредби на този Лиценз, ако добавяте материал към защитено произведение, можете (ако сте оправомощени от носителите на авторските права върху добавения материал) да допълните правилата на Лиценза с правила:

а) за отказ от гаранция или за ограничаване на отговорността по начин, различен от посоченото в Раздели 15 и 16 от този Лиценз; или

⁵⁵⁸ За повече детайли относно ROM вж. бел. 537 по-горе.

b) за изискване да бъдат запазени определени разумни правни известия или признания за авторство в този материал или в показваните в произведението Подходящи правни известия (ако има такива); или

c) за забрана срещу подвеждащо представяне произхода на добавения материал или за въвеждане на изискване променените версии на този материал да бъдат обозначени по разумен начин като различаващи се от първоначалната версия; или

d) за ограничаване ползването за публични цели имената на лицензодателите или на авторите на добавения материал; или

e) за отказ съгласно нормативната уредба на индустриалната собственост от предоставянето на право за ползване на определени търговски наименования, търговски марки или марки за услуги; или

f) за обезщетяване на лицензодателите и/ли авторите на добавения материал от този, който предоставя материала (или негови променени версии), като договаря поемането на допълнителна отговорност към получателите – за всяка допълнително поета отговорност, към която първоначалните лицензодатели и/ли автори са привлечени съгласно тези договорки.

Всякакви други неразрешителни допълнителни правила се приемат за „Последващи ограничения“ по смисъла на Раздел 10. Ако получената от Вас Програма или някоя част от нея съдържа известие, което посочва приложимостта на този Лиценз, но включва допълнително правило, представляващо Последващо ограничение, Вие имате право да премахнете това правило. Ако предоставеното копие от Лиценза съдържа Последващо ограничение, но разрешава последващо лицензиране или защита съгласно този Лиценз, можете да прибавите към защитеното произведение материали, за които са приложими условията по предоставеното копие от Лиценза, при условие, че Последващите ограничения не остават в сила при последващото лицензиране или предоставяне [на произведението].

Ако добавите правила спрямо защитено произведение съгласно този Раздел, следва да поставите в съответните файлове с изходен код заявление относно допълнителните правила, приложими спрямо тези файлове; или известие относно това къде могат да бъдат открити приложимите [допълнителни] правила.

Допълнителни правила (разрешителни или не), могат да бъдат скрепени под формата на отделно съставен Лиценз или да бъдат посочени като изключение. Горните изисквания остават приложими и в двата случая.

8. Прекратяване

Не можете да размножавате или променяте защитено произведение, освен както е изрично предвидено в този Лиценз. Всеки опит за размножаване или промяна по друг начин е незаконосъобразен и автоматично води до прекратяване на правата Ви по този Лиценз (включително до прекратяването на евентуални Патентни лицензи, издадени по реда на §3 от Раздел 11).

Въпреки горното – ако преустановите всички [допуснати от Вас] нарушения на този Лиценз, Вашите права съгласно предоставен Ви от конкретен носител на авторски права Лиценз се възстановяват (а)

временно, освен ако и докато носителят на авторските права изрично и окончателно не прекрати Вашия лиценз, или (b) за постоянно, ако носителят на авторските права не Ви уведоми [за противното] по разумен начин, в срок до 60 дни от преустановяване на нарушението.

Допълнително – правата Ви по предоставен от конкретен носител на авторски права Лиценз се възстановяват за постоянно, ако носителят на авторските права Ви уведоми за нарушението по разумен начин, това е първото Ви подобно уведомяване за нарушаване на този Лиценз (за което и да било защитено произведение) и поправите допуснатото нарушение в срок до 30 дни от уведомяването.

Прекратяването на Вашите права по реда на този Раздел не води до прекратяване правата на трети страни, които са получили копия [от защитено произведение] или права от вас съгласно този Лиценз. Ако Вашите права са прекратени и не са възстановени за постоянно, Вие не можете да придобивате права съгласно последващи Лицензи за същите материали по реда на Раздел 10.

10. Автоматично лицензиране на последващите получатели

Всеки път, когато предоставите защитено произведение, получателят автоматично получава [този] Лиценз от първоначалните лицензодатели, предоставящ му право да ползва, променя и размножава произведението-обект на Лиценза. Вие не носите отговорност за спазването на Лиценза от трети страни.

„Преобразуване на юридическо лице“ означава прехвърляне контрола върху юридическото лице или прехвърляне на неговото предприятие, а така също – разделяне или сливане на юридически лица. Ако копирането на защитено произведение е резултат от преобразуването на юридически лица, всеки от праводателите, получил копие от произведението, получава ведно с него и всякакви приложими към него Лицензи, които праводателят е имал или би могъл да предостави съгласно предходния параграф (в това число и правото на притежание на Необходимия код на произведението, ако праводателят разполага с него или може да го получи с разумни усилия).

Не можете да налагате никакви Последващи ограничения върху упражняването на правата, предоставени или утвърдени съгласно този Лиценз. Например, не можете да налагате лицензионна такса, възнаграждение или други плащания за упражняване на права, предоставени съгласно този Лиценз; и не можете да предявявате съдебен процес (включително насрещна претенция или насрещен иск в съдебен процес)⁵⁵⁹, позовавайки се на каквото и да било нарушение на патентни права чрез създаването, ползването, продаването, предлагането за продажба или вноса на Програмата или част от нея.

11. Патенти

„Допринасящ“ е носителят на авторски права, който разрешава използването съгласно този Лиценз на Програмата или на друго защитено произведение, на което Програмата е базирана. Така лицензираната Програма придобива статута на „Допринесена версия“ на Допринасящия.

„Съществени патентни възражения“ на Допринасящия са всичките патентни претенции, притежавани или контролирани от него (независимо дали вече придобити или придобивани впоследствие), които биха могли да бъдат нарушени чрез разрешено от този Лиценз създаване, използване или продажба на

⁵⁵⁹ За повече детайли относно ограничаването на правото на иск вж. бел. 538 по-горе.

Допринесена версия – без да включват претенции за нарушения, настъпили само поради последващо променяне на Допринесената версия. По смисъла на това определение „Контролът“ включва правото да се предоставят последващи Патентни лицензи, по начин, съответстващ с изискванията на този Лиценз.

Всеки Допринасящ Ви предоставя неизключителен, в световен мащаб и безвъзмезден Патентен лиценз съгласно [правото му на] Съществени патенти възражения – да създавате, ползвате, продавате, предлагате за продажба, внасяте и по друг начин изпълнявате или размножавате съдържанието на неговата версия на Допринасящ.

В следващите 3 параграфа „Патентен лиценз“ означава всяко изрично съглашение или поет ангажимент (под каквато и да било форма) да не бъдат прилагани [ограниченията на] патент (например изрично разрешение за ползване на патентованото изобретение⁵⁶⁰ и за отказ от съдебни претенции⁵⁶¹ за нарушен патент). „Предоставяне“ на такъв Патентен лиценз означава сключването на споразумение или поемането на ангажимент спрямо определена страна да не бъдат прилагани [ограниченията на] патента.

Ако предоставяте защитено произведение, като съзнателно се позовавате на Патентен лиценз, и ако Необходимият код на произведението не е достъпен за копиране от всеки без да заплаща за това съгласно правилата на този Лиценз, чрез публично достъпен мрежови сървър или по друг лесно достъпен начин, Вие следва или (1) да направите Необходимия код достъпен, или (2) да се лишите от ползването на Патентната лицензия за конкретното произведение, или (3) да организирате по начин, съвместим с изискванията на този Лиценз, разпространение на Патентната лицензия спрямо последващите получатели. „Съзнателно позоваване“ означава да Ви е известно, че ако не е предоставен Патентен лиценз, евентуалното предаване от Ваша страна на защитено произведение в дадена държава или използване от Ваши получатели на защитеното произведение в тази държава би нарушило един или повече идентифицируеми патенти в съответната държава, за които има основание да считате, че са правно валидни.

Ако по силата или във връзка с едно прехвърляне или споразумение предоставите или размножите чрез осигуряването на достъп определено защитено произведение, и предоставите Патентен лиценз на някоя от страните, получаващи защитеното произведение, като я оправомощавате да ползва, размножава, променя или предоставя конкретно копие от защитеното произведение, предоставеният от Вас Патентен лиценз се разпростира въз основа на това автоматично спрямо всичките [други] получатели на защитеното произведение.

Определен Патентен лиценз е „Дискриминативен“, ако не включва в своя обхват забрани срещу упражняването на, или е обусловен от неупражняване на едно или повече от правата, специално предоставени съгласно този Лиценз. Не следва да предоставяте защитено произведение, ако сте страна по споразумение с трета страна в сферата на разпространението на софтуер, съгласно което [споразумение] извършвате плащания към третата страна в зависимост на обхвата на Вашата дейност за предоставяне на произведението и съгласно което [споразумение съответната] трета страна предоставя на някои от страните, които получават защитеното произведение от Вас, Дискриминативни Патентни лицензи (а) ведно с предоставените от Вас копия на защитеното произведение (или копия, създадени от Вашите копия), или (б) предимно за и във връзка със специфични продукти или

560 За повече детайли относно патентите (и полезните модели) вж. бел. 539 по-горе.

561 За повече детайли относно ограничаването на правото на иск вж. бел. 538 по-горе.

комбинации, съдържащи защитеното произведение – освен ако сте сключили това споразумение или Патентният лиценз е предоставен преди 28.03.2007 г.

Нищо в този Лиценз не следва да се тълкува като изключващо или ограничаващо каквото и да било мълчаливо лицензиране или други защитни мерки срещу нарушение, които иначе биха могли да бъдат на Ваше разположение съгласно приложимото патентно право.

12. Непредаване свободата на другите

Ако Ви бъдат наложени условия (чрез съдебно разпореждане, спогодба или по друг начин), които противоречат на този Лиценз, това не ви освобождава от условията на Лиценза. Ако не сте в състояние да предоставите защитено произведение така, че да изпълните едновременно задълженията си и по този Лиценз, и други обвързващи Ви задължения, то като резултат не следва да предоставяте изобщо произведението. Ако например сте се съгласили с условие, което Ви задължава да събирате такса за последващо предоставяне от тези, на които предоставяте Програмата, единственият начин да спазите едновременно и така поетите условия, и Лиценза, ще бъде да се откажете от предоставяне на Програмата.

13. Отдалечено мрежово взаимодействие; Прилагане наред с Общия публичен лиценз на GNU

Независимо от която да е друга разпоредба в този Лиценз, ако промените Програмата, във Вашата променена версия трябва да включите видимо предложение до всички потребители, взаимодействащи с нея дистанционно през компютърната мрежа (ако Вашата версия поддържа такова взаимодействие) възможност да получат Необходимия код на Вашата версия, като им предоставите безвъзмезден достъп до Необходимия код от мрежови сървър, работещ със стандарт или обичайно средство за улесняване копирането на софтуер. Необходимият код трябва да включва Необходимия код за всяко произведение, защитено съгласно Версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU⁵⁶², което е включено съгласно следващия параграф.

Независимо от която и да е друга разпоредба в този Лиценз, имате право да свържете или комбинирате всяко защитено произведение с такива произведения, които се разпространяват съгласно версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU (GPL), в единно комбинирано произведение и да предоставяте полученото произведение. Условията на този Лиценз продължат да бъдат приложими по отношение на частта [от единното произведение], която представлява защитено произведение, но произведението, с което се комбинира, остава защитено съгласно Версия 3 на Общия публичен лиценз на GNU.

14. Ревизирани версии на този Лиценз

Фондацията за Свободен софтуер може да публикува ревизирани и/ли нови версии на Общия публичен лиценз на GNU от време на време. Новите версии ще бъдат сходни по дух с настоящата версия, но може да се различават в детайли, насочени към нови проблеми и съображения.

На всяка версия се предоставя различен номер на версия. Ако в Програмата е посочена конкретна номерирана версия на Общия публичен лиценз на GNU Affero „или всяка следваща версия“ намира приложение, Вие можете да прилагате правилата и условията както на конкретната номерирана версия,

⁵⁶² За повече детайли относно GPL вж. Приложението „Общ публичен лиценз на GNU“ по-горе.

така и тези на всяка следваща версия, публикувана от Фондацията за свободен софтуер. Ако в Програмата не е посочена номерирана версия на Общия публичен лиценз на GNU Affero, можете да изберете да прилагате правилата и условията на коя да е от версиите, публикувани някога от Фондацията за свободен софтуер.

Ако в Програмата е посочено, че пълномощник може да обяви коя бъдеща версия на Общия публичен лиценз на GNU Affero следва да бъде прилагана, публичното изявление на този пълномощник за прилагането на конкретна версия Ви оправомощава завинаги да прилагате правилата и условията именно на тази версия по отношение на Програмата.

Следващите версии на Лиценза може да Ви предоставят допълнителни или различни позволения. Въпреки това, на никого от авторите или носителите на авторските права няма да бъдат налагани допълнителни задължения като резултат от Вашия избор да прилагате правилата и условията на следваща версия.

15. Отказ от гаранции

ДОКОЛКОТО В ЗАКОН НЕ Е ОПРЕДЕЛЕНО ДРУГО, ПРОГРАМАТА СЕ ПРЕДОСТАВЯ БЕЗ ГАРАНЦИИ. ОСВЕН АКО ПРОТИВНОТО НЕ Е ПОСОЧЕНО ПИСМЕНО, НОСИТЕЛИТЕ НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА ИЛИ ДРУГИ СТРАНИ ПРЕДОСТАВЯТ ПРОГРАМАТА „КАКТО Е“, БЕЗ ГАРАНЦИЯ ОТ КАКЪВТО И ДА БИЛО ВИД, ИЗРИЧЕН ИЛИ ПОДРАЗБИРАЩ СЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО, НО НЕ САМО, ПРЕДПОЛАГАЕМИ ГАРАНЦИИ ЗА ПРОДАВАЕМОСТ И ГОДНОСТ ЗА КОНКРЕТНА ЦЕЛ. ЦЕЛИЯТ РИСК ЗА КАЧЕСТВОТО И ПРЕДСТАВЯНЕТО НА ПРОГРАМАТА ЛЕЖИ ВЪРХУ ВАС. АКО ПРОГРАМАТА СЕ ОКАЖЕ ДЕФЕКТНА, РАЗХОДИТЕ ЗА ЦЯЛОТО НЕОБХОДИМО ОБСЛУЖВАНЕ, РЕМОНТИ ИЛИ ПОПРАВКИ СА ЗА ВАША СМЕТКА.

16. Ограничения на отговорността

ПРИ НИКАКВИ ОБСТОЯТЕЛСТВА, ОСВЕН СЪГЛАСНО ИМПЕРАТИВНИТЕ НОРМИ НА ПРИЛОЖИМОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ИЛИ ПРИ ПИСМЕНО СЪГЛАСИЕ, КОЙТО И ДА БИЛО ОТ НОСИТЕЛИТЕ НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА ИЛИ ДРУГИ СТРАНИ, КОИТО СА ПРОМЕНИЛИ ИЛИ ПРЕДОСТАВИЛИ ПРОГРАМАТА СЪГЛАСНО ГОРНИТЕ РАЗРЕШЕНИЯ, НЕ МОГАТ ДА БЪДАТ ДЪРЖАНИ ОТГОВОРНИ ПРЕД ВАС ЗА ВРЕДИ, В ТОВА ЧИСЛО КАКВИТО И ДА БИЛО ОБЩИ, СПЕЦИАЛНИ, СЛУЧАЙНИ ИЛИ ПОСЛЕДОВАТЕЛНИ ВРЕДИ, НИТО ДА БИЛО ДА БЪДАТ ОТГОВОРНИ ЗА ВАС, ВСЯКАКВИ СПЕЦИАЛНИ, СПЕЦИАЛНИ, СЛУЧАЙНИ ИЛИ ПОСЛЕДВАЩИ ВРЕДИ, ПРОИЗТЕКЛИ ОТ ПОЛЗВАНЕТО ИЛИ ОТ НЕВЪЗМОЖНОСТТА ЗА ПОЛЗВАНЕ НА ПРОГРАМАТА (ВКЛЮЧИТЕЛНО, НО НЕ САМО, ЗА ЗАГУБА НА ДАННИ ИЛИ НЕКОРЕКТНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДАННИ, ИЛИ ЗАГУБИ, ПРЕТЪРПЕНИ ОТ ВАС ИЛИ ОТ ТРЕТИ СТРАНИ, ИЛИ НЕВЪЗМОЖНОСТ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАБОТИ С КАКВИТО И ДА БИЛО ДРУГИ ПРОГРАМИ), ДОРИ АКО НОСИТЕЛИТЕ НА АВТОРСКИТЕ ПРАВА ИЛИ ДРУГИТЕ СТРАНИ СА БИЛИ УВЕДОМЕНИ⁵⁶³ ЗА ВЪЗМОЖНОСТТА ДА НАСТЪПЯТ ТАКИВА ЩЕТИ.

17. Тълкуване на Раздели 15 и 16

Ако Отказът от гаранции и Ограниченията на отговорността, дадени по-горе, не могат да породят предвидените в тях правни последици на съответното място, компетентните съдилищата следва да

⁵⁶³ За повече детайли относно изключването на отговорността при уведомяване вж. бел. 544 по-горе.

прилагат местното законодателство, което най-точно се приближава към абсолютно премахване на всякаква гражданска отговорност във връзка с Програмата – освен ако копието от Програмата не е придружено от предоставена гаранция или поета отговорност, срещу заплащане.

КРАЙ НА ПРАВИЛАТА И УСЛОВИЯТА

Как да приложите тези правила към Ваши нови Програми

Ако разработвате нова Програма и желаете да бъде от възможно най-голяма ползваемост за обществото, най-добрият начин да постигнете това е да я направите Свободен софтуер, който всеки може да разпространява и променя съгласно тези правила.

За да сторите това, прикрепете следното изявление в Програмата. Най-сигурно е да го прикрепите в началото на всеки файл с изходен код, за да посочите най-ефективно Отказа от гаранции; като всеки файл трябва да включва поне „Copyright“ линията и указание за това къде може да бъде видяно пълното изявление.

<един ред, за да посочите името на Програмата и кратка идея за това какво прави>
Copyright © <година> <име на автор>

Тази програма е Свободен софтуер: можете да я разпространявате и/ли промените съгласно правилата на Общия публичен лиценз на GNU Affero, публикуван от Фондацията за Свободен софтуер, било Версия 3 на Лиценза, или (по Ваш избор) коя да е следваща версия.

Тази програма се разпространява с надеждата, че ще бъде ползваема, но БЕЗ НИКАКВИ ГАРАНЦИИ; дори без предполагаема гаранция за ПРОДАВАЕМОСТ или ГОДНОСТ ЗА КОНКРЕТНА ЦЕЛ. Вижте Общия публичен лиценз на GNU Affero за повече детайли.

Вие трябва да сте получили копие от Общия публичен лиценз на GNU Affero ведно с тази програма. Ако това не е така, вижте <<https://www.gnu.org/licenses>>

Също така добавете информация как да се осъществява връзка с Вас електронно и на хартия.

Ако Вашият софтуер може да взаимодейства с потребителите отдалечено, през компютърна мрежа, трябва да се уверите в това, че предоставя възможност потребителите да получат изходния му код. Например, ако Вашата Програма е web-приложение, нейният интерфейс би могъл да показва препратка „Изходен код“, отвеждаща потребителите до архив с кода. Съществуват много начини, по които да предложите кода и различни решения могат да са по-подходящи при различни програми; вижте Раздел 13 за специфични изисквания.

Освен това трябва да убедите Вашия работодател (ако работите като програмист) или училището, ако сте в такова, да подпише „отказ от авторски права“ спрямо Програмата, ако е необходимо. За повече информация относно това и как да приложите GNU GPL, вижте <<https://www.gnu.org/licenses/>>

Лиценз за Свободна документация на GNU (GNU Free Documentation License)

Лиценз за Свободна документация⁵⁶⁴ на GNU

Версия 1.3⁵⁶⁵, 03.11.2008 г.

Copyright © 2000, 2001, 2002, 2007, 2008 Фондация за свободен софтуер <<https://fsf.org/>>⁵⁶⁶

Всеки има право да копира и разпространява дословни копия от този Лиценз, но не е разрешено променянето му.

0. Преамбюл

Целта на този Лиценз е да направи един наръчник, учебник, или друг функционален и полезен Документ⁵⁶⁷ „свободен“ в смисъла на „свобода“; да гарантира ефективно за всеки свободата да копира и разпространява [Документа], с или без промени, с търговска цел или некомерсиално. На второ място, този Лиценз гарантира правото на Автора и Издателя да получат признание за работата си, като същевременно се освободят от отговорност за промени, направени от другиго.

Този Лиценз е разновидност на „Copyleft“ – което означава, че всички промени в Документа трябва да бъдат свободни в същия смисъл. Този Лиценз допълва Главния публичен Лиценз на GNU⁵⁶⁸, който също е „Copyleft“ Лиценз, предвиден за Свободен софтуер.

Създадохме този Лиценз, за да бъде прилаган спрямо наръчници за Свободен софтуер – защото Свободният софтуер се нуждае от Свободна документация. Една свободна програма трябва да бъде окомплектована с Документация, предоставяща същата свобода като софтуера. Този Лиценз обаче не се ограничава до софтуерните наръчници; може да се приложи спрямо всякакви текстови произведения, независимо от темата и независимо от това дали са издадени под формата на книга. Препоръчваме този Лиценз преди всичко за произведения с инструктивна или справочна насоченост.

564 Официалната англоезична версия на Лиценза за Свободна документация на GNU е достъпна на този адрес:

<https://www.gnu.org/licenses/fdl.html>

565 Разликите между трите версии на FDL са минимални. Трета версия е утвърдена преди всичко за внасянето на яснота в някои специфични понятия и за да се окаже съдействие на общността около Wikipedia да премине към лиценза CC-BY-SA.

566 Официален URL-адрес на Фондацията за Свободен софтуер.

567 „Документ“ в строгия смисъл на понятието означава обособен (най-често веществен) носител на стабилно закрепени (най-често в писмен вид) данни (сведения, изявления и др.), чието имитиране или неразрешено променяне е невъзможно или е трудно да остане незабелязано. Съдържанието, приписвано на същото понятие в горния контекст, съответства по-скоро на понятието „Произведение“. Смесването на понятието „Документ“ със самото съдържание на съответните (обособени, овеществени в документи) актове е широко разпространена грешка, включително в българоезичната литература – в т.см. например „нормативни документи“, „стратегически документи“ и др. Въпреки това намираме за уместно – с цел постигането на понятийно единство и разбираемост – да се придържаме до по-близкото до оригинала звучене, като интерпретираме англоезичното 'Document' с лексикално идентичното „Документ“ (независимо от смислово правилното понятие „Произведение“).

568 Първата версия на лиценза GPL дава легално Понятие за „Свободен софтуер“ и цели юридическа защита на четирите основни софтуерни свободи. Основна причина за утвърждаване на втората версия е рискът от заобикаляне защитите на GPLv1 чрез вграждане на дословни или променени копия от защитени обекти или части от тях в разработки, спрямо които са приложими патентни или други несъвместими със свободата ограничения. Втората версия е насочена срещу опитите софтуерната свобода да бъде елиминирана чрез комбинирането на софтуера със защитени обекти, в които е вградена патентована технология. Настоящата версия 3 в допълнение е насочена и срещу вграждането на технически мерки за ограничаване функционирането на софтуера или за препятстване неговото променяне, срещу допълнителното прилагане на юридически ограничения и срещу налагането на каквито и да било условия, които довеждат или са от естеството да доведат до ограничаване на свободата (т.нар. клауза „Свобода или смърт“).

1. Приложимост и определения

Този Лиценз се отнася за всякакви наръчници или други произведения, на какъвто и да било носител, които съдържат известие от носителя на авторските права, съгласно което [произведенията] могат да се разпространяват съгласно условията на този Лиценз. Такова известие предоставя в световен мащаб, неограничено във времето и безвъзмездно право на ползване на Произведението съгласно посочените по-долу условия. „Документ“ по-долу означава всякакви наръчници или [други] разработки. Всеки член на обществото е Лицензополучател и ще бъде посочван като „Вие“. Вие приемате този Лиценз, ако копирате, промените или разпространявате Произведението по начин, изискващ разрешение съгласно авторскоправното законодателство.

„Променена версия“ на Документа означава всяко Произведение, съдържащо Документа или част от него, копирана дословно или с промени и/ли преводи на друг език.

„Второстепенен раздел“ означава озаглавено приложение или обособена част от Документа, отнасящи се изключително до [личното] отношение на Издателя или Автора към цялостния предмет на Документа (или към други относими въпроси), без това да попада директно в цялостния предмет. (Така, ако Документът например е учебник по математика, един Второстепенен раздел не би следвало да се отнася до каквато и да било математика.) Отношението би могло да е предмет на историческа връзка с предмета или с други относими въпроси, в т.ч. юридически, търговски, философски, етични или политически позиции спрямо тях.

„Непроменяем раздел“ е такъв Второстепенен раздел, който е означен като „непроменяем“ в известието относно приложимостта на този Лиценз спрямо Документа. Ако определен раздел не представлява Второстепенен раздел по смисъла на горната дефиниция, не се разрешава да бъде означаван като Непроменяем. Възможно е Документът да не съдържа нито един Непроменяем раздел. Ако противното не е изрично посочено, се приема, че Документът не съдържа Непроменяеми раздели.

„Корични текстове“ са кратки пасажии от текста, посочени в известието относно приложимостта на този Лиценз спрямо Документа като Преден коричен текст или Заден коричен текст. Предният коричен текст може да бъде до 5 думи, а Задният коричен текст – до 25 думи.

„Достъпно“ е такова копие от Документа, което е машинно четимо, предоставено е във формат с публично достъпна спецификация и е подходящо за директно редактиране на Документа с широко достъпни текстови редактори или (при пикселни изображения) с широко достъпни програми за обработка на растер или (при векторни изображения) с широко достъпни програми за обработка на чертежи; и което [копие] е подходящо за въвеждане в текстови формати или за автоматично прехвърляне към набори от формати, подходящи за въвеждане в текстови формати. Дори да е създадено в Достъпен формат, едно копие не става Достъпно, ако [видът на] неговите означения или липсата на означения води до препятстване или предотвратяване последваща промяна от читателите. Форматът на едно изображение не е Достъпен, ако включва значителни количества текст. Копие, което не е Достъпно, се определя като „Недостъпно“.

Примерите за подходящи формати за Достъпни копия включват обикновения ASCII без маркиране, форматът за въвеждане Texinfo, форматът за въвеждане LaTeX, SGML или XML, използващи публично достъпни DTD и съвместим с обикновените стандарти HTML, PostScript или PDF, достъпни за променяне

от човека. Примерите за Достъпни формати за изображения включват PNG, XCF и JPG. Недостъпните формати включват такива, които са частни и могат да бъдат четени или променени само със собственически текстообработващи програми, SGML или XML – за които DTD и/или обработващите средства не са публично достъпни, а така също машинно създадените HTML, PostScript или PDF, създадени от някои текстообработващи програми само за издателски нужди.

„Заглавна страница“ означава (при печатните книги) самата заглавна страница, както и толкова следващи страници, колкото са необходими за четливо поместване на съдържанието, което този Лиценз определя да бъде поместено на тези страници. За Произведения във формати, при които не съществува Заглавна страница, под „Заглавна страница“ следва да се разбира мястото в близост до наименованието на Произведението, предхождащо основния текст.

„Издател“ означава всяко физическо или юридическо лице, което разпространява публично копие от Документа.

Раздел, озаглавен „XYZ“ означава наименувана обособена част от Документа, чието заглавие или е XYZ, или съдържа XYZ в скоби след превод на XYZ на друг език. (Тук XYZ означава конкретно заглавие на Раздел, споменато по-долу, като например „Благодарности“, „Посвещение“, „Потвърждение“ или „История“.) Да „Запазите заглавието“ на такъв Раздел, когато промените Документа, означава да остане заглавието на Раздела „XYZ“ съгласно посоченото по-горе.

Документът може да включва Отказ от гаранции след известието относно приложимостта на този Лиценз. Подобен Отказ от гаранции се счита за включен в Лиценза, но само по отношение на отказа от гаранции: всякакви други последици, които такъв Отказ от гаранции може да породят, са неприложими спрямо този Лиценз и нямат никакъв ефект спрямо неговия смисъл.

2. Дословно копиране

Можете да копирате и разпространявате Документа на какъвто и да било носител, с търговска цел или некомерсиално – при условие, че този Лиценз, известията за авторски права и известието за приложимост на този Лиценз спрямо Документа се възпроизвеждат във всичките копия – като не добавяте никакви други условия в допълнение към посочените в този Лиценз. Не можете да прилагате технически мерки за ограничаване или контролиране на четенето или по-нататъшното копиране от копията, които създавате или разпространявате. Можете обаче да получавате обезщетения в замяна на копирането. Ако разпространявате копия в големи количества, трябва да изпълните изискванията по Раздел 3.

При спазване на горните условия можете също така да отдавате под наем копия от Документа и да ги представяте публично.

3. Копиране в големи количества

Ако публикувате повече от 100 бр. печатни копия от Документа (или копия на носители, които обикновено се разпространяват с корици⁵⁶⁹), и ако известието относно приложимостта на този Лиценз изисква Корични текстове, трябва да прикрепите копията в обложки, съдържащи ясно и четливо

⁵⁶⁹ Утвърденото в книгопечатането понятие „корици“ трябва да се разбира в широкия му смисъл – напр. при разпространението на оптични дискове това може да включва техните обложки и/ли отпечатаните върху самите дискове изображения.

всичките тези текстове: Предните корични текстове трябва да са разположени на предната корица, а Задните корични текстове – на задната корица. И двете корици трябва ясно и четливо да ви идентифицират като Издател на съответните копия. Предната корица трябва да съдържа пълното заглавие с еднакво видими и четими всичките думи в него. Можете да добавите и друго съдържание върху кориците. Копиране на Документа с промени, ограничаващи се само до кориците, могат да се третират като Дословно копиране, ако заглавието остава непроменено и са спазени настоящите условия.

Ако някои от изискуемите Корични текстове са твърде обемни, за да се поберат четливо на съответната корица, трябва да поставите първите от тях (доколкото се побират четливо) върху съответната корица и да продължите с останалите части от тях на съседни страници.

Ако издавате или разпространявате повече от 100 бр. Недостъпни копия от Документа, трябва или във всяко от тях да вложите подлежащо на машинно четене Достъпно копие, или във всяко от тях или редом с тях да посочите такова местоположение в internet, от което всеки посредством стандартни и публично достъпни мрежови протоколи може да изтегли пълно Достъпно копие, без каквото и да било допълнително съдържание, добавено към него. Ако приложите втората възможност, трябва да предприемете разумно обмислени мерки и да гарантирате, че след като стартирате разпространяването на Недостъпни копия в големи количества, Достъпното копие ще може да се сваля от заявеното от Вас местоположение в internet поне 1 година след разпространяването (директно или чрез вашите агенти или търговци на дребно) на последното Недостъпно копие от Вашия тираж.

Желателно е, но не задължително, да се свържете добросъвестно с носителите на авторските права, преди да разпространите голям брой копия от Документа, за да им дадете възможност да ви предоставят негова актуализирана версия.

4. Промени

Можете да копирате и разпространявате Променени версии на Документа по реда на Раздели 2 и 3, доколкото разпространявате Променените версии съгласно този Лиценз – като Променената версия се приема за Документ, спрямо който на всеки притежател на копие от Променената версия се предоставя право за по-нататъшното разпространяване и променяне. Наред с горното трябва да изпълните и следните изисквания спрямо Променената версия:

а) да поставите на заглавната страница (и на кориците, ако има такива) заглавие, различно от това на [първоначалния] Документ и от тези на предишните му версии (които, ако има такива, следва да са посочени в Раздел „История“ на Документа); като можете да ползвате оригиналното първоначално заглавие [на Документа], само ако първоначалният Издател на съответната версия Ви разреши; и

б) да посочите на заглавната страница като Автори едно или повече от лицата и/ли организациите, отговорни за авторството на промените в Променената версия, ведно с поне 5 от първоначалните Автори на Документа (или всичките, ако са по-малко от 5) – освен ако те не Ви освободят от това изискване; и

с) да посочите Издателя на Променената версия на заглавната страница; и

д) да възпроизведете всичките известия относно авторски права спрямо Документа; и

е) ведно с известие относно авторските права спрямо Вашата Променена версия; и

ф) да включете непосредствено след известията относно авторски права и такава, предоставящо публично разрешение за ползване на Променената версия съгласно този Лиценз, във формат съгласно показаното в Допълнението по-долу; и

г) да запазите в известието по предходния текст пълния списък с Непроменяеми раздели и с изискуемите Корични текстове съгласно първоначалния Лиценз на Документа; и

h) да включите непроменено копие от този Лиценз; и

і) да запазите Раздела „История“ с първоначалното му заглавие, като добавете към него елемент, посочващ най-малко заглавието, годината, новите Автори и Издателя на Променената версия, както е посочено на заглавната страница; като трябва да създадете раздел „История“, ако в Документа не съществува такъв и да посочите в него заглавието, годината, Авторите и Издателя на Документа, както е посочено на заглавната му страница, и да добавете елемент, описващ Променената версия съгласно посоченото по-горе; и

ј) да запазете местоположенията в internet за сваляне на Достъпни копия и предишни версии на Документа (ако такива са посочени в него); което можете да сторите в Раздела „История“; като можете да пропуснете посочването на местоположение в internet за Произведения, публикувани поне 4 години преди Документа или такива, чието пропускане първоначалният Издател на версията, сочеща към тях, Ви е разрешил; и

к) за всеки от Разделите „Благодарности“ и „Посвещение“ да запазите техните първоначални заглавия и цялото им съдържание, ведно с тона на всяко от известията и/ли посвещаванията в тях; и

л) да запазите непроменен текста и заглавията на всичките Непроменяеми раздели в Документа; като номерата на разделите или еквивалентни техни части не са част от заглавията на съответните Раздели); и

м) да премахнете Раздела, озаглавен „Потвърждения“ (ако има такъв); този Раздел не следва да бъдат включван във Вашата Променена версия; и

н) да не преименувате който и да било от съществуващите Раздели със заглавие „Потвърждения“ или с друго заглавие, което би било в противоречие със заглавието на който и да било от Непроменяемите раздели; и

о) да запазите всичките Откази от гаранции.

Ако Променената версия включва нови Раздели или Допълнения, които представляват Второстепенни раздели и не включват съдържание, копирано от Документа, можете по Ваш избор да определите някои или всичките тези Раздели като Непроменяеми. За да направите това, добавете заглавията им към списъка с Непроменяеми раздели при известието относно Лиценза на Променената версия. Тези заглавия трябва да се различават от заглавията на всичките останали Раздели.

Можете да добавите Раздел със заглавие „Потвърждения“ – при условие, че той съдържа единствено одобрителни потвърждения от трети страни за Вашата Променена версия – като например декларации за партньорски проверки или такива от авторитетни организации за покриване на изисквания по техни утвърдени стандарти.

Можете да добавите пасаж до 5 думи като Преден коричен текст и пасаж до 25 думи като Заден коричен текст към списъка с Корични текстове за Променената версия. Един Издател може да добави само един Преден и един Заден коричен текст (в т.ч. чрез договорености между няколко Издатели). Не се допуска добавянето на нови Корични текстове (ако Произведението вече съдържа такива на съответните корици от съответните Издатели) – освен ако съответният предходен Издател Ви разреши и ако предходните Корични текстове бъдат заместени с други.

Авторите и Издателите на Документа не разрешават посредством този Лиценз да ползвате имената им като потвърждение или намек, че одобряват каквато и да било Ваша Променена версия.

5. Обединяване на документи

Можете по реда на Раздел 4 относно Променените версии да обедините Документа с други Документи, за които е приложим същият Лиценз, като включите в обединения Документ всичките Непроменяеми раздели от всички предходни Документи в техния първоначален вид и ги изброите като Непроменяеми раздели в известието относно лиценза на Обединения Документ, запазвайки всичките поместени в тях Откази от гаранции.

Обединения Документ трябва да съдържа само едно копие от този Лиценз. Множество идентични Непроменяеми раздели могат да бъдат обединени. Ако има няколко Непроменяеми раздела с едно и също заглавие, но с различно съдържание, трябва да промените заглавието на всеки от тях, като добавите в края му в скоби името на първоначалния Автор или Издател (ако е известно), или уникален номер. Трябва да нанесете същата промяна в заглавията на Разделите и в списъка с Непроменяеми раздели в известието относно Лиценза, приложим спрямо Обединения Документ.

В допълнение към горното трябва да обедините всички Раздели от първоначалните Документи, озаглавени „История“, формирайки един общ Раздел; по същия начин трябва да обедините и всички Раздели, озаглавени „Благодарности“ или „Посвещение“, като изтриете всичките заварени Раздели, озаглавени „Потвърждения“.

6. Сборник с документи

Можете да съставите сборник, състоящ се от Документа и други Документи, за които е приложим този Лиценз, и да замените отделните копия на Лиценза в различните Документи с едно общо копие, което да включите в сборника, като спазите реда по този Лиценз за Дословно копиране на всеки от Документите.

Можете да извлечете един отделен Документ от такъв сборник и да го разпространявате отделно съгласно този Лиценз, като вмъкнете копие от Лиценза в извлечения Документ и спазите реда за Дословно копиране на Документа.

7. Съвкупност от независими документи

Съчетаването на Документа или на негови Променени версии с други, отделни и независими Документи или Произведения в устройство за съхраняване или разпространяване, се нарича „Съвкупност“, ако получените в резултат от съчетаването авторски права не се ползват за ограничаване правата на потребителите в по-голяма степен от това, което налагат Лицензите на отделните Произведения. Когато Документът е включен в такава Съвкупност, настоящият Лиценз не се прилага към другите Произведения в Съвкупността, ако те не са Променени версии на Документа.

Ако изискването за Корични текстове по Раздел 3 е приложимо за Произведението или за неговите Променени версии и ако Произведението е по-малко от половината от цялата Съвкупност, Коричните текстове на това Произведение могат да бъдат оформени като корици, обособяващи Произведението вътре в Съвкупността (в т.ч. като електронен еквивалент на кориците, ако Произведението се предоставя в електронна форма). В противен случай Коричните текстове трябва да бъдат отпечатани върху кориците на цялата Съвкупност.

8. Превод

Преводът се приема за Променена версия – можете да разпространявате преводи на Документа по реда на Раздел 4. Заместване на Непроменяемите раздели с техни преводи е възможно след изрично разрешение от носителите на авторските права, но Вие може да включите преводи на някои или на всички Непроменяеми раздели в допълнение към техните оригинални версии. Можете да включите също така превод на този Лиценз, на всичките известия относно приложимостта на този Лиценз и на всичките Откази от гаранции – като включите оригиналната англоезична версия на този Лиценз и оригиналните версии на съответните известия и Откази от гаранции. В случай на противоречие между превода и оригиналната версия на Лиценза или на известие или Отказ от гаранции, се прилага оригиналната версия⁵⁷⁰.

Ако в Произведението съществуват Раздели, озаглавени „Благодарности“, „Посвещения“ или „История“, изискването (Раздел 4) за запазване на техните заглавия (Раздел 1) ще наложи промяна на заглавията.

9. Прекратяване

Не можете да копирате, променяте, осъществявате последващо лицензиране или разпространявате Документа, освен както е изрично предвидено в този Лиценз. Всеки опит за копиране, променяне, последващо лицензиране или разпространяване по друг начин, е незаконосъобразен и автоматично води до прекратяване на правата Ви по този Лиценз.

Въпреки горното – ако преустановите всички [допуснати от Вас] нарушения на този Лиценз, Вашите права съгласно предоставен Ви от конкретен носител на авторски права Лиценз се възстановяват (а) временно, освен ако и докато носителят на авторските права изрично и окончателно не прекрати Вашия лиценз, или (б) за постоянно, ако носителят на авторските права не Ви уведоми [за противното] по разумен начин, в срок до 60 дни от преустановяване на нарушението.

⁵⁷⁰ Специалната разпоредба за предимство на оригиналната версия спрямо англоезичната трябва да се тълкува и прилага в контекста на общата разпоредба за предимство на англоезичната (официална) версия на лиценза спрямо всякакви другоезични (неофициални) преводи. Стълкновението между двете разпоредби ще доведе до разрешение, при което оригиналният (различен от английския) език ще се ползва с предимство при изясняване волята на лицензодателя досежно вписани от него допълнителни уговорки към лиценза (ако има такива); а официалната (англоезична) версия на самия лиценз ще се ползва с предимство при изясняване значението на лиценза (в т.ч. при изясняване допустимостта и приложимостта на вписаните от лицензодателя допълнителни уговорки).

Допълнително – правата Ви по предоставен от конкретен носител на авторски права Лиценз се възстановяват за постоянно, ако носителят на авторските права Ви уведоми за нарушението по разумен начин, това е първото Ви подобно уведомяване за нарушаване на този Лиценз (за което и да било защитено произведение) и поправите допуснатото нарушение в срок до 30 дни от уведомяването.

Прекратяването на Вашите права по реда на този Раздел не води до прекратяване правата на трети страни, които са получили копия [от Документа] или права от Вас съгласно този Лиценз. Ако Вашите права са прекратени и не са възстановени за постоянно, последващо получаване на копие от Документа или на части от него не Ви дава право да го ползвате.

10. Бъдещи ревизии на този Лиценз

Фондацията за Свободен софтуер може да публикува ревизирани и/ли нови версии на Лиценза за Свободна документация на GNU. Новите версии ще бъдат сходни по дух с настоящата версия, но може да се различават в детайли, насочени към нови проблеми и съображения. Вижте <https://www.gnu.org/licenses/>

На всяка версия се предоставя различен номер на версия. Ако в Документа е посочена конкретна номерирана версия на този Лиценз „или всяка следваща версия“ намира приложение, Вие можете да прилагате правилата и условията както на конкретната номерирана версия, така и тези на всяка следваща версия, публикувана (не като работна чернова) от Фондацията за свободен софтуер. Ако в Документа не е посочена номерирана версия на Лиценза, можете да изберете да прилагате коя да е от версиите, публикувани някога (не като работна чернова) от Фондацията за свободен софтуер. Ако в Документа е посочено, че пълномощник може да обяви коя бъдеща версия на Лиценза следва да бъде прилагана, публичното изявление на този пълномощник за прилагането на конкретна версия Ви оправомощава завинаги да прилагате правилата и условията именно на тази версия по отношение на Документа.

11. Последващо лицензиране

„Сайт за мащабно сътрудничество на множество автори“ (или „Сайт за МСМА“) означава който и да било web-сървър, който публикува защитени с авторски права Произведения и предоставя достъпни средства за редактиране на тези Произведения. Пример за такъв web-сървър е една публична wiki-директория, която всеки може да редактира. „Мащабното сътрудничество на множество автори“ (или „МСМА“), осъществявано в такъв web-сървър, включва всеки набор от защитени с авторски права Произведения, публикувани на съответния Сайт за МСМА.

„CC-BY-SA“ означава „Признание-Споделяне на споделеното 3.0“⁵⁷¹ – Лиценз Криейтив Комънс, публикуван от Creative Commons Corporation (юридическо лице с нестопанска цел, с основно място на дейност в Сан Франциско, Калифорния); както и бъдещите Copyleft версии на този Лиценз, публикувани от същото юридическо лице.

⁵⁷¹ Авторскоправното разрешение CC-BY-SA (и в частност неговата версия 3.0) допуска свободно ползване на защитените обекти със задължение да бъде цитиран носителят на авторските права и задължение да бъде запазена предоставената свобода спрямо последващите ползватели (второто от които прави цитирания Лиценз в класическо Copyleft разрешение). За повече детайли вж. статията за CC-BY-SA от Част I.2.д „Преглед на лицензите на Фондация „Creative Commons“ по-горе.

„Вграждане“ означава първоначално публикуване или преиздаване на Документ, изцяло или отчасти като част от друг Документ.

Един Сайт за МСМА „отговаря на условията за последващо лицензиране“, ако е лицензиран съгласно този Лиценз и ако всички Произведения, публикувани за първи път някъде другаде съгласно този Лиценз, впоследствие вградени изцяло или отчасти в рамките на МСМА, (1) нямат Корични текстове или Непроменяеми раздели и (2) са вградени по указания по-горе ред преди 01.11.2008 г.

Операторът на Сайт за МСМА може да осъществи последващо публикуване на резултатите от МСМА, съдържащи се в Сайта за МСМА, съгласно условията на Лиценза CC-BY-SA, на същия Сайт за МСМА, до 01.08.2009 г. – при условие, че МСМА отговаря на условията за последващо лицензиране.

ДОПЪЛНЕНИЕ: Как да ползвате този Лиценз за вашите Документи

За да ползвате този Лиценз по отношение на Документ, които сте създали, включете копие от Лиценза в Документа и поставете следните известия за авторски права и Лицензи веднага след заглавната страница:

Copyright © ГОДИНА ВАШЕТО ИМЕ

Разрешава се да копирате, разпространявате и/ли променят този Документ съгласно условията на Лиценза за Свободна документация на GNU, версия 1.3 или всяка следваща версия, публикувана от Фондацията за свободен софтуер; без Непроменяеми раздели и без Предни и/ли Задни корични текстове.

Копие от Лиценза е включено в Раздела, озаглавен

„Лиценз за Свободна документация на GNU“

Ако имате Непроменяеми раздели или Предни и Задни корични текстове, заменете реда „без ... текстове“ със следното:

като Непроменими са разделите СПИСЪК НА ТЕХНИТЕ ЗАГЛАВИЯ; и
текстът на предната корица е ЦИТАТ, а текстът на задната корица е ЦИТАТ.

Ако имате Непроменяеми раздели без Корични текстове или друга комбинация, съобразете дадените алтернативи, за да отговарят на Вашата ситуация.

Ако вашият Документ съдържа нетривиални примери за програмен код, препоръчваме да ги лицензирате паралелно с посочването на Лиценз за Свободен софтуер, като например Общия публичен Лиценз на GNU.

БИБЛИОГРАФИЯ

На български език

1. **Величков**, И., А. Балджиева, Й. Гайдаров: Сигурност; изд. „ЕкоПринт“, С., 2002
2. **Величков**, И.: Сигурността в административно-териториалните единици; изд. „ЕкоПринт“, С., 2006
3. **Величков**, И., А. Балджиева, Й. Гайдаров: Управление на системите за сигурност, изд. на УИ „Неофит Рилски“, Б., 2006
4. **Йончев**, Д.: Равнища на сигурност; изд. на НБУ, С., 2008
5. **Кискинов**, В.: Електронно правителство; изд. „Сибир“, С., 2003
6. **Кискинов**, В.: Българско и европейско информационно право; изд. „Сиела“, С., 2005
7. **Кискинов**, В.: Към обща теория на правото на информационното общество; сп. „Юридически свят“, т. 2, 2009
8. **Костова**, М.: Исторически корени на идеята и правото на сигурност; Сборник с доклади от Лятна научна сесия на ЮФ при ВСУ „Черноризец Храбър“, В., 2017
9. **Мингова**, А.: Отказът от иск; изд. УИ „Св. Климент Охридски“, С., 1995
10. **Пантев**, П.: Международните преговори в областта на сигурността; изд. Софи-Р, С., 2009
11. **Петров**, А.: Активна корпоративна сигурност; изд. „Свят. Наука“, С., 2007
12. **Радев**, О.: Право, информация, сигурност; Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър“, кн. 33, В., 2017 г.
13. **Слатински**, Н.: Петте нива на сигурността; Военно издателство, С., 2010
14. **Тужаров**, Хр.: Информационна сигурност в бизнеса; изд. „Асеневци“, В.Т., 2009
15. **Чомски**, Н.: Медиите под контрол; изд. „Agata“, С., 1994

На английски език

1. **Akbari**, H., B. Khalighinejad, J. Herrero, A. Mehta, etc.: Towards reconstructing intelligible speech from the human auditory cortex; Scientific Reports, vol. 9/874, Columbia University, NY, 29.01.2019
2. **Aldershoff**, J.: Windows 10 continues to collect and send Activity History to Microsoft even when it's disabled; Myce.com, NY, 11.12.2018
3. **Awad**, E., S. Dsouza, R. Kim, J. Schulz, etc.: The Moral Machine Experiment; Nature, UK, 24.10.2018
4. **Bank**, D.: Subpoenas Issued in Probe of Microsoft; Wall Street Journal, A3, NY, 03.02.1998
5. **Bernstein**, D.: Placing Documents Into the Public Domain; University of Illinois, Chicago, 2004
6. **Bontrager**, P., A. Roy, J. Togelius, N. Memon, etc.: DeepMasterPrints: Generating MasterPrints for Dictionary Attacks via Latent Variable Evolution; USNSF, VA, 18.10.2018
7. **Broussard**, S.: The Copyleft Movement: Creative Commons Licensing; Communication Research Trends, vol. 26/3, CSCC, CA, 2007
8. **Cohen**, N.: Wikipedia vs. the Small Screen; The New York Times, NY, 09.02.2014
9. **Doctorow**, C.: Apple Cripples Debugging Tool to Keep iTunes DRM Safe; Boing Boing, CA, 22.01.2008
10. **Dole**, B.: Microsoft Must Obey the Law; Los Angeles Times, B9, LA, 24.11.1997
11. **Foley**, M.: Microsoft gets the open-source licensing nod from the OSI; ZDNet, CA, 16.10.2007
12. **Hornby**, T.: The Apple vs. Microsoft GUI Lawsuit; Lowendmac.com, MI, 25.08.2006
13. **Hoskins**, W.: To All Licensees, Distributors of Any Version of BSD; Berkeley University, CA, 22.07.1999

14. **Hutchens**, B.: Apple and Microsoft Fight Over "APP STORE" Trademark App; IPWatchdog Institute, AZ, 17.01.2011
15. **Keizer**, G.: Microsoft: Windows 2000 too old to update; Computerworld, USA, 09.09.2009
16. **Knight**, W.: Coders claim a crack in Windows XP; New Scientist, UK, 31.10.2001
17. **Kwall**, R.: The Soul of Creativity: Forging a Moral Rights Law for the United States; Stanford University Press, CA, 2010
18. **Kwon**, B., W. Javed, N. Elmqvist, etc.: Direct Manipulation Through Surrogate Objects; Purdue University, IN, USA, 12.05.2011
19. **Langa**, F.: Is Windows XP's 'Product Activation' a Privacy Risk?; InformationWeek, UBM, UK, 14.08.2001
20. **Lemley**, M., P. Menell, R Merges, etc.: Software and Internet Law; Wolters Kluwer Law & Business, NY, 2011
21. **Leonhard**, W.: Microsoft Narrows Win10 Upgrade Options to 'Upgrade Now' or 'Upgrade Tonight'; Computerworld, MA, 15.12.2015
22. **Ma**, A.: China Has Started Ranking Citizens With a Creepy 'Social Credit' System; Business Insider, NY, 30.10.2018
23. **McKenzie**, R., W. Shughart: Is Microsoft a Monopolist?; The Independent Review, vol. 3/2, CA, 1998
24. **Millard**, J., J. Shahin, K. Pedersen, etc.; i2010 eGovernment Action Plan Progress Study; ResearchGate, Berlin, 01.11.2009
25. **Moglen**, E.: Microsoft's Open Specification Promise: No Assurance for GPL; Software Freedom Law Center, NY, 12.03.2008
26. **Moody**, G.: Is Microsoft Blocking Linux Booting On ARM Hardware?; Computerworld, UK, 12.01.2012
27. **Murray** L., S. Piper, K. Robertson: Putting Intellectual Property in Its Place: Rights Discourses, Creative Labor, and the Everyday; Oxford University Press, UK, 2014
28. **Nussbaum**, J.: Apple Computer, Inc. v. Franklin Computer Corporation Puts the Byte Back into Copyright Protection for Computer Programs; Golden Gate University of Law Review, vol. 14, CA, 1984
29. **O'Brien**, D.: The Crucial Next Few Days In the EU's Copyright Filter and Link Tax Battle; EFF, USA, 29.06.2018
30. **Paterson**, T.: An Inside Look at MS-DOS – The Design Decisions Behind the Popular Operating System; Byte Magazine, vol. 8, USA, 1983
31. **Perens**, B.: Debian's 'Social Contract' With the Free Software Community; Debian Announce Mailing List, 04.07.1997
32. **Popp**, K., R. Meyer: Profit from Software Ecosystems: Business Models, Ecosystems and Partnerships in the Software Industry; BoD, Norderstedt, 2010
33. **Rosen**, L.: Open Source Licensing: Software Freedom and Intellectual Property Law, Prentice Hall, NJ, 2004
34. **Rosen**, L.: Why the Public Domain isn't a License; Lawrence & Einschlag Technology Law Office, CA, 01.10.2001
35. **Rosenberg**, M., J. Markoff: The Pentagon's 'Terminator Conundrum': Robots That Could Kill on Their Own; The New York Times, NY, 25.10.2016
36. **Roy**, H., K. Gerloff: EIFv2: Tracking the Loss of Interoperability; FSFE, Berlin, 27.11.2009
37. **Sheinblatt** J.: The WIPO Copyright Treaty; Berkeley Technology Law Journal, vol. 13/34, CA, 1998
38. **Smith**, B.: Microsoft's Empty Promise; FSF, US, 16.07.2009
39. **Stallman**, R.: Free Software, Free Society: Selected Essays of Richard M. Stallman; FSF, 2002
40. **Stallman**, R.: What is the Free Software Foundation?; GNU's Bulletin, vol. 1/1, p. 8, FSF, 1986
41. **Stallman**, R.: Why 'Open Source' Misses the Point of Free Software; FSF, US, 21.04.2009

42. **Stallman**, R.: What Does That Server Really Serve? Boston Review, MA, 18.03.2010
43. **Sullivan**, J.: Why free software shouldn't depend on Mono or C#; FSF, US, 25.06.2009
44. **Tiemann**, M.: History of the OSI; OSI, US, 19.09.2006
45. **Tiemann**, M.: Who Is Behind "Shared Source" Misinformation Campaign?; OSI, US, 02.11.2007
46. **Tynan**, D.: The 25 Worst Tech Products of All Time; PCWorld, CA, 26.05.2006
47. **Vara**, V.: Q&A: Andrew Ng, the Authority on A.I.; Fortune, NY, 06.10.2018
48. **Wiley**, D.: OpenContent is Officially Closed. And that's Just Fine; opencontent.org, 30.06.2003
49. **Williams**, S.: Free as in Freedom: Richard Stallman's Crusade for Free Software; O'Reilly Media, CA, 2002

Актове на българското, европейското и международното право

1. Всеобща декларация за правата на човека (ОС на ООН, 10.12.1948 г.)
2. Граждански процесуален кодекс (обн. ДВ бр. 59 от 20.07.2007 г.)
3. Директива 91/250/ЕИО от 14.05.1991 г. за правната защита на компютърните програми
4. Директива 96/9/ЕО от 11.03.1996 г. за правната закрила на базите данни
5. Директива 2001/29/ЕО от 22.05.2001 г. за хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество
6. Директива 2006/123/ЕО от 12.12.2006 г. за услугите на вътрешния пазар
7. Директива 2007/2/ЕО от 14.03.2007 г. за създаване на инфраструктура за пространствена информация в Европейската общност (INSPIRE)
8. Директива 2013/37/ЕС от 26.06.2013 г. за повторна употреба на информацията в общественния сектор
9. Директива от 14.09.2016 г. (проект) за авторското право в цифровия единен пазар
10. Договор за функционирането на Европейския съюз от 26.10.2012 г.
11. Закон за авторското право и сродните му права (обн. ДВ бр. 56 от 29.06.1993 г.)
12. Закон за достъп до обществена информация (обн. ДВ. бр. 55 от 07.07.2000 г.)
13. Закон за електронното управление (обн. ДВ. бр. 46 от 12.06.2007 г.)
14. Закон за задълженията и договорите (обн. ДВ бр. 275 от 22.11.1950 г.)
15. Закон за защита на потребителите (обн. ДВ бр. 99 от 09.12.2005 г.)
16. Закон за международния търговски арбитраж (обн. ДВ бр. 60 от 05.08.1988 г.)
17. Закон за нормативните актове (обн. ДВ бр. 27 от 03.04.1973 г.)
18. Закон за патентите и регистрацията на полезните модели (обн. ДВ бр. 27 от 02.04.1993 г.)
19. Кодекс на международното частно право (обн. ДВ бр. 42 от 17.05.2005 г.)
20. Конституция на Република България (обн. ДВ бр. 56 от 13.07.1991 г.)
21. Публичен лиценз на Европейския съюз, ЕК, 09.01.2007 г., 09.01.2008 г., 09.01.2009 г., 18.05.2017 г.
22. Регламент (ЕС) 1025/2012 от 25.10.2012 г. за европейската стандартизация
23. Регламент (ЕС) 1316/2013 от 11.12.2013 г. за създаване на Механизъм за свързване на Европа
24. Регламент (ЕС) 910/2014 от 23.07.2014 г. за електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар
25. Регламент (ЕС) 2016/679 от 27.04.2016 г. за защитата на данните
26. Устав на Политическа партия Движение за европейско обединение и солидарност
27. Харта на основните права на Европейския съюз (2012/С 326/02, 07.12.2000 г.)
28. Affero General Public License, Affero Inc., March 2002, November 2007

29. Apache License, Apache Software Foundation, 1995, 2000, 2004
30. Articles of Incorporation, Apache Software Foundation, Secretary of State of Delaware, 25.03.1999
31. Articles of Incorporation, Apple Computer Company, Secretary of State of California, 03.01.1977
32. Articles of Incorporation, Creative Commons Foundation, Secretary of State of Delaware
33. Articles of Incorporation, Free Software Foundation, Secretary of State of California, 04.10.1985
34. Articles of Incorporation, Mozilla Foundation, Secretary of State of California, 14.07.2003
35. Articles of Incorporation, Open Software Initiative, Secretary of State of California
36. Articles of Incorporation, Wikimedia Foundation, Secretary of State of Florida, 20.07.2003
37. Cea Cnrs Inria Logiciel Libre License, CEA, CNRS, INRIA, FR, 21.06.2004, 05.09.2006, 21.06.2013
38. Certificate of Incorporation, Open Knowledge Foundation Limited, Cardiff, UK, 20.05.2004
39. Certificate of Incorporation, OpenStreetMap Foundation, Cardiff, UK, 22.08.2006
40. Common Public License, IBM, 2001
41. Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Bern, 09.09.1886
42. Convention on Contracts for the International Sale of Goods, United Nations, Vienna, 11.04.1980
43. Copyright and Rights in Databases Regulations, UK, 18.12.1997
44. Copyright Treaty, World Intellectual Property Organization, Geneva, 20.12.1996
45. Decision 00-5212 of the US Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, 28.06.2001
46. Satzung der Document-Stiftung, Berlin, 07.02.2012
47. Digital Millennium Copyright Act, USA, 28.10.1998
48. Eclipse Public License, Eclipse Foundation, 2004, 2017
49. GNU Affero General Public License, Free Software Foundation, 19.11.2007
50. GNU Free Documentation License, Free Software Foundation, 01.03.2000, 02.11.2002, 03.11.2008
51. GNU General Public License, Free Software Foundation, 01.02.1989, 02.06.1991, 29.06.2007
52. GNU Lesser General Public License, Free Software Foundation, 02.06.1991, 01.02.1999, 29.06.2007
53. Mozilla Public License, Mozilla Foundation, 31.03.1998, 24.01.2007, 03.01.2012
54. Mozilla Trademark Policy, Mozilla Foundation, 30.10.2009
55. Netscape Public License, Netscape Inc., 31.03.1998
56. Open Software License, Lawrence Lessig, 2002, 2003, 2005
57. Québec Free and Open-Source Licence, CSPQ, 2015,
58. Sherman Anti-Trust Act, USA, 02.07.1890
59. Uniform Commercial Code, USA, 1952

Актове на публичната администрация в България, ЕС и по света

60. Решение 82/869/ЕЕС от 13.12.1982 г. за координиране дейностите на страните-членки и институциите на Общността за оценка на необходимостта и подготвяне на предложения за създаване на междуинституционална информационна система на Общността
61. Решение 85/214/ЕЕС от 26.03.1985 г. за координиране дейностите на страните-членки и на Комисията при прилагането на дългосрочна програма за използване на телематиката за информационните системи на Общността, свързани с вноса / износа и управлението и финансовия контрол на организациите на селскостопанските пазари
62. Решение на Съвета на ЕС 2000/278/ЕС от 16.03.2000 г. за одобряване от името на ЕО на Договора на СОИС за авторското право и Договора на СОИС за изпълненията и фонограмите
63. Решение С(2006)7108 от 09.01.2007 г. за одобряване на Публичния лиценз на Европейския съюз (EUPL) версия 1.0

64. Решение C(2007)6774 от 09.01.2008 г. за валидиране на EUPL версия 1.0 на всички официални езици [на ЕС]
65. Решение C(2008)8911 от 09.01.2009 г. за приемане на преработен вариант на EUPL версия 1.0 и валидирането му на всички официални езици [на ЕС]
66. Решение 922/2009/EC от 16.09.2009 г. за оперативната съвместимост на европейските публични администрации (ISA)
67. Решение (EC) 2015/2240 от 25.11.2015 г. за създаване на програма за решения за оперативна съвместимост и общи рамки за европейските публични администрации, предприятията и гражданите (програма ISA²) като средство за модернизиране на публичния сектор
68. Решение за изпълнение (EC) 2017/863 от 18.05.2017 г. за актуализиране на Лиценза за софтуер с отворен код EUPL с цел допълнително улесняване споделянето и повторната употреба на софтуер, разработен от публични администрации
69. Съобщение COM(2002)92 от 20.02.2002 г. за патентоспособността на компютърно създадените изобретения
70. Съобщение COM(2010)2020 от 03.03.2010 г. за Стратегия „Европа 2020“
71. Съобщение COM(2010)245 от 19.05.2010 г. за Програма в областта на цифровите технологии за Европа
72. Съобщение COM(2011)882 от 12.12.2011 г. за свободно достъпните данни: двигател за иновации, растеж и прозрачно управление
73. Съобщение COM(2015)192 от 06.05.2015 г. за Стратегия за цифров единен пазар за Европа

74. European Interoperability Framework, EC, November 2004, December 2010, March 2017
75. i2010 eGovernment Action Plan (2006-2010)
76. Ministerial Declaration on eGovernment, Manchester, 24.11.2005
77. Ministerial Declaration on eGovernment, Lisboa, 19.09.2007
78. Ministerial Declaration on eGovernment, Malmö, 18.11.2009
79. Ministerial Declaration on eGovernment, Tallinn, 06.10.2017

Адриан Н. Илиев
www.Advocati.org

Специални благодарности на колегите от Института за Свободни технологии **LibTec**, без чиято неоценима подкрепа подобна разработка не би постигнала своята всеобхватност, дълбочина и прецизност.

2020 © Предоставя се за свободно ползване съгласно Лиценза за Свободна документация **GNU-FDLv1.3**, като се задължавате да цитирате авторството, да не ограничавате свободата и да не създавате заблуждаващо впечатление, че Ви подкрепяме.